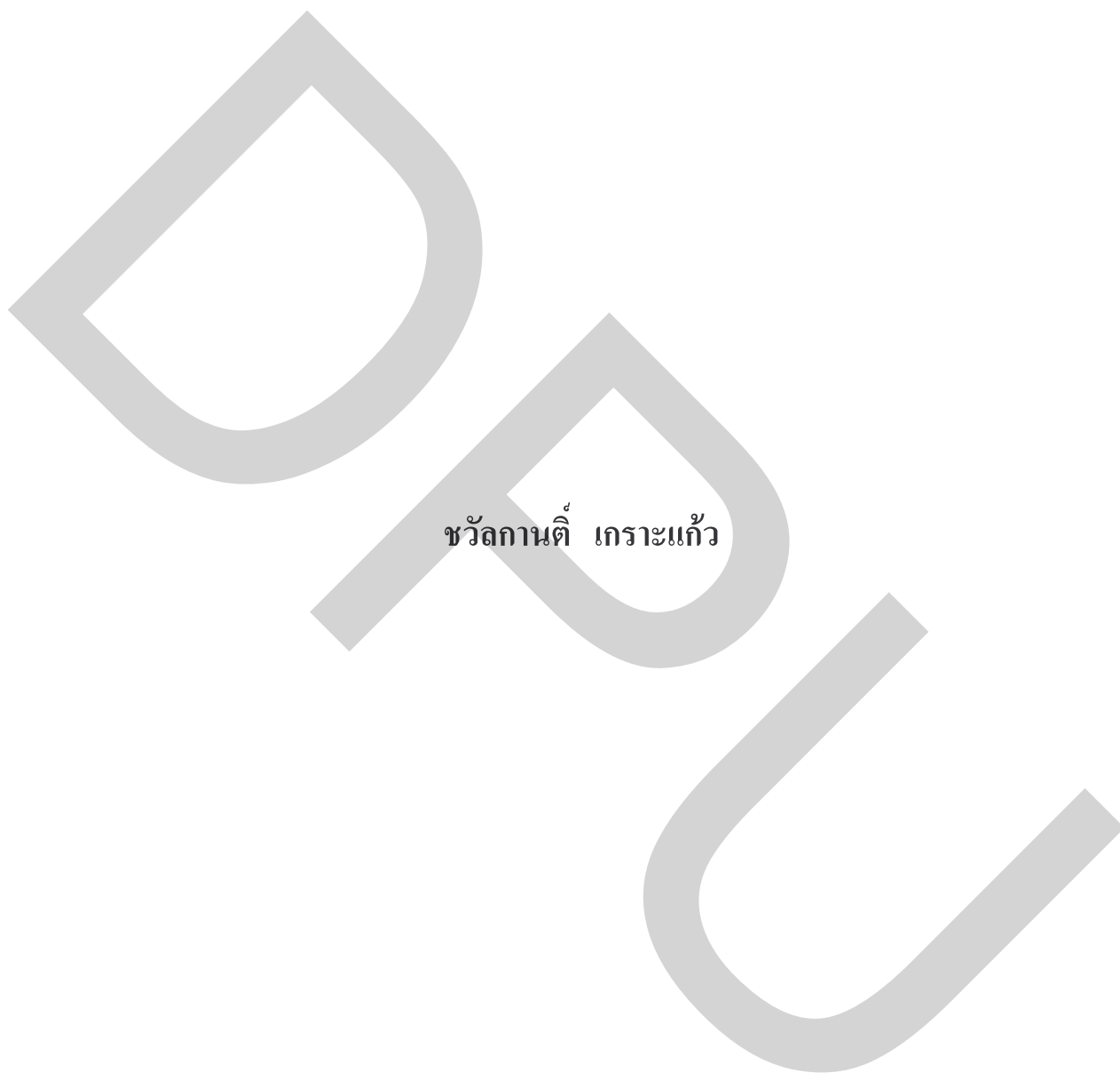

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน
ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2552

Legal Measures Concerning Compensation in Environmental Cases

CHAWANKARN KRORKAEW

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2009

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้เป็นอย่างดีด้วยความกรุณาจากท่านรองศาสตราจารย์ ดร.กัลยา ตันศิริ ซึ่งให้ความกรุณาโดยรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาตลอดจนให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง อันเป็นคุณประโยชน์อย่างยิ่ง และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านศาสตราจารย์ ดร.ธีระ ศรีธรรมรักษ์ ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษาสาขาวิชานิติศาสตร์ ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ กับท่านรองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ และท่านอาจารย์ธีรวัฒน์ จันทร์สมบูรณ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่ารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำตลอดจนตรวจและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี ที่กรุณาให้คำแนะนำผู้เขียน ตั้งแต่เริ่มต้นในการจัดทำเค้าโครงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อบิดา มารดา และพี่ๆ ที่สนับสนุน ให้โอกาสที่ดีและคอยเป็นกำลังใจอันสำคัญยิ่งแก่ผู้เขียน

ขอขอบคุณและขอใจพี่ๆ น้องๆ ทุกคน โดยเฉพาะแก้ม ผิง ต้ม ท็อป นิวัฒน์ จุก พี่จ๊อบที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการจัดทำวิทยานิพนธ์และการสอบวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณแสงที่ช่วยจัดรูปแบบ ขอขอบคุณอาร์ตที่ช่วยแปลภาษาอังกฤษให้ และขอบคุณเพื่อน ที่คอยเป็นกำลังใจให้กันมาตลอด

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษาสาขาวิชานิติศาสตร์ โดยเฉพาะอาจารย์สฤติ สินไชย พี่กานต์ พี่แก้ว ที่ช่วยเหลือให้คำแนะนำขั้นตอนในการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณโครงการนิติธรรมสิ่งแวดล้อม ที่กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้พอจะมีคุณค่าและประโยชน์ในการศึกษาอยู่บ้างผู้เขียนขอแสดงกตเวทิตาต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ของผู้เขียน ตลอดจนเจ้าของผลงานทุกเรื่องทุกเล่มที่ผู้เขียนได้ใช้เป็นข้อมูลอ้างอิง จนประสบความสำเร็จได้ด้วยดี สุดท้ายนี้หากมีข้อผิดพลาดและบกพร่องประการใดผู้เขียนขอน้อมไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	7
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	8
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2. ความหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม.....	9
2.1 ความหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับค่าสินไหมทดแทน.....	9
2.2 แนวคิดในการพิจารณาการเจ็บป่วยและการเยียวยาสำหรับการได้รับ สารพิษแต่ยังไม่ปรากฏอาการ.....	11
2.3 หลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่าย.....	13
2.4 หลักค่าเสียหายเชิงลงโทษ.....	16
2.4.1 วัตถุประสงค์ของค่าเสียหายเชิงลงโทษ.....	16
2.4.2 ความหมายของค่าเสียหายเชิงลงโทษ.....	17
2.5 แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม.....	18
2.5.1 ระบบการพิจารณาคดี.....	18
2.5.1.1 ระบบกล่าวหา.....	18
2.5.1.2 ระบบไต่สวน.....	20
2.5.2 แนวความคิดเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อม.....	21
2.5.3 แนวความคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายทางสิ่งแวดล้อม.....	26

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.5.4 ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบเด็ดขาด.....	27
2.5.5 ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด.....	30
2.5.6 หลักการป้องปรามล่วงหน้า.....	32
2.5.7 หลักการฟ้องคดีโดยประชาชน.....	33
2.6 หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action).....	35
3. หลักกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม.....	37
3.1 คดีสิ่งแวดล้อม.....	37
3.1.1 ความหมายของคดีสิ่งแวดล้อม.....	37
3.1.2 ลักษณะคดีสิ่งแวดล้อม.....	40
3.1.3 ความแตกต่างระหว่างคดีสิ่งแวดล้อมและคดีละเมิดทั่วไป.....	44
3.2 หลักกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ของประเทศไทย.....	48
3.2.1 ผู้เสียหายทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อม.....	48
3.2.1.1 ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535.....	49
3.2.1.2 ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535.....	52
3.2.1.3 ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	53
1) ผู้เสียหายในลักษณะละเมิด.....	53
2) ผู้เสียหายในลักษณะทรัพย์สิน.....	53
3.2.2 ความรับผิดชอบทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อม.....	55
3.2.2.1 ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535.....	55
3.2.2.2 ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535.....	57
3.2.2.3 ความรับผิดชอบทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	58
1) ความรับผิดชอบทางละเมิด.....	59
2) ความรับผิดชอบตามกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน.....	61

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2.3 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทน.....	63
3.2.3.1 ค่าสินไหมทดแทน.....	63
1) ค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535.....	63
2) ค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติ วัตถุอันตราย พ.ศ. 2535.....	65
3) ค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด.....	65
3.2.3.2 ค่าสินไหมทดแทนในอนาคต.....	67
3.2.4 อายุความ.....	68
3.2.4.1 อายุความตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535.....	68
3.2.4.2 อายุความตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535.....	69
3.2.4.3 อายุความตามหลักละเมิด.....	69
3.2.5 กระบวนวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง.....	70
3.2.5.1 ผู้มีอำนาจฟ้อง.....	70
1) ผู้มีอำนาจฟ้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535.....	72
2) ผู้มีอำนาจฟ้องตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535.....	76
3) ผู้มีอำนาจฟ้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	77
(1) ผู้มีอำนาจฟ้องตามหลักละเมิด.....	77
(2) ผู้มีอำนาจฟ้องตามหลักกฎหมายทรัพย์สิน.....	77
3.2.5.2 ค่าฤชาธรรมเนียม.....	77
3.2.5.3 คำฟ้อง.....	80
1) การบรรยายฟ้อง.....	80
2) การตั้งคำฟ้อง.....	81

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2.5.4 การดำเนินคดีกรณีผู้เสียหายหลายคน.....	82
1) คู่ความร่วมมือ.....	82
2) การร้องขอ.....	83
3) การมอบอำนาจให้ดำเนินคดี.....	85
4) การรวมการพิจารณาคดี.....	86
3.2.5.5 คำพิพากษาหรือคำสั่งต้อง ไม่นอกฟ้องนอกประเด็น หรือเกินคำขอ.....	87
3.2.5.6 ผลของคำพิพากษา.....	88
3.2.6 กรณีศึกษากระบวนการวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เพื่อเป็นตัวอย่าง.....	89
3.2.6.1 อำนาจศาลในการสั่งให้คู่ความทำการแก้ไขการดำเนินกระบวนการ พิจารณาที่ผิดระเบียบหรือผิดหลง.....	89
3.2.6.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเกี่ยวกับอายุความ.....	90
3.2.6.3 การฟ้องคดีผู้บริโภค.....	90
1) การยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมให้แก่ผู้บริโภค.....	90
2) แบบคำฟ้องคดีผู้บริโภค.....	91
3.2.6.4 คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี.....	91
1) อำนาจศาลที่จะพิพากษาคดีเกินกว่าคำขอบังคับของโจทก์.....	91
2) อำนาจศาลในการกล่าวสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษา หรือคำสั่งไว้ในคำพิพากษา.....	92
3) อำนาจศาลในการสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่าย ค่าเสียหายเชิงลงโทษ.....	92
3.2.7 เปรียบเทียบกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมและ กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค.....	94
3.2.8 กรณีศึกษาการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม.....	97
3.2.8.1 คดีอุบัติเหตุรังสีโคบอลต์-60.....	97
3.2.8.2 คดีการปนเปื้อนสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้.....	102

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.3 มาตรการทางกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน	
ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศ.....	105
3.3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	105
3.3.1.1 กระบวนพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในรัฐเวอร์มอนต์.....	105
3.3.1.2 อำนาจฟ้องคดีโดยประชาชน.....	106
3.3.1.3 การกำหนดค่าสินไหมทดแทน.....	107
3.3.1.4 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	109
3.3.2 ประเทศออสเตรเลีย.....	111
3.3.2.1 ศาลสิ่งแวดล้อมในรัฐนิวเซาท์เวลส์.....	111
1) กระบวนพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม.....	111
2) อำนาจฟ้อง.....	112
3) การกำหนดค่าสินไหมทดแทน.....	112
3.3.2.2 ศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและการพัฒนา	
ในรัฐออสเตรเลียใต้.....	113
1) กระบวนพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม.....	113
2) อำนาจฟ้อง.....	114
3.3.3 ประเทศญี่ปุ่น.....	114
3.3.3.1 กระบวนพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม.....	115
3.3.3.2 ผู้มีอำนาจฟ้อง.....	116
3.3.3.3 การกำหนดค่าสินไหมทดแทน.....	117
4. วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน	
ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม.....	118
4.1 ปัญหาเรื่องการกำหนดค่าสินไหมทดแทน.....	118
4.1.1 ปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทน.....	118
4.1.2 ปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในอนาคต.....	121
4.2 ปัญหาเรื่องอายุความ.....	124

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 ปัญหาข้อขัดข้องในวิธีพิจารณาความ.....	127
4.3.1 ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจฟ้อง.....	127
4.3.1.1 ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม.....	127
4.3.1.2 การไม่จำกัดอำนาจฟ้อง.....	130
4.3.1.3 การฟ้องคดีแบบกลุ่ม.....	131
4.3.2 ปัญหาเกี่ยวกับค่าฤชาธรรมเนียม.....	133
4.3.3 ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจคำฟ้อง.....	135
4.3.4 ปัญหาเกี่ยวกับการทำคำพิพากษาของศาล.....	137
4.3.5 ปัญหาเกี่ยวกับคำพิพากษาผูกพันคู่ความ.....	137
4.4 ความเป็นไปได้ในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม.....	138
4.4.1 เหตุผลและความจำเป็นในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความ คดีสิ่งแวดล้อม.....	139
4.4.2 ข้อดีในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม.....	139
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	140
5.1 บทสรุป.....	140
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	142
บรรณานุกรม.....	145
ภาคผนวก.....	152
ประวัติผู้เขียน.....	156

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ตารางเปรียบเทียบกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมและคดีผู้บริโภค.....	95

หัวข้อวิทยานิพนธ์	มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
ชื่อผู้เขียน	ชวัลกานต์ เกราะแก้ว
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.กัลยา ตันศิริ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาพบว่า ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้คนจำนวนมาก หากเกิดความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อบุคคลใดขึ้น การเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายประการหนึ่ง คือ การฟ้องคดีต่อศาล ปัจจุบันการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นไปตามหลักกฎหมายเรื่องละเมิด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการกำหนดค่าเสียหาย ค่าเสียหายในอนาคต และอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้อง ส่วนเรื่องกระบวนการพิจารณาคดีในศาลเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยผู้มีอำนาจฟ้องตามสิทธิในกฎหมายแต่ละฉบับยังคงต้องมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอื่นที่บัญญัติรับรองสิทธิไว้ โดยต้องเป็นผู้เสียหายในขณะที่นำคดีมาฟ้องแต่บุคคลที่ยังไม่เกิดความเสียหายแม้จะได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายจึงยังไม่อาจเป็นผู้เสียหายที่จะนำคดีมาฟ้องศาลได้ และแม้กระทั่งความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ หากปล่อยให้ระยะเวลาเนิ่นช้าออกไปโดยไม่มีการดำเนินการเพื่อหยุดการกระทำทำให้มีความเสียหายเกิดขึ้นอันอาจยากที่จะแก้ไขให้เป็นอย่างเดิมได้ ส่วนของค่าฤชาธรรมเนียมยังคงต้องมีการชำระค่าฤชาธรรมเนียมในการดำเนินคดีในศาล การบรรยายฟ้องและการสั่งค่าฟ้องที่ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยเคร่งครัด การดำเนินคดีกรณีมีผู้เสียหายหลายคนที่ต้องฟ้องคดีต่อศาลจากการกระทำอันก่อให้เกิดละเมิดสิทธิและได้รับความเสียหายในคราวเดียวกัน ทำให้เกิดความยุ่งยากและล่าช้าในการดำเนินคดี ในส่วนของการทำคำพิพากษานั้นศาลยังคงต้องทำคำพิพากษาที่อยู่บนหลักของคำพิพากษาต้องไม่น้อยกว่าฟ้องนอกประเด็นหรือเกินคำขอ ศาลยังไม่อาจที่จะพิพากษาเกินคำขอได้ แม้จะได้มีการแสดงพยานหลักฐานโดยการสืบพยานในการพิจารณาคดีมาแล้วก็ตาม และผลของคำพิพากษายังคงต้องผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น ไม่มีผลผูกพันบุคคลภายนอกคดี ที่แม้จะเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายเป็นอย่างเดียวกัน

ในคดีสิ่งแวดล้อมหากพิจารณาถึงความเสียหายและผลร้ายที่ผู้เสียหายได้รับแล้ว จะเห็นว่ากระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งยังมีลักษณะในการดำเนินคดีที่ล่าช้าและเคร่งครัดมากเกินไป ไม่ทันการณ์ต่อการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำให้เกิดมลพิษ ดังนั้นเมื่อพิจารณาลักษณะคดีสิ่งแวดล้อมกับลักษณะของคดีละเมิดแล้ว จะเห็นว่าคดีทั้งสองมีลักษณะคดีและเจตนารมณ์ที่แตกต่างกัน จึงควรมีการพิจารณาคดีที่แตกต่างกันด้วย

จากการศึกษามาตรการการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศหากมีการแยกคดีสิ่งแวดล้อมออกจากคดีละเมิดทั่วไปจะทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลเป็นไปได้ด้วยความสะดวกและรวดเร็ว เช่นประเทศออสเตรเลียหรือประเทศสหรัฐอเมริกาบางรัฐ ที่มีกระบวนการวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากคดีอื่น อันเป็นการลดอุปสรรคในการนำคดีมาสู่ศาลและเป็นการสะดวกในการดำเนินคดี และหากเปรียบเทียบกับคดีประเภทอื่นในประเทศไทยแล้ว พบว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค เป็นไปตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่สะดวกและรวดเร็วเหมาะแก่การเยียวยาในคดีที่ต้องการการเยียวยาที่รวดเร็วทันการณ์

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการจัดทำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม พ.ศ. .... เพื่อใช้ในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน โดยให้มีรูปแบบที่เป็นทั้งกฎหมายสารบัญญัติ กล่าวคือคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายทั้งในเรื่องค่าสินไหมทดแทน โดยการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษและการกำหนดค่าเสียหายในอนาคต รวมถึงการคุ้มครองในเรื่องอายุความ และรูปแบบที่เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ โดยกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอำนาจฟ้อง ซึ่งบัญญัติกฎเกณฑ์ในการเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม การไม่จำกัดอำนาจฟ้อง และการฟ้องคดีแบบกลุ่ม หลักเกณฑ์เกี่ยวกับค่าฤชาธรรมเนียม โดยให้มีการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียม หลักเกณฑ์ในการตรวจคำฟ้องและการตั้งคำฟ้องของศาลและหลักเกณฑ์การทำคำพิพากษาของศาล ที่ไม่เคร่งครัดมากเกินไป และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับผลของคำพิพากษาที่สามารถมีผลผูกพันบุคคลภายนอกที่ได้รับความเสียหายเป็นอย่างเดียวกันกับบุคคลที่นำคดีมาฟ้อง ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะสามารถช่วยลดอุปสรรคในการนำคดีมาสู่ศาลได้และทำให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว สะดวก ประหยัด เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

Thesis Title	Legal Measures Concerning Sounding in Compensation in Environmental Cases
Author	Chawankarn Krorkaew
Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr.Kanlaya Tunsiri
Department	Law
Academic Year	2008

ABSTRACT

The objective of this thesis is to study about legal measures concerning sounding in compensation in environmental cases. The result of study shows that environmental problems are the significant factors that impact for human being living. In case there is some environmental damage happen to people, one way we can heal the damages is to sue and file case to court. Currently, proposing court case for indemnity in environmental related cases, the subject will be based on law of torts covering penalty fee, opportunity cost and prescription. Court case process acts according to scope of civil procedure code. The suitor may file a case based on related law's rights and some points may offend to other rights in civil code or other related laws. Moreover, the injured person need to be the one who have direct effect from environmental problem at the moment of court propose, while people who are in waiting period foresee situation which can cause the same result are excluded. Apart from this, court fee will be also applied for court litigation and indictment prosecution that need to follow civil procedure code strictly. In case of many injured person that would like to file a case will consume longer time and many complicated matters may occur. For court judgment, the case requires proper and limit in the aspect of related matters. The judges also consider the case based on the request only; even there are support evidences from witness investigation. Besides, the verdict will impact to direct litigants and excludes related parties that receive the same impact.

When we consider about damage and fallout in environmental court cases there are many obstacles that sufferer may receive because civil procedure code process takes times, too reverent and not be able to heal casualties in time from environmental pollution effects.

Moreover, when comparing the environmental and violable cases; the case type, context and intention are different, so the judgment should be consider in different procedure.

The result of legal measures concerning sounding in compensation in environmental cases both in Thailand and other countries shows that legal measures for related cases also need prompt and responsive process. If we can treat environmental cases and violable cases separately like in Australia or some states in United States of America that have specific procedure, this can help reduce the time to file a case and more convenient to complete the lawsuit. Also when compare to other lawsuit type such as consumer right cases, the study shows that in Thailand there is consumer right procedure acts B.E. 2008 that offer fast and responsive actions also compatible with curing period.

From the details mentioned above, writer would like to propose in set up environmental case procedure acts B.E. .... in order to suit environmental cases for sounding in compensation in environmental cases with legal measures. This measure will protect the rights of injured person for compensation by setting punitive damages, opportunity cost and prescription. In the form of procedural law, this measure should contain lawsuit authority guidelines, which cover rules about indemnity from environmental cases, open standings and class action. For court fee, the rule shall state that fee should be waived. Under the context of court judgment, the case should extend to align with support evidences from witness investigation and the verdict should cover to related parties that receive the same impact with litigant. All the propose measures with decrease obstacles in filing a case and will support the process to move faster, more responsive, economical, equitable and effective.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อผู้ที่ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก และความเสียหายไม่ได้จำกัดอยู่แค่พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ความเสียหายจะขยายไปเป็นบริเวณกว้าง จึงถือได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญในการดำรงอยู่ของผู้นคนในสังคม สิทธิในสิ่งแวดล้อมจึงเริ่มมีความสำคัญในการที่จะนำมาเป็นหลักเบื้องต้นในการพิจารณาถึงสิทธิที่ผู้เสียหายได้รับจากการก่อให้เกิดมลพิษนั้น ในปัจจุบันสิทธิในสิ่งแวดล้อมได้มีการบัญญัติถึงสิทธิดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 66 และ มาตรา 67

มาตรา 66 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน”

มาตรา 67 บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนและจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง” ซึ่งเป็นการบัญญัติรองรับสิทธิในสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน เพื่อให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม

สภาพปัญหาในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา เกิดปัญหาแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก ดังเช่นในกรณีของผู้ที่ได้รับอันตรายจากอุบัติเหตุทางรังสีโคบอลต์-60 ที่มีบริษัทผู้จำหน่ายเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 เก่า ที่รับซื้อคืนจากโรงพยาบาลไปจัดเก็บที่ลานจอดรถ โดยไม่มีใบอนุญาตครอบครอง และไม่ได้แจ้งการเปลี่ยนแปลงสถานที่เก็บต่อสำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติตามกฎหมาย ไม่จัดเก็บให้ถูกต้องและปลอดภัยตามหลักเกณฑ์ทางวิชาการและระเบียบที่สำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติกำหนด ทำให้มีบุคคลภายนอกนำชิ้นส่วนของเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 มาขายให้กับผู้รับซื้อของเก่า โดยไม่ทราบว่าเป็นวัตถุอันตราย และมีการแยกชิ้นส่วนของแท่งตะกั่วบรรจุสารกัมมันตภาพรังสีโคบอลต์-60 ทำให้กัมมันตภาพรังสีแพร่ออกมา มีผู้ได้รับอันตรายจากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก มีผู้เสียชีวิต 3 ราย เจ็บป่วย 10 ราย และผู้สัมผัสอีก 1,872 ราย หรือกรณีการปนเปื้อนสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้ ซึ่งโจทก์เป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในชุมชนชื่อ “หมู่บ้านคลิตี้ล่าง” ดำรงชีพด้วยการอุปโภคบริโภคน้ำและจับสัตว์น้ำในลำห้วยชื่อ “ลำห้วยคลิตี้” ซึ่งเป็นลำห้วยเพียงสายเดียวที่ไหลผ่านหมู่บ้านคลิตี้ที่โจทก์อาศัยอยู่ ราษฎรในชุมชนดังกล่าวได้รับความเสียหายจากการที่บริษัทที่ประกอบกิจการเหมืองแร่และโรงแต่งแร่ตะกั่ว นำแร่ดิบมาล้างน้ำ และนำสารเคมีมาผสมปรับแต่งแร่ ลอยแร่และปล่อยน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารตะกั่ว และสารเคมีจากการล้างแร่ ลอยแร่แต่งแร่ ดังกล่าวลงสู่ลำห้วยคลิตี้มาเป็นเวลานาน ทำให้น้ำในลำห้วยคลิตี้ที่เคยใสสะอาดต้องสกปรกปนเปื้อนเพราะเจือปนไปด้วยตะกั่ว ตะกอนตะกั่ว และสารเคมีจำนวนมาก ทำให้น้ำในลำห้วยคลิตี้เกิดเป็นพิษเป็นเหตุให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต่อโจทก์และราษฎรในชุมชนหมู่บ้านคลิตี้ล่างเป็นจำนวนมาก

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จะพบปัญหาและอุปสรรคในการเยียวยาความเสียหาย และปัญหาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจนว่า ผู้ที่ได้รับความเสียหายยังต้องเจอกับอุปสรรคในการดำเนินคดีเป็นอย่างมาก ด้วยการดำเนินคดีที่ยังคงตั้งอยู่บนหลักการพิจารณาคดีละเมิดทั่วไป

การฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ผู้เสียหายสามารถนำคดีฟ้องต่อศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองได้แล้วแต่กรณี ในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ต้องฟ้องต่อศาลยุติธรรม เพื่อเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหาย ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บนหลักกฎหมายเรื่องละเมิด การดำเนินคดีเป็นไปอย่างคดีแพ่งธรรมดา การพิจารณา

ก็เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งมีวิธีการที่ค่อนข้างยุ่งยากและล่าช้า ซึ่งความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมบางกรณีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และความเสียหายแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องมีวิธีการที่รวดเร็วเพื่อมิให้ความเสียหายนั้นเกิดขึ้นมากไปกว่าเดิมและถ้าหากการดำเนินคดีล่าช้าอาจจะเป็นการยากที่จะเยียวยาความเสียหายให้กลับมาเป็นดังเดิมได้

กฎหมายที่บัญญัติความรับผิดชอบทางแพ่งที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะ บทบัญญัติที่สำคัญ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ในมาตรา 96 และมาตรา 97 ซึ่งให้ผู้เป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติเป็นผู้จ่ายค่าเสียหาย พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 หมวดที่ 3 กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ในวัตถุอันตราย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด มาตรา 420 มาตรา 436 มาตรา 437 บทบัญญัติลักษณะทรัพย์ มาตรา 1337 มาตรา 1339 มาตรา 1340 มาตรา 1342 มาตรา 1355 ในกรณีที่ต้องมีความรับผิดชอบทางแพ่งนั้นจำเป็นต้องมีการเยียวยาความเสียหาย โดยการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนนั่นเอง

คดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะคดีและเจตนารมณ์แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งคดีสิ่งแวดล้อมต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ ความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมมักสร้างความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมาก และส่งผลกระทบต่อมนุษย์ค่อนข้างรุนแรง หากปล่อยให้ระยะเวลาเนิ่นนานออกไปอาจยากที่จะแก้ไขให้กลับสู่สภาวะปกติ จึงสมควรให้มีกระบวนการพิจารณาที่เอื้อต่อการใช้สิทธิของผู้เสียหายให้ได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (Access to Environmental Justice) และยังความยุติธรรมแก่ผู้เสียหายด้วยวิธีการที่รวดเร็วดังกล่าวที่ว่า “ความยุติธรรมที่ล่าช้า ย่อมเป็นการปฏิเสธความยุติธรรม” (Justice Delay is Justice Denine)

ในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในกรณีความรับผิดชอบทางแพ่ง วิธีการพิจารณาค่อนข้างยุ่งยากและใช้เวลานาน ซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาที่ยังไม่อาจให้ความคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยังมีปัญหาทางกฎหมายในการเรียกค่าสินไหมทดแทนดังจะเห็นในกรณีต่อไปนี้ กล่าวคือ

1. ปัญหาเรื่องค่าสินไหมทดแทน

1) ปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทน การเยียวยา และการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย ในปัจจุบันยังคงใช้หลักการตามความรับผิดทางละเมิด ซึ่งคิดจากค่าเสียหายตามความเป็นจริง แต่ปัญหาเกิดขึ้นว่า บางกรณีผู้ก่อมลพิษก่อให้เกิดความเสียหายอย่างไม่คำนึงถึง

ความเสียหายของผู้ได้รับความเสียหาย และกระทำการซ้ำๆ และในปัจจุบันกฎหมายยังไม่เปิดโอกาสให้ศาลกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษแก่ผู้ก่อมลพิษได้

2) ปัญหาค่าเสียหายในอนาคตยังไม่ได้รับการเยียวยา การสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรคสอง “ถ้าในเวลาพิพากษาคดีเป็นพันวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ว่าความเสียหายนั้นจะมีแท้จริงเพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นอีกภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีก็ได้” แต่ในคดีสิ่งแวดล้อมระยะเวลาดังกล่าวอาจไม่เพียงพอ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าในความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพหรืออนามัย บางครั้งความเสียหายอาจไม่ปรากฏภายในระยะเวลาดังที่กฎหมายกำหนด

2. ปัญหาเรื่องอายุความ ในการเรียกร้องค่าเสียหายสิ้นเกิน ไป อายุความในการใช้สิทธิเรียกร้อง ในกรณีความรับผิดทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 “สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันที่ทำการละเมิด” แต่เนื่องจากในคดีสิ่งแวดล้อมความเสียหายมิได้เกิดอย่างทันทีอย่างกรณีละเมิด บางกรณีความเสียหายจะเกิดจากการสะสมของมลพิษ ต้องใช้เวลานานกว่าจะพบความเสียหาย ซึ่งหากใช้อายุความในคดีละเมิดทั่วไป ผู้เสียหายอาจจะไม่ได้รับความคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายได้ ควรให้อายุความเริ่มนับตั้งแต่วันที่รู้ถึงความเสียหายและรู้ตัวผู้ก่อให้เกิดมลพิษ

3. ปัญหาข้อขัดข้องในวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

1) ปัญหาอำนาจฟ้อง ปัจจุบันต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 “เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาลบุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้” ปัญหาจึงมีว่า

(1) การพิจารณาถึงการเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ปัญหาในการพิจารณาถึงข้อโต้แย้งสิทธิมีเพียงไร ทั้งนี้ เนื่องด้วยคดีสิ่งแวดล้อมความเสียหายมิได้เกิดขึ้นทันทีอย่างกรณีคดีละเมิด บางกรณีความเสียหายจะเกิดจากการสะสมของมลพิษ ต้องใช้เวลานานกว่าจะพบความเสียหาย หากผลของความเสียหายยังไม่เกิดก็ยังไม่มีการโต้แย้งสิทธิ จึงยังไม่อาจนำคดีมาสู่ศาลได้ และในบางกรณีที่เป็นที่ทราบแน่ชัดแล้วว่าความเสียหายใกล้จะเกิดขึ้นแก่ตนแล้ว หากปล่อยให้ผู้กระทำการกระทำต่อไปอาจเกิดความเสียหายจนไม่อาจเยียวยาให้กลับมาเป็นดังเดิมได้ แต่ผู้ที่ได้รับความเสียหายก็ยังไม่อาจนำคดีมาสู่ศาลได้เพราะยังไม่เกิดการโต้แย้งสิทธิ

(2) เหตุแห่งการฟ้อง การจำกัดอำนาจฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ที่ต้องมี การโต้แย้งสิทธิและสิทธินั้นต้องบทบัญญัติแห่งกฎหมายรองรับสิทธิ

นั้นด้วย จึงเกิดปัญหากรณีที่หากมีการก่อให้เกิดมลพิษแก่ทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนทั่วไปที่ได้รับความสะดวกจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ยังไม่มีอำนาจฟ้องให้ผู้ก่อมลพิษดังกล่าว ออกค่าใช้จ่ายในการแก้ไขและฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิม โดยปราศจากมลพิษได้ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวยังไม่มีความหมายรองรับให้สิทธิที่จะบังคับผู้ก่อมลพิษในค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ได้

(3) การฟ้องคดีแบบกลุ่ม ในการดำเนินคดีกรณีที่มีผู้เสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันกฎหมายที่บัญญัติถึงเกณฑ์ในการดำเนินคดีได้กำหนดการดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายไว้หลายกรณี ทั้งการเป็นคู่ความร่วมมือ การร้องขอ การมอบอำนาจให้ดำเนินคดี และการรวมการพิจารณา แต่ก็ยังเกิดปัญหาที่การจะดำเนินการดังกล่าวได้ ผู้เสียหายทุกคนต้องเข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วยตนเอง จึงยังเกิดความไม่สะดวกในการดำเนินคดีแก่ผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก กฎหมายยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีที่สะดวกและเหมาะสมสำหรับคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากอย่างคดีสิ่งแวดล้อมที่สามารถดำเนินคดีไปได้อย่างรวดเร็ว โดยที่ผู้เสียหายทุกคนไม่จำเป็นต้องเข้ามาเป็นคู่ความในคดี

2) ค่าฤชาธรรมเนียม อุปสรรคประการสำคัญของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษ คือ ค่าขึ้นศาล เนื่องจากมีผู้เสียหายจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายแต่ไม่อาจนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ เพราะยังมีความแตกต่างระหว่างผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษกับผู้ประกอบการแตกต่างกันมาก แม้ศาลจะมีกระบวนการดำเนินคดีอย่างคนอนาถา แต่เนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อมยังต้องการความคุ้มครองที่รวดเร็วเพื่อการเยียวยาความเสียหาย ดังนั้น ค่าฤชาธรรมเนียม จึงเป็นปัญหาสำหรับผู้ได้รับความเสียหายที่ไม่อยากจะทำคดีแก่ผู้ก่อมลพิษจึงไม่ควรกำหนดอย่างคดีแพ่งทั่วไป ควรให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจกำหนดค่าขึ้นศาลให้ตามความเหมาะสม

3) คำฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 วรรคสอง “คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นนั้น” บางกรณีโจทก์ผู้ได้รับความเสียหายอาจจะดำเนินกระบวนการในการบรรยายฟ้องบกพร่อง ซึ่งเป็นเพียงเทคนิคทางกฎหมาย จึงไม่ควรถือเป็นเรื่องเข้มงวดจนเกินไปจนเป็นสาเหตุของการแพ้คดี ควรให้อำนาจศาลที่จะสั่งให้แก้ไขให้ถูกต้องได้

4) การทำคำพิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 “คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดีต้องตัดสินใจตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใดๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง” ซึ่งบางกรณีโจทก์ได้มีการหยิบยกขึ้นมาในการสืบพยานหลักฐานให้ปรากฏต่อศาลแล้ว แต่โจทก์มิได้มีคำขอ เช่น ใน

เรื่องค่าเสียหาย วิธีการบังคับ ควรจะมีการผ่อนคลายเป็นกรณีพิเศษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาได้อย่างเป็นธรรม

5) ผลของคำพิพากษา ในคดีละเมิดทั่วไปคำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น แต่ในบางกรณีที่ความเสียหายเกิดแก่ผู้เสียหายหลายคนที่ได้รับ ความเสียหายอย่างเดียวกัน คำพิพากษาจะไม่ผูกพันบุคคลภายนอกคดีที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วย

จากปัญหาดังกล่าว เป็นปัญหาและอุปสรรคในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคดีที่ต้องมีการพิจารณาที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ แต่ในปัจจุบันการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ยังตั้งอยู่บนหลักละเมิด กล่าวคือ การกำหนดค่าสินไหมทดแทนยังคงเป็นเพียงการกำหนดให้ตามหลักละเมิด กล่าวคือ หากผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดเท่าใด ศาลก็จะกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายได้ไม่เกินจากที่เสียหายจริง ยังไม่มีการกำหนดไปถึงค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive Damages) และการกำหนดค่าเสียหายในอนาคตหรือการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษายังไม่ครอบคลุมถึงระยะเวลาที่ผู้เสียหายอาจได้รับในอนาคต หรือแม้กระทั่งอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวก็ยังสั้นเกินไป ไม่อาจเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายได้อย่างแท้จริง ในส่วนของกระบวนการพิจารณาคดีทางศาล ยังเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยผู้มีอำนาจฟ้องตามสิทธิในกฎหมายแต่ละฉบับยังคงต้องมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอื่นที่บัญญัติรองรับไว้ โดยปัจจุบันยังไม่มีการนิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” ในคดีสิ่งแวดล้อมไว้ จึงยังไม่สามารถเยียวยาความเสียหายแก่บุคคลที่ได้รับสารเข้าสู่ร่างกาย แต่ยังไม่ปรากฏอาการได้ หรือบุคคลที่จะได้รับความเสียหายอย่างแน่แท้ หากมีการกระทำที่เป็นการก่อมลพิษนั้น และเหตุแห่งการฟ้องก็ยังไม่เปิดกว้างให้ประชาชนทั่วไปมีอำนาจฟ้องให้ผู้ก่อมลพิษ เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการแก้ไขและฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนสู่สภาพดั้งเดิมได้ และการดำเนินคดีกรณีมีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก ก็ยังไม่มีกรณีดำเนินคดีในลักษณะของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ในส่วนของคำชำระธรรมเนียม ก็ยังต้องมีการเสียค่าขึ้นศาลตามตารางท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การตรวจคำฟ้องก็ยังคงเคร่งครัด การทำคำพิพากษา ยังไม่อาจพิพากษาเกินคำขอได้ และผลของคำพิพากษา ก็ยังไม่อาจมีผลผูกพันบุคคลภายนอกคดีที่ได้รับ ความเสียหายในคราวเดียวกันได้ ซึ่งหลักในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ยังขาดกระบวนการการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายที่แท้จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากเปรียบเทียบกับคดีประเภทอื่น เช่น คดีผู้บริโภค ซึ่งการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีผู้บริโภค การพิจารณาคดีเป็นไปตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่ได้บัญญัติวิธีพิจารณาในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนไว้โดยเฉพาะ และมีมาตรการในการแก้ไขเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างแท้จริง เช่น การยกเว้น

ค่าธรรมเนียมศาล การคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเกี่ยวกับอายุความ รูปแบบคำฟ้องที่ไม่เคร่งครัด อำนาจศาลที่จะพิพากษาคดีเกินกว่าคำขอบังคับของโจทก์ อำนาจศาลในการกล่าวสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษา การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ และการดำเนินคดีกรณีมีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก ซึ่งได้รับความเสียหายในคราวเดียวกัน และมีความเสียหายเป็นอย่างเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าวใช้บังคับได้เฉพาะการพิจารณาคดีผู้บริโภคเท่านั้น ไม่อาจนำมาใช้กับการพิจารณาในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ จึงเห็นว่าการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มาตรการการเยียวยาความเสียหายยังไม่เหมาะสมแก่ความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ ผู้เขียนจึงเห็นว่า ควรมีการจัดทำวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ เพื่อแยกคดีที่ฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ออกจากคดีแพ่งทั่วไป เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมมีความรวดเร็ว สะดวก ประหยัดและมีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหา สาเหตุสำคัญของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- 1.2.2 เพื่อศึกษาถึงแนวคิด หลักเกณฑ์ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และความแตกต่างระหว่างคดีแพ่งทั่วไปและคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- 1.2.3 เพื่อศึกษาถึงกระบวนการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเปรียบเทียบหลักกฎหมายในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ
- 1.2.4 เพื่อศึกษาแนวทางแก้ไขมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ความเสียหายในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ต้องได้รับการแก้ไขเยียวยาโดยค่าสินไหมทดแทนในปัจจุบันยังตั้งอยู่บนหลักกฎหมายเรื่องละเมิดและการเรียกร้องโดยการใช้สิทธิทางศาลยังเป็นไปตามไปประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งไม่อาจที่จะแก้ไขเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยังมีปัญหาข้อขัดข้องในวิธีพิจารณา และปัญหาเรื่องการกำหนดค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย และคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะคดีและเจตนารมณ์แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป หากมีกระบวนการพิจารณาคดีเป็นพิเศษ มีวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ โดยมีหลักเกณฑ์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่เข้มงวดจนเกินไป ให้อำนาจศาลที่จะใช้ดุลพินิจเพื่อให้เกิด

ความยุติธรรมตามข้อเท็จจริงแต่ละคดี และใช้กระบวนการที่ไม่ยุ่งยากจะทำให้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ได้รับความเสียหาย สามารถนำคดีมาสู่ศาลได้ง่ายขึ้น จึงควรให้มีการจัดทำวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม โดยจัดทำเป็นพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม พ.ศ. .... เพื่อนำมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม เพื่อให้การใช้สิทธิเรียกร้องของผู้เสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ลักษณะคดีสิ่งแวดล้อม การดำเนินกระบวนการพิจารณา เหตุผลและความจำเป็นที่คดีสิ่งแวดล้อมสมควรจะแยกออกมาจากการพิจารณาให้มีความพิเศษจากคดีละเมิดทั่วไป โดยมุ่งศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีต่างๆรวมทั้งหลักกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาใช้ในการปรับปรุงกฎหมายต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ดำเนินการศึกษาโดยวิธีวิจัยเอกสาร (Document Research) ซึ่งได้ข้อมูลจากหนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย คำพิพากษาของศาล ตำบตกฎหมาย โดยเป็นแนวทางของกฎหมายทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาและนำมาวินิจฉัยเรียบเรียงเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหา สาเหตุสำคัญของการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

1.6.2 ทำให้ทราบถึงแนวคิด หลักเกณฑ์ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และความแตกต่างระหว่างคดีแพ่งทั่วไปและคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

1.6.3 ทำให้ทราบถึงกระบวนการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเปรียบเทียบหลักกฎหมายในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ

1.6.4 เป็นแนวทางแก้ไขมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

บทที่ 2

ความหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มักจะเกิดจากการประกอบการอุตสาหกรรม และได้ส่งผลร้ายมากขึ้นเรื่อยๆ หากเกิดความเสียหาย ผู้เสียหายย่อมต้องใช้วิธีการเยียวยาความเสียหายโดยการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน โดยการใช้มาตรการทางแพ่งในการคุ้มครองสิทธิของเอกชนต่อเอกชนด้วยกัน เนื่องด้วยกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย มีการบัญญัติกฎหมายที่ใช้บังคับจำนวนหลายฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับก็บัญญัติหลักการรับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จึงควรศึกษาความหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดังนี้

2.1 ความหมายของความเสียหาย ค่าเสียหาย และ ค่าสินไหมทดแทน¹

ความเสียหาย หมายถึง ความสูญเสีย หรือผลร้ายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน สิทธิ หรือชื่อเสียงของบุคคล ความเสียหายมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องของเงินทองเท่านั้น ความเสียหายในทางอื่นก็มีได้ ทั้งในเรื่องของสัญญาและละเมิด ตามมาตรา 446 ในกรณีทำให้เขาเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยก็ดี ในกรณีทำให้เขาเสียเสรีภาพก็ดี ผู้เสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นที่มีใช้ตัวเงินอีกด้วยก็ได้

ค่าเสียหาย หมายถึง จำนวนเงินที่ศาลสั่งให้ลูกหนี้ชำระแก่เจ้าหนี้เป็นการชดใช้ความเสียหาย ความเสียหายอาจเกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ หรือสิทธิอื่นๆ ซึ่งมีใช้ทรัพย์สินก็ได้ แต่การแก้ไขหรือชดใช้ความเสียหายส่วนใหญ่ก็ต้องชดใช้กันด้วยเงิน ค่าเสียหายนี้ศาลจะต้องคำนวณให้ว่าเจ้าหนี้ควรจะได้รับเป็นเงินเท่าใด โดยถือความเสียหายเป็นหลัก ความเสียหายนั้นโดยปกติผู้กล่าวอ้างจะต้องนำสืบให้ศาลเห็น แต่ในเรื่องค่าเสียหายนั้นแม้เจ้าหนี้จะไม่พิสูจน์หรือพิสูจน์ไม่ได้ว่าเป็นจำนวนเท่าใดแน่ เมื่อมีความเสียหายแล้วศาลก็อาจกำหนดให้ได้ตามพฤติการณ์แห่งคดี ซึ่งในเรื่องละเมิดมาตรา 438 ก็ให้ศาลวินิจฉัยให้ตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

¹ โสภณ รัตนากร. (2547). คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้. หน้า 157-158.

แม้จำเลยจะไม่ได้ให้การปฏิเสธหรือโต้แย้งข้อกล่าวอ้างของโจทก์เกี่ยวกับจำนวนค่าเสียหาย ศาลก็ไม่จำเป็นต้องให้จำเลยชำระเต็มตามจำนวนที่โจทก์เรียกร้อง ศาลย่อมกำหนดให้ตามความเป็นจริงและตามความเหมาะสมโดยมุ่งที่จะให้เป็นการชดใช้ตามที่โจทก์เสียหายเท่านั้น

คำสินไหมทดแทน หมายถึงการทดแทนความเสียหายให้แก่เจ้าหนี้ เนื่องจากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามสัญญา หรือมีการละเมิด เป็นเรื่องทำนองเดียวกับค่าเสียหายนั่นเองบางทีก็ใช้แทนกัน แต่คำว่าคำสินไหมทดแทนเน้นหลักกฎหมายที่ว่าบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบใช้ความเสียหาย จะต้องทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะเดิม เสมือนไม่มีเหตุการณ์อันต้องรับผิดชอบเกิดขึ้น ในกรณีของละเมิด เห็นได้ชัดว่ามีการทดแทนเพื่อให้ผู้ถูกละเมิดกลับสู่สภาวะก่อนที่จะถูกละเมิด ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เฉพาะการชดใช้ด้วยเงินซึ่งเป็นค่าเสียหายเท่านั้น แต่รวมถึงการอย่างอื่น เช่น คืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ การทำให้ชื่อเสียงเขากลับคืนดีด้วย เป็นต้น ในกรณีของสัญญาแม้จะมีการทดแทนเพื่อความเสียหายซึ่งเกิดจากการไม่ชำระหนี้ก็มีความมุ่งหมายจะให้เจ้าหนี้กลับสู่สถานะที่มีการชำระหนี้ตามสัญญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคำสินไหมทดแทนมุ่งประสงค์ในทางจะทดแทนความเสียหายตามที่แท้จริง มิใช่เป็นการลงโทษลูกหนี้ หรือเป็นการให้รางวัลแก่เจ้าหนี้หรือให้เจ้าหนี้ค่ากำไร กฎหมายของเราไม่มีการให้ค่าเสียหายเป็นพิเศษ เพื่อเป็นการลงโทษจำเลยซึ่งเรียกว่า Exemplary Damages หรือให้ค่าเสียหายพอเป็นพิธีโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่แท้จริง เพื่อเป็นการดำเนินโจทก์ซึ่งเรียกว่า Nominal Damages อย่างในกฎหมายอังกฤษ

แม้คำสินไหมทดแทนจะเป็นการชดใช้ความเสียหายทำนองเดียวกับค่าเสียหายแต่ก็ไม่เหมือนกันทีเดียว แม้จะคล้ายกันและใช้แทนกันได้ในบางกรณีแต่ก็ไม่เสมอไป ค่าเสียหายเป็นส่วนหนึ่งของคำสินไหมทดแทน แต่คำสินไหมทดแทนมิได้จำกัดอยู่เฉพาะการชดใช้กันด้วยเงินอย่างกรณีของค่าเสียหาย แต่รวมถึงการคืนทรัพย์ด้วย ความจริงคำว่าคำสินไหมทดแทนเป็นคำที่เอามาจากภาษาอังกฤษว่า compensation ซึ่งหมายถึงการทดแทนหรือการชดใช้ความเสียหาย มิได้มุ่งเฉพาะเรื่องเงินทองอย่างค่าเสียหาย และการคืนทรัพย์ในบางกรณีมิใช่เป็นเรื่องค่าเสียหายโดยแท้ แต่การที่ตัวบทภาษาไทยมีคำว่า “ค่า” และ “สินไหม” นำหน้าคำว่า “ทดแทน” อยู่ด้วย ทำให้แยกกันไม่ค่อยออกจากคำว่า “ค่าเสียหาย” จึงมีการสับสนอยู่เสมอ

คำว่า “คำสินไหมทดแทน” อย่างที่ใช้กันในระบบกฎหมายไทยนั้น เป็นคำที่แปลมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Compensation” หรือมีความหมายว่า การชดเชยความเสียหาย ซึ่งจะมีได้หมายถึงแต่เพียงจำนวนเงินที่กำหนดขึ้นเพื่อชดเชยความเสียหายอย่างที่เราเรียกว่า ค่าเสียหาย (Damages) เท่านั้น แต่คำสินไหมทดแทนยังมีความหมายครอบคลุมถึงการกระทำอย่างอื่นที่สามารถทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมเสมือนมิได้เกิดการละเมิดนั้นๆ ขึ้นอีกด้วย เนื่องจากการ

² แหล่งเดิม.

กระทำละเมิดบางอย่างอาจมีผลสืบเนื่องตามมา และในกรณีนั้นการชดเชยค่าเสียหายมิได้เป็นวิธีการที่ดีที่สุดจะทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ เช่น กรณีการแย่งการครอบครองทรัพย์ การใช้สิทธิเกินขอบเขตให้เป็นที่เดือดร้อนรำคาญและเสียหายแก่ผู้อื่น วิธีที่จะทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ดีที่สุด จึงน่าจะเป็นการให้ส่งทรัพย์ที่ถูกแย่งการครอบครองคืนกลับไปให้ผู้เสียหาย หรือขับไล่ผู้กระทำละเมิดออกจากทรัพย์พิพาท หรือห้ามมิให้กระทำต่อไปซึ่งการละเมิดนั่นเอง³

มีข้อสังเกตว่าการที่กฎหมายไทยใช้คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” นั้นอาจทำให้เกิดความเข้าใจสับสนปะปนกับคำว่า “ค่าเสียหาย” โดยเข้าใจว่ามีความหมายอย่างเดียวกันและสามารถนำคำหนึ่งมาใช้แทนอีกคำได้ แต่หากเข้าใจความหมายของคำทั้งสองอย่างแท้จริงจะเห็นว่ามิได้เป็นเช่นนั้นในทุกๆ กรณี กล่าวคือ คำว่า “ค่าเสียหาย” จะมีความหมายมุ่งไปที่จำนวนเงินที่ศาลสั่งให้ผู้กระทำละเมิดชำระเป็นการชดเชยความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ หรือสิทธิอย่างอื่นที่มีใช้ทรัพย์สินซึ่งเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย แต่สำหรับ “ค่าสินไหมทดแทน” นั้นจะหมายถึง การทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำละเมิด ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายนั้นจะอยู่ในรูปของตัวเงิน เช่น ค่าใช้จ่ายรายได้ที่ขาดไป หรือจะเป็นความเสียหายที่ไม่อยู่ในรูปของตัวเงิน เช่น ค่าที่ต้องทุพพลภาพตลอดชีวิตหรือค่าที่ทนทุกข์ทรมานทั้งร่างกายและจิตใจ ก็ต้องบังคับให้ผู้กระทำละเมิดชดเชยเงินให้แก่ผู้เสียหายเช่นเดียวกัน หรือถ้าหากมีวิธีการอื่นใดที่สามารถทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมได้ ค่าสินไหมทดแทนก็จะมีความหมายครอบคลุมถึงการกระทำนั้นๆ ด้วยเช่นกัน จากที่กล่าวไปข้างต้นจะเห็นได้ว่าค่าสินไหมทดแทนเป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่าค่าเสียหายอยู่พอสมควร และถึงแม้จะมีคำว่า “ค่า” อยู่หน้าหน้า แต่ก็มิได้หมายถึงแต่เพียงการชดเชยเงินอย่างที่เข้าใจกัน แต่ยังรวมถึงการกระทำที่สามารถทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย

2.2 แนวความคิดในการพิจารณาการเจ็บป่วยและการเยียวยาสำหรับการได้รับสารพิษแต่ยังไม่ปรากฏอาการ⁴

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่ได้เกิดข้อพิพาทและการเรียกร้องความเสียหายจากเหตุมลพิษเป็นคดีต่อศาลมาเป็นระยะเวลาานาน และได้มีการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและการเยียวยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพิจารณาถึงบุคคลที่ได้รับสารเคมี หรือวัตถุมีพิษเข้าสู่ร่างกาย แต่ยังไม่ปรากฏอาการจากสารพิษดังกล่าว โดยในคดี Ferrara v. Gulluchio เมื่อ ค.ศ. 1958

³ จิตติ ดิงศักดิ์. (2526). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง มาตรา 452. หน้า 299.

⁴ สมชาย ปรีชาศิลปปะกุล. (2546). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการทบทวนองค์ความรู้ระบบชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากมลพิษจากสิ่งแวดล้อม. หน้า 39-42.

ในคดีนี้โจทก์ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายอันเป็นผลมาจากการที่โจทก์ต้องทนทุกข์ทรมานด้านจิตใจ จากความกังวลว่าจะเป็นโรคมะเร็งภายหลังการฉายเอกซเรย์ที่ไม่จำเป็น แม้ว่าจะยังไม่ปรากฏอาการของโรคมะเร็งทางกายภาพ แต่ศาลมีความเห็นว่าโจทก์มีสาเหตุที่มีเหตุผลต่อการเกรงกลัวโรคที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเรียกว่าความหวาดกลัวโรคมะเร็ง (Cancerphobia) และอีกคดีที่มีความสำคัญก็คือ Ayers v. Township of Jackson ในคดีนี้มีคำพิพากษาให้โจทก์ได้รับค่าสินไหมทดแทนสำหรับการตรวจรักษาในอนาคตจากการที่โจทก์ได้รับสารพิษจากการดื่มน้ำในชุมชน แม้ว่าอาการของโรคมะเร็งจะยังไม่แสดงออกมา โดยศาลวินิจฉัยว่ากฎหมายละเมิดสามารถนำมาบังคับใช้ได้กับกรณีผู้ที่ได้รับสารพิษ แต่ยังไม่แสดงอาการในการเรียกร้องค่าตรวจรักษาที่มีเหตุผล (Reasonable Medical Surveillance Cost) และเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับประโยชน์ของสาธารณะในการเฝ้าระวังและตรวจรักษาโรคแต่เนิ่นๆ

ภายหลังจากคดี Ferrara และ Ayers ได้มีการฟ้องร้องในคดีมลพิษประเภทนี้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยผู้เสียหายแต่ละรายได้อ้างถึงทฤษฎีที่แตกต่างกันในการเรียกร้องค่าเสียหาย เช่น ความรับผิดชอบโดยเด็ดขาดในละเมิด การรบกวนความสงบสุข การก่อความเดือดร้อนเป็นผลให้เกิดความเสียหายด้านจิตใจ ฯลฯ โจทก์ได้พัฒนาความหมายของการเจ็บป่วย ให้มีความหมายที่กว้างขวางออกไป บางคดีที่ไม่สามารถพิสูจน์ความทุกข์ทรมานทางด้านจิตใจ แต่ต้องได้รับการตรวจรักษาเพิ่มมากขึ้นกว่าปกติ ก็เป็นความเสียหายประการหนึ่งในการใช้จ่ายทางการแพทย์ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งจนกระทั่งปัจจุบันได้มีการพัฒนาแนวความคิดในการพิจารณาความเจ็บป่วยและการเสียหายเกิดขึ้นในลักษณะดังต่อไปนี้

2.2.1 แนวความคิดที่ถือว่าการได้รับสารพิษ คือความเสียหาย (Exposure-as-Injury)

บุคคลที่ได้รับสารเคมีหรือวัตถุที่อาจก่อให้เกิดโรค สามารถที่จะกล่าวอ้างได้ถึงความเสียหายจากการได้รับสารเคมี แม้ว่าจะยังไม่ปรากฏอาการทางด้านกายภาพ หรือผลกระทบต่ออารมณ์ที่มีผลต่อสุขภาพอย่างชัดเจน ในการนิยามถึงความเสียหายให้หมายถึง การสัมผัสกับสารอันตราย ผู้เสียหายก็สามารถที่จะได้รับการเยียวยาตามกฎหมายละเมิด ตามแนวความคิดนี้ ผู้ฟ้องคดีอาจถูกโต้แย้งจากอีกฝ่ายได้ว่าความเสียหายดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นในปัจจุบัน และอาจจะเกิดหรือไม่เกิดขึ้นในอนาคตก็ได้ จึงยังไม่มี ความชัดเจน

2.2.2 แนวคิดว่าด้วยความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นคือความเสียหาย (Increased-Risk-as-Injury)

แนวความคิดนี้ให้ความหมายของความเสียหายในฐานะความเสี่ยงของการที่จะเกิดการเจ็บป่วย ซึ่งจะเป็นการลดช่องว่างระหว่างการได้รับสารเคมีกับการเยียวยา กรณีที่ผู้เสียหายนิยามการบาดเจ็บของตนให้หมายถึงการสัมผัสสารเคมี หากผู้เสียหายสามารถพิสูจน์ถึงความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นในการเกิดโรค ก็ควรที่จะได้รับการเยียวยาเนื่องจากเขาต้องมีชีวิตอยู่ภายใต้ความหวาดกลัว

ที่จะเกิดโรค และผู้เสียหายก็ควรได้รับการเยียวยาครอบคลุมถึงการตรวจรักษาและความทุกข์ทรมานทางด้านจิตใจ

2.2.3 แนวคิดว่าด้วยผลกระทบทางจิตใจคือความเสียหาย (Emotional Distress-as-Injury)

ผู้เสียหายหลายรายได้หลีกเลี่ยงปัญหาจากการฟ้องคดีด้วยการอ้างถึงแนวคิดการได้รับสารพิษคือความเสียหายและความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นในการเป็นโรค โดยเสนอว่าความเสียหายคือความทุกข์ทรมานด้านจิตใจอันเนื่องมาจากความหวาดกลัวว่าจะเกิดโรคหรือความเจ็บป่วยขึ้น ตามแนวความคิดนี้เมื่อโจทก์ฟ้องร้องด้วยข้อหาว่าได้รับผลกระทบด้านจิตใจ ก็จะนำหลักเกณฑ์ว่าด้วยการละเมิดต่อร่างกายมาปรับใช้ โดยโจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเมื่อได้รับสารพิษแล้วส่งผลกระทบต่อร่างกายของโจทก์ หรือไม่มีอาการทุกข์ทรมานทางจิตใจที่ได้ปรากฏขึ้น ถ้าผู้เสียหายสามารถพิสูจน์กรณีหนึ่งกรณีใดดังกล่าวได้ ก็สามารถได้รับค่าสินไหมทดแทนเป็นเงินก้อนสำหรับค่าใช้จ่ายในการรักษาทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2.2.4 แนวคิดว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการตรวจรักษาคือความเสียหาย (Cost of Medical Monitoring-as-Injury)

กรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถพิสูจน์ถึงผลกระทบต่อจิตใจหรือการตกอยู่ในภาวะเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นต่อการเจ็บป่วย ผู้เสียหายสามารถที่จะฟ้องคดีเพื่อความเสียหายที่ปรากฏชัดคือ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเพื่อตรวจรักษาเพื่อป้องกันและรักษาโรคที่จะเกิดขึ้น

2.3 หลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle)⁵

หลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่ายค่าฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมหรือค่าเสียหายเป็นคติพจน์ (Slogan) ที่สำคัญของนักสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับหลักการเสรีทางการค้าเป็นคติพจน์สำคัญของนักเสรีนิยมทางการค้า แม้ว่าหลักการนี้จะเป็นที่ยอมรับเป็นการทั่วไป แต่ในโลกแห่งความเป็นจริงกลับไม่ได้รับการบรรจุเป็นหลักการที่ชัดเจนตามกฎหมายแต่อย่างใด โดยประชาชนทั่วไปต่างสนับสนุนหลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่ายสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น ในขณะที่ผู้ก่อให้เกิดมลภาวะจะไม่มีวันยอมจำนนกว่าจะถูกแทรกแซงหรือการบังคับจากรัฐ

หลักผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่ายนี้ยังคงเป็นหลักการที่มีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) ยิ่งกว่าหลักการค้าเสรี (Free Trade) เนื่องจากไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างเช่นหลักการค้าเสรี โดยเพิ่งจะได้รับความสนใจอย่างมากขึ้น เมื่อสิบกว่าปีที่ผ่านมามาหลังจากความพยายามในการเจรจามากกว่ายี่สิบปี โดยได้รับการยอมรับในองค์การความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ

⁵ Cadice Stevens (อ้างถึงใน หน้าแท้มินูญส้าง, 2550: 65-68)

และการพัฒนา (Organization for Economic Cooperation and Development) หรือ OECD ซึ่งมีสมาชิกทั้งสิ้น 24 ประเทศ

ในคำอธิบายของ OECD หลักผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่าย คือ หลักการจัดสรรค่าใช้จ่าย หรือการงดการสนับสนุนทางการเงินเพื่อเป็นแนวทางแก่รัฐบาลในเรื่องมลภาวะภายในประเทศ

มีความพยายามที่จะขยายหรือตีความหลักการผู้ก่อมลภาวะเป็นผู้จ่ายให้กว้างขึ้น จึงมักเกิดความขัดแย้งทางความคิดบ่อยๆว่า หลักการนี้ควรจะปรับใช้กับเรื่องทางการค้าและเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างไร โดยทั้งนักสิ่งแวดล้อมและนักเสรีนิยมทางการค้า แปลความหมายหลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่ายในฐานะเป็นหลักการระหว่างประเทศ ยิ่งกว่าการจัดสรรค่าใช้จ่าย ซึ่งเนื่องจากการแปลความจากนักสิ่งแวดล้อม หลักการนี้จึงมีผลให้ผู้ก่อมลภาวะไม่ว่าจะหมายถึงบุคคลหรือประเทศผู้ซึ่งละเลยไม่จ่ายสำหรับมลภาวะภายในประเทศจะต้องรับผิดชอบโดยถูกลงโทษทางการค้า แต่จากการแปลความของนักเสรีนิยมทางการค้า แปลความหมายหลักการที่ว่าผู้ก่อให้เกิดมลภาวะจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายสำหรับมลภาวะภายในประเทศในฐานะเป็นคำสั่งหรือบทบังคับตามกฎหมายของประเทศไม่ใช่การลงโทษจากระบบการค้า

เนื่องจากการตีความที่แตกต่างกันจึงจำเป็นต้องมีการตีความในระหว่างประเทศว่า หลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่ายนี้ควรจะนำไปปฏิบัติเช่นไร จึงมีการแปลความหมายของหลักการนี้ไปใน 3 แนวทางคือ

- 1) การจัดสรรค่าใช้จ่ายสำหรับสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ
- 2) ค่าใช้จ่ายระหว่างประเทศสำหรับสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ
- 3) ค่าใช้จ่ายระหว่างประเทศสำหรับสิ่งแวดล้อมที่ร่วมกัน

1) การจัดสรรค่าใช้จ่ายสำหรับสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ (Cost Allocation for Domestic Environments)

หลักการผู้ก่อมลภาวะเป็นผู้จ่ายตามคำอธิบายของ OECD คือ หลักการไม่จ่ายเงินอุดหนุน กล่าวคือ รัฐบาลในฐานะกฎหมายทั่วไปไม่ควรจะต้องจ่ายเงินอุดหนุนสำหรับการควบคุมมลภาวะที่เกิดจากอุตสาหกรรมในประเทศ จึงเป็นการจัดสรรค่าใช้จ่ายระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับภาคเอกชน ซึ่งจะให้ความสำคัญว่าใครเป็นผู้จ่ายมากกว่าเรื่องควรจ่ายเท่าไร

2) ค่าใช้จ่ายระหว่างประเทศสำหรับสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ (Cost Internationalization for Domestic Environments)

มีการแปลความหลักการผู้ก่อมลภาวะเป็นผู้จ่ายในฐานะค่าใช้จ่ายทั่วไประหว่างประเทศซึ่งมีขอบเขตในมุมมองของเงินอุดหนุน โดยให้ความสำคัญในถ้อยคำในเนื้อหาของ OECD ที่กล่าวว่า บริษัทผู้ก่อให้เกิดมลภาวะต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายในการควบคุมมลภาวะและ

ค่าใช้จ่าย สำหรับวิธีการควบคุมนี้ ควรจะต้องเป็นผลสะท้อนของราคาสินค้าและบริการที่เป็นสาเหตุแห่งการเกิดมลภาวะอันเกิดจากการผลิตและการบริโภค ดังนี้ หลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่ายจึงมีความหมายว่า รัฐบาลจะต้องประกันค่าใช้จ่ายในสิ่งแวดล้อม โดยเรียกเก็บผ่านทางผู้บริโภคโดยผ่านทางราคาของผลิตภัณฑ์ หลักการนี้จึงให้ความสำคัญกับจำนวนว่าใครควรจ่ายเท่าไร มากกว่าในเรื่องใครเป็นผู้จ่าย โดยนักเสรีนิยมทางการค้าให้ความสำคัญว่าราคาของผลิตภัณฑ์เป็นผลสะท้อนมาจากค่าใช้จ่ายนั่นเอง

3) ค่าใช้จ่ายระหว่างประเทศสำหรับสิ่งแวดล้อมที่ร่วมกัน (Cost Internationalization for Shared Environments)

มีการพยายามในการแปลความหมายหลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่ายในฐานะค่าใช้จ่ายระหว่างประเทศสำหรับสิ่งแวดล้อมภายในประเทศว่าไม่ได้ช่วยให้เกิดการแก้ปัญหาในทางการค้าตามความเป็นจริงและทำให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในภาวะหนีเสือปะจระเข้ (Dilemmas)

ประเด็นที่แท้จริงคือใครควรจะเป็นผู้จ่ายสำหรับการป้องกันสิ่งแวดล้อมและการทำความสะอาดสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมคุณภาพ สำหรับสิ่งแวดล้อมที่ถูกใช้ร่วมกันหลายๆประเทศ การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงของอากาศ ชั้นของโอโซน (Ozone layer) และสิ่งมีชีวิตที่ตกอยู่ในสภาวะอันตราย เช่นเดียวกับปัญหาการข้ามพรมแดนของมลพิษ เช่น ฝนกรด แม่น้ำเน่าเสีย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลมาจากระบบการค้า

การค้าเสรีอาจจะต้องถูกจำกัด ในฐานะโดยวิธีการกระตุ้นหรือบีบบังคับโดยรัฐบาล เพื่อให้จ่ายสำหรับค่าใช้จ่ายในการปกป้องสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ซึ่งกรณีนี้อาจจะเป็นกรณีที่ต้องแปลความหลักการเสรีทางการค้ายิ่งกว่าหลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่าย ซึ่งประกอบด้วยข้อตกลงที่ว่า เมื่อใดที่รัฐบาลควรจะเข้าแทรกแซงการค้าเสรีซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับค่าใช้จ่ายระหว่างประเทศในการแบ่งรับภาระสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมคุณภาพลง

กล่าวโดยสรุปหลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่ายนี้มีวัตถุประสงค์ที่ค่าใช้จ่ายระหว่างประเทศในการที่จะปกป้องสิ่งแวดล้อมร่วมกัน หลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่ายในฐานะหลักการจัดสรรค่าใช้จ่ายสำหรับสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ ยังคงต้องการการแปลความเพื่อใช้สำหรับเงินสนับสนุนด้านสิ่งแวดล้อมในระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน การอภิปรายเรื่องการค้าและสิ่งแวดล้อมควรจะให้ความสำคัญทั้งในฐานะเป็นค่าใช้จ่ายระหว่างประเทศในการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมร่วมกัน และบทบาทของระบบการค้าในการสร้างและรวบรวมปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นข้ามพรมแดนระหว่างประเทศ หลักการนี้ควรจะเป็นส่วนหนึ่งของทั้งกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ และกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศในฐานะแบบฉบับของการร่วมมือกันอย่างแท้จริงของทั้งสองหลักการ

อย่างไรก็ตาม หลักการผู้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นผู้จ่ายนี้ (Polluter Pays Principle) เป็นเพียงมาตรการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในด้านการจัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อใช้ในการกำจัดมลพิษหรือฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม จึงเป็นมาตรการปลายทางของปัญหาสิ่งแวดล้อมกล่าวคือ เป็นมาตรการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุภายหลังจากมีการก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมแล้ว บางครั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นยากที่จะเยียวยาแก้ไขหรืออาจจะต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมให้กลับมาสมบูรณ์ดังเดิม รัฐจึงควรมีมาตรการที่ให้ความสำคัญต่อการป้องกันการสร้างความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมและให้ความสำคัญในการบังคับใช้มาตรการดังกล่าวอย่างจริงจังย่อมจะเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดในการดูแลรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม

2.4 หลักค่าเสียหายเชิงลงโทษ⁶

หลักค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นหลักที่ใช้อยู่ในกฎหมายระบบคอมมอนลอว์เสียเป็นส่วนใหญ่ โดยประเทศที่ยึดถือกฎหมายระบบนี้จะยึดถือแนวคิดพื้นฐานในทางที่ไม่ต่างกันมากนัก ไม่ว่าจะเป็ความหมาย วัตถุประสงค์ และลักษณะของค่าเสียหายเชิงลงโทษ ดังนั้นเพื่อการศึกษาถึงหลักการนี้จึงควรต้องทำความเข้าใจตั้งแต่วิวัฒนาการของค่าเสียหายเชิงลงโทษ และความหมายของค่าเสียหายเชิงลงโทษ ดังนี้

2.4.1 วิวัฒนาการของค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ค่าเสียหายเชิงลงโทษมีอยู่ในประวัติศาสตร์ทางกฎหมายมายาวนานตั้งแต่ประมาณ 2,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช โดยในสมัยก่อนนั้นจะยังไม่รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า Punitive Damages หรือ Exemplary Damages แต่บรรพบุรุษในสมัยก่อนจะรู้จักในฐานะของค่าเสียหายที่มีจำนวนหลายเท่าตัว (Multiple Damages) ซึ่งค่าเสียหายชนิดนี้ได้ถูกบัญญัติขึ้นมาตั้งแต่ในยุคของกฎหมายบาบิโลเนียน (Babylonian) โดยบัญญัติในประมวลกฎหมายฮัมมูราบี (The Code of Hammurabi)⁷ ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายที่มีความเก่าแก่ที่สุด ค่าเสียหายชนิดนี้จะถูกคำนวณ โดยการทวีคูณความเสียหายที่เกิดขึ้นไปตามสัดส่วนที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าตามการกระทำของผู้กระทำละเมิด โดยให้ชดใช้ตั้งแต่ 3 เท่าจนถึง 30 เท่าของราคาวัตถุที่ถูกทำให้เสียหาย ตัวอย่างเช่น หากผู้ใดลักโค 1 ตัว จากวัดหรือจากพระราชวัง ประมวลกฎหมายฮัมมูราบีบัญญัติว่าต้องถูกตัดสินให้ชดใช้โคเป็นจำนวน 30 ตัว ดังนั้นถ้าลักโคไปเป็นจำนวนเท่าใด การชดใช้ก็จะเพิ่มเป็นทวีคูณตามจำนวนที่ได้

⁶ ปริญญวัฒน์ ชมแสวก. (2550). ค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีละเมิด. หน้า 21-23.

⁷ David G. Owen. (1994). "Punitive Damages Overview: Functions, Problems and Reform", Symposium Punitive Damages Awards In Product Liability Litigation: Strong Medicine or Poison Pill?.

กำหนดไว้เท่านั้น⁸ ต่อมาค่าเสียหายชนิดนี้ได้ถูกยอมรับเข้ามาอยู่ในกฎหมายของ Hittite ซึ่งเป็นชนชาติหนึ่งในเอเชียสมัยโบราณ และก็ได้ปรากฏขึ้นอีกครั้งในประมวลข้อตกลงฮีบรูของกฎหมายโมเสก (The Hebrew Covenant Code of Mosaic Law) และในประมวลกฎหมายฮินดูของมนู (The Hindu Code of Manu) ในช่วง 1,200 และ 200 ปีก่อนคริสต์ศักราชตามลำดับ⁹ ต่อจากนั้นหลักค่าเสียหายที่มีจำนวนหลายเท่าตัวก็ได้มีวิวัฒนาการต่อมาเรื่อยๆจนเมื่อประเทศต่างๆได้นำหลักดังกล่าวมาบัญญัติไว้อย่างชัดเจน และได้มีการพัฒนาต่อเนื่องเรื่อยมา จนกระทั่งกลายเป็นค่าเสียหายเชิงลงโทษ หรือ ค่าเสียหายเพื่อเป็นเยี่ยงอย่างดังเช่นที่รู้จักกันในปัจจุบัน

2.4.2 ความหมายของค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ค่าเสียหายเชิงลงโทษ เป็นคำที่แปลจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Punitive Damages ซึ่งหมายถึง ค่าเสียหายที่กำหนดขึ้นเพื่อลงโทษจำเลย แต่นอกจากคำนี้แล้วยังมีคำอื่นๆที่ใช้เรียกค่าเสียหายที่มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็น Exemplary Damages ที่หมายถึง ค่าเสียหายเพื่อเป็นเยี่ยงอย่าง¹⁰ Vindictive Damages (ค่าเสียหายที่เป็นการแก้แค้น) หรือ Retribution Damages (ค่าเสียหายที่เป็นการตอบแทนแก้แค้น) โดยเป็นค่าเสียหายที่มีได้มุ่งหมายในการชดเชยความเสียหายให้แก่โจทก์ แต่เป็นค่าเสียหายที่มีลักษณะเช่นเดียวกับที่คนอเมริกันเรียกว่า “Smart Money”¹¹ แม้ค่าเสียหายชนิดนี้จะมีชื่อเรียกมากมายแต่ชื่อทั้งหมดนี้จะมีความหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยหมายความถึงค่าเสียหายที่เพิ่มเติมขึ้นนอกเหนือจากค่าเสียหายที่โจทก์พิสูจน์ได้ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีพฤติกรรมนำดำเนินให้เข็ดหลาบจนไม่หวนกลับมาทำพฤติกรรมเช่นเดิมอีก และยังมีมุ่งป้องปรามมิให้ผู้อื่นมีพฤติกรรมเช่นเดียวกันนี้อีกในภายภาคหน้า

ค่าเสียหายชนิดนี้จะกำหนดขึ้นในกรณีที่พฤติกรรมของผู้กระทำความผิดมีความชั่วร้ายมาก โดยเป็นการจงใจกระทำความผิดต่างๆ ที่รู้ว่าหากกระทำไปจะก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น แต่ก็มีได้แยแสใส่ใจกับผลของการกระทำนั้น ซึ่งได้แก่ การกระทำความผิดโดยจงใจ (Willful) การประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง (Gross Negligence) การกระทำที่ขาดความยับยั้ง (Wanton) กระทำความผิดโดยสะเพร่าไม่ใช้ความไตร่ตรอง ทำโดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา (Reckless) กระทำความผิดโดยมีเจตนา

⁸ Michael J. Pepek. (1994, 25 April). “TXO v. Alliance : Due Process Limits and Introduction a Defendant’s Wealth when Determining Punitive Damages Awards” Symposium : Environmental Restraints on Water Law Case note Constitutional Law. **Pacific Law Journal**. p.1194.

⁹ David G. Owen. Loc.cit.

¹⁰ ประเทศอังกฤษจะนิยมใช้คำว่า Exemplary Damages มากกว่าคำว่า Punitive Damages.

¹¹ Phillip S. James. (1976). **General Principle of the Law of Tort**. p. 421.

ชั่วร้ายต้องการให้ผู้อื่นได้รับอันตราย (Malicious) หรือ กระทำละเมิดโดยใช้วิธีการกดขี่ข่มเหงผู้อื่น (Oppressive)¹² เป็นต้น

2.5 แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ก่อนที่จะศึกษาถึงหลักกฎหมายในการฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น จำต้องศึกษาถึงแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยทำการศึกษาถึงระบบการพิจารณาคดี แนวความคิดเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อม แนวความคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายทางสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบเด็ดขาด ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด หลักการป้องปรามล่วงหน้า และหลักการฟ้องคดีโดยประชาชน

2.5.1 ระบบการพิจารณาคดี

ในการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลจำเป็นต้องได้ข้อเท็จจริงเพื่อนำมาใช้ประกอบการวินิจฉัย ดังนั้น คู่ความแต่ละฝ่ายจึงจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงยืนยันข้อเท็จจริงภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความ ลักษณะพยาน

ระบบการค้นหาข้อเท็จจริงในทางคดีนั้น อาจจะแบ่งได้เป็น 2 ระบบ คือ

- 1) ระบบกล่าวหา (Accusatorial หรือ Adversary)
- 2) ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

2.5.1.1 ระบบกล่าวหา (Accusatorial หรือ Adversary)

เป็นระบบที่ใช้กันอยู่ในประเทศที่ระบบกฎหมายเป็น Common Law เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ระบบนี้สืบเนื่องมาจากการที่บุคคลคนหนึ่งนำเรื่องราวมาฟ้องร้องว่ากล่าวบุคคลอีกคนหนึ่งต่อผู้มีอำนาจ เพื่อให้ผู้มีอำนาจชำระคดีแก่ตน เช่น ในประเทศอังกฤษเมื่อ 800-900 ปีที่ผ่านมา มีวิธีการแสวงหาความจริงโดยใช้วิธีพิจารณาที่อาศัยเพลิง อาศัยน้ำ หรืออาศัยการต่อสู้ด้วยอาวุธ วิธีพิจารณาทั้งสามนี้เกิดขึ้นเพราะชาวอังกฤษในสมัยนั้นเชื่อถือ และมีความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า และเชื่อมั่นว่า ผู้บริสุทธิ์หรือผู้สุจริตเท่านั้นที่พระผู้เป็นเจ้าจะคุ้มครอง หากผู้ใดไม่บริสุทธิ์แล้ว พระเจ้าย่อมจะลงโทษผู้นั้นให้มีอันเป็นไปต่างๆ¹³ ดังนั้น การพิจารณาชี้ขาดว่าฝ่ายใดผิดหรือถูกจึงมิได้อยู่ที่การนำพยานมาพิสูจน์ความจริง แต่สำคัญอยู่ที่ว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ปฏิบัติตามกติกาสั่งผู้พิพากษาวางไว้ได้ครบถ้วนกว่ากัน¹⁴

¹² Kenneth R. Redden. (1980). *Punitive Damages*. p. 23.

¹³ Theodore Plucknett. (1956). *A Concise History of the Common Law*. p. 114-118.

¹⁴ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2551). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. หน้า 3.

สาระสำคัญของการพิจารณาในระบบนี้ คือ ผู้ชำระความต้องวางตัวเป็นกลางจริงๆ เพื่อควบคุมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกติกาอย่างเคร่งครัด ดังนั้น เมื่อต่อมาวิธีพิจารณาได้วิวัฒนาการจากการอาศัยเพลิง น้ำ หรือการต่อสู้มาเป็นการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยพยานหลักฐาน และกติกาดำเนินการ ลุยไฟ หรือการต่อสู้กัน กลายมาเป็นกฎเกณฑ์การนำพยานเข้าสืบร่องรอยเดิม อันเป็นเอกลักษณ์ของระบบนี้ก็จะปรากฏอยู่ คือ ผู้พิพากษาต้องวางตัวเป็นกลางเคร่งครัด จะเอนเอียงเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ และอำนาจของศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือตัดพยานก็มีจำกัด หรือแทบไม่มีเลย ต้องปล่อยให้คู่ความดำเนินคดีหาพยานหลักฐานเต็มที่และหลักเกณฑ์ในการที่จะนำพยานหลักฐานอย่างไรมาพิสูจน์ได้หรือไม่ได้เป็นไปโดยเคร่งครัด มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด เพื่อมิให้พยานที่ต้องห้ามเข้าสู่สำนวนความ เท่ากับเป็นการไม่สืบพยานนั้นเลย¹⁵ ทั้งนี้เพื่อมิให้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน ดังนั้น ระบบกล่าวหาจึงเป็นระบบที่วิธีการชำระความเป็นไปในทางที่มีโทษก็มีจำเลย ผู้ชำระตั้งตนเป็นกลางคอยดูแลให้ทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินคดีของตนไปตามกฎเกณฑ์ที่ได้วางขึ้นไว้โดยเคร่งครัด¹⁶

ในระบบกล่าวหาถือหลักว่าศาลหรือผู้พิพากษาเปรียบเสมือนกรรมกรของการต่อสู้คดีที่จะต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด การพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆเป็นหน้าที่ของคู่ความซึ่งจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้หรือตามที่ศาลสั่ง ระบบกล่าวหาถือว่าภาระการพิสูจน์เป็นของคู่ความ (Burden of Proof) ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่พิสูจน์ข้อเท็จจริงใดซึ่งตนมีภาระหรือหน้าที่ที่ย่อมแพ้ในประเด็นข้อนั้น¹⁷

ระบบกล่าวหาที่มีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้ ประการแรก ศาลมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินการพิจารณามีกฎเกณฑ์ละเอียดปลีกย่อยมาก ศาลใช้ดุลพินิจได้น้อย การยกฟ้องโดย Technicality มาก อีกประการคือ คู่ความสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันเห็นได้ชัด ในคดีอาญาศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐาน ดังนั้น บางครั้งศาลอาจยกฟ้องต่างๆที่ปรากฏว่าจำเลยกระทำผิดก็ได้ และประการสุดท้าย ในระบบกล่าวหา มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้น้อย มีบทตัดพยานเด็ดขาดไม่ยอมให้ศาลรับพยานนั้นเข้าสู่สำนวนความเลย นอกจากนี้ การใช้คำถามในการซักถาม ถามค้านก็ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์โดยเคร่งครัด¹⁸

¹⁵ จรัญ ภักดีธนากุล. (2524, กันยายน). “บทตัดพยานบอกเล่าในกฎหมายไทย” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์, 6, 3. หน้า 1-2.

¹⁶ เข็มชัย ชุตินวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 4.

¹⁷ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2552). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. หน้า 5.

¹⁸ เข็มชัย ชุตินวงศ์. เล่มเดิม.

2.5.1.2 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

ระบบไต่สวนมีที่มาจากอิทธิพลวิธีการชำระความของผู้มีอำนาจในศาสนาโรมันคาทอลิก ในวงการศาสนาคริสต์นั้นเมื่อผู้มีอำนาจปกครองดูแลได้ทราบว่ามีกรกระทำ ความผิด หรือการกระทำอันมิชอบเกิดขึ้นในสังคมของตน ผู้มีอำนาจปกครองจะต้องไต่สวนค้นหา ข้อเท็จจริงให้ได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นมากล่าวหาหรือไม่ และการหาตัว ผู้กระทำความผิดก็ไม่ใคร่มีหลักเกณฑ์ในการไต่สวนในการไต่สวนหรือวิธีพิจารณาเคร่งครัด เพราะ มุ่งแต่จะเอาผลที่จะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากกว่า¹⁹ จึงอาจมีการใช้วิธีทรมานจำเลยด้วยประการ ต่างๆ เพื่อให้จำเลยยอมรับสารภาพและเล่าข้อเท็จจริงทั้งหมดให้ผู้ชำระความฟัง การพิจารณาอาจ กระทำลับหลังจำเลย คือ การสืบพยานอาจทำโดยจำเลยไม่มีโอกาสรู้เห็นก็ได้ เพราะถือว่าผู้ชำระ ความสามารถให้ความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิให้จำเลยอยู่แล้ว²⁰ ระบบนี้มีอิทธิพลอยู่ในภาคพื้น ยูโรปซึ่งเดิมเคยตกอยู่ใต้อิทธิพลของสันตะปาปาแห่งกรุงโรม และต่อมาก็มีบทบาทสำคัญใน ประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรปที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ฯลฯ ต่อมาเมื่อ ระบบการทรมานจำเลยหมดไป และนักกฎหมายเริ่มค้นหาข้อเท็จจริงโดยทางพยานหลักฐาน ระบบ นี้ก็ลึกละลายไปในทางค้นหาความจริงโดยมีการนำพยานมาสืบ แต่ยังคงเอกลักษณ์เดิมอยู่ คือ ศาลมี หน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานต่างๆ ทั้งที่คู่ความนำเสนอต่อศาล หรือศาลเห็นสมควร เรียกมาสืบเอง และไม่มียกกฎหมายวางระเบียบการสืบพยาน หรือไม่มีบทตัดพยานโดยเคร่งครัดว่า พยานประเภทนี้รับฟังได้ พยานประเภทนี้รับฟังไม่ได้ ดังนั้น ศาลมักจะรับพยานหลักฐานทุกชิ้น เข้าสู่สำนวนความ และจะไปพิจารณาละเอียดตอนซึ่งนำพยานหลักฐานว่า พยานชิ้นใดควรมี นำหน้าหน้าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด²¹

ในระบบไต่สวนถือว่าหน้าที่ในการค้นหาข้อเท็จจริงหรือการพิสูจน์เป็น ของศาล ศาลมีบทบาทสำคัญในการที่จะสืบพยานหรือคัดสืบพยานใดก็ได้ ถึงแม้คู่ความจะมีสิทธิ นำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลแต่ศาลก็สามารถสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติมได้อีก วิธีปฏิบัติในการ ถามพยานก็จะให้ศาลเป็นผู้ซักถามก่อนแล้วคู่ความค่อยซักถามภายหลัง ในระบบไต่สวนนี้กฎหมาย ลักษณะพยานไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญนัก ส่วนมากบัญญัติไว้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณา ความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่มีบทตัดพยานหรือกฎที่ห้ามนำเสนอพยานหลักฐานที่เข้มงวด ส่วนใหญ่ ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานทุกประเภทเว้นแต่พยานหลักฐานนั้นไม่เกี่ยวข้องกับคดี อย่างไรก็ตาม ศาลมีอำนาจอย่างกว้างขวางที่จะใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานที่เสนอมาโดยคู่ความและ

¹⁹ ประมวล สุวรรณศร. (2526). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. หน้า 2.

²⁰ ชวลิต โสภณวัต. (2524). “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ” *คูลพาท*, 28, 6. หน้า 38.

²¹ เข็มชัย ชุตินวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 1-2.

ดุลพินิจนี้มักถูกโต้แย้งไม่ได้ (Unreviewable) นอกจากการรับฟังพยานหลักฐานที่เสนอมาโดยกว้างขวางแล้ว ศาลยังมีดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานอย่างเต็มที่²²

ระบบไต่สวนมีลักษณะสำคัญ สรุปได้ดังนี้²³ คือ ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี มีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติม หรือคัดสืบพยาน ทั้งนี้เพื่อค้นหาให้ได้ข้อเท็จจริงใกล้เคียงความจริงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธี (Technicality) เกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้กว้างขวางและยืดหยุ่นได้มาก และการพิจารณาคดีโดยเฉพาะในคดีอาญา จะมีลักษณะการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์จะไม่ใคร่มีบทบาทสำคัญนัก เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นคว้าหาพยานหลักฐาน ส่วนระดับของความช่วยเหลือที่โจทก์กับศาลจะร่วมมือกันมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับระบบของแต่ละประเทศ เช่น ในประเทศฝรั่งเศส พนักงานอัยการอาจยื่นนั่งซักถามพยานบนบัลลังก์เคียงคู่ผู้พิพากษาได้²⁴ ในระบบไต่สวน มักจะไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะไม่มีบทตัดพยาน (Exclusionary rule) ที่เด็ดขาด แต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดมาสู่ศาลได้ และศาลก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง

2.5.2 แนวความคิดเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อม²⁵

ความหมายของ “สิ่งแวดล้อม” ในกฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของประเทศแคนาดา²⁶ ได้ให้ความหมายของคำว่าสิ่งแวดล้อม หมายถึงส่วนประกอบของโลก และหมายรวมถึง

- 1) อากาศ พื้นดิน และน้ำ
- 2) บรรยากาศทุกชั้น
- 3) อินทรีย์และอนินทรีย์สารและสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย และ
- 4) ระบบทางธรรมชาติที่รวมส่วนประกอบในข้อ 1-3 ด้วย

ส่วนกฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของประเทศออสเตรเลีย ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่าหมายถึง ทุกสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ไม่ว่าจะส่งผลกระทบต่อมนุษย์แต่ละคนหรือต่อชุมชนที่อยู่รวมกันในสังคม²⁷

²² พรเพชร วิชิตชลชัย. เล่มเดิม. หน้า 4-5.

²³ เข็มชัย ชุตินวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 2.

²⁴ ประมูล สุวรรณสร. เล่มเดิม. 13.

²⁵ น้ำแท้ มีบุญสวัสดิ์. (2550). การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) และการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย. หน้า 57-63.

²⁶ Canadian Environmental Protection Act 1988.

²⁷ Environmental Protection (Impact of Proposals) Act 1974

สำหรับประเทศไทยความหมายของ “สิ่งแวดล้อม” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายว่า สิ่งต่างๆที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สามารถแยกองค์ประกอบได้เป็น 2 ส่วน คือ

- 1) สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ (Nature Environment)
- 2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Environment)

ส่วนปัญหาที่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เรียกว่าเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถจำแนกได้เป็นประเภท คือ

1. การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ
2. การปล่อยมลพิษ

แนวความคิดเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อม (Right to the Environment) ได้ปรากฏขึ้นพร้อมกับการพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชนซึ่งมีวิวัฒนาการเมื่อไม่นานมานี้ อันเป็นผลมาจากความวิตกกังวลของมนุษยชาติต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมว่าอาจจะต้องสูญสลายลงไปเนื่องจากการกระทำของมนุษย์ ประกอบกับการที่โลกได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งได้สร้างความเสียหายให้กับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอย่างใหญ่หลวง ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเป็นที่มาของแนวความคิดที่ว่า “สิ่งแวดล้อมควรถือเป็นสมบัติร่วมกันของมนุษยชาติ” (Common Heritage of Mankind) และถือเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้ไว้ให้ดำรงอยู่กับมนุษย์ตลอดไป ทั้งนี้ เพื่อที่มนุษย์จะได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวนี้ได้อย่างยั่งยืน และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและเหมาะสม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต²⁸

จากรายงานการประชุมของคณะกรรมการนักนิติศาสตร์ระหว่างประเทศในหัวข้อการพัฒนาชนบทกับสิทธิมนุษยชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจัดโดยสมาคมผู้บริโภคแห่งปีนังเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1981 ได้กล่าวถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ไว้อย่างน่าสนใจว่า²⁹

“มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติซึ่งได้แก่ ดิน น้ำ และอากาศ ดังนั้น การให้ความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนจึงต้องขยายรวมถึงความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่ด้วย ดังนั้น สิทธิมนุษยชนจึงครอบคลุมถึงสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาดด้วยนั่นเอง”

²⁸ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2547). กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. หน้า 26.

²⁹ International Commission of Juristics & Consumers Association of Penang, Rural Development and Human Rights in South East Asia Report of a Seminar in Penang December 1981 (อ้างถึงใน พิเชษฐ เมลา-นนท์, 2533: 85)

ศ.ดร.สุณีย์ มัลลิกะมาลย์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวความคิดในเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมว่ามีหลักเกณฑ์สำคัญคือ สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ และบุคคลแต่ละคนเป็นผู้ทรงสิทธิที่จะสงวน รักษาและควบคุมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมเพื่อความสุขภาพของตนเองเมื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมถูกคุกคามเนื่องจากมลพิษหรือการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ก็สามารถบังคับตามวัตถุประสงค์ได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าได้เกิดความเสียหายหรืออันตรายขึ้นกับชีวิต ทรัพย์สิน และสุขภาพอนามัยของผู้นั้นมากน้อยเพียงใดหรือไม่³⁰

อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดในเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้ไม่ได้มุ่งหมายเพียงแต่คุ้มครองเฉพาะความเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย ทรัพย์สินของบุคคลเท่านั้น แต่มุ่งหมายที่จะให้ความคุ้มครองในเรื่องคุณภาพชีวิตของบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งคุณภาพชีวิตนี้อาจจะถูกละเมิดหรือกระทบกระเทือนได้แม้จะยังไม่เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัยหรือทรัพย์สินก็ตาม

โดยแนวความคิดในเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้สอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน พัฒนามาจากสิทธิของประชาชนในทางการเมืองการปกครองที่ประชาชนมีสิทธิในการปกครอง โดยการเลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศซึ่งเป็นแนวความคิดในการมีส่วนร่วมในอดีต แต่เมื่อการบริหารของผู้แทนราษฎรไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เนื่องจากการแสวงหาผลประโยชน์ การบริหารที่ไม่โปร่งใส ปัญหาการคอร์รัปชัน เป็นต้น ทำให้ประชาชนขาดความไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้แทนราษฎรและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น แสดงให้เห็นความล้มเหลวของการบริหารประเทศในการพิทักษ์รักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ซึ่งการอยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงเกิดกระแสเรียกร้องและความตื่นตัวในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่ตนอยู่อาศัยด้วยตนเอง

ในกลุ่มประเทศแอฟริกา แนวความคิดเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมได้ถูกระบุไว้ใน “กฎบัตรแอฟริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิของปวงชน” (African Charter on Human and People’s Right, 1981) โดยระบุถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมไว้ในข้อที่ 24 ของกฎบัตรดังกล่าวว่า “ประชาชนย่อมมีสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีอันเอื้อต่อการพัฒนาของตน”

³⁰ ศ.ดร.สุณีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ. (2531). “การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนทดแทนความเสียหายต่อสุขภาพจากมลพิษ.” รายงานผลการวิจัยคณะนิติศาสตร์ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิญี่ปุ่น. หน้า 91.

ในประเทศสหรัฐอเมริกา แนวความคิดเรื่อง “สิทธิในสิ่งแวดล้อม” ปรากฏอยู่ใน Public Trust Doctrines โดยแนวความคิดดังกล่าวนี้ถือว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิโดยชอบที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และมีโอกาสได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพ โดยเท่าเทียมกัน โดยถือเป็นหน้าที่ของรัฐในการคุ้มครอง และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาตินั้นให้อยู่ในสภาพที่ดีอยู่เสมอซึ่งเป็นที่มาของการจัดทำกฎหมายสิ่งแวดล้อม The National Environmental Policy Act ของสหรัฐอเมริกาในเวลาต่อมา³¹

สำหรับประเทศไทยแนวความคิดในเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมได้ปรากฏชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2550 ฉบับปัจจุบัน ซึ่งได้บัญญัติรับรองแนวความคิดในเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมไว้ในมาตรา 66 แนวความคิดในเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อม ซึ่งบัญญัติรับรองว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งหมายความว่า แต่ละท้องถิ่นดั้งเดิมนั้นย่อมมีสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ มาตรา 67 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับชุมชนและรัฐในการคุ้มครองส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิต จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้รับรองสิทธิของชุมชนและปัจเจกบุคคลในการที่จะได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาด ปราศจากมลพิษ โดยบัญญัติอยู่ในหมวด 3 ซึ่งเป็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย สิทธิในสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องให้การรับรองและให้ความคุ้มครอง

สิทธิมนุษยชน หมายถึง อำนาจหรือประโยชน์อื่นอันเกิดขึ้นมาพร้อมๆ กันกับมนุษย์ และมีความเป็นสากลที่ผู้ใดจะมาล่วงละเมิดไม่ได้ ความหมายของสิทธิมนุษยชนนี้ เดิมมุ่งหมายที่จะให้มีการกำหนดสิทธินี้ไว้เพื่อจำกัดการใช้อำนาจของรัฐหรืออำนาจปกครอง และได้แย่งคัดค้าน การใช้อำนาจของรัฐไม่ให้รัฐหรือผู้ใช้อำนาจปกครองใช้อย่างไม่มีขอบเขต ในเวลาต่อมาได้ขยายเป็นสิทธิเรียกร้องต่อรัฐให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ประชาชนมีหลักประกันขั้นต่ำสุดที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความผาสุก สิทธิมนุษยชนจึงครอบคลุมไปถึงสิทธิใหม่ๆ บางประการ เช่น สิทธิที่จะมีงานทำ สิทธิที่จะมีที่พักอาศัยอันถูกสุขลักษณะ สิทธิที่จะมีการพักผ่อนหย่อนใจ และรวมไปถึงสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งเป็นพันธกรณีของรัฐที่จะต้องเข้ารับการระดมดำเนินการจัดให้มีหลักประกันดังกล่าวแก่ประชาชนพลเมืองของรัฐ³²

³¹ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. เล่มเดิม. หน้า 26.

³² วีระ โลจายะ. (2522). กฎหมายสิทธิมนุษยชน. หน้า 4-6 และ 53-54.

การควบคุมและจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันได้อาศัยแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่ว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นสมบัติร่วมกันของมหาชน มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและได้อาศัยประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นจึงถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีเหมาะสมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้น การให้ความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนจึงควรขยายความรวมไปถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้อาศัยและใช้ประโยชน์อยู่ด้วย สิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้ถือเป็นสิทธิของปัจเจกชนทุกคนที่จะมีส่วนร่วมในการได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีหน้าที่ในอันที่จะปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นไว้ด้วยเช่นกัน³³

แนวความคิดในเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้ เป็นกระบวนการแปรรูปจารีตประเพณีวิถีชีวิตของท้องถิ่นให้กลับกลายเป็นแนวความคิดที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกล่าวอ้างสร้างความชอบธรรมในสิทธิการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น

ในภาคเหนือ ชาวบ้านจะปกป้องสิทธิของตนเองผ่านการรณรงค์เพื่อให้รัฐรับรองสิทธิตามกฎหมายของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน ทั้งนี้เพราะชาวบ้านมองการมีส่วนร่วมของตนในกระบวนการผลักดันให้ออกพระราชบัญญัติป่าชุมชนว่า เป็นการต่อสู้ของท้องถิ่นในการพิทักษ์สิทธิของตนเองในกระบวนการดังกล่าว ชาวบ้านสามารถนำเอาคดีของท้องถิ่นที่ว่าด้วยสิทธิการใช้มายืนยันได้อย่างหนักแน่นมากขึ้น ตามนัยที่ว่า ผู้ดูแลและใช้ประโยชน์ทรัพยากรใดก็ตามสมควรเป็นผู้มีสิทธิในทรัพยากรนั้น トラบเท่าที่เขาไม่ได้ใช้อย่างทำลายหรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน และเมื่อเขายุติการใช้ทรัพยากรนั้นแล้วทรัพยากรดังกล่าวก็จะกลับคืนไปเป็นทรัพยากรของส่วนรวมตามเดิม³⁴

ดังนั้นเมื่อมีการกระทำใดๆที่เป็นการส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมอันมีลักษณะจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ย่อมจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของชุมชนและปัจเจกบุคคล ชุมชนหรือปัจเจกบุคคลนั้นย่อมมีสิทธิที่จะดำเนินการเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐเข้าดำเนินการยุติการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือการปล่อยมลพิษนั้น และในกรณีเช่นนี้อาจถือได้ว่าประชาชนหรือปัจเจกบุคคลเป็นผู้เสียหายและถูกโต้แย้งสิทธิแล้วแม้จะยังไม่ปรากฏความเสียหายอย่างชัดเจน เพราะถือเป็นการละเมิดสิทธิใน

³³ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. เล่มเดิม. หน้า 45.

³⁴ อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). มิติชุมชน: วิถีคิดท้องถิ่น ว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. หน้า 265.

สิ่งแวดล้อมอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้แล้ว หากหน่วยงานของรัฐไม่ดำเนินการ หรือละเลยล่าช้าจนอาจเกิดความเสียหาย บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะป้องกันมิให้เกิดความเสียหายต่อตนเอง โดยการใช้มาตรการทางกฎหมายฟ้องคดีต่อศาลหรืออาจจำเป็นต้องปกป้องสิทธินั้นด้วยตัวเอง โดยการกระทำใดๆ เพื่อเป็นการป้องกันและยับยั้งความเสียหายนั้นได้ด้วยตนเอง

ดังนั้น หากมีการกระทำใดที่จะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลอย่างแน่นอน บุคคลย่อมมีสิทธิปกป้องหรือป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดความเสียหายก่อนแต่อย่างใดหรือมีสิทธิที่จะกระทำได้แม้ความเสียหายนั้นจะยังไม่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนก็ตาม

2.5.3 แนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายทางสิ่งแวดล้อม

แนวความคิดของผู้เสียหายทางสิ่งแวดล้อม คือ การมีอำนาจฟ้องในฐานะเป็นผู้เสียหายคดีสิ่งแวดล้อม มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่เดิมน้ำที่ของกฎหมายในการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม มีลักษณะเป็นการดำเนินคดีเดือดร้อนรำคาญ (Nuisance) และรบกวนการครอบครอง (Trespass) หรือการดำเนินโดยเจ้าของที่ดินซึ่งถูกรบกวนการใช้สิทธิในน้ำในสภาพและปริมาณโดยปกติวิสัย ดังนั้น น้ำที่หลักของกฎหมายในเรื่องนี้ จึงมีลักษณะเป็นเพียงกลไก เพื่อให้การรักษาผลประโยชน์เอกชน (Private Interests) เท่านั้น ซึ่งยังไม่ได้ให้ความหวังใจต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะเป็นผลประโยชน์มหาชน (Public Interests) กล่าวคือ คำนึงเพียงการรักษาเยียวยาความเสียหายที่เจ้าของที่ดินหรือเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดขึ้นแก่เพื่อนบ้านของเขารายใดรายหนึ่งหรือหลายรายเท่านั้น ซึ่งผู้มีสิทธิฟ้องร้องคดีตามหลักกฎหมายเรื่องเดือดร้อนรำคาญได้ จะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงเท่านั้น ด้วยการใช้หลักดังกล่าวนี้จึงส่งผลให้การฟ้องคดีแทนผู้เสียหายทั้งหมด (Class Action) ไม่สามารถทำได้ ดังนั้น ในทศวรรษ 1960 สิ่งแรกที่ศาลต่างประเทศต่างๆ จะต้องพิจารณาเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมจึงได้แก่เรื่องอำนาจฟ้องร้อง (Standing)³⁵

ต่อมาความคิดทางด้านกฎหมายได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1970 เมื่อมีการบัญญัติกฎหมายคุณภาพสิ่งแวดล้อมออกมา ในมลรัฐมิชิแกนของสหรัฐอเมริกายินยอมให้ประชาชนทุกคนในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมสามารถฟ้ององค์กรของรัฐบาลและบริษัทเอกชนในเรื่องสิ่งแวดล้อมได้

นักนิติศาสตร์จำนวนมากก็ได้สนับสนุนให้มีการนำเอาหลักกฎหมายเรื่องทรัสต์ต่อมหาชน (Public Trust Doctrine) มาใช้แก่คดีสิ่งแวดล้อม หลักกฎหมายซึ่งมีที่มาจากกฎหมายฉบับนี้มีเนื้อหาว่า ทรัพย์สินหรือทรัพยากรบางประเภทที่เป็นสมบัติร่วมกันของมหาชน เช่น อากาศ

³⁵ พิเชษฐ เมลาณนท์. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 1 บทบาทของกฎหมายในการควบคุมและกำจัดระเบียบสิ่งแวดล้อม. หน้า 80-82.

พื้นน้ำ ป่าไม้ และธรรมชาติอื่นเป็นสิ่งที่รัฐบาลเก็บรักษา เป็นทรัพย์สินไว้แทนมหาชน ด้วยเหตุนี้ การก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินเช่นนั้น จึงเป็นการกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของมหาชน (Public Interests) และประชาชนสามารถเข้าร่วมในการปกป้องรักษาได้มากขึ้น ดังเช่นจะเห็นว่าในระยะหลังๆนี้ รัฐบาลของบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาได้ยินยอมให้ประชาชนมีสิทธิฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น เรียกว่า การฟ้องร้องคดีประชาชน (Citizen Suits) โดยเป็นการขยายมาจากหลักการเดิมว่า การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นหน้าที่ของอัยการแผ่นดินเท่านั้น แนวโน้มเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ความคิดทางนิติศาสตร์เช่นนี้ยอมรับว่าผู้มีสิทธิฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรง ดังเช่นที่ยึดถือมาตามหลักกฎหมายเรื่องเดือดร้อนราคาญอีกต่อไป³⁶ การนำหลักการที่ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ (Public Trust Doctrine) สหรัฐอเมริกาจึงยอมให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติได้ ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องเอกชนหรือฟ้องเจ้าพนักงานของรัฐ เพื่อบังคับให้ปฏิบัติหน้าที่โดยถูกต้องและชอบธรรม³⁷

ในปัจจุบันได้มีการยอมรับแนวความคิดการเข้าร่วมของประชาชนในการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การยอมรับบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน (Non Governmental Organization หรือ NGO) ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เหล่านี้นับเป็นแรงสำคัญในการรณรงค์ให้มีการออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรม และในบางประเทศศาลปกครองยังให้องค์กรพัฒนาเอกชน มีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ ดังเช่นในอิตาลีและสหรัฐอเมริกาเป็นต้น สำหรับกรณีประเทศไทยก็ได้มีการยอมรับแนวคิดให้ประชาชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับหนึ่ง ซึ่งยังไม่ไปไกลถึงขนาดให้องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เป็นผู้เสียหายฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้โดยตรงโดยไม่ต้องรับมอบอำนาจจากผู้เสียหาย³⁸

2.5.4 ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบเด็ดขาด (Theory of Absolute Liability)

เดิมนั้นในการกำหนดความรับผิดชอบของบุคคลนั้นจะต้องปรากฏว่าผู้กระทำนั้นต้องมี “ความผิด” (Never any Liability Without Fault) อันเป็นหลักเกณฑ์ ในเรื่องความรับผิดทางละเมิด กล่าวคือ ผู้ที่จะรับผิดทางละเมิดนั้นจะต้องปรากฏว่าผู้นั้นกระทำหรืองดเว้นการกระทำใดการ

³⁶ แหล่งเดิม. หน้า 84.

³⁷ พนัส ทัศนียานนท์. (2529,ก้นยายน). “กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” วารสารสิ่งแวดล้อม, 3, 2. หน้า 50.

³⁸ พีรจักร จรรยาสิทธิ์. (2547). การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมโดยศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ. หน้า 51-53.

หนึ่งโดยจงใจ (Wrongful Intention) หรือประมาทเลินเล่อ (Negligence) และสามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้หนึ่งเป็นผู้กระทำเช่นนั้นจริง แต่อย่างไรก็ตามขอบเขตและหลักเกณฑ์ทางละเมิดดั้งเดิมนั้น ยังไม่กว้างขวางพอที่จะครอบคลุมถึงความรับผิดชอบ โดยเฉพาะในกรณีตามข้อเท็จจริงอาจปรากฏได้ว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้หนึ่งผู้ใดนั้นผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อในการกระทำ หากแต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นเกิดเนื่องจากสิ่งทีประกอบการซึ่งโดยปกติอาจเกิดความบกพร่องผิดปกติได้ ดังนั้น หากพิจารณาตามหลักความรับผิดชอบดั้งเดิมแล้วก็จะได้ว่า ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิด (No Fault) และไม่ต้องมีความรับผิดชอบ (No Liability) ในความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น

การพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยครบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้มีความยากลำบากเพราะจะต้องพิสูจน์ให้ได้ครบถ้วน ทั้งองค์ประกอบทางการกระทำและองค์ประกอบทางจิตใจ ทำให้เกิดความยากลำบากแก่โจทก์ในการพิสูจน์ อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น เช่น กรณีที่มีการใช้เครื่องบินในการพนันสารเคมีมีพิษลงในไรนา³⁹ เป็นต้น ผู้เสียหายจากการกระทำเหล่านี้จะป้องกันขัดขวางอย่างใดย่อมทำได้ยากหรือทำไม่ได้เลย ในขณะที่ฝ่ายผู้กระทำอยู่ในวิสัยที่จะป้องกันขัดขวางมิให้เกิดความเสียหายได้ดีที่สุด ดังนั้น จึงมีแนวคิดที่จะเอาทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาดมาแก้ปัญหาดังกล่าว

ในประเทศแคนาดา เจ้าหน้าที่ได้นำเอาแนวความคิดเรื่องความรับผิดชอบโดยเด็ดขาดที่มักนิยมใช้กันในการพิจารณาคดีอาญาและความรับผิดฐานละเมิดมาปรับใช้กับกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองความเป็นอยู่ที่ดีของสาธารณชน เช่น กฎหมายที่เกี่ยวกับการป้องกันสภาวะแวดล้อมเป็นพิษ อันเป็นความผิดทางอาญาอย่างหนึ่งที่มีไว้เพื่อคุ้มครองความเป็นอยู่ที่ดีของสาธารณชน (Public Welfare Offences) ซึ่งเป็นผลให้โจทก์หรือผู้เสียหายในคดีอาญาประเภทนี้ไม่มีหน้าที่ต้องนำสืบถึงเจตนา (Mens Rea) ของจำเลยให้ปรากฏต่อศาล โจทก์เพียงพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำการใดๆครบองค์ประกอบตามที่กฎหมายในเรื่องการพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมฉบับใดฉบับหนึ่งบัญญัติไว้⁴⁰ เช่น กฎหมายบัญญัติว่าห้ามมิให้ผู้ใดทิ้งสารพิษหรือสิ่งอื่นใดอันเป็นอันตรายต่อคุณภาพของน้ำลงในแม่น้ำ และหากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ โจทก์ก็ไม่ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำโดยเจตนาหรือประมาทให้ของเสียลงสู่แม่น้ำ โจทก์เพียงแต่นำสืบองค์ประกอบภายนอก (Actus Reus) ว่าในแหล่งน้ำนั้นถูกเจือปนด้วยของเสียที่ออกมากับน้ำทิ้งของโรงงานจำเลยให้สมดังฟ้อง จำเลยก็จะถูกลงโทษ

³⁹ ปัญจพร โภคสถิตวิวงศ์. (2541). ความรับผิดทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษในคดีสิ่งแวดล้อม. หน้า 31-32.

⁴⁰ อำนาง วงศ์บัณฑิต. (2529, กันยายน). “การเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของ Common Law ในคดีสภาพแวดล้อมเป็นพิษในแคนาดา” วารสารนิติศาสตร์, 16, 3. หน้า 166.

ตามกฎหมายทันที จากกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้นำเอาแนวความคิดในเรื่องความรับผิดโดยเด็ดขาดมาใช้ในคดีประเภท Public Welfare Offences นั้น นอกจากจะก่อให้เกิดการกระตุ้นเตือนกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรมให้ต้องระมัดระวังอย่างสูงต่อการปล่อยของเสียออกสู่ระบบสิ่งแวดล้อม จนอาจสร้างผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัยแล้ว ยังเป็นการชี้ให้เห็นถึงการดูแลเอาใจใส่คุ้มครองและรับรองในสิทธิของประชาชนที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีโดยรัฐอีกด้วย ดังนั้นในกฎหมายหลายฉบับไม่ว่าจะเป็น Canada Water Act, Clean Air Act รัฐบาลแคนาดาได้นำเอาแนวคิดเรื่องความรับผิดโดยเด็ดขาดมาสอดแทรกในกฎหมายเหล่านั้นด้วย

ขอบข่ายของความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิดในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) แยกพิจารณาได้ดังนี้

- 1) ความรับผิดเด็ดขาดกรณี Rylands V. Fletcher
- 2) ความรับผิดเด็ดขาดที่เกี่ยวกับสัตว์
- 3) ความรับผิดเด็ดขาดที่เกี่ยวกับวัตถุอันตรายและอื่นๆ

ในประเทศไทยได้นำเอาทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาดมาใช้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 425 คือ ความรับผิดของนายจ้างร่วมกับลูกจ้างในกรณีที่ลูกจ้างกระทำละเมิดทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายในทางการที่จ้าง

ทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาดนั้นหากผู้เสียหายหรือโจทก์พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า การทำความผิดอยู่ในความครอบครองของจำเลย จำเลยต้องรับผิดต่อโจทก์โดยไม่มีข้อยกเว้นหรือข้อแก้ตัวใดๆทั้งสิ้น

แนวความคิดตามทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาดอาจสรุปได้ว่า หากบุคคลใดกระทำการหรือไม่กระทำการหรือประกอบกิจการใดอันอาจก่อให้เกิดความเสียหาย หากเป็นความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น บุคคลนั้นต้องรับผิดในผลที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าในการกระทำหรือประกอบกิจการดังกล่าว บุคคลผู้กระทำการจะได้จัดให้มีการป้องกันภัยอันตรายไว้แล้ว และมีได้กระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อที่จะก่อความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นแต่ประการใดก็ตาม เพราะหน้าที่โดยเคร่งครัดซึ่งผู้กระทำต้องระวังและป้องกันมิให้ผู้อื่นได้รับอันตรายจากการกระทำของตนและหรือบริหารของตน ผู้กระทำดังกล่าวจึงต้องรับผิดเพื่อความบกพร่องในการป้องกันชุมชน⁴¹

ในสหรัฐอเมริกา คดี Smiths V. California (1995) และคดี Provincial Motor Cab Co. V. Dunning (1909) ได้อ้างหลักเกณฑ์ในเรื่องความรับผิดเด็ดขาดไว้ว่าความรับผิดในทางแพ่งในการกระทำของจำเลยนั้น ไม่ต้องถึงขนาดมีเจตนาร้ายอย่างเช่นความรับผิดในทางอาญา ดังนั้น

⁴¹ ดนัยศ ศรลัมภ์. (2525). คำทบทวนในกรณีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ. หน้า 146.

เพียงแต่การกระทำบางอย่างของจำเลยก่อให้เกิดผลเป็นความเสียหายหรืออันตรายต่อผู้อื่น จำเลยก็ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นนั้น⁴²

ในสหรัฐอเมริกาได้นำทฤษฎีสิทธิในสิ่งแวดล้อม และทฤษฎีความรับผิดชอบมาประยุกต์ใช้เพื่อการเยียวยาปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่นสิทธิในการฟ้องตามกฎหมาย The Environmental Protection ด้วยเหตุที่กฎหมายกำหนดให้ประชาชนอเมริกาทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำหรือจากกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับคุณค่าสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่ในฐานะเป็นปากเสียงแทนประชาชนในปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้มีสิทธิฟ้องร้องคดีต่อศาล ในกรณีที่เกิดหรืออาจเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น และในการฟ้องร้องนั้นหากว่าได้มีกฎหมาย คำสั่ง คำอนุญาต หรือมาตรฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำการที่ผิดไปจากข้อบัญญัติดังกล่าวก็พอ แต่ถ้าไม่มีข้อบัญญัติใดๆ โจทก์เพียงพิสูจน์ว่า สิ่งแวดล้อมที่เสียไปมีมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับทางเศรษฐกิจ และจำเลยมีวิธีทำให้เกิดความเสียหายได้น้อยกว่าที่เป็นอยู่ แต่ไม่ทำก็เพียงพอแล้ว⁴³ และในกรณีที่การก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้กระทำและเกิดผลร้ายในมลรัฐหนึ่งและผลนั้นได้ขยายไปยังมลรัฐอื่นด้วย เช่นนี้ศาลสูงแห่งมลรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยและวางหลักเกณฑ์โดยอาศัยทฤษฎีทั้งสองดังกล่าวว่า ผู้เป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายต้องรับผิดชอบในกรณีไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดขึ้นกับบุคคล หรือทรัพย์สินหรือธุรกิจหรือทรัพยากรธรรมชาติด้วยเหตุบังเอิญ หรือเหตุสุดแต่การประการใดก็ตาม⁴⁴

2.5.5 ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดโดยเคร่งครัด (Theory of Strict Liability)

ความรับผิดโดยเคร่งครัด คือ หลักหรือทฤษฎีหนึ่งในการวินิจฉัยความรับผิดของบุคคลในทางละเมิด ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีมาตั้งแต่ก่อนคริสตวรรษที่ 19 ซึ่งกฎหมายละเมิดในยุคนั้นจะมุ่งที่จะคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลเป็นสำคัญ ทฤษฎีความรับผิดทางละเมิดจึงมิได้พิจารณาถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หากแต่จะพิจารณาถึงความเสียหายเป็นสำคัญ ซึ่งเมื่อสังคมมีความก้าวหน้าทางวิทยาการมากขึ้น นักนิติศาสตร์จึงมีแนวความคิดว่า หากยังแต่มุ่งพิจารณาความรับผิดเอาจากหลักความรับผิดดั้งเดิมอยู่แล้ว ก็จะมีผู้เสียหายที่เป็นผู้บริสุทธิ์อีกจำนวนมากที่จะต้องได้รับความเดือดร้อน โดยที่จะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

⁴² Rolin M. Perkins. (1969). *Parkinson Criminal Law*. p. 803.

⁴³ กาญจนา นิมมานเหมินทร์. (2535). *กฎหมายสถานะแวดล้อม*. หน้า 52-55.

⁴⁴ Irving J. Sloan. (1971). *Environment and the Law*. p. 78-80.

ด้วยเหตุนี้จึงสมควรที่จะมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดภาระความรับผิดใหม่ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดเคร่งครัด (Strict Liability) จึงได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเพราะโดยเนื้อหาแล้วทฤษฎีดังกล่าวสามารถครอบคลุมขอบเขตความรับผิดของผู้กระทำความเสียหายได้กว้างกว่าความรับผิดตามหลักละเมิดทั่วไป ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์เรื่องความรับผิดเด็ดขาดนั้น ไม่จำเป็นต้องพิจารณาเรื่องความผิดของผู้กระทำเป็นสาระสำคัญดังหลักเกณฑ์ดั้งเดิมแล้ว จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นความรับผิดโดยปราศจากความผิด (Liability without Fault) เพียงแต่เมื่อความเสียหายเกิดขึ้นเพราะการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ความรับผิดของผู้ถูกกล่าวหาที่มีต่อผู้เสียหายจะเกิดขึ้นทันที ทั้งนี้โดยไม่ต้องพิจารณาเลยว่า ความเสียหายนั้นจะเกิดจากความจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งถือได้ว่าเป็นความผิดของผู้กระทำหรือไม่ก็ตามซึ่งแม้ว่าจะเป็นการกระทำโดยสุจริตและเป็นปกติแห่งการดำเนินภารกิจของเขาก็ตาม ถ้าหากว่าภารกิจนั้นโดยสภาพอาจเป็นอันตรายผิดปกติธรรมดา หรืออาจเสี่ยงต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อผู้อื่นแล้ว ก็ต้องถือว่าเป็นความรับผิดชอบของเจ้าของกิจการนั้นในทันทีที่เขาเริ่มดำเนินการแล้ว เพราะเขานั้นยอมรับเข้ารับความเสี่ยงต่อความรับผิดในทันทีที่เขาดำเนินกิจการนั่นเอง ความรับผิดจึงเกิดควบคู่ไปกับการดำเนินกิจการนั้นด้วย หากแต่จะต้องรับผิดชอบต่อใครคนใดนั้นก็จะถูกกำหนดขึ้น เมื่อปรากฏตัวผู้เสียหายในภายหลัง⁴⁵

แนวความคิดตามทฤษฎีนี้มีพื้นฐานมาจากหลักของการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในอันที่จะไม่ถูกทำลาย คดีที่ถือว่าเป็นบรรทัดฐานเริ่มแรกของทฤษฎีนี้ คือ คดี Rylands V. Fletcher⁴⁶ โดยวางหลักว่า บุคคลใดกระทำหรือนำสิ่งใดอันอาจเป็นอันตรายเข้ามาในที่ดินของตน บุคคลนั้นต้องจัดการเก็บรักษาอย่างระมัดระวังมิให้สิ่งนั้นรั่วไหลและเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น และมีหน้าที่โดยเคร่งครัดที่จะต้องรอบคอบในการป้องกันและระวังล่วงหน้าด้วยประการทั้งปวงในผลที่อาจมีหรืออาจเกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์หรือจากการกระทำผิดไปจากปกติธรรมดา หลักเกณฑ์ในคดีนี้ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีต่างๆ ในเวลาต่อมา ซึ่งในคดีดังกล่าวมีข้อยกเว้นหลายกรณีซึ่งจำเลยอาจนำสืบให้พ้นความรับผิดได้ อาทิเช่น เหตุสุดวิสัย โจทก์เป็นฝ่ายผิดเอง เป็นต้น

ทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด เกิดจากแนวความคิดทางกฎหมายที่ว่า “ผู้ใดก่อความเสียหาย ผู้นั้นต้องจ่าย” โดยถือว่าเป็นหน้าที่โดยเคร่งครัดที่ผู้กระทำจะต้องระมัดระวังมิให้การกระทำของตนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายหรือความเสียหาย และเมื่อมีอันตรายหรือความเสียหายเกิดขึ้น ผู้ได้รับความเสียหายก็ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ เพียงแต่แสดงให้เห็นว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นจริงก็พอ ในขณะที่เดียวกันผู้กระทำเองกลับต้องมีภาระที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าความ

⁴⁵ William L. Prosser. (1979). **Law of Torts**. p. 494-495.

⁴⁶ สายสุภา นิงสานนท์. (2525). ความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิด. หน้า 51-52.

เสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมิได้เกิดจากกิจกรรมการกระทำของตน โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลตามทฤษฎีเงื่อนไข หรือทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมในหลักกฎหมายละเมิดแต่ประการใด เพราะถือว่าเป็นความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดที่ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องไม่กระทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากการกระทำของตน⁴⁷

ทฤษฎีรับผิดชอบโดยเคร่งครัดนี้ที่ถูกนำมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม ก็โดยการบัญญัติไว้ในมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ที่โจทก์เพียงพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษ โดยไม่ต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าจำเลยกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อเพราะเพียง โจทก์นำสืบให้ศาลเห็นได้ว่ามลพิษเกิดจากการกระทำของจำเลยหรือแหล่งกำเนิดมลพิษอยู่ในความครอบครองของจำเลย จำเลยก็ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์ และในพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 มาตรา 63 ซึ่งได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบต่อความเสียหายจากวัตถุอันตรายซึ่งอยู่ในความครอบครองไว้ว่า ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขนส่ง หรือผู้มีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตรายต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่วัตถุอันตรายที่อยู่ในความครอบครองของตน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดเพราะความผิดของผู้เสียหายนั่นเอง

2.5.6 หลักการป้องกันล่วงหน้า (Precautionary Principle)⁴⁸

หลักการป้องกันล่วงหน้าหรือระมัดระวังเอาไว้ก่อน เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การป้องกัน (Prevention) เป็นวิถีทางที่ถูกต้องและดีกว่าการแก้ไขเยียวยาในภายหลัง โดยเฉพาะการจัดให้มีมาตรการป้องกันการปลดปล่อยของเสียในรูปแบบต่างๆ ออกสู่สิ่งแวดล้อมก่อนที่จะเกิดความเสียหายขึ้นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง หลักการนี้ได้มีการเผยแพร่มานานจนได้มีการยอมรับโดยที่ประชุมนานาชาติ (The First International Conference on the Protection of the Sea in 1984 and The Second International Conference in 1984) ถึง 2 ครั้งด้วยกัน คือ ในปี พ.ศ. 2527 และ 2530 ว่าเป็นหลักการที่ดีและเหมาะสมต่อการพิทักษ์รักษาสีสิ่งแวดล้อมที่ควรได้รับการสนับสนุน ให้มีการบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของแต่ละประเทศขึ้นรับรองอีกชั้นหนึ่งด้วย

⁴⁷ สุณีษ์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 96-97.

⁴⁸ United Nations Environment Programme, Regional Seas (GESAM; The state of the marine environment), UNEP Regional Seas Reports and Study No. 115 (UNEP: Oceans and Coastal Programme Activity Center (อ้างอิงใน โกเมท ทองภิชญ์, 2534: 77-85)

แนวความคิดการพิทักษ์รักษาสีสิ่งแวดล้อมด้วยการป้องกัน หรือระมัดระวังเอาไว้ก่อน (Precautionary Environmental Protection) โดยการเริ่มต้นชี้ให้ผู้ประกอบกิจการหรือโครงการต่างๆ ได้ตระหนักถึงผลได้ผลเสียจากกิจการของตน ซึ่งแนวทางปฏิบัติได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน ในกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลาย รวมทั้งองค์การในระดับระหว่างประเทศ เช่น ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของธนาคารโลกแก่โครงการ หรือกิจการใดๆ โดยจะพิจารณาถึงมาตรการ ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของโครงการ หรือกิจการนั้นๆ ว่ามีความสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด โดยหลักการพิจารณาจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่า การป้องกันเอาไว้ก่อนจะเป็นวิธีทางที่มีประสิทธิภาพมากกว่า และเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการแก้ไขปัญหาล่าช้า

ประเทศในยุโรป เช่น ประเทศเยอรมันได้นำหลักเรื่องป้องกันไปปรับใช้กับกฎหมายในประเทศค่อนข้างเคร่งครัดในพื้นที่ต่างๆ หลายแห่งแม้ในบางพื้นที่จะไม่ปรากฏหลักฐานว่าความเสียหายในสิ่งแวดล้อมมีสาเหตุมาจากกิจการอุตสาหกรรมหรือสถานะทางธรรมชาติ เพียงแต่มีเหตุอันสมควรสงสัย เจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะเข้าดำเนินการกับกิจการอุตสาหกรรมเหล่านั้นตามกฎหมายทันที ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลของประเทศมีนโยบายว่า การป้องกันมิให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลายเสียหายแต่เนิ่นๆ ก่อนที่จะเกิดความเสียหาย หรือก่อนที่โครงการต่างๆ จะเริ่มดำเนินการ

2.5.7 หลักการฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suits)

แต่เดิมหน้าที่ของกฎหมายในการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นการดำเนินคดีตามกฎหมายว่าด้วยเหตุเดือดร้อนรำคาญ (Nuisance) และรบกวนการครอบครอง (Trespass) ซึ่งมีลักษณะเป็นเพียงกลไก เพื่อให้การรักษาผลประโยชน์เอกชน (Private Interest) เท่านั้น ซึ่งยังไม่ได้ให้ความหวังใจต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะเป็นผลประโยชน์มหาชน (Public Interest) โดยคำนึงแต่เพียงการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายรายหนึ่งรายใดหรือหลายรายเท่านั้น กล่าวคือ ผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามหลักกฎหมายเรื่องเหตุเดือดร้อนรำคาญ จะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงเท่านั้น ด้วยการใช้หลักดังกล่าวนี้จึงส่งผลให้การฟ้องคดีแทนผู้เสียหายทั้งหมด (Class Action) ไม่สามารถทำได้

ต่อมาได้สนับสนุนให้มีการนำเอาหลักกฎหมาย เรื่องทรัสต์ต่อมหาชน (Public Trust Doctrine) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม หลักกฎหมายซึ่งมีที่มาจากกฎหมายโรมันนี้มีเนื้อหาว่าทรัพย์สินและทรัพยากรบางประการที่เป็นสมบัติร่วมกันของมหาชน เช่น อากาศ พื้นน้ำ ป่าไม้ และธรรมชาติ นั้น เป็นสิ่งที่รัฐบาลเก็บรักษาเป็นทรัสต์ไว้ให้แทนมหาชน ด้วยเหตุนี้การก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินเช่นนี้ จึงเป็นการกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ของมหาชน (Public Interest) และประชาชนสามารถเข้าร่วมในการปกป้องรักษาได้ ซึ่งเป็นการนำหลักการที่ถือว่าประชาชนทุกคน

เป็นผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ (Public Trust Doctrine) ดังนี้ จึงยอมให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติได้ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดีเอกชน หรือฟ้องเจ้าพนักงานของรัฐเพื่อบังคับให้ปฏิบัติหน้าที่โดยถูกต้องและชอบธรรม⁴⁹

หลักเกณฑ์ในเรื่อง Citizen Suits นี้มีวิวัฒนาการมาจากกฎหมายของสหรัฐอเมริกา โดยหลักการฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suits) ของสหรัฐอเมริกาในระยะแรกนั้น ผู้มีอำนาจฟ้องจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าสิทธิของตนเองถูกระทบกระเทือน และอาจได้รับความเสียหายและสถานะของโจทก์ (Proper Plaintiffs) ซึ่งมีอำนาจในการฟ้องคดี (Standing to Sue) นั้น จะต้องเป็นบุคคล ดังนั้น นิติบุคคลหรือองค์กรเอกชนต่างๆจึงไม่อาจเป็นผู้ได้รับความเสียหายในการที่จะฟ้องคดีโดยอาศัยหลัก Citizen Suits ได้ เว้นเสียแต่นิติบุคคลหรือองค์กรเหล่านั้นจะฟ้องคดีในฐานะตัวแทนของสมาชิกจึงจะถือว่าผู้มีอำนาจฟ้องและหลัก Citizen Suits ของสหรัฐอเมริกาไม่รวมถึงการฟ้องคดีอาญา เพราะการฟ้องคดีอาญาผู้เสียหายหรือราษฎรฟ้องคดีเองไม่ได้ต้องเป็นหน้าที่ของอัยการแผ่นดินเท่านั้นที่จะฟ้องได้ ซึ่งต่างกับของประเทศไทย ประชาชนสามารถเป็นผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้เอง⁵⁰

ในปี 1970 ได้มีการบัญญัติหลัก Citizen Suits ขึ้นในมาตรา 304 ของกฎหมาย Clean Air Act ของสหรัฐอเมริกา โดยเป็นการขยายมาจากหลักเดิมที่ว่า การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของอัยการแผ่นดินเท่านั้น แนวโน้มเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าความคิดทางนิติศาสตร์ยอมรับว่าผู้มีสิทธิฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรง ดังเช่นที่ยึดถือกันมาตามหลักกฎหมายเรื่องเคือคร้อนราคาญ่อีกต่อไป⁵¹ การนำหลักการที่ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ (Public Trust Doctrine) สหรัฐอเมริกาจึงยอมให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติได้ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดีเอกชน หรือฟ้องเจ้าพนักงานของรัฐเพื่อบังคับให้ปฏิบัติหน้าที่โดยถูกต้องและชอบธรรม⁵²

⁴⁹ พนัส ทศนิยานนท์. เล่มเดิม. หน้า 50.

⁵⁰ ประพจน์ คล้ายสุบรรณ. (2550, พฤษภาคม-สิงหาคม). “แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม.” วารสารวิชาการศาลปกครอง, 7, 2. หน้า 33-35.

⁵¹ พิเชษฐ เมลาณนท์. เล่มเดิม. หน้า 84-85.

⁵² พนัส ทศนิยานนท์. เล่มเดิม. หน้า 50.

2.6 หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)

การดำเนินคดีแบบ Class Action มีวิวัฒนาการมาจากหลักยุติธรรม (Equity)⁵³ เพื่อใช้กับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีที่มีจำนวนผู้มีส่วนได้เสียที่เป็นมูลเหตุแห่งการฟ้องคดีมีจำนวนมาก เพราะการที่จะเข้ามาเป็นคู่ความเพื่อเข้ามาดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพร้อมกันนั้น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิบัติได้โดยสะดวก⁵⁴ เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการซ้ำซ้อนในการฟ้องคดีประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลา และผลของการวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินมีผลผูกพันร่วมกัน และเป็นการจัดปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายคนอื่นๆที่แยกฟ้องต่างหากโดยอาจจะมีเหตุเนื่องมาจากข้อจำกัดในเรื่องเขตอำนาจศาล หรือเพราะเหตุบุคคลเหล่านั้นไม่ทราบถึงสิทธิที่ตนมีอยู่ นอกจากนี้การดำเนินคดีแบบ Class Action ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะรวบรวมข้อเรียกร้องรายย่อยเพื่อให้สามารถยื่นข้อเรียกร้องของตนเข้ามาในศาลได้⁵⁵

การดำเนินคดีแบบ Class Action ที่ผู้จะเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อดำเนินคดีจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียร่วมกัน คำว่า “ผู้มีส่วนได้เสียร่วมกัน” (Common Interest) ในที่นี้มีได้หมายถึงผู้มีส่วนที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน หรือเป็นเจ้าของหรือลูกหนี้ร่วม แต่เป็นการที่คนกลุ่มหนึ่งมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการที่ตนถูกโต้แย้งสิทธิในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำเดียวกัน จึงสมควรที่จะฟ้องคดีเข้ามาด้วยกัน เพื่อศาลจะได้ตัดสินและมีคำพิพากษาไปในคราวเดียวกัน⁵⁶

เมื่อผู้เสียหายมีจุดมุ่งหมายเดียวกันและยินยอมให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นผู้แทนในการฟ้องคดีและยอมรับผลอันนั้น ถือว่าการที่มีผู้แทนในการฟ้องคดียอมเป็นไปได้ โดยไม่ขัดต่อหลักความยุติธรรมแต่อย่างใด อีกทั้งการดำเนินคดีแบบ Class Action ในบางกรณียังช่วยให้กฎหมายสารบัญญัติสามารถบังคับได้ตามวัตถุประสงค์ของการร่างกฎหมายแต่ละฉบับอีกด้วย⁵⁷

การดำเนินคดีแบบ Class Action ของประเทศสหรัฐอเมริกา บทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้กับกรณี Class Action กำหนดไว้ใน Federal Rules of Civil Procedure คือกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของอเมริกา ซึ่งต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในข้อ 23(a) ของ Federal Rules of Civil Procedure ซึ่งมีแนวความคิดมาจากการให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาในฐานะส่วนตัว และในฐานะตัวแทนของผู้อื่นที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน อันเป็นวิธีการที่ต้องการรวมผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจำนวนมาก จากมูลเหตุแห่งคดีเดียวกันเข้ามาให้มีการ

⁵³ Milton D. Green. (1972). **Basic Civil Procedure**. p. 80.

⁵⁴ Carrington D. Paul and Babecok Allen Barbara. (1977). p. 1174.

⁵⁵ ประพจน์ คล้ายสุบรรณ. เล่มเดิม. หน้า 36.

⁵⁶ แหล่งเดิม.

⁵⁷ Development in Law Class Action. (March 1979). **Harvard Law Review** 3. p. 1318-1644.

พิจารณาอย่างเดียวกันทำให้คดีในศาลลดน้อยลง ทำให้มีการเรียกร้องเพียงเล็กน้อยสามารถใช้สิทธิทางศาลได้ก่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้เสียหายที่ไม่ต้องเข้าปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้มีผู้แทนในการดำเนินคดี และกำหนดคุณสมบัติของการเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีไว้ด้วย นอกจากนี้ยังทำให้โจทก์หรือจำเลยไม่ต้องดำเนินคดีหลายครั้ง อันก่อให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงเกียรติยศ และทำให้ธุรกิจหยุดชะงักและผลของคำพิพากษาของศาลก็มีผลผูกพันต่อสมาชิกของกลุ่มทุกคน

บทที่ 3

หลักกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นมาตรการทางแพ่งในการคุ้มครองสิทธิของเอกชนต่อเอกชนด้วยกัน ตามที่กฎหมายได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิและหน้าที่ให้ไว้ ซึ่งมีส่วนช่วยบังคับให้เอกชนมีความรับผิดชอบในกรณีที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม อันเป็นผลให้เอกชนอื่นได้รับความเสียหายจากก่อให้เกิดมลพิษนั้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงหลักกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยต้องศึกษาถึงความหมายของคดีสิ่งแวดล้อม การเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ความรับผิดทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อม มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหาย อายุความ กระบวนวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบกับการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และศึกษาจากกรณีศึกษาที่เกิดปัญหาขึ้นจริง เพื่อทำการวิเคราะห์ศึกษาต่อไป

3.1 คดีสิ่งแวดล้อม

คดีสิ่งแวดล้อมนั้นหากจะพิจารณาถึงความหมายและลักษณะของคดี จะมีความแตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไปอยู่หลายประการ ดังนั้น ก่อนจะศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จำต้องศึกษาถึงความหมายของคดีสิ่งแวดล้อม ลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อม ความแตกต่างระหว่างคดีสิ่งแวดล้อมและคดีละเมิดทั่วไป ดังนี้

3.1.1 ความหมายของคดีสิ่งแวดล้อม

ความหมายของคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ปัจจุบันยังมิได้มีการกำหนดคำนิยามไว้ชัดเจน หากจะศึกษาถึงความหมายของคดีสิ่งแวดล้อม ควรจะต้องทำการศึกษาถึงความหมายของคำว่า “สิ่งแวดล้อม” และ “กฎหมายสิ่งแวดล้อม” ก่อน เพื่อจะทำความเข้าใจในความหมายของคำว่า “คดีสิ่งแวดล้อม”

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า สิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง สิ่งต่างๆที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น¹

ศาสตราจารย์ ดร. สุณีัย มัลลิกะมาสย์ นักกฎหมายสิ่งแวดล้อม ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมตามความหมายของบางประเทศ เป็นต้นว่า²

The Canadian Environmental Protection Act, 1988 ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิ่งแวดล้อม” คือ ส่วนประกอบของโลกและรวมถึง

- 1) อากาศ พื้นดิน และน้ำ
- 2) บรรยากาศทุกชั้น
- 3) อินทรีย์และอนินทรีย์สาร และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย และ
- 4) ระบบทางธรรมชาติที่รวมส่วนประกอบในข้อ 1 ถึง ข้อ 3 ด้วย

The Environmental Quality Act, 1974 ของประเทศมาเลเซีย ให้คำนิยาม “สิ่งแวดล้อม” หมายถึง ปัจจัยทางกายภาพของสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ประกอบด้วย ดิน น้ำ บรรยากาศ อากาศ เสียง กลิ่น รส และปัจจัยทางชีวภาพของความสวยงาม

สำหรับประเทศไทยได้บัญญัติความหมายของ “สิ่งแวดล้อม” ไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะเบ็ดเสร็จไว้ในมาตรา 4 คือ

“สิ่งแวดล้อม” หมายความว่า สิ่งต่างๆที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น

ความหมายของ “สิ่งแวดล้อม” ตามมาตรา 4 นี้ อาจแยกประเภทของสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภท³ คือ

(1) สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (Natural Environment) หมายถึง สิ่งที่มีชีวิตซึ่งจัดเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งที่ไม่มีชีวิตซึ่งจัดเป็นสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ โดยทั้ง 2 ประการดังกล่าวจะต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ อาทิ พืช สัตว์ แร่ธาตุ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ

(2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ทำขึ้น (Man-made Environment) หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นเพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับการดำรงชีวิต เช่น อาคาร บ้านเรือน

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 808.

² สุณีัย มัลลิกะมาสย์ ก (2542). การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม. หน้า 3-4.

³ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2547). เล่มเดิม. หน้า 34.

ถนน สะพาน รถยนต์ และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น และสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ หมายถึง สิ่งประดิษฐ์ และการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ เช่น การตัดต่อทางพันธุกรรม และการผสมพันธุ์พืชและสัตว์ เป็นต้น

เมื่อได้ทำการศึกษาถึงความหมายของสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ยังไม่อาจนิยามความหมายของคดีสิ่งแวดล้อมได้ จึงต้องทำการศึกษาถึงความหมายของกฎหมายสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย

กฎหมายสิ่งแวดล้อม (Environmental Law) คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเรื่องสาธารณสุขและธรรมชาติ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือกฎหมายที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือหรือมาตรการในการป้องกัน แก้ไข บรรเทา เยียวยาหรือลงโทษผลจากการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือคุกคามต่อสิ่งแวดล้อม สาธารณสุขและความปลอดภัยแก่บุคคลและทรัพย์สินรวมถึงการใช้และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย⁴

จากนิยามดังกล่าวข้างต้นเห็นว่า ยังไม่สามารถจำกัดคำนิยามของคำว่า คดีสิ่งแวดล้อม ได้อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามมีคำสั่งศาลฎีกาได้กำหนดประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกา⁵ โดยให้ความหมายของ คดีสิ่งแวดล้อม คือ คดีแพ่งและคดีอาญาที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามกลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษ ได้แก่ คดีตามกฎหมายต่อไปนี้

1) กลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ พระราชบัญญัติรักษาคล่องรัตนโกสินทรศก 121 (พ.ศ. 2445) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 พระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 และพระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2535

2) กลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านมลพิษ ได้แก่ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 28 (24 ธันวาคม 2514) พระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติพลังงาน

⁴ วินัย เรืองศรี. (2550). “ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม” โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม. หน้า 233.

⁵ คำสั่งศาลฎีกาที่ 30/2547 เรื่อง ตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกาและกำหนดประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกา.

ปรมาณูเพื่อสันติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติควบคุมยุทธภัณฑ์ พ.ศ. 2530 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติควบคุมการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

คดีสิ่งแวดล้อม (ในส่วนคดีแพ่ง)

1) คดีแพ่งที่มีข้อพิพาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยละเมิด คือ ความรับผิดฐานละเมิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มาตรา 420 (ยกเว้น คดีอุบัติเหตุ สิ่งปลูกสร้าง และละเมิดทั่วไป) การใช้สิทธิเกินส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มาตรา 421 ความเสียหายอันเกิดจากทรัพย์สินอันตราย มาตรา 437 และกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน คือ การก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญ มาตรา 1337 การเก็บกักและระบายน้ำระหว่างที่ดินข้างเคียง มาตรา 1339, 1340 การป้องกันการรั่วซึมของน้ำและสิ่งโสโครก มาตรา 1342 การใช้น้ำเพื่อประโยชน์ที่ดินติดทางน้ำ มาตรา 1355

2) คดีแพ่งที่มีข้อพิพาทตามกลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านมลพิษตามพระราชบัญญัติรวม 24 ฉบับ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 คือ ความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากมลพิษ มาตรา 96 ความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ มาตรา 97 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 คือ ข้อระวังของผู้ผลิต ผู้นำเข้า ขนส่งและมีไว้ในครอบครอง มาตรา 59-62 ความเสียหายจากวัตถุอันตรายซึ่งอยู่ในความครอบครอง มาตรา 63 ความรับผิดต่อผู้รับมอบวัตถุอันตราย มาตรา 64 ความรับผิดต่อความเสียหายจากการทำละเมิดของผู้อื่น มาตรา 64 การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนโดยรัฐ มาตรา 69 และพระราชบัญญัติอื่นๆ ในจำนวนพระราชบัญญัติ 24 ฉบับ

สำหรับผู้เขียนมีความเห็นว่า คดีสิ่งแวดล้อม น่าจะหมายถึงคดีที่เกิดจากความเสียหายใดๆ ที่เกิดจากสถานะสิ่งแวดล้อมหรือการปนเปื้อนมลพิษและมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเกิดขึ้นต่อมนุษย์หรือสิ่งอื่นใด ตามกฎหมายซึ่งได้บัญญัติคุ้มครองไว้โดยเฉพาะ ให้ต้องรับผิด

3.1.2 ลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อม

การกระทำในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม มักจะเกิดขึ้นในลักษณะเดียวกับคดีละเมิดทั่วไป คือ มีการกระทำของบุคคลเป็นองค์ประกอบสำคัญในความผิด อย่างไรก็ตาม คดีสิ่งแวดล้อมก็มีลักษณะพิเศษบางประการต่างจากคดีละเมิดหรือคดีแพ่งโดยทั่วไปอยู่หลายประการ

3.1.2.1 ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติของบุคคลทั่วไป ในคดีสิ่งแวดล้อมมักจะพบเสมอว่า การกระทำของจำเลยเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ใช่ทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ใดผู้หนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ใช่ทรัพย์สินของโจทก์ผู้ฟ้องคดี เช่น มลภาวะที่เกิดในน้ำ อากาศ พื้นดิน สภาพป่าไม้เสื่อมโทรม เป็นต้น ดังนั้น ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อมีการฟ้องร้องคดีในลักษณะนี้ ต่อศาลก็อาจจะมีประเด็นว่า โจทก์เป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องหรือไม่⁶

เดิมเมื่อกฎถึงคดีสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่มักจะเป็นคดีที่เกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย จิตใจ หรือความเดือดร้อนรำคาญ แต่ภายหลังเมื่อมีการพัฒนาการทางสังคมและวิชาการต่างๆ มากขึ้น จึงนำไปสู่จุดที่มนุษย์เริ่มให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น และได้มีการพัฒนาระบบการคุ้มครองและการเยียวยาทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง รวมถึงการพัฒนามาตรการทางกฎหมายไม่ว่าจะเป็นเรื่องกำหนดให้มีการเยียวยาทรัพยากรธรรมชาติให้กลับไปสู่สภาพดี เช่นเดิม หรือการจัดสภาพพิชภัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ โดยมีมาตรการการเยียวยาและการแก้ไขปัญหาในรูปแบบต่างๆ ซึ่งภายหลังจากมีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ผู้ใดกระทำการหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดๆ โดยมีขอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ก็มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไป ตามมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว ได้แก่ ความเสียหายต่อทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรอากาศ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรสัตว์ป่า ระบบนิเวศน์ เป็นต้น

ความเสียหายต่อทรัพยากรน้ำ เกิดขึ้นจากการทิ้งน้ำทิ้ง สิ่งสกปรกและของเหลือใช้จากแหล่งชุมชน จากโรงงานอุตสาหกรรม จากแหล่งเกษตรกรรม จากการขนถ่ายน้ำมันเชื้อเพลิง และวัตถุมีพิษทางน้ำ และการที่น้ำฝนชะล้างมลวัตถุลงสู่แหล่งน้ำ รวมทั้งแหล่งน้ำเสียต่างๆ เป็นต้น ทำให้น้ำเน่าเสีย ขุ่น เป็นพิษ มีเชื้อโรคปะปน อุณหภูมิสูงกว่าปกติ น้ำกร่อย น้ำเป็นกรดหรือด่าง น้ำมีสารกัมมันตรังสี น้ำมีคราบน้ำมัน น้ำมีวัตถุเจือปนอยู่ เป็นต้น⁷

⁶ สุณีษ์ มัตถิกะมาลย์, พงษ์เดช วานิชกิตติคุณและคณะ. (2547). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม. หน้า 20.

⁷ สวัสดิ์ โนนสูง. (2543). ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. หน้า 117-118.

ความเสียหายต่อทรัพยากรอากาศ เกิดขึ้นจากการคมนาคมขนส่ง โรงงาน อุตสาหกรรม การใช้เครื่องจักร เครื่องยนต์ การก่อสร้าง การทำเหมืองแร่และเกษตรกรรม การใช้เคมีภัณฑ์ต่างๆ ผลของสงคราม การดำเนินกิจกรรมในการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ การใช้กัมมันตรังสี การใช้สารที่ก่อให้เกิดสารระเหย เป็นต้น ทำให้อากาศเสีย เกิดควัน ฝุ่น ละออง หมอก ไอรระเหย มีสารพิษปะปนอยู่ในอากาศ เป็นต้น⁸

ความเสียหายต่อทรัพยากรดิน เกิดขึ้นจากขยะและน้ำเสีย กากตะกอนน้ำ โสโครก ปุ๋ยหมัก เหมืองแร่และ โรงถลุง มูลสัตว์ ฝุ่นผงจาก โรงงานอุตสาหกรรม การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในการเกษตรกรรม มลสารกัมมันตรังสี เป็นต้น ทำให้ดินเสีย มีสารพิษหรือสารปนเปื้อน ตกค้างอยู่ในดิน เป็นต้น⁹

ความเสียหายต่อทรัพยากรป่าไม้ เกิดขึ้นจากการถางป่าไม้เพื่อนำพื้นที่มาใช้เพาะปลูก การตัดไม้เพื่อการค้า ไฟไหม้ป่า การสร้างเขื่อนเพื่อเก็บน้ำ การปลูกสิ่งก่อสร้างในบริเวณป่าไม้การทำลายของสัตว์เลื้อย การทำเหมืองแร่ เป็นต้น ทำให้เกิดสภาพลม ฟ้า อากาศแปรปรวน สัตว์ป่าถูกทำลาย เกิดน้ำท่วม ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ลดอายุการใช้งานของอ่างเก็บน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติอันเนื่องมาจากการตื้นเขิน เป็นต้น¹⁰

ความเสียหายต่อทรัพยากรสัตว์ป่า เกิดขึ้นจากการถูกล่า จากสารพิษ ถิ่นที่อยู่ของ สัตว์ป่าถูกทำลาย การนำสัตว์ป่าจากถิ่นอื่นเข้ามา การกระทำของธรรมชาติ เป็นต้น ทำให้สัตว์ป่า สูญพันธุ์ เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศน์ ขาดประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มนุษย์จะได้รับ ขาดอาหาร ขาดการช่วยกำจัดศัตรูพืช ขาดการช่วยทำลายศัตรูของป่าไม้ ขาดการช่วยกระจายพันธุ์พืช ทำให้มนุษย์ ขาดนันทนาการ ขาดการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน เป็นต้น¹¹

ความเสียหายต่อระบบนิเวศน์ เกิดขึ้นจากการเพิ่มของประชากร การขยายตัวของเมือง การพัฒนาท้องถิ่น การอุตสาหกรรม การผลิตทางการเกษตร เป็นต้น ทำให้ระบบนิเวศน์ เสียความสมดุล เกิดผลกระทบต่อความสมดุลของธรรมชาติและระบบนิเวศน์ได้อย่างรุนแรง เป็นต้น¹²

3.1.2.2 มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมเป็นจำนวนมาก เมื่อเกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนทั่วไปใช้ร่วมกัน ผู้ที่ได้รับผลกระทบจึงมักเป็นกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงบริเวณนั้น ซึ่งอาจเป็นคนที่หมู่บ้าน ทั้งอำเภอ ทั้งจังหวัด หรือหลายจังหวัด เช่น

⁸ แหล่งเดิม. หน้า 131-132.

⁹ สุกาญจน์ รัตนเลิศสุธรรม. (2548). หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม. หน้า 148-150.

¹⁰ แหล่งเดิม. หน้า 68-69.

¹¹ แหล่งเดิม. หน้า 77-78.

¹² สวัสดิ์ โนนสูง. เล่มเดิม. หน้า 70-71.

แม่น้ำที่ไหลผ่านพื้นที่หลายจังหวัดหากเกิดการเน่าเสียเพราะโรงงานปล่อยสารปนเปื้อนลงแม่น้ำ โดยไม่มีการบำบัดประชาชนที่ได้รับผลกระทบย่อมมีบริเวณกว้าง และมีจำนวนมาก ปัญหาที่มักเกิดขึ้นคือ กระบวนการพิจารณาคดีที่มีจำนวนคู่ความและพยานจำนวนมาก¹³

คดีสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อมนุษย์ ส่วนใหญ่เกิดจากการทำลาย สภาพธรรมชาติและสภาวะสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ส่งผลทำให้บุคคลอื่นได้รับความเสียหายแก่ ชีวิต ร่างกาย อนามัย จิตใจหรือทรัพย์สิน โดยการทำลายสภาพธรรมชาติและสภาวะสิ่งแวดล้อม ดังกล่าวเกิดขึ้นได้เสมอจากกิจกรรมต่างๆที่มนุษย์กระทำขึ้น แม้เป็นกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมาย และมีชอบด้วยกฎหมาย ผลจากการกระทำดังกล่าวทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษและเกิดผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ มลพิษทางดิน มลพิษทางเสียง มลพิษรังสี มลพิษความร้อน มลพิษจากขยะมูลฝอยและมลพิษอื่นๆ¹⁴

3.1.2.3 ต้องใช้เวลาในการแสดงผลของความเสียหาย บางครั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อบุคคลอื่นเนื่องมาจากสารเคมี สารพิษ หรือวัตถุใดๆในกระบวนการอุตสาหกรรมไม่ได้เกิดขึ้นทันที แต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะของสารนั้นในร่างกาย¹⁵ หรืออาจจะต้องมีปริมาณสะสมจำนวนหนึ่งจึงจะแสดงปฏิกิริยาต่อร่างกายของมนุษย์ ในกรณีเช่นนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในการพิจารณาคดีของศาลก็คือ การพิสูจน์ความเกี่ยวข้องหรือความสัมพันธ์ระหว่างสารเคมีกับความเสียหายต่อสุขภาพร่างกายของโจทก์ ซึ่งใช้ระยะเวลานาน ทั้งบางครั้งผลร้ายอาจจะเกิดขึ้นหลังจากคดีเสร็จสิ้นไปแล้วเป็นเวลานาน¹⁶

3.1.2.4 ต้องใช้พยานผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ความเสียหาย คดีสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่จำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในการสืบหรือพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นว่ามาจากสาเหตุใด เกี่ยวข้องกับการกระทำของจำเลยหรือไม่ เกี่ยวกับสารเคมีใดหรือผลของสารพิษจะก่อให้เกิดอาการเช่นใด มลภาวะที่เกิดขึ้นเป็นเพราะสารใด เป็นต้น ดังนั้น ศาลจึงต้องรับฟังข้อมูลจากพยานผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้านในคดีเหล่านี้¹⁷ ในคดีต่างๆ ไป พยานหลักฐานที่จะนำเสนอสู่ศาลนั้น ในส่วนของวัตถุพยานมักจะได้จากสถานที่เกิดเหตุ และในส่วนของพยานบุคคลก็มักจะเป็นผู้ที่รู้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือที่เรียกว่า ประจักษ์พยานและพยานพฤติเหตุแวดล้อมกรณีอื่นๆ ซึ่งศาลจะนำพยานหลักฐานต่างๆเหล่านี้มารวบรวมประมวลแล้วชั่งน้ำหนักเพื่อให้ได้ความจริง อย่างไรก็ตาม

¹³ สุณีย์ มัลลิกะมาลย์,พงษ์เดช วานิชกิตติกุลและคณะ. เล่มเดิม. หน้า 20.

¹⁴ ชนาธิป เหมือนพะวงศ์. (2550). พยานผู้เชี่ยวชาญในคดีแพ่งที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. หน้า 18-19.

¹⁵ กมลทิพย์ คดีการ. (2531). เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 8-15. หน้า 339-340.

¹⁶ สุณีย์ มัลลิกะมาลย์,พงษ์เดช วานิชกิตติกุลและคณะ. เล่มเดิม. หน้า 21.

¹⁷ แหล่งเดิม. หน้า 21.

ในการรวบรวมพยานหลักฐานเหล่านี้ โดยทั่วไปคงจะไม่ได้พยานหลักฐานที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ยังคงจะต้องมีพยานหลักฐานอื่นๆที่ตกค้างหลงเหลือหรืออาจจะรวบรวมได้ แต่ไม่อาจนำมากล่าว ยืนยันข้อเท็จจริงในชั้นศาลได้ด้วยตัวของพยานเหล่านั้นเอง ถึงแม้ในส่วนข้อเท็จจริงนั้น จะมี ประจักษ์พยานอยู่แล้วก็ตาม แต่ประจักษ์พยานก็เป็นเพียงบุคคลธรรมดา ซึ่งอาศัยเพียงความทรงจำ ของตน บันทึกเรื่องราวของตนที่เกิดขึ้นไว้ แล้วนำมาถ่ายทอดเป็นคำพยาน ซึ่งขีดความสามารถใน เรื่องนี้ของมนุษย์มีขีดจำกัด เมื่อเวลาผ่านไปการถ่ายทอดเรื่องราวของคำพยานก็อาจคลาดเคลื่อน หรือหลงลืมได้จึงทำให้ศาลไม่อาจได้รับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้อย่างครบถ้วน ทำให้คำเบิกความ ของพยานบุคคลในเรื่องนั้นไม่อาจมีประโยชน์ต่อการพิจารณาพิพากษาของศาลได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ในส่วนของข้อเท็จจริงทางวิชาการและความรู้ความเชี่ยวชาญหรือความชำนาญ ทางด้านต่างๆ เฉพาะด้าน อันเป็นเรื่องทางเทคนิคซึ่งศาลไม่มีความรู้ความสามารถ เพื่อความ สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จึงจำเป็นที่จะต้องได้ตัวบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือความ ชำนาญในเรื่องรานั้นๆ มาสื่อความหมายหรือถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวต่อศาล เพื่อให้ศาลสามารถ รับรู้และเข้าใจเรื่องราวดังกล่าวนั้นได้¹⁸

3.1.2.5 ต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ความเสียหายที่เกิดขึ้นใน คดีสิ่งแวดล้อม มักจะสร้างความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างมาก และผลกระทบ ต่อมนุษย์ก็ค่อนข้างจะรุนแรง หากปล่อยไว้ระยะเวลาเนิ่นนานออกไปอาจยากที่จะแก้ไขให้กลับสู่ สภาพปกติ หรืออาจต้องใช้เงินจำนวนมาก และต้องอาศัยวิทยาการสมัยใหม่หรือขั้นสูงที่จะแก้ไขได้ ดังนั้นในบางกรณีจึงมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยมาตรการทางกฎหมายบางประการที่จะหยุดหรือ ระงับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอย่างรวดเร็วที่สุด เช่น กรณีของการก่อให้เกิดมลภาวะทาง น้ำ หรือทางอากาศ ที่สร้างความเสียหายแก่คนและทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก ศาลควรมีคำสั่ง ให้ระงับการกระทำใดที่อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมไว้ชั่วคราวก่อนพิพากษาไว้ ก่อนก็ได้¹⁹

3.1.3 ความแตกต่างระหว่างคดีสิ่งแวดล้อมและคดีละเมิดทั่วไป

คดีสิ่งแวดล้อมและคดีละเมิดทั่วไปนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานเดียวกันคือหลักความรับผิดชอบทาง ละเมิด แต่จากการศึกษาลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมจะเห็นว่าความเสียหายที่ผู้เสียหายจากการก่อ มลพิษทางสิ่งแวดล้อมนั้นมีความแตกต่างกับคดีละเมิดทั่วไป ศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างคดี สิ่งแวดล้อมและคดีละเมิดทั่วไป ดังนี้

¹⁸ ชนาธิป เหมือนพะวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 21.

¹⁹ สุณีย์ มัลลิกะมาลย์, พงษ์เดช วานิชกิตติกุลและคณะ. เล่มเดิม. หน้า 21.

1) คดีสิ่งแวดล้อมไม่มีการแบ่งปันความรับผิดชอบในความประมาทระหว่างคู่คดีนั้นก็คือ คดีสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนคดีละเมิดทั่วไป เช่น คดีอุบัติเหตุจากรถยนต์หรือคดีที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อเอกชนโดยทั่วไป ซึ่งบุคคลทุกคนมีโอกาสเท่ากันที่จะเป็นผู้เสียหายหรือผู้ก่ออันตรายได้²⁰ คดีสิ่งแวดล้อมนั้น ความรับผิดชอบจะเป็นความรับผิดชอบเด็ดขาด โดยผู้รับผิดชอบไม่ต้องมีการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เช่น ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 หรือพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 และผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมไม่อาจทราบว่าจะตนเองกำลังได้รับอันตราย และไม่มีการกลับฐานะในคดีระหว่างโจทก์ จำเลย กล่าวคือ ไม่อาจนำหลักกฎหมายในเรื่องนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 223 วรรคแรก²¹ มาใช้ได้²² โดยในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายมักจะเป็นผู้ประกอบการ ประเภทโรงงานอุตสาหกรรม หรือบุคคลที่มีทรัพย์สินอันตรายไว้ในครอบครอง โอกาสในการที่จะเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษหรือผู้ก่อให้เกิดความเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่เท่าเทียมกัน อย่างเช่นกรณีละเมิดทั่วไป

ในคดีละเมิดนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 คำว่า “ผู้ใด” หมายถึงบุคคลซึ่งเป็นผู้ทำละเมิดนั่นเอง ในกรณีข่มขู่หมายถึงความรวมถึงบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลด้วย และคำว่า “กระทำต่อผู้อื่น” หมายถึง กระทำต่อบุคคลอื่นซึ่งจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ กระทำต่อสิทธิหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่นก็เป็นการกระทำต่อผู้อื่น กระทำต่อตนเองหรือทรัพย์สินของตนเองอันก่อความเสียหายแก่บุคคลอื่นก็เป็นการกระทำต่อผู้อื่น ถ้าการกระทำใดๆ ไม่ก่อความเสียหายแก่บุคคลอื่นข่มขู่ไม่ใช่ว่าการกระทำต่อผู้อื่น²³ จึงเห็นว่าในคดีละเมิดนั้นทั้งผู้ก่อให้เกิดอันตรายและผู้เสียหายนั้น ข่มขู่หมายถึงบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ เพียงแต่อยู่คนละฐานะกัน และในคดีละเมิดหากต่างฝ่ายต่างประมาท ก็อาจจะมีการฟ้องแย้งกัน อาจทำให้มีการกลับฐานะในการเป็นคู่ความในคดีกันได้

²⁰ กมลทิพย์ คดีการ. เล่มเดิม. หน้า 339.

²¹ มาตรา 223 วรรคแรก บัญญัติว่า “ถ้าฝ่ายผู้เสียหายได้มีส่วนทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายด้วย ไซ้ ท่านว่าหนี่อันจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ฝ่ายผู้เสียหายมากน้อยเพียงใดนั้น ต้องอาศัยพฤติการณ์เป็นประมาท ข้อสำคัญก็คือว่าความเสียหายนั้นได้เกิดขึ้นเพราะฝ่ายไหนเป็นผู้ก่ออภัยน้อยกว่ากันเพียงไร”

²² กมลทิพย์ คดีการ. เล่มเดิม. หน้า 339.

²³ ศักดิ์ สนองชาติ. (2551). คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดและความรับผิดทางละเมิด. หน้า 29.

2) คดีสิ่งแวดล้อมนั้นผู้อยู่อาศัยบริเวณเกิดเหตุไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบจากภาวะมลพิษ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าคดีสิ่งแวดล้อมในสถานะแวดล้อมมีผลก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้อยู่อาศัยในบริเวณเกิดเหตุไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และกลับได้รับผลกระทบโดยไม่มีทางเลือก²⁴

แต่ในคดีละเมิดผู้เสียหายอาจเป็นผู้ที่ยอมเสี่ยงภัยเอง กล่าวคือ ในกรณีที่ความเสียหายเกิดจากการกระทำของผู้เสียหายเอง ถ้าเป็นผลเนื่องมาจากการทำละเมิดของจำเลยแล้ว จำเลยต้องรับผิดชอบเพราะการที่ผู้เสียหายกระทำไปตามความสามารถแล้ว หากจำเลยไม่เป็นต้นเหตุ ความเสียหายก็ไม่เกิด จำเลยต้องรับผิดชอบ²⁵ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1436/2511 เมื่อคดีฟังได้ว่าจำเลยขับรถด้วยความประมาทแม้ผู้ตายจะกระโดดลงจากรถก่อน หากแต่ในระยะกระชั้นชิดกับภยันตรายที่จะเกิดขึ้นและที่สุดก็ได้เกิดขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงภยันตรายเฉพาะหน้านั้นก็ยังคงถือว่าการกระทำของผู้ตายเป็นผลอันเกิดใกล้ชิดและเนื่องมาจากเหตุขับรถประมาทของจำเลย จำเลยจึงต้องรับผิดชอบทำให้คนตายโดยประมาท

3) คดีสิ่งแวดล้อม ภาวะมลพิษมีผลกระทบต่อผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณเกิดเหตุเป็นจำนวนมากในประเด็นนี้กล่าวขยายความได้ว่า บริเวณที่ได้รับผลกระทบจากภาวะมลพิษมีขอบเขตกว้างขวาง กล่าวคือ เป็นผลกระทบทางสังคมนอกเหนือจากความเสียหายเป็นรายบุคคล²⁶ ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนี้จะเกิดแก่ผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก เนื่องจากสารพิษสามารถที่จะแพร่กระจายไปกว้าง เช่น ทางน้ำและทางอากาศ มลพิษทางน้ำจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตร่างกาย อนามัยของผู้ที่บริโภคน้ำ หรือผู้ที่อยู่อาศัยสองฝั่งแม่น้ำตลอดสาย ส่วนมลพิษทางอากาศจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัยของผู้ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งกำเนิดมลพิษ ซึ่งจะมีลักษณะของการฟุ้งกระจายไปบริเวณรอบๆสุดแล้วแต่ทิศทางลมที่พัดพาไป²⁷

แต่ในคดีละเมิด ความเสียหายอาจเกิดแก่บุคคลผู้ได้รับความเสียหายอาจจะเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้

4) ภาวะมลพิษมีผลกระทบต่อสิ่งที่มีชีวิตในสถานะแวดล้อมทุกวิถีทาง โดยไม่เลือกประเภทหรือบุคคล กล่าวคือภาวะมลพิษมีผลกระทบต่อมนุษย์และสัตว์ที่อยู่ในสถานะแวดล้อมเดียวกันโดยไม่เลือกหน้า ผู้ที่อยู่อาศัยในสถานะแวดล้อมเดียวกัน ไม่ว่าจะเพศใด วัยใด ต่างมีโอกาส

²⁴ แหล่งเดิม.

²⁵ เเพ็ง เเพ็งนิติ. (2550). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด ความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่. หน้า 183.

²⁶ กมลทิพย์ คติการ. เล่มเดิม. หน้า 340.

²⁷ สุณีย์ มัลลิกะมาลย์ ก. เล่มเดิม. หน้า 79.

ได้รับความเสียหาย สมาชิกทุกคนในครอบครัวย่อมมีโอกาสได้รับผลกระทบจากปัญหาเดียวกัน²⁸ เห็นได้ว่าในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นความเสียหายที่เกิดนอกจากจะเกี่ยวข้องกับสิทธิหรือประโยชน์ของเอกชนแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับโดยตรงต่อประโยชน์ส่วนรวมหรือสาธารณประโยชน์อีกด้วย ความเสียหายที่เกิดนอกจากจะเกิดแก่บุคคลที่อยู่ในบริเวณนั้นแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งมีชีวิตอย่างอื่น รวมทั้งสิ่งไม่มีชีวิตซึ่งรวมอยู่ในระบบนิเวศน์บริเวณนั้นด้วย และความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่จะมีการรุนแรงมาก เนื่องจากผู้เสียหายได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายที่ละน้อยๆ และกว่าจะแสดงอาการให้เห็นก็เป็นการยากที่แพทย์จะเยียวยารักษาให้หายเป็นปกติได้

แต่ในคดีละเมิดความเสียหายย่อมเกิดแก่เฉพาะบุคคลเท่านั้น โดยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ได้กำหนดความเสียหายไว้ว่าต้องเกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น โดยได้กล่าวมาแล้วว่า “บุคคลอื่น” นั้น ย่อมหมายถึงบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ ในคดีละเมิดความเสียหายอาจเกิดแก่เอกชนคนใดคนหนึ่งเพียงลำพัง ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลอื่นหรือกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวม

5) คดีสิ่งแวดล้อม ในสภาวะแวดล้อมมีปัญหาในการที่จะชี้ชัดว่า ใครเป็นผู้ก่อหรือกระทำให้เกิดความเสียหายขึ้น เพราะกรณีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอันเนื่องจากการกระทำของประชาชน เช่น การเกิดมลพิษทางน้ำ มีปัญหาเกิดขึ้นว่าใครเป็นผู้ก่อให้เกิดภาวะเช่นนั้น เมื่อประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำต่างก็ได้ปล่อยน้ำเสียจากบ้านเรือนของตนลงในคู คลอง แม่น้ำ หรือในกรณีมีโรงงานหลายแห่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเดียวกัน ผู้เสียหายจะกล่าวหาว่าโรงงานใดเป็นต้นเหตุของปัญหาย่อมทำได้ยาก²⁹ และในคดีสิ่งแวดล้อม เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น ผู้ได้รับความเสียหายมักจะไม่สามารถแน่ชัดว่าความเสียหายนั้นเกิดจากแหล่งมลพิษใด เนื่องจากบริเวณที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้กับแหล่งมลพิษหลายประเภท

ในคดีละเมิด หากเกิดเหตุละเมิดขึ้น ผู้เสียหายมักจะรู้ตัวผู้ทำละเมิดได้อย่างแน่ชัดว่าใครเป็นผู้กระทำละเมิด เนื่องจากการทำละเมิดระหว่างบุคคล ซึ่งมีจำนวนไม่มาก และไม่มีผลกระทบต่อสังคมโดยรวม

6) ภาระในการพิสูจน์คดีสิ่งแวดล้อมยุ่งยากและสลับซับซ้อนกว่าคดีละเมิดทั่วไป เพราะคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอันเกิดจากการประกอบการอุตสาหกรรมเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภาระในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยจึงยุ่งยาก ผู้เสียหายโดยทั่วไปขาดความรู้ความเข้าใจปัญหาทางด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต ฝ่ายจำเลย

²⁸ กมลทิพย์ คดีการ. เล่มเดิม. หน้า 340.

²⁹ แหล่งเดิม.

ผู้ประกอบการก็มุ่งเรื่องผลกำไร มุ่งที่จะให้กิจการของตนอำนวยประโยชน์ให้กับตนมากที่สุด แต่ฝ่ายผู้เสียหายไม่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากกิจการเหล่านี้แต่ประการใดทั้งสิ้น³⁰

ในการพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นผู้เสียหายจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าตนเสียหายอย่างไร ซึ่งในการพิสูจน์นั้นเป็นการยากที่จะรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ เนื่องจากในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น การพิสูจน์ว่าผู้เสียหายได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายในระดับเท่าใดจึงจะได้รับความเสียหายนั้น ต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์และเครื่องมือทางด้านวิทยาศาสตร์ และการแพทย์มาประกอบจึงจะสามารถยืนยันผลดังกล่าวได้ ซึ่งเป็นการยากที่จะพิสูจน์ให้เห็นได้

ส่วนในคดีละเมิดนั้น การพิสูจน์ถึงความเสียหาย ไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากสลับซับซ้อนเพียงใด การนำสืบพยานหลักฐานในคดีละเมิด อาจจะนำสืบเพียงพยานบุคคลที่รู้เห็นในการทำละเมิด หรือที่เรียกว่าประจักษ์พยานมาบอกความต่อศาลเพื่อยืนยันว่ามีการทำละเมิดเกิดขึ้นจริงเท่านั้น

3.2 หลักกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ปัจจุบันการฟ้องร้องดำเนินคดียังคงเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

3.2.1 ผู้เสียหายทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อม

หลักเกณฑ์การเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันยังไม่ได้มีการกำหนดความหมายอย่างชัดเจน ไม่เหมือนกับผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งมีการนิยามความหมายไว้ในมาตรา 2(4) ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา³¹ ส่วนผู้เสียหายในทางแพ่งก็ไม่ได้มีการให้นิยามความหมายไว้เช่นกัน

คำว่า “สิ่งแวดล้อม” นั้นมีความหมายกว้างมาก และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็มีมากมายหลายฉบับ ซึ่งกฎหมายแต่ละฉบับก็มีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันออกไป

ในคดีสิ่งแวดล้อมก็เช่นเดียวกัน ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเสียหายทางแพ่ง ก็มีสิทธิดำเนินคดีไปตามกฎหมายได้ การเป็นผู้เสียหาย ในคดีสิ่งแวดล้อมจะต้องมีข้อพิพาทสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นและก่อให้เกิดความเสียหายและมีผู้ได้รับความเสียหายจากข้อพิพาทสิ่งแวดล้อม

³⁰ แหล่งเดิม.

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) “ผู้เสียหาย” หมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4,5 และ 6.

นั้น ดังนั้น เมื่อมีผู้ก่อมลพิษออกสู่ระบบสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นมลพิษทางน้ำ มลพิษทางเสียง หรือมลพิษทางอากาศ ย่อมเกิดผลกระทบและก่อความเสียหายแก่สภาวะแวดล้อมได้ หากมลพิษดังกล่าวถูกสะสมในปริมาณมากขึ้น จนทำให้สิ่งแวดล้อมของธรรมชาติไม่สามารถจะดูดกลืนหรือทำลายและเสียสมดุลไปย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชน ทำให้ประชาชนได้รับความเสียหาย หรือเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัยและทรัพย์สินได้ ลักษณะดังกล่าวนี้เมื่อมีผู้ก่อมลพิษและก่อความเสียหายแก่ประชาชน ประชาชนที่ได้รับความเสียหายจากมลพิษของสิ่งแวดล้อมมีสิทธิดำเนินคดีต่อผู้ก่อความเสียหายตามกฎหมายได้³²

บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อม มีทั้งผู้เสียหายที่เป็นรัฐและผู้เสียหายที่เป็นเอกชน โดยเป็นผู้เสียหายได้ทั้งในความผิดทางแพ่งหรือความผิดทางอาญา แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะกล่าวเฉพาะผู้เสียหายทางแพ่งเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อมีผู้ก่อมลพิษออกสู่ระบบสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อบุคคลใดได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สิน ซึ่งกฎหมายให้การรับรองคุ้มครองโดยใครจะล่วงละเมิดมิได้ หากผู้ใดล่วงละเมิดบุคคล ผู้ล่วงละเมิดย่อมมีหน้าที่ต้องชดเชย ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ได้รับความเสียหายอันเป็นความรับผิดชอบทางแพ่งลักษณะละเมิด ซึ่งความมุ่งหมายของกฎหมายละเมิดอยู่ที่การชดเชยเยียวยาความเสียหาย ดังนั้น เมื่อมีความเสียหายตามที่มีการเรียกร้องย่อมถือว่าข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งข้อพิพาทลักษณะนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับข้อพิพาททางแพ่งโดยทั่วไป คือ ผู้ได้รับความเสียหายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย³³

การเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจำต้องพิจารณาจากกฎหมายแต่ละฉบับซึ่งได้บัญญัติไว้ ในที่นี้ผู้เขียนขอทำการศึกษาการเป็นผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3.2.1.1 ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้กำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งไว้ในมาตรา 96 บัญญัติว่า “แหล่งกำเนิดมลพิษใดก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใดๆ

³² ไกรสร เลี้ยงสมบูรณ์. (2537). การระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อมโดยอนุญาโตตุลาการ. หน้า 81.

³³ วิเชียร พรหมพันธุ์. (2545). การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในทางแพ่งเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ โดยพนักงานอัยการ. หน้า 76.

เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ไม่ว่าจะการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่ามลพิษเช่นนั้นเกิดจาก

- 1) เหตุสุดวิสัยหรือการสงคราม
- 2) การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ
- 3) การกระทำหรือการละเว้นการกระทำของผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายเองหรือของบุคคลอื่น ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น

ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นด้วย”

จากบทบัญญัติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาในอดีตที่ผ่านมาทางราชการไม่สามารถฟ้องเรียกค่าขจัดมลพิษที่เกิดต่อสาธารณสมบัติของแผ่นดินได้ ส่วนกรณีมลพิษก่อให้เกิดความเสียหายต่อเอกชนนั้น กฎหมายแพ่งลักษณะละเมิดได้บัญญัติไว้ให้เรียกค่าเสียหายได้อยู่แล้ว ซึ่งเห็นว่าบทบัญญัติที่กล่าวมานี้มีองค์ประกอบความรับผิดชอบเช่นกฎหมายลักษณะละเมิด ความรับผิดชอบเป็นความรับผิดชอบเด็ดขาด (Strict Liability) ซึ่งผู้ที่ได้รับความเสียหายและเป็นโจทก์ฟ้องคดีนั้น มิได้มีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าความเสียหายที่ตนได้รับนั้นเกิดจากความจงใจ หรือประมาทเลินเล่อของจำเลย เพียงแต่พิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำของจำเลยก็เพียงพอ เพราะกฎหมายสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยจะต้องรับผิด เว้นแต่จำเลยจะพิสูจน์ได้ว่ามีข้อยกเว้นความรับผิดชอบตามมาตรา 96

ผู้ที่ได้รับความเสียหายซึ่งถือว่าเป็นผู้เสียหายคดีสิ่งแวดล้อม ในความผิดทางแพ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท³⁴ คือ

- (1) ผู้เสียหายที่เป็นเอกชนหรือประชาชน

เอกชนหรือประชาชนจะเป็นผู้เสียหายหรือเป็นคู่กรณีในข้อพิพาทอันเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อม ได้ต่อเมื่อเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากมลพิษของสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่ได้รับเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สิน ซึ่งถ้าพิจารณาลักษณะของความเสียหายในความผิดทางแพ่งแล้ว ถือได้ว่าผู้เสียหายถูกโต้แย้งสิทธิในทางแพ่ง กล่าวคือ ถูกโต้แย้งสิทธิในชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สิน เพราะฉะนั้นผู้เสียหายย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้

³⁴ แหล่งเดิม. หน้า 78.

ผู้ล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่ได้รับ ผู้เสียหายอาจเป็น เอกชนคนเดียว หรือเอกชนจำนวนมากก็ได้ ซึ่งความเสียหายที่เกิดจากมลพิษ กฎหมายได้กำหนด ความรับผิดชอบทางแพ่งไว้ใน มาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2535

(2) ผู้เสียหายในฐานะที่เป็นรัฐ

รัฐเป็นผู้เสียหายในทางแพ่งได้ หากเป็นปัญหาของมลพิษก่อให้เกิด ความเสียหายแก่ทรัพย์สินของรัฐ คำว่ารัฐในที่นี้มิได้หมายถึงรัฐบาล เพราะรัฐบาลนั้นแม้จะ หมายถึงรัฐบาลอันเป็นหน่วยงานแห่งประเทศชาติ หรือหมายถึงคณะบุคคลที่ไม่เป็นนิติบุคคลตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และไม่มีกฎหมายอื่นบัญญัติว่าเป็นนิติบุคคล จึงไม่อาจถูกฟ้อง เป็นจำเลยได้³⁵ คำว่ารัฐจึงน่าจะหมายถึงแผ่นดิน ซึ่งมีหน่วยงานราชการของรัฐหรือของแผ่นดินมี อำนาจหน้าที่กำกับดูแลโดยชอบตามกฎหมายซึ่งหากเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของรัฐ หน่วยงานราชการของรัฐซึ่งได้แก่กระทรวง ทบวง กรม เป็นต้น มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีเรียก ค่าเสียหายจากผู้ก่อให้เกิดความเสียหายได้ ความเสียหายที่เกิดจากมลพิษและก่อความเสียหายแก่ ทรัพย์สินของรัฐนั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้ กำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งไว้ในมาตรา 96 แต่กรณีความเสียหายที่เกิดแก่น้ำอันเป็น ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของรัฐ หรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมและ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 97 ได้กำหนดให้ต้องรับผิดแก่รัฐ

อย่างไรก็ตาม ในกรณีฟ้องเรียกค่าเสียหายทางแพ่งตามพระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 97 นั้น เอกชนไม่มีสิทธิเรียก ค่าเสียหายให้แก่รัฐได้ ถึงแม้จะมีผู้ก่อให้เกิดหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นของรัฐหรือ สาธารณสมบัติของแผ่นดินก็ตาม ทั้งนี้ เพราะขณะนี้ประเทศไทยยังไม่มี การนำหลักการฟ้องคดี โดยประชาชน (Citizen Suits) มาใช้กับด้านสิ่งแวดล้อม³⁶ เหมือนกับในบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ยินยอมให้ประชาชนมีสิทธิฟ้องร้องเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น เรียกว่า การฟ้องคดีโดยประชาชน โดยเป็นการขยายมาจากหลักการเดิมที่ว่า การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมเป็น หน้าที่ของพนักงานอัยการเท่านั้น แนวโน้มเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าความคิดทางนิติศาสตร์ เช่นนี้ ยอมรับว่าผู้มีสิทธิฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรง ดังเช่นที่ยึดถือมาตามหลัก

³⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 724/2490.

³⁶ สุณีย์ มัลลิกะมาลย์ ข (2545). “การพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535.” เอกสารประกอบการบรรยายโครงการอบรมอาจารย์ทั่วราชอาณาจักร จัดโดย สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 19.

กฎหมายเรื่องเดือรื้อนราคาญต่อไป³⁷ การนำหลักการที่ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ (Public Trust Doctrine) สหรัฐอเมริกาจึงยอมให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติได้ ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องเอกชนหรือฟ้องเจ้าพนักงานของรัฐ เพื่อบังคับให้ปฏิบัติหน้าที่โดยถูกต้องและชอบธรรม³⁸ อันเป็นหลักการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในแง่ทฤษฎีทางนิติศาสตร์ถือว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้ เป็นทรัพย์สินที่ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน (Res Commnis) และมีสิทธิใช้ประโยชน์ร่วมกันในฐานะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (Public Domanine)³⁹ เพียงแต่ให้รัฐดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติแทนประชาชน

3.2.1.2 ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535

ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 นั้น หากพิจารณาถึงความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งได้กำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งไว้ในหมวด 3 หน้าที่และความรับผิดชอบทางแพ่งไว้ เช่น ผู้ผลิตจะต้องระมัดระวังในการจัดหาวัตถุที่ใช้ในการผลิต ตามมาตรา 59 หรือผู้นำเข้าต้องระมัดระวังในการเลือกหาผู้ผลิตตรวจสอบคุณภาพ ภาชนะและฉลาก รวมถึงการขนส่ง ตามมาตรา 60 หรือผู้ขนส่งต้องตรวจสอบความเหมาะสมของวิธีการส่ง ภาชนะบรรจุ ความไว้วางใจได้ของลูกจ้าง ตามมาตรา 61 หรือผู้มีไว้ในครอบครองจะมีภาระมากกว่าบุคคลอื่น เพราะต้องใช้ความระมัดระวังในการตรวจสอบความเชื่อถือของผู้ผลิต ผู้นำเข้า หรือผู้จัดหาวัตถุอันตรายให้แก่ตน และผู้ที่รับมอบหรือคาดหมายว่าจะรับมอบวัตถุอันตรายต่อไป นอกจากนี้ การมีไว้ในครอบครองยังรวมถึงการทิ้งหรือการปรากฏของวัตถุอันตรายในบริเวณที่อยู่ในความครอบครองอีกด้วย ตามมาตรา 62 เป็นต้น⁴⁰ จะเห็นว่าผู้เสียหายตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่

1) เอกชนผู้ที่ได้รับความเสียหายจากวัตถุอันตรายตามพระราชบัญญัตินี้ยอมเป็นผู้เสียหาย มีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนจากบุคคลที่ต้องรับผิดชอบตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

2) หน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบวัตถุอันตราย กรณีที่วัตถุอันตรายก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือสิ่งแวดล้อม ถ้ารัฐได้รับความเสียหายเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้าช่วยเหลือ เคลื่อนย้าย บำบัด บรรเทา หรือขจัดความเสียหายให้เกิดการคืนสู่สภาพเดิมหรือสภาพที่ใกล้เคียงกับสภาพเดิม หรือเป็นความเสียหายต่อทรัพย์สินที่ไม่มีเจ้าของ หรือ

³⁷ พิเชษฐ เมฆานนท์. (2533). เล่มเดิม. หน้า 80-82.

³⁸ พันธุ์ ทศนิยานนท์. เล่มเดิม. หน้า 52.

³⁹ แหล่งเดิม. หน้า 39-40.

⁴⁰ อำนาจ วงศ์บัณฑิต. (2550). กฎหมายสิ่งแวดล้อม. หน้า 463.

ทรัพย์สินหรือเป็นความเสียหายต่อทรัพย์สินของแผ่นดิน โดยร้องขอให้พนักงานอัยการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายดังกล่าวได้

จะเห็นว่าผู้เสียหายตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ เอกชนผู้ได้รับความเสียหายจากวัตถุอันตราย และหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบวัตถุอันตราย

3.2.1.3 ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวกล้อมตามประมวลกฎหมายแพ่งนั้น เนื่องจากความรับผิดชอบในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวกล้อมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายได้กำหนดไว้ทั้งในลักษณะละเมิด และลักษณะทรัพย์สิน ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) ผู้เสียหายในลักษณะละเมิด

ผู้เสียหายตามกฎหมายลักษณะละเมิดนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งกำหนดว่า ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น จึงเห็นว่า ผู้เสียหายตามมาตรา 420 นี้ย่อมได้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด จากการกระทำละเมิดนั้น

2) ผู้เสียหายในลักษณะทรัพย์สิน

ผู้เสียหายตามมาตรา 1337 กฎหมายกำหนดว่า บุคคลใดใช้สิทธิของตนเป็นเหตุให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหาย หรือเดือดร้อนเกินที่ควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะไปไปตามปกติและเหตุอันควรในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินนั้นมาคำนึงประกอบไขว้ ท่านว่าเจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิจะปฏิบัติการเพื่อยังความเสียหายหรือเดือดร้อนนั้นให้สิ้นไป ทั้งนี้ไม่ลบล้างสิทธิที่จะเรียกเอาค่าทดแทน ตามมาตรานี้เป็นกรณีการใช้สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้น จะต้องไม่ทำให้ความเดือดร้อนเสียหายให้แก่ผู้อื่น จะเห็นว่าผู้เสียหายตามมาตรานี้ย่อมได้แก่ เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ เช่น เจ้าของบ้านซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์ที่ปลูกบ้านลงในที่ดินที่เช่าปลูกบ้านจึงมีสิทธิฟ้องให้ขจัดความเดือดร้อนเป็นพิเศษได้⁴¹ ส่วนผู้ที่มีเพียงสิทธิครอบครองในอสังหาริมทรัพย์ เช่น ผู้เช่าหาอาจอ้างสิทธิตามมาตรานี้ได้ สำหรับเจ้าของที่ดินที่ไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่ดิน แม้จะถือว่ามีเพียงสิทธิครอบครองเท่านั้น ก็ย่อมจะถือว่าเป็นเจ้าของที่ดินตามความหมายของมาตรา 1337 ได้ เพราะการที่เจ้าของที่ดินจะมีสิทธิครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นย่อมขึ้นอยู่กับประมวลกฎหมายที่ดินซึ่งบัญญัติไว้เป็นพิเศษ⁴²

⁴¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1945/2538.

⁴² บัญญัติ สุชีวะ. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน. หน้า 206.

ผู้เสียหายตามมาตรา 1339 ซึ่งเป็นเรื่องการเก็บกักน้ำระหว่างที่ดินข้างเคียง ตามมาตรานี้ไม่ต้องการให้เจ้าของที่ดินไปเปลี่ยนการไหลของน้ำตามธรรมชาติ หากไม่จำเป็น กรณีนี้ หากเจ้าของที่ดินแปลงต่ำกระทำการใด เพื่อไม่ให้ น้ำเข้ามาในที่ดินตน ทำให้ น้ำเกิดท่วมขังใน ที่ดินแปลงสูง เจ้าของที่ดินแปลงสูงย่อมเป็นผู้เสียหายจากการกระทำนั้น จึงเห็นว่า ผู้เสียหายตาม มาตรานี้ย่อมได้แก่ เจ้าของที่ดินแปลงสูง

ผู้เสียหายตามมาตรา 1340 ซึ่งเป็นกรณีเจ้าของที่ดินแปลงสูงระบายน้ำออก จากที่ดินแปลงสูงไปสู่ที่ดินแปลงต่ำ นอกเหนือไปจากการไหลตามธรรมชาติของน้ำ และวรรคสอง กำหนดว่า หากได้รับความเสียหาย เจ้าของที่ดินแปลงต่ำอาจเรียกร้องให้เจ้าของที่ดินแปลงสูง ทำทางระบายน้ำและออกค่าใช้จ่ายได้ และหากได้รับความเสียหายอย่างอื่นอีกก็มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ เห็นได้ว่า ผู้เสียหายตามมาตรา 1340 นี้ย่อมได้แก่ บุคคลซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินแปลงต่ำ

ผู้เสียหายตามมาตรา 1342 เป็นกรณีเพื่อความปลอดภัยและสุขภาพอนามัย ของที่ดินที่อยู่ติดกัน เป็นการบัญญัติว่าจะขุดบ่อ สระ หลุมรับน้ำ โสโครก หรือหลุมรับปุ๋ยหรือขยะ มูลฝอย คูในระยะใกล้จากแนวเขตที่ดินเกินกว่าที่บัญญัติมิได้ แต่แม้ว่าการขุดบ่อ สระ หลุมรับน้ำ โสโครก หรือหลุมรับปุ๋ยหรือขยะมูลฝอย คุณจะได้กระทำในระยะห่างดังที่บัญญัติไว้ในวรรคแรก และวรรคสองแล้วก็ดี ผู้ขุดต้องใช้ความระมัดระวังพอสมควรเพื่อมิให้ดิน ทรายพัง หรือมิให้น้ำ สิ่งโสโครกซึมเข้าไปในที่ดินติดต่อด้วย⁴³ หากผู้กระทำการดังกล่าวน้อยกว่าที่กฎหมาย กำหนดใกล้แนวเขตมาก และก่อให้เกิดความเสียหายแก่ที่ดินที่ติดต่อกัน ย่อมถือได้ว่าเจ้าของที่ดิน ที่ทำการขุดได้แย่งสิทธิของเจ้าของที่ดินที่อยู่ติดกัน เจ้าของที่ดินที่อยู่ติดกันย่อมเป็นผู้เสียหายตาม มาตรานี้

ผู้เสียหายตามมาตรา 1355 มาตรานี้เป็นเรื่องเจ้าของที่ดินริมทางน้ำ หรือมี ทางน้ำผ่านจะชักเอาไว้เกินความจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่ที่ดินของตนจนเป็นเหตุให้เสื่อมเสียแก่ ที่ดินแปลงอื่นตามทางน้ำนั้นมิได้ เนื่องจากทางน้ำนี้เป็นทางสาธารณะ ทุกคนมีสิทธิใช้สอย ฉะนั้น ผู้ใดผู้หนึ่งจะชักน้ำนั้นไว้เพื่อประโยชน์แก่ตนผู้เดียว โดยมีได้คำนึงถึงความเสียหายของผู้อื่นมิได้⁴⁴ จึงเห็นว่าหากเจ้าของที่ดินริมทางน้ำที่อยู่ต้นน้ำกระทำการดังกล่าว อันเป็นก่อให้เกิดความเสียหาย แก่เจ้าของที่ดินที่อยู่ริมทางน้ำรายอื่น ถือเป็นการได้แย่งสิทธิของเจ้าของที่ดินที่อยู่ริมทางน้ำรายอื่น บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำดังกล่าวย่อมเป็นผู้เสียหายในคดีได้

อย่างไรก็ตามแม้คำว่าผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจะมีได้มีคานิยามไว้อย่าง ชัดเจนในกฎหมายที่ใช้บังคับ และปัจจุบันการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมก็ยังเป็นไปตามประมวล

⁴³ แหล่งเดิม. หน้า 216-217.

⁴⁴ แหล่งเดิม. หน้า 239.

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งยังไม่มีคำนิยามที่ชัดเจน แต่ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550 หมวด 1 ข้อความทั่วไป ข้อ 4 ได้นิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” หมายความว่า ผู้ได้รับความเสียหายไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมจากการกระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และให้หมายความรวมถึงผู้ที่ได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย โดยผลของสารที่สะสมอยู่ในร่างกายซึ่งต้องใช้เวลาในการแสดงอาการ และความเสียหายนั้นสามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิชาการ

3.2.2 ความรับผิดทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อม

ความรับผิดทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมมีกฎหมายที่ใช้บังคับหลายฉบับบัญญัติไว้แตกต่างกัน ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอศึกษาถึงความรับผิดทางแพ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติวัดอุณหภูมิต่ออากาศ พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3.2.2.1 ความรับผิดทางแพ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งสองมาตราคือ มาตรา 96 และมาตรา 97 ซึ่งให้ผู้ที่ป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติเป็นผู้จ่ายค่าเสียหาย ทั้งหมดนี้เป็นไปตามหลัก “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (The polluter pays principle)⁴⁵

มาตรา 96 บัญญัติว่า “แหล่งกำเนิดมลพิษใดก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใดๆ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ไม่ว่าจะการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่ามลพิษเช่นนั้นเกิดจาก

- 1) เหตุสุดิวสัยหรือการสงคราม
- 2) การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ

⁴⁵ ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, (2550). บทบาทของศาลยุติธรรม กับกฎหมายสิ่งแวดล้อม. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2551, จาก <http://biolawcom.de/article/41>.

3) การกระทำหรือการละเว้นการกระทำของผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายเองหรือของบุคคลอื่น ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น

ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นด้วย”

ตามมาตรา 96 นี้เป็นความรับผิดชอบในความเสียหายที่ก่อให้เกิดมลพิษ ซึ่งเอกชนที่ได้รับความเสียหายและรัฐมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน⁴⁶

ความรับผิดชอบตามมาตรา 96 นั้นเป็นความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากแหล่งมลพิษที่ก่อให้เกิดมลพิษ หรืออาจเป็นกรณีที่มีการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษใดก็ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เมื่อใดที่มีความเสียหายเกิดจากมลพิษแล้ว สามารถนำ มาตรา 96 ไปปรับกับคดีเพื่อวินิจฉัยความรับผิดชอบของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ⁴⁷ ซึ่งการก่อให้เกิดมลพิษหรือการแพร่กระจายหรือรั่วไหลของมลพิษที่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบตามมาตรา 96 นั้น มลพิษจะต้องเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย นอกจากความเสียหายต่อบุคคลแล้ว มลพิษนั้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของผู้อื่น หรือของรัฐด้วยก็ได้ ส่วนผู้ที่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมหรือค่าเสียหายตามมาตรา 96 ได้แก่เจ้าของ หรือผู้ครอบครอง แหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐนั้น⁴⁸ เว้นแต่กรณีเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือการสงคราม หรือเป็นการกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ หรือหากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายเองหรือของบุคคลอื่น ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น ก็ไม่ต้องรับผิดชอบ

ส่วนบุคคลผู้มีสิทธิฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายตามมาตรา 96 ได้แก่ผู้ที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือผู้ที่ได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน⁴⁹

⁴⁶ แหล่งเดิม.

⁴⁷ มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ให้คำจำกัดความของ “แหล่งกำเนิดมลพิษ” หมายความว่า “ชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม อาคาร สิ่งก่อสร้าง ยานพาหนะ สถานที่ประกอบกิจการใดๆ หรือสิ่งอื่นใด ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของมลพิษ”

⁴⁸ อำนาง วงศ์บัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 540-547.

⁴⁹ แหล่งเดิม.

มาตรา 97 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปนั้น”

มาตรา 97 นี้เป็นความรับผิดในกรณีความเสียหายเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งรัฐเท่านั้นที่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน⁵⁰

การที่จะมีความรับผิดเกิดขึ้นตามมาตรา 97 ได้ นั้น จะต้องมีกรกระทำของบุคคล (รวมทั้งนิติบุคคล) หรือละเว้นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งการกระทำและการละเว้นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายที่จะก่อให้เกิดความรับผิดตามมาตรา 97 นั้นจะต้องเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของรัฐหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ รวมทั้งการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่สาธารณสมบัติของแผ่นดินก็ก่อให้เกิดความรับผิดตามมาตรา 97 เช่นกัน⁵¹

ส่วนค่าเสียหายนั้นเมื่อมีการกระทำหรือละเว้นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายและก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว ผู้กระทำการหรือละเว้นการกระทำดังกล่าวจะต้องใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปจากการนั้น⁵² การกำหนดค่าเสียหายในกรณีนี้ จะคิดตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือทำให้เสียหายนั้น โดยจะพิจารณาจากมูลค่าความเสียหายที่แท้จริง ในการคิดคำนวณจะใช้หลักการทางเศรษฐศาสตร์เข้ามาช่วย เช่น กรณีปัญหาน้ำเน่าเสียจากการปล่อยน้ำทิ้งของโรงงานอุตสาหกรรมจะคำนวณจากมูลค่าของสิ่งมีชีวิตในน้ำที่ต้องเสียไปโดยอาจรวมมูลค่าที่เป็นผลกระทบจากความเสียหายนั้นหรือต่อระบบนิเวศน์ประกอบด้วยก็ได้⁵³

3.2.2.2 ความรับผิดทางแพ่งตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535⁵⁴

ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 หมวดที่ 3 ซึ่งกำหนดหน้าที่และความรับผิดทางแพ่งของบุคคลบางกลุ่มไว้เป็นกรณีพิเศษ ได้แก่

มาตรา 63 บัญญัติถึงความรับผิดชอบต่อความเสียหายจากวัตถุอันตรายซึ่งอยู่ในความครอบครองไว้ว่า ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขนส่ง หรือผู้มีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตรายต้อง

⁵⁰ กัทธศักดิ์ วรรณแสง. เล่มเดิม.

⁵¹ อำนาง วงศ์บัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 551-554.

⁵² แหล่งเดิม.

⁵³ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. เล่มเดิม. หน้า 442.

⁵⁴ อำนาง วงศ์บัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 461-465.

รับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่วัตถุอันตรายที่อยู่ในความครอบครองของตน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง

บทบัญญัตินี้ได้ใช้หลักเรื่องความรับผิดโดยเคร่งครัด (strict liability) กับผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขนส่ง และบุคคลอื่นที่มีวัตถุอันตรายไว้ในครอบครอง เว้นแต่ผู้นั้นจะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง

และผู้ที่ได้รับมอบวัตถุอันตรายจากผู้อื่นจะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ ดังบัญญัติไว้ตามมาตรา 64 บัญญัติให้ ผู้ขายหรือผู้ส่งมอบวัตถุอันตรายให้กับบุคคลใด ต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายของบุคคลดังกล่าวอันเกิดแต่วัตถุอันตรายนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้เสียหายนั่นเอง

ซึ่งตามมาตรา 64 ได้บัญญัติไว้เป็นกรณีพิเศษซึ่งทำให้ผู้ขายหรือผู้ส่งมอบวัตถุอันตรายนั้นมีความรับผิดชอบสูงกว่าการส่งมอบวัตถุอื่น กล่าวคือ หากมีความเสียหายเกิดแก่ผู้รับมอบวัตถุอันตราย กฎหมายสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ขายหรือผู้ส่งมอบวัตถุนั้นต้องรับผิดชอบ เว้นแต่เขาจะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้เสียหายนั่นเอง

พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ได้กำหนดให้บุคคลบางกลุ่มต้องร่วมรับผิดชอบผลแห่งละเมิดที่บุคคลอื่นได้กระทำไว้ในมาตรา 65 บัญญัติให้ นายจ้าง ตัวการ ผู้ว่าจ้าง หรือเจ้าของกิจการต้องร่วมรับผิดชอบในผลแห่งละเมิดที่บุคคลตามมาตรา 63 หรือมาตรา 64 ได้กระทำไปในการทำงานให้แก่ตน แต่ชอบที่จะได้ชดใช้จากบุคคลดังกล่าว เว้นแต่ตนจะมีส่วนผิดในการสั่งให้ทำ การเลือกหาตัวบุคคล การควบคุม หรือการอื่นอันมีผลโดยตรงให้เกิดการละเมิดขึ้นนั้น

บทบัญญัตินี้ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าเมื่อบุคคลใดน่าจะได้รับประโยชน์จากการกระทำของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับตน บุคคลนั้นควรจะต้องร่วมรับผิดชอบต่อการกระทำของบุคคลอื่นด้วยหากก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น

บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องร่วมรับผิดชอบในผลแห่งละเมิดที่บุคคลอื่นได้กระทำ ได้แก่ บุคคลตามมาตรา 66 ซึ่งบัญญัติให้ ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขายส่ง ผู้ขายปลีก คนกลาง และผู้มีส่วนในการจำหน่ายจ่ายแจกทุกช่วงต่อจากผู้ผลิตจนถึงผู้รับผิดชอบขณะเกิดการละเมิดตามมาตรา 63 หรือมาตรา 64 ต้องร่วมรับผิดชอบในผลแห่งการละเมิดด้วย

3.2.2.3 ความรับผิดทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกฎหมายที่กล่าวถึงความรับผิดทางแพ่ง ในคดีสิ่งแวดล้อมมานานแล้วก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2518 และก่อนที่ประเทศไทยจะมีการใช้คำว่า “คดีสิ่งแวดล้อม” อีก ในอดีตนั้น คดีสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่งนั้นมักถือว่าเป็นคดีละเมิดหรือคดีเกี่ยวกับการก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญระหว่างผู้ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกัน

ด้วยเหตุนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงมีกฎหมายสองลักษณะที่เกี่ยวข้องกับคดีดังกล่าวคือ กฎหมายว่าด้วยละเมิด และกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน⁵⁵

1) ความรับผิดทางละเมิด

กฎหมายว่าด้วยละเมิดนั้นครอบคลุมความรับผิดชอบในการที่บุคคลหนึ่ง ก่อให้เกิดความเสียหายแก่อีกบุคคลหนึ่ง โดยมีขอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะ เป็นคดีเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมหรือคดีอื่นก็ตาม และเนื่องจากกฎหมายว่าด้วยละเมิดนั้นครอบคลุมความรับผิดของ บุคคลหลายเรื่อง ไม่แต่เฉพาะเรื่องสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาหลักการต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความรับผิดทางละเมิด ตามมาตรา 420 ความเสียหายอันเกิดจากของตกหล่นจากโรงเรือน ตามมาตรา 436 และความเสียหายอันเกิดจาก ทรัพย์สินอันตราย ตามมาตรา 437⁵⁶

มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดย ผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิ อย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

จากบทบัญญัติดังกล่าวการกระทำละเมิดนั้นจะต้องมีการกระทำของบุคคล คือ ผู้ใด ซึ่งหมายถึง บุคคลธรรมดาโดยจะเป็นผู้เยาว์หรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งนิติบุคคลซึ่งจะต้องมีการกระทำผ่านบุคคลธรรมดา⁵⁷ การที่จะถือว่ามีการกระทำของบุคคลได้ นั้น จะต้องเป็นกรณีที่บุคคลนั้นรู้สำนึกในการกระทำของตน กล่าวคือ การกระทำนั้นอยู่ภายใต้การ ควบคุมหรือตัดสินใจของบุคคลนั้น ทั้งนี้การกระทำนั้น ให้ถือรวมถึงการ “ไม่กระทำ” ในกรณีที่ บุคคลนั้นมีหน้าที่ต้องกระทำด้วย และเป็นกรกระทำโดยผิดกฎหมาย กล่าวคือ ผู้กระทำไม่มีอำนาจ ที่กระทำการดังกล่าว และการกระทำละเมิดต้องเกิดจากความ “จงใจ” หรือ “ประมาทเลินเล่อ” ซึ่ง การกระทำละเมิดนั้นจะต้องก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือ สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลอื่น ความเสียหายที่เกิดจากคดีสิ่งแวดล้อมมักเป็นกรณีที่ทำให้มี การเสียชีวิต บาดเจ็บ หรือเกิดอาการเจ็บป่วย ตลอดจนสุขภาพอนามัยทรุดโทรมหรือก่อให้เกิด ความเดือดร้อนรำคาญ⁵⁸

มาตรา 436 บัญญัติว่า “บุคคลผู้อยู่ในโรงเรือนต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดเพราะของตกหล่นจากโรงเรือนนั้น หรือเพราะทิ้งขี้ของไปตกในที่อันมิควร”

⁵⁵ อำนาจ วงศ์บัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 507.

⁵⁶ แหล่งเดิม. หน้า 508.

⁵⁷ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. เล่มเดิม. หน้า 443.

⁵⁸ อำนาจ วงศ์บัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 508-515.

ตามมาตรานี้สามารถนำมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในการทิ้งขยะหรือสิ่งของจากโรงเรือน บุคคลที่จะต้องรับผิดชอบได้แก่ ผู้อยู่ในโรงเรือน ซึ่งหมายถึงผู้ที่ครอบครองโรงเรือนนั้นในความเป็นจริง เช่นผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวที่อยู่ในโรงเรือนนั้น และความรับผิดชอบนี้จะต้องรับผิดชอบทันที หากมีความเสียหายเกิดขึ้นจากของตกหล่นหรือการทิ้งขี้ของไปตกในที่อันมิควรแล้ว แม้ว่าเขาไม่เจตนา หรือมิได้กระทำการโดยประมาท ความรับผิดชอบตามมาตรานี้มีลักษณะเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด⁵⁹

มาตรา 437 บัญญัติว่า “บุคคลใดครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนซึ่งทรัพย์สินเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือ โดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นด้วย”

แนวความคิดตามมาตรา 437 นั้นเป็นเรื่องของความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ซึ่งเพียงแต่มีความเสียหายเกิดจากยานพาหนะหรือทรัพย์สินที่ครอบครองอยู่เท่านั้นก็เป็นเพียงพอแล้วที่จะทำให้เขาต้องมีความรับผิดชอบต่อความเสียหายนั้น ซึ่งในวรรคแรกนี้มีได้เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อมโดยตรง อย่างไรก็ตาม วรรคสองให้นำหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากยานพาหนะมาใช้กับกรณีมีความเสียหายเกิดจากทรัพย์สินอันตรายด้วย โดยบุคคลที่ต้องมีความรับผิด ได้แก่ ผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้น โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของก็ได้ รวมทั้งผู้ที่ได้การครอบครองทรัพย์สินนั้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วย⁶⁰

ทรัพย์สินอันตรายตามมาตรา 437 วรรคสอง หมายถึง ทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ เช่น วัตถุระเบิด ดินปืน น้ำมัน หรือทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ เช่น แลคเกอร์ ทินเนอร์ รวมทั้งทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้น เช่น เครื่องจักรกลที่ใช้ในการก่อสร้าง เป็นต้น⁶¹

แต่หากผู้ครอบครองทรัพย์สินอันตรายนั้นต้องการจะหลุดพ้นความรับผิดก็มีหน้าที่ยกข้อต่อสู้ว่าและพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง ตามมาตรา 437 วรรคแรกตอนท้าย

⁵⁹ แหล่งเดิม. หน้า 515-517.

⁶⁰ แหล่งเดิม. หน้า 517-522.

⁶¹ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. เล่มเดิม. หน้า 446.

2) ความรับผิดตามกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ว่าด้วยทรัพย์สินนั้นมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งมักจะเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้ทรัพย์สิน

มาตรา 1337 บัญญัติว่า “บุคคลใดใช้สิทธิของตนเป็นเหตุให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหาย หรือเดือดร้อนเกินที่ควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะเป็นไปตามปกติและเหตุอันควรในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินนั้นมาคำนึงประกอบไว้รู้กันว่าเจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิจะปฏิบัติการเพื่อยังความเสียหายหรือเดือดร้อนนั้นให้สิ้นไป ทั้งนี้ไม่ลบหลู่สิทธิที่จะเรียกเอาค่าทดแทน”

ตามมาตรานี้เป็นข้อกำหนดว่าการใช้สิทธินั้นจะทำให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์นั้นเสียหายหรือเดือดร้อนเกินสมควรมิได้ โดยบุคคลที่จะใช้สิทธิฟ้องร้องได้นั้นจะต้องเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ หากมีการก่อให้เกิดความเสียหายหรือเดือดร้อนที่ควรคาดคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะเป็นไปตามปกติและเหตุอันควร⁶² อันเข้าลักษณะเป็นการกระทำละเมิดอย่างหนึ่ง แต่เป็นละเมิดในลักษณะพิเศษที่มุ่งคุ้มครองเฉพาะเจ้าของอสังหาริมทรัพย์เท่านั้น และให้สิทธิพิเศษแก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ในอันที่จะขจัดปัดเป่าความเสียหายหรือเดือดร้อนให้สิ้นไปได้นอกเหนือไปจากการเรียกค่าสินไหมทดแทนตามลักษณะละเมิดทั่วไป มาตรานี้พอจะเทียบได้กับลักษณะ Nuisance ตามกฎหมายของอังกฤษ⁶³

มาตรา 1339 บัญญัติว่า “เจ้าของที่ดินจำต้องรับน้ำไหลตามธรรมดาจากที่ดินสูงมาในที่ดินของตน

น้ำไหลตามธรรมดามายังที่ดินต่ำ และจำเป็นแก่ที่ดินนั้นไว้รู้ ท่านว่าเจ้าของที่ดินซึ่งอยู่สูงกว่าจะกั้นเอาไว้ได้เพียงเท่าที่จำเป็นแก่ที่ดินของตน”

ตามมาตรานี้ตั้งอยู่บนหลักของธรรมชาติที่ว่า น้ำย่อมไหลลงสู่ที่ต่ำเสมอ โดยไม่ต้องการให้เจ้าของที่ไปเปลี่ยนการไหลของน้ำตามธรรมชาติ หากไม่จำเป็น ด้วยเหตุนี้เจ้าของที่ดินแปลงต่ำจะปฏิเสธไม่ยอมรับสภาพดังกล่าวไม่ได้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้เจ้าของที่ดินแปลงสูงย่อมมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายจากเจ้าของที่ดินแปลงต่ำได้ และในวรรคสองนั้น ยอมให้เจ้าของที่ดินแปลงสูงเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้เฉพาะที่จำเป็นแก่ประโยชน์ที่ดินของตนเท่านั้น หากมีการเก็บกักน้ำไว้เกินความจำเป็นจนทำให้เจ้าของที่ดินแปลงต่ำเกิดความเดือดร้อนหรือเสียหาย เจ้าของที่ดินแปลงสูงจะต้องรับผิดชอบ⁶⁴

⁶² อำนาง วงศ์บัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 529-530.

⁶³ บัญญัติ สุชีวะ. เล่มเดิม. หน้า 205-206.

⁶⁴ อำนาง วงศ์บัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 537.

มาตรา 1340 บัญญัติว่า “เจ้าของที่ดินจำต้องรับน้ำซึ่งไหลเพราะระบายจากที่ดินสูงมาในที่ดินของตน ถ้าก่อนที่ระบายนั้นน้ำได้ไหลเข้ามาในที่ดินของตนตามธรรมดาอยู่แล้ว

ถ้าได้รับความเสียหายเพราะการระบายน้ำ ท่านว่าเจ้าของที่ดินต่ำอาจเรียกร้องให้เจ้าของที่ดินสูงทำทางระบายน้ำและออกค่าใช้จ่ายการนั้น เพื่อระบายน้ำไปให้ตลอดที่ดินต่ำจนถึงทางน้ำหรือท่อน้ำสาธารณะ ทั้งนี้ไม่ลบล้างสิทธิแห่งเจ้าของที่ดินต่ำในอันจะเรียกเอาค่าทดแทน”

ตามมาตรานี้ได้กำหนดให้เจ้าของที่ดินแปลงต่ำต้องยอมให้เจ้าของที่ดินแปลงสูงระบายน้ำสู่ที่ดินแปลงต่ำได้ แต่เนื่องจากว่า การระบายน้ำจากที่ดินแปลงสูงในกรณีนี้มีใช้เป็นการปล่อยให้น้ำไหลไปตามธรรมชาติ แต่เจ้าของที่ดินแปลงสูงได้ดำเนินการบางอย่างเพื่อระบายน้ำออกจากที่ดินของตน การดำเนินการดังกล่าวอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ที่ดินแปลงต่ำได้ จึงให้เจ้าของที่ดินแปลงต่ำมีสิทธิเรียกร้องให้เจ้าของที่ดินแปลงสูงทำทางระบายน้ำในที่ดินแปลงต่ำและให้เจ้าของที่ดินแปลงสูงจ่ายค่าทดแทนได้ด้วย⁶⁵

มาตรา 1342 บัญญัติว่า “บ่อ สระ หลุมรับน้ำโสโครก หรือหลุมรับปุย หรือขยะมูลฝอยนั้น ท่านว่าจะขุดในระยะสองเมตรจากแนวเขตที่ดินไม่ได้

คูหรือการขุดร่องเพื่อวางท่อน้ำใต้ดินหรือสิ่งอื่นซึ่งคล้ายกันนั้น ท่านว่าจะทำใกล้แนวเขตที่ดินกว่าครึ่งหนึ่งแห่งส่วนลึกของคูหรือร่องนั้น ไม่ได้ แต่ถ้าทำห่างแนวเขตหนึ่งเมตรหรือกว่านั้น ท่านว่าทำได้

ถ้ากระทำการดังกล่าวไว้ในสองวรรคก่อนใกล้แนวเขตไซรี ท่านว่าต้องใช้ความระมัดระวังตามควร เพื่อป้องกันมิให้ดินหรือทรายพังลง หรือมิให้น้ำหรือสิ่งโสโครกซึมเข้าไป”

ตามมาตรา 1342 เป็นการกำหนดระยะทางขั้นต่ำระหว่างแนวเขตที่ดินกับการขุดบ่อ สระ หลุมรับน้ำโสโครก หรือหลุมรับปุยหรือขยะมูลฝอย เพื่อป้องกันมิให้มีการพังทลายของที่ดินข้างเคียง หรือมิให้น้ำและสิ่งโสโครกจากหลุมดังกล่าวซึมเข้าไปในที่ดินข้างเคียง และตามวรรคสองเป็นการกำหนดอัตราส่วนระหว่างระยะทางจากแนวเขตที่ดินกับบริเวณที่จะขุดคูหรือร่องเพื่อวางท่อน้ำใต้ดินหรือสิ่งอื่นที่คล้ายกันกับความลึกของคูหรือร่องนั้น แต่หากแม้ว่าจะมีการขุดหลุมดังกล่าวห่างจากแนวเขตที่ดินแล้วไม่น้อยกว่าที่กำหนด ก็มีได้หมายความว่าเจ้าของที่ดินที่ขุดหลุมจะพ้นจากความรับผิดชอบ เพราะตามความในวรรคสามกำหนดว่า หากกระทำการดังกล่าวใกล้แนวเขตที่ดิน จะต้องมีการใช้ความระมัดระวังตามควรเพื่อป้องกันความเสียหายดังกล่าว แต่ถ้า

⁶⁵ แหล่งเดิม. หน้า 538.

เจ้าของที่ดินนั้นได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว เจ้าของที่ดินไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น⁶⁶

มาตรา 1355 บัญญัติว่า “เจ้าของที่ดินริมทางน้ำ หรือมีทางน้ำผ่าน ไม่มีสิทธิจะชักเอาน้ำไว้เกินกว่าที่จำเป็นแก่ประโยชน์ของตนตามควร ให้เป็นเหตุเสื่อมเสียแก่ที่ดินแปลงอื่นซึ่งอยู่ตามทางน้ำนั้น”

ตามมาตรานี้เป็นกรจำกัดสิทธิของเจ้าของที่ดินริมทางน้ำว่าจะใช้น้ำได้มากน้อยเพียงใด เพราะเจ้าของที่ดินริมทางน้ำที่อยู่ต้นน้ำอาจใช้น้ำมากเกินไปและก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของที่ดินริมทางน้ำรายอื่นได้ โดยจะต้องไม่ชักเอาน้ำเอาไว้เกินความจำเป็นแก่การใช้ประโยชน์ในที่ดินแปลงนั้นและเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ที่ดินแปลงอื่น⁶⁷

3.2.3 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ต้องเสียหายในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ทางหนึ่งคือต้องมีการใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งการกำหนดค่าสินไหมทดแทนดังกล่าว นั้น ศาลจะเป็นผู้กำหนดค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ต้องเสียหายตามที่ผู้ต้องเสียหายได้รับความเสียหายไปตามความเป็นจริงเท่านั้น

3.2.3.1 ค่าสินไหมทดแทน

ค่าสินไหมทดแทน คือเงินที่ต้องชดใช้เพื่อทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ทรัพย์สิน หรือบุคคลอันเนื่องมาจากการละเมิด หรือการผิดสัญญา รวมทั้งทรัพย์สินที่ต้องคืนให้แก่ผู้เสียหายด้วย

1) ค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

มาตรา 96 วรรคสอง บัญญัติว่า “ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นด้วย”

ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายตามมาตรา 96 วรรคสองนั้น พึงพิจารณาจากหลักในเรื่องละเมิด⁶⁸ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 และ

⁶⁶ แหล่งเดิม. หน้า 538-539.

⁶⁷ แหล่งเดิม. หน้า 539-540.

⁶⁸ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. เล่มเดิม. หน้า 439- 441.

นอกจากค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายที่ผู้ได้รับความเสียหายสามารถเรียกได้ตามปกติแล้ว ทางการอาจเรียกเอาค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการจัดมลพิษมลพิษด้วย⁶⁹

มาตรา 97 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปนั้น”

ค่าเสียหายตามมาตรา 97 นี้ เมื่อมีการกระทำหรือละเว้นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายและก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติของรัฐหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว ผู้กระทำการหรือละเว้นการกระทำดังกล่าวจะต้องใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปจากการนั้น เช่น หากมีการลักลอบตัดต้นไม้จากป่าสงวนแห่งชาติ ผู้ที่ลักลอบตัดไม้จะต้องจ่ายค่าเสียหายแก่รัฐเป็นเงินเท่ากับมูลค่าของต้นไม้ที่ถูกตัด นอกจากนี้ หากรัฐสามารถพิสูจน์ได้ว่า นอกจากต้นไม้ที่ถูกตัดแล้ว รัฐยังสูญเสียวัตถุทรัพยากรธรรมชาติอื่นอีกจากการตัดไม้นั้น รัฐก็สามารถเรียกค่าเสียหายดังกล่าวได้อีก เช่น การสูญเสียบางชนิดที่อาศัยอยู่กับต้นไม้ที่ถูกตัดหรือการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น⁷⁰

ในการฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หากโจทก์ฟ้องมาตาม มาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 นั้น การชดเชยค่าสินไหมทดแทนย่อมเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ซึ่งยังเป็นไปตามหลักกฎหมายละเมิดทั่วไป ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า หากในคดีสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังคงยึดหลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามหลักละเมิด ยังคงเป็นปัญหาสำหรับผู้เสียหายผู้มีค่าใช้จ่ายเพียงว่าการกำหนดค่าเสียหายจะต้องกำหนดในจำนวนเงินที่สูงมากให้แก่ผู้เสียหายเท่านั้น หากแต่การกำหนดค่าเสียหายยังจำต้องคำนึงถึงหลักการลงโทษผู้ก่อมลพิษในทางแพ่งด้วย เพื่อเป็นการลงโทษผู้ก่อมลพิษให้เกรงกลัวต่อการก่อมลพิษ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม

การฟ้องเรียกค่าเสียหายตาม มาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้ค่าเสียหายได้แก่ ค่าเสียหายตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไป ซึ่งจะต้องมีการประเมินค่าเสียหายที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าค่าเสียหายตามมาตรา 97 ยังคงเป็นหลักการของหลักละเมิด กล่าวคือการชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริงเท่านั้น จึงขึ้นอยู่กับว่าโจทก์จะพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าความเสียหายตามมูลค่าที่ทรัพยากรธรรมชาติที่

⁶⁹ อำนาง วงศ์บัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 548-551.

⁷⁰ แหล่งเดิม. หน้า 553-554.

ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายนั้นมีเพียงใด หากพิสูจน์ว่าเสียหายเท่าใด ศาลก็จะกำหนดให้ตามที่
เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือสิทธิที่ถูกละเมิดไปนั้น

2) ค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติวัดอุณหัตถราช พ.ศ. 2535

มาตรา 69 บัญญัติว่า “ในกรณีที่วัดอุณหัตถราชก่อให้เกิดความเสียหายแก่
บุคคล สัตว์ พืช หรือสิ่งแวดล้อม ถ้ารัฐได้รับความเสียหายเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้า
ช่วยเหลือ เคลื่อนย้าย บำบัด บรรเทาหรือขจัดความเสียหายให้เกิดการคืนสู่สภาพเดิมหรือสภาพ
ที่ใกล้เคียงกับสภาพเดิม หรือเป็นความเสียหายต่อทรัพย์สินที่ไม่มีเจ้าของ หรือทรัพย์สินของประชาชน หรือ
เป็นความเสียหายต่อทรัพย์สินของแผ่นดินเมื่อได้รับคำร้องขอจากหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้
รับผิดชอบวัดอุณหัตถราชดังกล่าว ให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความ
เสียหายของรัฐดังกล่าวได้”

การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่เกิดจากวัดอุณหัตถราช
ตามมาตรา 69 นี้มีสองลักษณะคือ การเรียกร้องสำหรับการที่รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้า
ช่วยเหลือ เคลื่อนย้าย บำบัด บรรเทาหรือทำให้เกิดการคืนสู่สภาพเดิมหรือที่ใกล้เคียงกับเดิมไม่ว่า
ความเสียหายนั้นจะเกิดแก่ทรัพย์สินของเอกชนหรือของรัฐ หรือแม้สิ่งแวดล้อมทั่วไป ส่วนอีกกรณี
เป็นการเรียกร้องต่อการที่ทรัพย์สินที่ไม่มีเจ้าของ ทรัพย์สินของประชาชน หรือทรัพย์สินของแผ่นดินได้รับความ
เสียหายโดยที่รัฐอาจยังมีได้เสียค่าใช้จ่ายในการทำให้ทรัพย์สินดังกล่าวกลับสู่สภาพเดิมแต่
อย่างไร และสิทธิในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 69 นี้ เกิดขึ้นต่อเมื่อหน่วยงานที่รับ
มอบหมายให้รับผิดชอบวัดอุณหัตถราชร้องขอให้พนักงานอัยการทำการฟ้อง⁷¹

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัตินี้ ผู้เขียนเห็นว่าค่า
สินไหมทดแทนนั้นก็ยังคงเป็นไปตามหลักละเมิด กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายที่ได้จ่ายไปจริง โดยเป็นค่าใช้จ่าย
ในการเข้าช่วยเหลือ เคลื่อนย้าย บำบัด บรรเทาหรือทำให้เกิดการคืนสู่สภาพเดิมหรือใกล้เคียงกับ
เดิม ซึ่งก็จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นให้ได้ว่าค่าใช้จ่ายดังกล่าวนั้นมีเพียงใด โดยหลักการนำสืบก็เป็
การนำสืบถึงค่าใช้จ่ายที่จ่ายไปจริงเท่านั้น

3) ค่าสินไหมทดแทนตามหลักละเมิด

มาตรา 438 บัญญัติว่า “ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น
ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่งค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไป
เพราะละเมิดหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหาย
อย่างใด ๆ อันได้เกิดขึ้นนั้นด้วย”

⁷¹ อำนาง วงศ์บัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 567-568.

ตามมาตรา 438 แสดงให้เห็นว่า การกำหนดค่าสินไหมทดแทนนั้นเป็นดุลพินิจของศาล กล่าวคือ ศาลเป็นผู้กำหนดว่าการใช้ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้สถานใดหรือวิธีการใด และนอกจากนี้ ศาลยังมีดุลพินิจในการกำหนดว่า จะให้ผู้ทำละเมิดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพียงใดก็ได้ ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

วรรคสองของมาตรา 438 ให้อธิบายว่าค่าสินไหมทดแทนที่ศาลเป็นผู้กำหนดให้ผู้ทำละเมิดต้องชดใช้⁷² ได้แก่

(1) การคืนทรัพย์สินที่ถูกนำไปจากการละเมิด ซึ่งมักไม่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อม เช่น มีการขโมยเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ใดๆ จากโรงงาน ศาลก็อาจกำหนดให้ผู้ทำละเมิดดังกล่าวนำเครื่องจักรหรืออุปกรณ์นั้นมาคืนแก่เจ้าของโรงงาน เป็นต้น

(2) การใช้ราคาทรัพย์สินที่ถูกนำไป มักเป็นกรณีที่มีการทำให้เสียหายไม่สามารถใช้การต่อไปได้แล้ว หากให้นำทรัพย์สินนั้นมาคืนแก่เจ้าของก็คงไม่เกิดประโยชน์อะไร ศาลจึงกำหนดให้มีการใช้ราคาทรัพย์สินนั้นแทน

(3) ในกรณีที่มีความเสียหายอื่นๆ เกิดขึ้นอีก ศาลอาจกำหนดให้ใช้ค่าเสียหายโดยกำหนดเป็นตัวเงินได้อีกด้วย

นอกจากการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 438 ในกรณีที่มีการทำละเมิดแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดยังมีบทบัญญัติโดยเฉพาะเกี่ยวกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่มีความตายและการบาดเจ็บของบุคคลเกิดขึ้น ซึ่งอาจเกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมด้วย เช่นการรั่วของสารพิษทำให้ประชาชนจำนวนหนึ่งเสียชีวิตและประชาชนอีกจำนวนหนึ่งเจ็บป่วย

ในกรณีที่ทำให้ผู้เสียชีวิต มาตรา 443 กำหนดว่า ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ ค่าปลงศพและค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอื่นๆ และหากการตายนั้นทำให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดต้องขาดไร้อุปการะตามกฎหมาย บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิเรียกค่าขาดไร้อุปการะ

และหากมิได้ก่อให้เกิดการเสียชีวิตทันที ค่าสินไหมทดแทนย่อมรวมถึงค่ารักษาพยาบาลและค่าขาดประโยชน์ที่ไม่สามารถทำงานในระหว่างนั้นด้วย

แต่หากเป็นกรณีทำให้เกิดเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยเท่านั้น มาตรา 444 กำหนดว่าค่าสินไหมทดแทนรวมถึงค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ผู้เสียหายต้องเสียไป เช่น รักษาพยาบาลและผู้เสียหายสามารถเรียกค่าเสียหายเพื่อการที่เสียความสามารถประกอบการทำงานโดยสิ้นเชิงหรือแต่บางส่วนสำหรับเวลาปัจจุบันและในอนาคตได้

⁷² แหล่งเดิม. หน้า 522-526.

พร้อมกันนี้ มาตรา 446 ยังให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายต่อร่างกายหรืออนามัย มีสิทธิเรียกเอาค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินได้อีกด้วย ซึ่งมักเรียกกันอย่างไม่เป็นทางการว่า “เงินค่าทำขวัญ” เช่น การรั่วไหลของสารอันตรายจากโรงงานเป็นเหตุให้ผู้เสียหายได้รับอันตรายที่แขนข้างหนึ่งจนกระทั่งมีความจำเป็นต้องตัดแขนข้างนั้นทิ้งไป ดังนี้ ผู้เสียหายย่อมสามารถเรียกค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดรายได้เพราะไม่อาจทำงานได้ตามปกติ และค่าเสียหายที่มิใช่ตัวเงิน สำหรับการที่ต้องเสียแขนข้างหนึ่งไป⁷³

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามหลักละเมิดนั้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดค่าสินไหมทดแทนแต่ละประเภทไว้โดยเฉพาะแล้วว่า ผู้เสียหายหรือบุคคลที่มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจะได้รับค่าสินไหมทดแทนประเภทใดได้บ้าง กล่าวคือ หากเป็นกรณีทำให้เขาตาย ค่าสินไหมทดแทน ได้แก่ ค่าปลงศพ ค่าใช้จ่ายจำเป็นอย่างอื่น ค่ารักษาพยาบาลก่อนตาย ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ก่อนตาย ค่าขาดไร้อุปการะตามกฎหมาย ค่าขาดแรงงาน และหากเป็นกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกายและอนามัย หรือกรณีไม่ถึงแก่ความตาย ค่าสินไหมทดแทน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายอันตนต้องเสียไป ค่าเสียความสามารถประกอบการทำงานทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ค่าขาดแรงงาน ค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน ซึ่งในค่าเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงินนี้ จะเรียกได้เฉพาะกรณีที่ทำให้เสียหายแก่ร่างกาย อนามัย และเสรีภาพเท่านั้น ในกรณีที่ทำให้เขาถึงตาย ยังไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายในกรณีนี้ได้

3.2.3.2 ค่าสินไหมทดแทนในอนาคต

ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมภายหลัง ในกรณีความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยนั้น เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรคสอง

มาตรา 444 วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าในเวลาพิพากษาคดี เป็นพันวิสัยจะหยั่งรู้ได้ว่าความเสียหายนั้นได้มีแท้จริงเพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นอีกภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีก็ได้”

ในกรณีความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยนั้น แม้ผู้เสียหายจะฟ้องศาลจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาและได้กำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แล้วก็ตาม แต่ด้วยเหตุที่ความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยนั้นอาจเป็นความเสียหายระยะยาวที่อาจไม่สามารถประเมินขนาดความเสียหายเพื่อกำหนดค่าสินไหมทดแทนได้แน่นอนในขณะที่มีคำพิพากษาต่อไปในอนาคตก็ได้ แต่ทั้งนี้กฎหมายกำหนดกรอบไว้ว่าการแก้ไขคำพิพากษานี้ต้องอยู่ในกรอบของเวลา 2 ปี⁷⁴

⁷³ แหล่งเดิม.

⁷⁴ ศนันทกรณ (จำปี) โสคติพันธุ์. (2550). คำอธิบายกฎหมายลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง และลาภมิควรได้. หน้า 276.

การฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนี้ ในการกำหนดค่าเสียหายในอนาคตหรือการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษานั้น ยังเป็นไปตามหลักกฎหมายละเมิดกล่าวคือ กำหนดให้สงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาได้อีกภายในระยะเวลาเพียง 2 ปี ซึ่งจากการที่ได้ศึกษาถึงลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ความเสียหายในบางกรณียังไม่อาจปรากฏอาการภายในระยะเวลา 2 ปี เนื่องจากผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการทำละเมิดด้านสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้เสียหายบางรายยังต้องมีการตรวจเพื่อติดตามอาการอีก ซึ่งส่วนใหญ่การติดตามอาการนี้จะใช้ระยะเวลานานกว่า 2 ปี ซึ่งมากกว่าระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดให้สงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาได้ ผู้เขียนเห็นว่า ระยะเวลาดังกล่าวยังเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญของผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมที่จะได้รับการเยียวยาต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาในคดีเดิมแล้ว ซึ่งจะได้ทำการวิเคราะห์ปัญหานี้ต่อไปในบทที่ 4

3.2.4 อายุความ

การใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่หลายฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับก็ได้บัญญัติอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องไว้แตกต่างกัน วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอทำการศึกษาถึงอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัดอุณหภูมิ พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3.2.4.1 อายุความตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

กฎหมายฉบับนี้มุ่งให้ความสำคัญคุ้มครองผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายมลพิษถึงขนาดเป็นอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัยหรือทรัพย์สินเสียหายโดยตรงแตกต่างจากความเดือดร้อนรำคาญหรือความเสียหายแก่สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ไม่ได้บัญญัติเรื่องอายุความไว้โดยเฉพาะจึงต้องใช้อายุความ 10 ปี⁷⁵ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30⁷⁶

⁷⁵ สมชาย อามีน. (2551). “การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม.” คู่มือ การอบรมทนายความสิ่งแวดล้อม รุ่นที่ 5. หน้า 45-46.

⁷⁶ มาตรา 193/30 บัญญัติว่า “อายุความนั้น ถ้าประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นมิได้บัญญัติไว้ โดยเฉพาะ ให้มีกำหนดสิบปี”.

3.2.4.2 อายุความตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535

มาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 บัญญัติเป็นพิเศษว่าด้วยอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากวัตถุอันตราย โดยกำหนดหลักเกณฑ์ว่า สิทธิเรียกร้องดังกล่าวเป็นอันขาดอายุความเมื่อพ้นกำหนดสามปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการเสียหาย ความเป็นวัตถุอันตราย และผู้พึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน อายุความดังกล่าวจะเริ่มนับก็ต่อเมื่อผู้เสียหายรู้ถึงองค์ประกอบทั้งสามประการคือ ความเสียหาย ความเป็นวัตถุอันตราย และผู้ต้องชดใช้ค่าเสียหาย และอายุความดังกล่าวมีระยะเวลายาวกว่าอายุความในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการทำละเมิดตามมาตรา 448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งกำหนดให้การใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าวขาดอายุความเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีหลังจากผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิด และรู้ตัวผู้พึงต้องชดใช้ค่าเสียหายจากการทำละเมิดนั้น หรือเมื่อพ้นกำหนดสิบปีนับจากวันทำละเมิด⁷⁷

3.2.4.3 อายุความตามหลักละเมิด

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคแรก บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ทานว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด”

อายุความตามมาตรานี้เป็นอายุความเสียสิทธิ จึงอยู่ในบังคับเรื่องอายุความทั่วไป ตามที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 6 ตั้งแต่มาตรา 193/9 ถึง มาตรา 193/35⁷⁸ ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดตามมาตรา 438 นั้น ได้แก่ การคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาทรัพย์สินและการใช้ค่าเสียหาย แต่มาตรา 448 บัญญัติเฉพาะอายุความสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิด จึงไม่ใช่บังคับสำหรับการฟ้องขอให้คืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิเรียกร้องอื่นอันมิใช่ค่าเสียหายในมูลละเมิด⁷⁹

สำหรับการเรียกค่าเสียหายโดยการฟ้องร้องทางแพ่งนั้น อายุความที่กฎหมายกำหนดในมาตรา 448 จะแบ่งเป็น 2 กรณีคือ 1 ปี และ 10 ปีโดยการนับระยะเวลาในแต่ละกรณีนั้นเริ่มนับไม่เหมือนกัน สำหรับอายุความ 1 ปีนั้น จะเริ่มนับได้เมื่อเข้าเงื่อนไขทั้งสองประการด้วยกัน

⁷⁷ อำนาง วงศ์บัณฑิต. เล่มเดิม. หน้า 465-466.

⁷⁸ เฟ็ง เฟ็งนิติ. (2550). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่. หน้า 455.

⁷⁹ ศักดิ์ สนองชาติ. (2547). คำอธิบายโดยย่อ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด และความรับผิดทางละเมิด. หน้า 214.

คือ นับแต่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิด และ นับแต่ผู้เสียหายรู้ตัวผู้ที่จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน ส่วนอายุความ 10 ปีนั้นเริ่มนับตั้งแต่วันที่ทำละเมิด⁸⁰

จากการศึกษาในเรื่องอายุความในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายทั้ง 3 ฉบับดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายแต่ละฉบับจะมีอายุความแตกต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าโจทก์จะใช้สิทธิในการฟ้องตามกฎหมายฉบับใด หากจะแยกพิจารณาก็จะเห็นว่า หากโจทก์ฟ้องฐานละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 อายุความในการฟ้องคดีย่อมมีเพียง 1 ปีนับแต่วันที่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งยังมีกำหนดอายุความที่สั้นเกินไป ซึ่งทางแก้ของผู้เสียหายหรือโจทก์หากระยะเวลาเกิน 1 ปีไปแล้วและหากเข้าตามหลักเกณฑ์ละเมิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โจทก์อาจจะนำมาฟ้องตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งกฎหมายมิได้บัญญัติอายุความไว้โดยเฉพาะ จึงต้องใช้อายุความทั่วไป 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/30 ซึ่งมีอายุความยาวกว่าอายุความละเมิด และหากการละเมิดนั้นเกิดจากวัตถุที่เป็นอันตรายตามที่บัญญัติไว้ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 กฎหมายกำหนดอายุความไว้ 3 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการเสียหาย ผู้เขียนเห็นว่า กำหนดอายุความในคดีสิ่งแวดล้อมยังคงมีกำหนดอายุความไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับว่าโจทก์จะฟ้องมาในฐานใด ซึ่งกำหนดอายุความดังกล่าวในกฎหมายบางฉบับยังไม่อาจคุ้มครองถึงสิทธิของผู้ต้องเสียหายได้อย่างเป็นธรรม

3.2.5 กระบวนวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

กระบวนวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันมีกระบวนการพิจารณาอย่างคดีแพ่งทั่วไป อยู่ภายใต้บังคับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งมีกระบวนวิธีพิจารณาคดี ดังนี้

3.2.5.1 ผู้มีอำนาจฟ้อง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 บัญญัติว่า “เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งหรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้”

การที่จะเข้าเป็นคู่ความในคดีได้นั้น กรณีจะต้องพิจารณาว่าผู้ที่จะเป็นคู่ความได้จะต้องเป็นบุคคล ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล และผู้ที่จะเป็นคู่ความต้องเป็นผู้มีประโยชน์ได้เสียในคดีนั้น คือโดยมีข้อโต้แย้งในเรื่องสิทธิหรือหน้าที่ในทางแพ่ง ซึ่งต้องวินิจฉัยตามกฎหมายสารบัญญัติ⁸¹

⁸⁰ ศนันทกรณ (จำปี) โสตถิพันธุ์. เล่มเดิม. หน้า 300-304.

⁸¹ พืพัฒน จักรางกูร ก (2546). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1. หน้า 5-18.

การที่จะถือว่ามีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแพ่ง ต้องประกอบด้วย⁸² ต้องมีสิทธิหรือหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดอยู่ตามกฎหมายแพ่ง สิทธิ ได้แก่ ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ ซึ่งหมายความว่า เป็นประโยชน์ที่กฎหมายรับรองว่ามีอยู่ และเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครอง คือ คุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิ รวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธิ ในกรณีที่มีการละเมิดด้วย⁸³ การฟ้องคดีแพ่งซึ่งเป็นการใช้สิทธิทางศาลจึงดำเนินไปเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษารับรอง คุ้มครองหรือบังคับตามสิทธิของโจทก์ที่มีอยู่และถูกโต้แย้ง บุคคลใดจะมีสิทธิหรือทรงสิทธิใดก็ตามเมื่อได้เกิดสิทธิขึ้นแล้ว ส่วนการเกิดสิทธิจะต้องพิจารณาตามบทบัญญัติของกฎหมายว่าได้กำหนดองค์ประกอบที่จะทำให้เกิดสิทธิขึ้นได้ไว้อย่างไร ส่วนหน้าที่นั้น เมื่อบุคคลหนึ่งมีประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แล้ว บุคคลอีกคนหนึ่งหรืออีกหลายคนก็มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามประโยชน์นั้น

โจทก์เป็นผู้ที่มีสิทธิหรือหน้าที่ ต้องปรากฏว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีสิทธิหรือหน้าที่ด้วยจึงจะฟ้องคดีได้ ซึ่งจะต้องพิจารณาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าผู้ใดเป็นเจ้าของสิทธิหรือมีหน้าที่นั้น เช่น เป็นผู้ที่ถูกกระทำละเมิด

การโต้แย้งสิทธิ หมายถึง กรณีที่บุคคลฝ่ายหนึ่งอ้างสิทธิเหนือบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งบุคคลฝ่ายหลังปฏิเสธสิทธิของบุคคลฝ่ายแรก หรือมีเจตนาที่กล่าวอ้างสิทธิใหม่ของตนเอง การอ้างสิทธิหรือหน้าที่นี้ต้องเป็นสิทธิตามกฎหมายแพ่ง⁸⁴

คำว่า “มีข้อโต้แย้ง” ในที่นี้ไม่หมายความว่า ต้องมีการโต้เถียงกันในเรื่องสิทธิหรือหน้าที่ แต่หมายความว่ามีการกระทบกระเทือนสิทธิหรือหน้าที่กันเท่านั้น แต่การกระทบกระเทือนอันเป็นเหตุให้ฟ้องร้องกันได้⁸⁵ ต้องเป็นการกระทบกระเทือนตามกฎหมายแพ่ง คือ เป็นการกระทบกระเทือนชนิดที่กฎหมายแพ่งให้เกิดสิทธิเรียกร้องหรือสิทธิที่จะฟ้องร้องขึ้น⁸⁵

คดีที่ฟ้องโดยอาศัยมูลละเมิด เมื่อมีการกระทำละเมิดเกิดขึ้น ผู้ที่ได้รับความเสียหายมีสิทธิได้รับชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ย่อมถือว่ามีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นแล้ว โดยไม่ต้องรอให้ผู้กระทำละเมิดซึ่งเป็นลูกหนี้ไม่ชำระค่าสินไหมทดแทน เพราะเป็นการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการกระทำละเมิด มิใช่เรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้อย่างกรณีฟ้องคดีโดยอาศัยมูลสัญญา

⁸² ไพโรจน์ วายุภาพ. (2551). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 บททั่วไป. หน้า 225-247.

⁸³ หยุต แสงอุทัย. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน้า 226.

⁸⁴ ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2518). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. หน้า 8.

⁸⁵ ไพโรจน์ วายุภาพ. เล่มเดิม. หน้า 247.

จำเลยเป็นผู้ที่โต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ เมื่อเกิดการโต้แย้งสิทธิโจทก์จึงต้องฟ้องบุคคลดังกล่าวเป็นจำเลย จะฟ้องบุคคลอื่นที่มีผู้ใช้ซึ่งมีหน้าที่หรือมิใช่เป็นผู้โต้แย้งสิทธิหาได้ไม่

1) ผู้มีอำนาจฟ้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 ซึ่งกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ ต้องรับผิดชอบในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สินของผู้อื่น ที่ต้องเสียไปเพราะการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษจากแหล่งกำเนิดของตน โดยไม่คำนึงว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่ามลพิษนั้นเกิดจาก

- (1) เหตุสุควิสัยหรือการสงคราม
- (2) การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ
- (3) การกระทำหรือละเว้นการกระทำของผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายเอง หรือของบุคคลอื่น ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น

ตามมาตรา 97 ซึ่งกำหนดให้ ผู้ใดกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปนั้น

จึงเห็นได้ว่า ผู้ที่มีอำนาจฟ้องตามพระราชบัญญัตินี้ย่อมได้แก่

ก. เอกชนผู้ได้รับความเสียหายหรือประชาชน

เนื่องจากเป็นผู้เสียหายโดยตรงในการการกระทำ อันเป็นเหตุให้ได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สิน จากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

ข. รัฐ

คำว่า “รัฐ” ในที่นี้มีได้หมายถึงรัฐบาล เพราะรัฐบาลนั้นแม้จะหมายถึง รัฐบาลอันเป็นหน่วยงานแห่งประเทศชาติ หรือหมายถึงคณะบุคคลที่ไม่เป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และไม่มีกฎหมายอื่นบัญญัติว่าเป็น นิติบุคคล จึงไม่อาจถูกฟ้องเป็นจำเลยได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 724/2490) คำว่ารัฐจึงน่าจะหมายถึง แผ่นดิน ซึ่งมีหน่วยงาน

ราชการของรัฐหรือแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลโดยชอบตามกฎหมายซึ่งหากเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของรัฐ หน่วยงานราชการซึ่งได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม เป็นต้น มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีเรียกค่าเสียหายจากผู้ก่อให้เกิดความเสียหายได้

กรณีความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของรัฐ หรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 97 ได้กำหนดความรับผิดไว้ หากว่าความเสียหายเกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดิน โดยไม่คำนึงว่าต้นเหตุความเสียหายนั้นจะเป็นแหล่งมลพิษหรือสิ่งอื่นใดที่รัฐเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสมบัติแผ่นดินนี้มีหลักการพื้นฐานของการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายใต้ระบบกฎหมาย มาตรา 1304 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดว่า สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น

- (1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หรือทอดทิ้ง หรือกลับ มาเป็นของแผ่นดิน โดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน
- (2) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายดิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ
- (3) ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า ป้อมและโรงทหาร สำนักราชการ บ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทโธปกรณ์

ภายใต้ระบบกฎหมายไทยในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดที่เป็นที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ถือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน โดยสิทธิอธิปไตยของรัฐตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งในแง่ทฤษฎีทางนิติศาสตร์ถือว่า ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวนี้เป็นทรัพย์สินที่ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีสิทธิใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ในฐานะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เว้นแต่จะได้สงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันของประชาชน⁸⁶ ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินดังกล่าวนี้ จึงอยู่ภายใต้การดูแลรักษาและจัดการใช้ประโยชน์ของรัฐ กล่าวคือการใช้รัฐดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติแทนประชาชนนั่นเอง เช่น กรณีลำน้ำพองเกิดการเน่าเสีย เกิดจากการระบายน้ำทิ้งจากจุดถ่ายน้ำเสียของโรงงานฟีนิกซ์ ซึ่งเป็นโรงงานเยื่อกระดาษ โรงงานฟีนิกซ์ได้ทำการปล่อยน้ำเสียที่เป็นผลจากการผลิตลงสู่ห้วยโจด แล้วไหลลงบึงโจด จนเกิดการสะสมตะกอน จนน้ำเสียกว่าวันละ 46,000 ลูกบาศก์เมตร และน้ำได้ไหลท่วมบ้านเรือน ที่สวน และไร่นาของราษฎร โดยโรงงานจะปล่อยน้ำเสียออกในช่วง 18.00-01.00 นาฬิกา โดยไม่ผ่านการบำบัด เมื่อเกิดฝนตกอย่างหนักบริเวณเขื่อน

⁸⁶ พันธ์ ทศนียานนท์. เล่มเดิม. หน้า 39-40.

อุบลรัตน์ และเขื่อนหนองหวายเป็นเหตุให้น้ำเสียที่สะสมอยู่ในบึงโจดที่มีปริมาณมาก ซึ่งในระหว่างนั้นมีค่าออกซิเจนเป็นศูนย์ ถูกน้ำฝนจำนวนมากดันให้ไหลทะลัก ลงสู่ลำน้ำพอง ทำน้ำพองระยะทาง 4 กิโลเมตร มีค่าออกซิเจนเป็นศูนย์รวมทั้งมีสีและกลิ่นเหม็น ส่งผลให้ปลาและสัตว์น้ำตายเป็นจำนวนมาก จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ลำน้ำพองเกิดสภาพเสียโทรมอย่างหนัก ที่สำคัญระบบนิเวศน์ตลอดลำน้ำถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง นอกจากนั้นผลจากการที่ลำน้ำพองเน่าเสียเช่นนี้ยังทำให้เป็นที่นำหวั่นไหวแก่ประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียงที่ใช้น้ำประปาที่อาศัยแหล่งน้ำจากลำน้ำพองเป็นแหล่งผลิตเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการสำรวจพบว่า แหล่งน้ำดังกล่าวมีสารเคมีอันอาจก่อให้เกิดโรคมะเร็ง ปนเปื้อนอยู่ด้วย

จากกรณีดังกล่าว กระทรวงสาธารณสุขได้ปรึกษาหารือมายัง สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานอัยการสูงสุดได้มีข้อหารือที่ 47/2535 เกี่ยวกับอำนาจฟ้องของกระทรวงสาธารณสุขว่ามีอำนาจฟ้องผู้กระทำให้เกิดน้ำเสียฐานละเมิดหรือไม่ ซึ่งมีสาระดังนี้

ปลัดกระทรวงสาธารณสุขแจ้งว่า การที่มีผู้กระทำความผิดทำให้เกิดภาวะน้ำเสียในลำน้ำพอง ในระหว่างเดือนมีนาคม 2535 ถึงเดือนเมษายน 2535 โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานีได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในส่วนพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบ และได้ประมาณค่าเสียหายเบื้องต้นเป็นเงิน 4,800,750 บาท พร้อมทั้งได้ดำเนินการแจ้งความร้องทุกข์ไว้ที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมือง อุบลราชธานีไว้แล้ว เงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินการแก้ไขปัญหาวาภาวะน้ำเสียดังกล่าวน่าจะเป็นความเสียหายที่สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขได้รับและใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อให้ได้ชดเชยคืนมา จึงขอหารือว่าจำนวนเงินค่าใช้จ่ายดังกล่าวจะถือว่าเป็นค่าเสียหายตามกฎหมาย และสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขมีอำนาจฟ้องหรือไม่ประการใด

สำนักงานอัยการสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่า แหล่งน้ำธรรมชาติเป็นทรัพยากรธรรมชาติ มิใช่ทรัพย์สินของกระทรวงสาธารณสุข ดังนั้น แม้จะมีผู้จงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้แหล่งน้ำดังกล่าวเสียหาย ก็หาเป็นการกระทำต่อกระทรวงสาธารณสุขตามนัยมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ แม้กระทรวงสาธารณสุขจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสภาพแหล่งน้ำก็เป็นเพียงผลต่อเนื่องอันเกิดจากการกระทำที่มีได้ทำต่อกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุขจึงมิใช่ผู้ถูกทำละเมิดตามนัยมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งในขณะที่เกิดเหตุ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อันกำหนดให้บุคคลต้องรับผิดชอบทางแพ่ง ในกรณีดังกล่าวยังไม่มีผลบังคับ ฉะนั้น กระทรวงสาธารณสุขจึงไม่อาจเรียกร้องค่าเสียหายในกรณีนี้⁸⁷

⁸⁷ จิตติ เจริญถ้ำ. (2536). บันทึกท้ายข้อหารือของสำนักงานอัยการสูงสุด เล่ม 2. หน้า 506-511.

จากข้อหาหรือข้างต้น กระทรวงสาธารณสุขไม่อาจอ้างความเป็นเจ้าของลำน้ำพองได้ จึงไม่เป็นการละเมิดต่อกระทรวงสาธารณสุข และไม่มีอำนาจฟ้องฐานละเมิดตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีผลบังคับใช้แล้ว กระทรวงสาธารณสุขน่าจะมีอำนาจฟ้องตามมาตรา 97 ซึ่งเมื่อมีการกระทำที่มีผลให้เกิดมลพิษขึ้นและทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสุขสมบัติของแผ่นดิน ดังนั้น กระทรวงสาธารณสุขจึงมีอำนาจฟ้องผู้ที่ก่อให้เกิดลำน้ำพองเน่าเสียเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 97 ได้

ก. องค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 8 (5) กำหนดว่า องค์กรที่ได้จดทะเบียนตามมาตรา 7 แล้ว อาจได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากทางราชการในเรื่องดังต่อไปนี้.... (5) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากภาวะมลพิษอันเกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ รวมทั้งเป็นผู้แทนในคดีที่มีการฟ้องร้องต่อศาล เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายนั้นด้วย โดยเอกชนดังกล่าวต้องเป็นองค์กรเอกชนที่มีไว้วัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือมุ่งค้ากำไรและได้จดทะเบียน เป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว

จะเห็นว่า บทบัญญัติดังกล่าวมิได้กำหนดให้อำนาจในการฟ้องคดีแทนผู้ต้องเสียหายจากภาวะมลพิษโดยตรง แต่เป็นการกำหนดสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากราชการในกิจการต่างๆ ขององค์กร ซึ่งรวมถึงการเป็นผู้แทนของผู้ได้รับอันตรายหรือความเสียหายในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น ดังนั้น ในการเป็นผู้แทนฟ้องคดีดังกล่าวจึงยังอยู่ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะตัวแทน กล่าวคือ ยังต้องมีการมอบอำนาจ หรือได้รับการมอบหมายให้ดำเนินคดีอยู่นั่นเอง การดำเนินคดีขององค์กรเอกชนข้างต้นจึงไม่ต่างจากการมอบอำนาจให้ฟ้องคดีตาม มาตรา 60 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง⁸⁸

หากจะกล่าวโดยสรุปแล้วจะเห็นว่าผู้มีอำนาจฟ้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อาจจะเป็นเอกชนที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม หรือรัฐที่ต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัด

⁸⁸ บุษรานี หงษาคำ. (2549). ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่งโดยผู้แทนกลุ่มผู้ต้องเสียหาย.

มลพิษที่เกิดขึ้น รวมทั้งกรณีเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐ หรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งแม้จะมีผู้เสียหายโดยตรง แต่จากมาตรา 8 ที่กำหนดให้องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนแล้ว ได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ ในกรณีที่เป็นการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากภาวะมลพิษอันเกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ รวมทั้งเป็นผู้แทนในคดีที่มีการฟ้องร้องต่อศาล เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายนั้นด้วย ซึ่งเป็นกรณอมอบอำนาจให้ฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 60

2) ผู้มีอำนาจฟ้องตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535

กรณีเกิดความเสียหายจากวัตถุอันตรายตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 นี้ การพิจารณาถึงการเป็นผู้มีอำนาจฟ้องนี้ย่อมต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จะเห็นได้ว่า นอกจากผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากวัตถุอันตรายแล้ว พระราชบัญญัตินี้ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนโดยรัฐไว้เป็นพิเศษ กล่าวคือ ตามมาตรา 69 กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายของรัฐได้ ในกรณีที่วัตถุอันตรายก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือสิ่งแวดล้อม ถ้ารัฐได้รับความเสียหายเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้าช่วยเหลือ เคลื่อนย้าย บำบัด บรรเทา หรือขจัดความเสียหายให้เกิดการคืนสู่สภาพเดิมหรือสภาพที่ใกล้เคียงกับสภาพเดิม หรือเป็นความเสียหายต่อทรัพย์สินที่ไม่มีเจ้าของ หรือทรัพยากรธรรมชาติ หรือเป็นความเสียหายต่อทรัพย์สินของแผ่นดิน แต่อำนาจฟ้องของพนักงานอัยการดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า เมื่อหน่วยงานที่ได้รับความมอบหมายรับผิดชอบวัตถุอันตรายดังกล่าวได้มีคำร้องขอ

การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวมี 2 ลักษณะคือ การเรียกร้องสำหรับการที่รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้าช่วยเหลือ เคลื่อนย้าย บำบัด บรรเทาหรือทำให้คืนสู่สภาพเดิม หรือใกล้เคียงกับเดิม ไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดแก่ทรัพย์สินของเอกชน หรือของรัฐ หรือแม้แต่สิ่งแวดล้อมทั่วไป และอีกกรณีหนึ่งเป็นการเรียกร้องต่อกรณีที่ทรัพย์สินที่ไม่มีเจ้าของ หรือทรัพยากรธรรมชาติ หรือทรัพย์สินของแผ่นดินได้รับความเสียหาย โดยที่รัฐอาจยังมีได้เสียค่าใช้จ่ายในการทำให้ทรัพย์สินดังกล่าวกลับคืนสู่สภาพเดิมแต่อย่างใด⁸⁹

จะเห็นว่า ผู้มีอำนาจฟ้องตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ เอกชนผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรง และพนักงานอัยการ โดยคำร้องขอจากหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบวัตถุอันตรายดังกล่าว

⁸⁹ อำนาจ วงศ์บัณฑิตย์. เล่มเดิม. หน้า 467.

3) ผู้มีอำนาจฟ้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การจะพิจารณาดำเนินการเป็นผู้มีอำนาจฟ้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ย่อมต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์ตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้วางหลักเกณฑ์ว่า เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งหรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้ โดยการที่จะเป็นผู้มีอำนาจฟ้องได้นั้น บุคคลดังกล่าวจะต้องเป็นผู้มีประโยชน์ได้เสียในคดีนั้น กล่าวคือมีข้อโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ในทางแพ่ง ซึ่งต้องพิจารณาจากกฎหมายสารบัญญัติที่ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิไว้

(1) ผู้มีอำนาจฟ้องตามหลักละเมิด

บุคคลที่จะเสนอคดีต่อศาล คดีนั้นจะต้องเป็นคดีของตน คือสิทธินั้นจะต้องเป็นของตน และสิทธิของตนได้ถูกโต้แย้งแล้ว จึงจะเสนอคดีนั้นต่อศาลได้ สำหรับบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีละเมิด ก็คือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากกรรมละเมิดตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สิทธิตามมาตรา 420 เป็นสิทธิตามกฎหมาย เมื่อจำเลยทำให้เสียหายแก่โจทก์แล้ว ก็จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน โจทก์จึงมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้จำเลยชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนซึ่งจำเลยต้องใช้ตามมาตรา 420 นั้น เมื่อจำเลยไม่ใช้ยอมเป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์ โจทก์จึงมีอำนาจเสนอคดีของตนต่อศาลได้⁹⁰ บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องตามหลักกฎหมายละเมิดนี้ หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 แล้ว ย่อมได้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายทางละเมิด ซึ่งการเป็นผู้เสียหายทางละเมิดนั้น ผู้เขียนได้ทำการศึกษามาแล้วในหัวข้อ 3.2.1.3

(2) ผู้มีอำนาจฟ้องตามหลักกฎหมายทรัพย์สิน

บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องตามหลักกฎหมายทรัพย์สินนั้น ก็เป็นไปตามหลักตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 เช่นกัน ซึ่งได้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายแก่ทรัพย์สินของตนเอง ซึ่งมีทั้งเจ้าของที่ดินนั้นเองหรือบุคคลที่ใช้สิทธิในที่ดินนั้น

3.2.5.2 ค่าฤชาธรรมเนียม

ค่าฤชาธรรมเนียม หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีตามที่กำหนดไว้ในตาราง 1-6 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งก็คือ ค่าขึ้นศาล ค่าธรรมเนียมอื่นๆ รวม 11 รายการที่กำหนดไว้ในตาราง 2 ค่าสืบพยานนอกศาลคือการเผชิญสืบ ค่าป่วยการและค่าพาหนะ

⁹⁰ พจน์ ปุษปาคม. (2509). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. หน้า 739.

พยานกับคำรังวัดทำแผนที่ ค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดี ค่าทนายความ ค่าธรรมเนียมในการส่งเอกสาร และค่าธรรมเนียมอื่นที่กฎหมายบังคับให้เสีย⁹¹

ส่วนค่าธรรมเนียมศาล หมายถึง ส่วนที่คู่ความจะต้องชำระต่อศาล เช่น ค่าขึ้นศาล ค่าคำร้องคำขอต่างๆ ค่าอ้างเอกสาร ค่าคำฟ้อง⁹²

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 149 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2551 มาตรา 8 บัญญัติว่า “ค่าฤชาธรรมเนียม ได้แก่ ค่าธรรมเนียมศาล ค่าสืบพยานหลักฐานนอกศาล ค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทางและค่าเช่าที่พักของพยาน ผู้เชี่ยวชาญ ล่าม และเจ้าพนักงานศาล ค่าทนายความ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ตลอดจนค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ตลอดจนค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆบรรดาที่กฎหมายบังคับให้ชำระ

ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ว่าด้วยการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล ค่าธรรมเนียมศาลที่เป็นค่าขึ้นศาล ให้คู่ความผู้ยื่นคำฟ้องเป็นผู้ชำระเมื่อยื่นคำฟ้อง ค่าธรรมเนียมศาลนั้น ให้ชำระหรือนำมาวางศาลเป็นเงินสดหรือเช็คซึ่งธนาคารรับรองโดยเจ้าพนักงานศาลออกใบรับให้ หรือตามวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

คำฟ้อง คำฟ้องอุทธรณ์ คำฟ้องฎีกา คำร้องสอด คำให้การ หรือคำร้องคำขออื่นซึ่งได้ยื่นต่อศาลพร้อมคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลตามมาตรา 156 ตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นใดชั้นคำร้องดังกล่าว ไม่ต้องนำเงินค่าธรรมเนียมศาลและเงินมาวางศาลมาชำระ เว้นแต่ศาลจะได้ยกคำร้องนั้นเสีย”

ตามบทบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นเรื่องการชำระค่าธรรมเนียมศาลที่เป็นค่าขึ้นศาล อันเป็นจำนวนเงินที่ต้องชำระและบุคคลที่ต้องชำระค่าธรรมเนียมศาลในเบื้องต้น โดยกำหนดว่าการชำระค่าธรรมเนียมศาลที่เป็นค่าขึ้นศาลจะต้องพิจารณาตามตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 150 ด้วย ซึ่งคู่ความที่ยื่นคำฟ้องมีหน้าที่ชำระค่าธรรมเนียมศาลในส่วนนี้⁹³

การขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 155 ได้กำหนดให้คู่ความซึ่งไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาลอาจยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลในการฟ้องหรือต่อสู้คดีในศาลชั้นต้นหรือชั้นอุทธรณ์หรือชั้นฎีกาได้ โดยดำเนินการตาม มาตรา 156 และ มาตรา 156/1 กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁹¹ อุดม เฟื่องฟูง. (2550). คำอธิบาย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 2. หน้า 396.

⁹² แหล่งเดิม.

⁹³ ไพโรจน์ วายุภาพ. เล่มเดิม. หน้า 538-539.

มาตรา 156 กำหนดว่า ผู้ใดมีความจำนงจะขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลในการฟ้องร้องหรือต่อสู้คดี ให้ยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่จะฟ้องหรือได้ฟ้องคดีไว้แล้วพร้อมกับคำฟ้อง คำฟ้องอุทธรณ์ คำฟ้องฎีกา คำร้องสอด หรือคำให้การ แล้วแต่กรณี แต่ถ้าบุคคลนั้นตกเป็นผู้ไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาลในภายหลัง จะยื่นคำร้องในเวลาใดๆ ก็ได้ โดยการยื่นคำร้องนั้น ผู้ร้องอาจเสนอพยานหลักฐานไปพร้อมคำร้องและหากศาลเห็นสมควรไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมก็ให้ดำเนินการไต่สวนโดยเร็วเท่าที่จำเป็น ทั้งนี้ ศาลจะมีคำสั่งให้งดการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้นไว้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนเป็นการชั่วคราวจนกว่าการพิจารณาสั่งคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลจะถึงที่สุดก็ได้ ตามที่ศาลเห็นสมควร

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 156/1 กำหนดว่า เมื่อศาลพิจารณาคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลเสร็จแล้วให้ศาลมีคำสั่งโดยเร็ว โดยศาลจะมีคำสั่งอนุญาตทั้งหมดหรือแต่เฉพาะบางส่วน หรือยกคำร้องนั้นเสียก็ได้

ห้ามมิให้ศาลอนุญาตตามคำร้องเช่นนั้น เว้นแต่จะเป็นที่เชื่อได้ว่าผู้ร้องไม่มีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาลหรือหากผู้ร้องไม่มีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาลจะได้รับความเดือดร้อนเกินสมควรเมื่อพิจารณาถึงสถานะของผู้ร้องและในกรณีผู้ร้องเป็น โจทก์หรือผู้อุทธรณ์หรือฎีกา การฟ้องร้องหรืออุทธรณ์หรือฎีกานั้นมีเหตุผลอันสมควรด้วย

เมื่อคู่ความคนใดได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลในการฟ้องหรือต่อสู้คดีในศาลชั้นต้น แล้วยื่นคำร้องเช่นนั้นในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาแล้วแต่กรณีอีก ให้ถือว่าคู่ความนั้นยังคงไม่มีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาลหรือหากไม่ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลแล้วจะได้รับความเดือดร้อนเกินสมควรอยู่ เว้นแต่จะปรากฏต่อศาลเป็นอย่างอื่น

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลให้แต่เฉพาะบางส่วน หรือมีคำสั่งให้ยกคำร้อง ผู้ขออาจอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อศาลได้ภายในกำหนดเจ็ดวันนับแต่วันมีคำสั่งคำสั่งของศาลอุทธรณ์เช่นว่านี้ให้เป็นที่สุด

จะเห็นว่าในการขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลนั้น เป็นกรณีคู่ความนั้นไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาลได้ โดยยื่นต่อศาลที่จะฟ้อง หรือที่ได้ฟ้องคดีไว้แล้วพร้อมกับคำฟ้อง แต่ถ้าบุคคลนั้นตกเป็นผู้ไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาลในภายหลัง จะยื่นคำร้องในเวลาใดๆ ก็ได้ ในการไต่สวนคำร้องนั้น ผู้ร้องอาจเสนอพยานหลักฐานไปพร้อมกับคำร้องและหากศาลเห็นสมควรไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติม ก็ให้ดำเนินการไต่สวนโดยเร็วเท่าที่จำเป็น โดยศาลอาจงดการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้นไว้ทั้งหมดหรือบางส่วนเป็นการชั่วคราว จนกว่าการพิจารณาสั่งคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลจะถึงที่สุด และหลักเกณฑ์การอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล คือ 1. เป็นที่เชื่อได้ว่าผู้ร้องไม่มีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาล หรือ 2. หากผู้ร้องไม่ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลจะได้รับความเดือดร้อนเกินสมควรเมื่อพิจารณาถึงสถานะของผู้ร้อง และ

กรณีผู้ร้องเป็นโจทก์ หรือผู้อุทธรณ์หรือฎีกา การฟ้องร้องหรืออุทธรณ์หรือฎีกานั้นมีเหตุผลอันสมควรด้วย

ในคดีสิ่งแวดล้อม หากโจทก์ผู้ได้รับความเสียหายจะฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในการฟ้องคดี เงินค่าธรรมเนียมประการแรกคือ ค่าขึ้นศาล ตามตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จากทุนทรัพย์ในมูลหนี้ทุกรายรวมกัน หากเป็นคดีที่มีค่าขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาได้ ให้คิดค่าขึ้นศาลตามทุนทรัพย์ โดยหากมีการเรียกร้องในจำนวนทุนทรัพย์ไม่เกิน 50 ล้านบาท คิดค่าขึ้นศาลในอัตรา ร้อยละ 2 แต่ไม่เกิน 200,000 บาท ส่วนที่เกิน 50 ล้านบาทขึ้นไป คิดค่าขึ้นศาลในอัตรา ร้อยละ 0.1 หากโจทก์ไม่สามารถวางเงินค่าขึ้นศาลได้ กฎหมายได้กำหนดให้มีการขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลในการฟ้องหรือต่อสู้คดี แต่หากพิจารณาถึงลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมแล้วนั้น จะเห็นว่าคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้ที่ได้รับความเสียหายมีเป็นจำนวนมากและส่วนใหญ่จะเกิดแก่ชาวบ้านซึ่งฐานะยากจน ไม่สามารถที่จะดำเนินคดีได้เอง ถึงแม้กฎหมายจะเปิดโอกาสให้มีการขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลในการฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีโดยศาลจะยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลให้ทั้งหมดหรือบางส่วน แต่โจทก์ผู้ฟ้องคดีก็ต้องนำพยานมานำสืบให้ศาลเห็นว่าโจทก์ไม่มีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาล หรือหากโจทก์ไม่ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลจะได้รับความเดือดร้อนเกินสมควรเมื่อพิจารณาถึงสถานะของโจทก์ และกรณีผู้ร้องเป็นโจทก์นั้น การฟ้องร้องนั้นต้องมีเหตุผลอันสมควรด้วยโดยศาลอาจตรวจดูได้จากคำฟ้องนั่นเอง เนื่องจากการที่คดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก การที่จะไต่สวนคำร้องขออนาถาของโจทก์แต่ละคน ก็เป็นเวลานานกว่าศาลจะมีคำสั่ง จึงเห็นว่ายังมีอุปสรรคในส่วนนี้อยู่มาก ผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาต่อไปในบทที่ 4

3.2.5.3 คำฟ้อง

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การบรรยายฟ้องนั้นใช้หลักเกณฑ์อย่างเดียวกันกับคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1) การบรรยายฟ้อง

มาตรา 172 วรรคแรก บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา 57 ให้โจทก์เสนอข้อหาของตนโดยทำคำฟ้องเป็นหนังสือยื่นต่อศาลชั้นต้น

คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นว่านั้น

ให้ศาลตรวจคำฟ้องนั้นแล้วสั่งให้รับไว้ หรือให้ยกเสียหรือให้คืนไป ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18”

การเสนอข้อหาต่อศาลในลักษณะที่เป็นคำฟ้อง มาตรา 172 วรรคหนึ่ง บังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือ ซึ่งโจทก์จะต้องกล่าวถึงรายละเอียดต่างๆดังที่ปรากฏในมาตรา 67 ประกอบด้วยมาตรา 172⁹⁴

ส่วนตามมาตรา 172 วรรคสอง ซึ่งเป็นหลักการของคำฟ้องเคลือบคลุม ต้องแสดงโดยชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์ และคำขอบังคับทั้งข้ออ้างอันอาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา นอกจากนั้นต้องปรากฏด้วยว่าข้อเท็จจริงแสดงอย่างชัดแจ้งเพียงพอที่จะเข้าใจได้ กรณีของข้อเท็จจริงที่เป็นเพียงรายละเอียดอื่นๆซึ่งโจทก์สามารถนำสืบได้ในชั้นพิจารณา แม้จะไม่ได้กล่าวมาในฟ้องก็ไม่เคลือบคลุม และไม่ถือว่าเป็นการนำสืบข้อเท็จจริงที่นอกฟ้องนอกประเด็น⁹⁵

การฟ้องเรียกเรื่องค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ในคำฟ้อง จะต้องบรรยายถึงว่าโจทก์มีสิทธิตามกฎหมายอย่างไร อันเป็นเหตุให้โจทก์สามารถฟ้องจำเลยเป็นคดีต่อศาล จำเลยได้โต้แย้งสิทธิของโจทก์อย่างไร เมื่อใด โจทก์เสียหายอย่างไร คำขอให้ศาลบังคับให้ โจทก์ต้องกล่าวว่า โจทก์ประสงค์ให้ศาลพิพากษาว่าอย่างไร ซึ่งในการบรรยายฟ้องนั้นต้องคำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นว่านั้น

2) การสั่งคำฟ้อง

เมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้องต่อศาลแล้ว ศาลชั้นต้นจะต้องตรวจคำฟ้องตาม มาตรา 172 วรรคสาม ว่าจะรับไว้พิจารณาหรือไม่ อันเป็นกระบวนการพิจารณาของศาลในเบื้องต้น เรียกว่า ชั้นตรวจคำฟ้อง โดยต้องดูความเรียบร้อยตามที่ระบุไว้ในมาตรา 18 ประกอบมาตรา 1 (5) เพราะคำฟ้องถือว่าเป็นคำคู่ความยื่นมานั้นอ่านออกหรือไม่ อ่านเข้าใจหรือไม่ มีลายมือชื่อตามแบบพิมพ์กำหนดหรือไม่ แนบเอกสารต่างๆตามที่กฎหมายต้องการหรือไม่ เสียค่าธรรมเนียมศาลครบถ้วนหรือไม่ และเป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลที่รับคำฟ้องไว้หรือไม่⁹⁶และนอกจากนี้แล้วยังต้องพิจารณาถึงมาตรา 131 (2) บัญญัติว่า “คดีที่ยื่นฟ้องต่อศาลนั้น ให้ศาลปฏิบัติดังนี้....(2) ในเรื่องประเด็นแห่งคดี ให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดโดยทำเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งหรือให้จำหน่ายคดีออกจากสารบบความตามที่บัญญัติไว้ในลักษณะนี้”

สำหรับถ้อยคำตามมาตรา 18 จะเห็นว่าการตรวจคำคู่ความของศาลนั้นศาลมีอำนาจอยู่ 3 ประการ คือ สั่งรับคำฟ้อง ไม่รับหรือคืนคำฟ้องเพื่อไปยื่นต่อศาลที่มีเขตอำนาจ หรือคืนให้ไปทำมาใหม่ให้ถูกต้องหรือแก้ไขให้ถูกต้อง และถ้าเป็นเรื่องคำฟ้อง มาตรา 172 วรรคท้าย ยัง

⁹⁴ ปิติกุล จิระมงคลพานิชย์. (2544). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1-2. หน้า 137.

⁹⁵ แหล่งเดิม. หน้า 139.

⁹⁶ จำลอง สุขศิริ. (2550). กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 2, รวมคำบรรยาย ภาคสอง สมัยที่ 60 ปีการศึกษา 2550 เล่มที่ 3 โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 241-242

มีคำว่า “ให้ยกเลิก” ศาลจึงมีอำนาจยกฟ้องในชั้นตรวจคำฟ้องได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งรับฟ้องไว้ก่อน ซึ่งมีผลเท่ากับยกฟ้อง ไม่ใช่ไม่รับฟ้องตามมาตรา 18 ซึ่งมีผลต่างกัน

ในคดีสิ่งแวดล้อมหากฟ้องของโจทก์ไม่แจ้งชัด หรือเรียกว่าฟ้องเคลื่อนคลุม เป็นการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 172 ไม่ชอบที่ศาลจะรับไว้พิจารณา หากศาลสั่งรับฟ้องไว้แล้ว ก็ชอบที่จะพิพากษายกฟ้องเสียในภายหลัง ซึ่งการยกฟ้องในกรณีเช่นนี้เป็นการตัดฟ้องโจทก์ โดยที่ศาลยังไม่ได้วินิจฉัยในเนื้อหาคำฟ้อง เป็นอุปสรรคของโจทก์อย่างหนึ่งในการทำคำฟ้องเพื่อเสนอต่อศาล

3.2.5.4 การดำเนินคดีกรณีผู้เสียหายหลายคน

การดำเนินคดีแพ่งที่มีผู้เสียหายหลายคนนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติเพื่อรองรับให้คดีที่มีความเกี่ยวเนื่องกันให้ได้รับการพิจารณาพิพากษาไปในคราวเดียวกัน ซึ่งได้บัญญัติไว้ดังนี้

1) คู่ความร่วมมือ

การเป็นคู่ความร่วมมือ คือ การที่บุคคลหลายคนร่วมกันเป็นคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยอาจเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วม ซึ่งอาจเป็นคู่ความร่วมมือต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 59 ซึ่งผู้ที่จะเป็นคู่ความร่วมมือต้องปรากฏว่ามีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี หมายถึง ต้องมีส่วนได้เสียร่วมกันในมูลเหตุอันเป็นรากฐานแห่งคดี⁹⁷ เช่น อาจเป็นกรณีที่เกิดเหตุละเมิดขึ้นในคราวเดียวกัน ซึ่งพยานหลักฐานเป็นชุดเดียวกัน แม้โจทก์จะต่างคนกันก็ตาม⁹⁸ หรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันตามกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลหลายคนนั้นต้องถูกผูกพันอยู่โดยกฎหมายที่จะต้องรับผิดชอบต่อกันร่วมกัน หรือมีสิทธิเหนือบุคคลอื่นร่วมกัน⁹⁹ มิได้หมายความว่าเพียงแต่เป็นลูกหนี้ร่วมหรือเจ้าหนี้ร่วมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น แต่รวมถึงกรณีที่มีกฎหมายสารบัญญัติระบุให้ต้องรับผิดชอบร่วมกันด้วย เช่น ผู้ร่วมกันทำละเมิด ผู้เสียหายร่วมกันจากการทำละเมิด อย่างไรก็ตามบุคคลผู้เป็นคู่ความร่วมมือในคดีเดียวกันนั้น กฎหมายไม่ให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นแทนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ กฎหมายกำหนดให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความร่วมมือแต่ละคนมีผลเฉพาะคู่ความคนนั้นเท่านั้น ไม่มีผลต่อคู่ความร่วมมือคนอื่นๆ และมีให้ถือว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นเป็นการทำแทนผู้อื่น¹⁰⁰ เว้นแต่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกออกจากกันไม่ได้ เช่น โจทก์ฟ้องให้จำเลยทั้งสองรับผิดชอบละเมิดร่วมกัน โจทก์ฟ้องให้ลูกจ้างและนายจ้างรับผิดชอบร่วมกัน เป็นต้น กฎหมายบัญญัติไว้ให้ทำแทนกันได้ กล่าวคือ กรณี

⁹⁷ ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์. เล่มเดิม. หน้า 35.

⁹⁸ ไพโรจน์ วายุภาพ. เล่มเดิม. หน้า 294.

⁹⁹ ธานินทร์ กรีวิเชียร. เล่มเดิม. หน้า 506.

¹⁰⁰ พิพัฒน์ จักรางกูร ข (2535). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. หน้า 83.

กระบวนการพิจารณาซึ่งได้ทำโดยหรือทำต่อคู่ความร่วมมือคนหนึ่งนั้น ให้ถือว่าเป็นการทำโดยหรือทำต่อ คู่ความร่วมมือคนอื่นๆด้วย เว้นแต่เป็นกระบวนการพิจารณาที่ทำให้เสื่อมเสียแก่คู่ความร่วมมือคนอื่นๆแต่การ เลื่อนคดี หรือการงดการพิจารณาคดี ถือว่าคู่ความร่วมมือได้ทำแทนคู่ความร่วมมือคนอื่นๆ ด้วย

จากบทบัญญัติมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนี้ คำว่า “ร่วมกัน” ควรจะหมายถึงการมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกันหรือเกี่ยวเนื่องกัน เช่น การทำละเมิด ครั้งเดียวกัน ทำให้มีคนที่ได้รับความเสียหายหลายคน บรรดาผู้ที่ได้รับความเสียหายเหล่านั้นจะ รวมกันเป็นโจทก์ฟ้องในคดีเดียวกัน โดยทำเป็นคำฟ้องฉบับเดียวกันก็ได้ อาทิเช่น คดีสิ่งแวดล้อม แต่มีข้อจำกัดว่า ต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี คือต้องมีส่วนได้เสียร่วมกันในมูล ความในมูลเหตุอันเป็นรากฐานแห่งคดีนั้น และการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ห้ามมิให้ถือว่าบุคคล เหล่านี้ทำการแทนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ โจทก์แต่ละคนหรือจำเลยแต่ละคนย่อมต้องดำเนิน กระบวนการพิจารณาของตนไปตามรูปคดี ทั้งสืบพยานในส่วนของตนเอง โดยจะมีผลเฉพาะในส่วน ของตนเท่านั้น ไม่ถือว่าทำแทนคู่ความร่วมมือคนอื่นๆ ด้วย การทำคำพิพากษาที่ต้องแยกวินิจฉัยเป็น รายๆไป

ในคดีสิ่งแวดล้อมหากเป็นกรณีที่มีผู้เสียหายหลายคน ได้รับความเสียหาย จากการกระทำในครั้งเดียวกัน หากต่างคนต่างใช้สิทธิของตนในการฟ้องคดีก็จะทำให้การดำเนินคดี ยุ่งยาก ลำช้าและสิ้นเปลือง เนื่องจากในกรณีเหล่านี้มีผู้ต้องรับผิดชอบและหลักฐานเป็นอย่างเดียวกัน กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี เข้ามาเป็น คู่ความร่วมมือได้ แต่ก็ยังไม่สะดวกต่อการที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก ซึ่งบางกรณีผู้เสียหายมีจำนวน มากจนไม่สามารถเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือได้ทุกคนในการฟ้องคดีคราวเดียวกันได้

2) การร้องสอด

ปกติคู่ความในคดีได้แก่โจทก์กับจำเลยเท่านั้น แต่สำหรับผู้ที่ไม่ได้เป็น โจทก์จำเลยในคดีมาแต่เริ่มแรก อาจขอเข้ามาเป็นคู่ความในภายหลังก็ได้มิใช่ถูกตัดสิทธิมิให้เข้ามา ในคดีเลย ผู้ขอเข้ามาในคดีเรียกว่า ผู้ร้องสอด (Interpleading) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง มาตรา 57 การร้องสอดเป็นการแก้ไขข้อขัดข้องคือบุคคลซึ่งควรจะเข้ามาในคดี แต่ไม่มี โอกาสเข้ามาในคดีอาจจะใช้มาตรา 57 ร้องสอดเข้ามาหรือบุคคลซึ่งควรจะเข้ามาในคดีแต่ไม่ยอม เข้ามาในคดี คู่ความในคดีนั้นก็อาจใช้มาตรา 57 ขอให้ศาลหมายเรียกเข้ามาในคดีได้¹⁰¹ ผู้ร้องสอดมี ฐานะเป็นคู่ความ ไม่ว่าจะร้องสอดด้วยความสมัครใจหรือถูกหมายเรียกเข้ามาในคดี ผู้ร้องสอดมีฐานะ เป็นคู่ความซึ่งอาจถูกผูกพันตามคำพิพากษาและใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้ และการร้องสอดนั้นต้องทำ

¹⁰¹ จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย. (2546). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. หน้า 58.

ในศาลชั้นต้น จะร้องสอดในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาไม่ได้ โดยการอนุญาตให้ร้องสอดหรือไม่อยู่ในดุลพินิจของศาล¹⁰²

การร้องสอดอาจทำได้ 3 กรณีด้วยกัน ซึ่งแต่ละกรณีมีเงื่อนไขและผลตามกฎหมายแตกต่างกันไป คือ

1) บุคคลภายนอกสมัครใจร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความฝ่ายที่สาม ตามมาตรา 57(1) โดยอาจร้องขอเข้ามาในคดีได้ 2 ระยะ คือ

(1) ร้องสอดในระหว่างพิจารณาของศาลก่อนมีคำพิพากษา เพื่อให้ได้รับความรับรองคุ้มครองตามสิทธิของตน กล่าวคือ เมื่อคดีอยู่ในระหว่างพิจารณา หากบุคคลใดเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อให้ได้รับความรับรอง คุ้มครอง หรือบังคับตามสิทธิที่ตนมีอยู่ บุคคลนั้นชอบที่จะร้องสอดเข้ามาเป็นบุคคลฝ่ายที่สามได้ด้วยความสมัครใจ¹⁰³ แต่ผู้ร้องสอดจะต้องถูกโต้แย้งสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 แล้ว หากยังไม่ถูกโต้แย้งสิทธิ หรือยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้ได้รับความรับรองคุ้มครองหรือบังคับตามสิทธิที่ตนมีอยู่ก็จะร้องสอดไม่ได้ เป็นการตั้งประเด็นข้อพิพาทใหม่เข้ามาในคดีโดยโต้แย้งกับคู่ความเดิมฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายก็ได้

(2) กรณีร้องสอดในชั้นบังคับคดี เพื่อให้ได้รับการบังคับตามสิทธิของตนที่มีอยู่ เมื่อบุคคลใดเห็นว่าตนมีสิทธิเรียกร้องเกี่ยวเนื่องด้วยการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยยื่นคำร้องขอต่อศาลที่ออกหมายบังคับคดีนั้น

2) บุคคลภายนอกสมัครใจร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความร่วม บุคคลภายนอกอาจเข้ามาเป็นคู่ความในคดีในฐานะ โจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วมหรือแทนที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียทีเดียวก็ได้ โดยกฎหมายกำหนดเงื่อนไขไว้ว่า ผู้ร้องสอดเข้ามาในคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 (2) ได้ จะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียตามกฎหมายในผลแห่งคดีนั้น หมายความว่า บุคคลใดก็ตามที่หากปล่อยให้คดีนั้นดำเนินไปจนถึงที่สุดแล้ว หากคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแพ้ย่อมจะทำให้สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลผู้นั้นถูกกระทบกระเทือนไปด้วยตามกฎหมาย¹⁰⁴ เรียกว่า ขอเข้าสวมสิทธิแทนคู่ความเดิมเพราะมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับโจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยมีได้ตั้งประเด็นข้อพิพาทขึ้นใหม่¹⁰⁵ จึงต้องใช้สิทธิของคู่ความเดิมที่ตนเข้าร่วม ซึ่งผลของการเข้ามาร้องสอดในกรณีนี้คือกฎหมายห้ามมิให้ผู้ร้องสอดใช้สิทธิอย่างอื่นนอกจาก

¹⁰² ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์. เล่มเดิม. หน้า 20.

¹⁰³ แหล่งเดิม. หน้า 22.

¹⁰⁴ ชานินทร์ กรีวิเชียร. เล่มเดิม. หน้า 562.

¹⁰⁵ จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย. เล่มเดิม. หน้า 65.

สิทธิที่มีอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่ตนเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือหรือเข้ามาแทน และห้ามมิให้ใช้สิทธิเช่นว่านั้น ในทางที่ขัดสิทธิของโจทก์หรือจำเลยเดิม และกรณีที่ขอเข้ามาแทนที่คู่ความเดิมนั้นจะมีฐานะเท่ากับ คู่ความที่ตนเข้ามาแทน¹⁰⁶ และจะต้องผูกพันตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นต่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ร่วมกับคู่ความเดิมทุกประการ

3) บุคคลภายนอกถูกหมายเรียกเข้ามาในคดี โดยเป็นไปตามคำขอของ คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เมื่อแสดงเหตุว่าตนอาจฟ้องหรือถูกบุคคลภายนอกนั้นฟ้องตน เพื่อการใช้ สิทธิไล่เบียดหรือเพื่อใช้ค่าทดแทนถ้าหากศาลพิพากษาให้ตนแพ้คดีหรือโดยคำสั่งศาล เมื่อ เห็นสมควรเมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีคำขอในกรณีที่กฎหมายบังคับให้บุคคลภายนอกเข้ามาใน คดี หรือศาลเห็นจำเป็นที่จะเรียกบุคคลภายนอกเข้ามาในคดี เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ซึ่ง เป็นดุลพินิจศาลตามแต่จะเห็นสมควร

การเข้ามาในคดีตามกรณีนี้ เป็นการร้องสอดโดยถูกบังคับให้เข้ามาใน คดี ไม่ได้สมัครใจเอง โดยถือว่าเข้ามาเป็นคู่ความฝ่ายที่สาม จึงมีสิทธิและโอกาสในการดำเนิน กระบวนพิจารณาได้เต็มที่เช่นเดียวกับการร้องสอดตาม มาตรา 57(1) มีสิทธิเสมือนหนึ่งได้ฟ้องหรือ ถูกฟ้องเป็นคดีใหม่

ในคดีเรียกร้องคำสินไหมทดแทนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อาจมีบางกรณีที่ บุคคลภายนอกที่มีได้เป็นคู่ความในคดีมาตั้งแต่เริ่มคดี อาจใช้วิธีการร้องสอดเข้ามาในคดีตามมาตรา 57 นี้ได้ แต่ผลของการเข้ามาในคดีก็ย่อมขึ้นอยู่กับว่าผู้ร้องสอดร้องเข้ามาตามมาตรา 57 อนุมาตรา ใด เนื่องจากผลทางกฎหมายได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ไว้ต่างกัน จึงยังไม่เหมาะสมสำหรับการ นำมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม เนื่องจากลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งมีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก หาก ผู้เสียหายคนใดที่มีได้เป็น โจทก์มาตั้งแต่เริ่มคดีก็ย่อมขึ้นอยู่กับว่าเขาเข้ามาตามอนุมาตราใดของ มาตรา 57 ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อการใช้สิทธิในการดำเนินคดีทางศาลได้

3) การมอบอำนาจให้ดำเนินคดี

การมอบอำนาจให้ดำเนินคดีแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ แพ่ง มาตรา 60 ถือเป็นมาตรการในชั้นเริ่มต้นฟ้องคดีต่อศาลเช่นเดียวกับการเข้าเป็นคู่ความร่วมมือกัน ซึ่งมาตรา 60 นี้ กำหนดให้ผู้เสียหายแต่ละคนมีสิทธิที่จะตั้งทนายความหรือมอบอำนาจให้บุคคลอื่น ฟ้องคดีแทนตนได้ ในฐานะผู้แทนในการดำเนินคดี ซึ่งในทางปฏิบัติผู้เสียหายทุกคนอาจอาศัย มาตรา 60 ในการตั้งทนายความหรือมอบอำนาจให้บุคคลคนเดียวหรือกลุ่มเดียวกันดำเนินคดี แทนทุกคนได้ ซึ่งทำให้บรรเทาปัญหาการพิจารณาคดีหลายคดีที่มีความซ้ำซ้อนกันในประเด็น

¹⁰⁶ สติต เล็งไธสง. (2540). หลักกฎหมายวิธีสบัญญัติ ตอน 1 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม, วิธีพิจารณา เบื้องต้นและพยาน. หน้า 104-105.

พิพาทแห่งคดี และความไม่รู้ไม่เชี่ยวชาญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาออกจากรั้วยังประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีไปได้ส่วนหนึ่ง

ส่วนเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถูกโต้แย้งสิทธิกับผู้รับมอบอำนาจหรือบุคคลภายนอกนั้น ต้องนำมาตรการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการแต่งตั้งตัวแทนเฉพาะการตามมาตรา 800 มาใช้บังคับเพื่อให้ตัวแทนฟ้องร้องดำเนินคดีแทน ซึ่งการมอบอำนาจให้ฟ้องคดีนี้ จะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อผู้ต้องเสียหายทั้งหลายสามารถกำหนดได้ชัดเจนว่าเป็นบุคคลใดบ้าง เช่น ผู้ต้องเสียหายในกรณีเครื่องบินตก ซึ่งจะสามารถทราบจำนวนและระบุตัวได้ ทำให้การตกลงร่วมกันเพื่อมอบอำนาจให้ฟ้องคดีเป็นคดีเดียวสามารถเป็นไปได้ไม่ยากนัก

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมบางกรณีที่ผู้เสียหายไม่อาจที่จะฟ้องคดีได้เอง อาจต้องมีการมอบอำนาจให้มีการฟ้องคดีแทนได้ เช่น ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 8 ซึ่งได้กำหนดให้องค์กรที่ได้จดทะเบียนตามมาตรา 7 แล้ว อาจได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากราชการในเรื่องดังต่อไปนี้... (5) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากภาวะมลพิษอันเกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ รวมทั้งเป็นผู้แทนในคดีที่มีการฟ้องร้องต่อศาล เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายนั้นด้วย โดยเอกชนดังกล่าวต้องเป็นองค์กรเอกชนที่มีได้มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือมุ่งค้ากำไรและได้จดทะเบียน เป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว จากบทบัญญัติมาตรา 8 นี้ จะเห็นว่าองค์กรเอกชนที่จะฟ้องคดีแทนผู้เสียหายไม่มีอำนาจที่จะฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้เอง ยังคงต้องมีการมอบอำนาจให้ฟ้องคดีตามมาตรา 60 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งยังคงไม่เหมาะสมกับกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากเช่น ในคดีสิ่งแวดล้อม ที่ผู้เสียหายแต่ละคนจะต้องมอบอำนาจให้แก่บุคคลใด หรือองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมใดเพื่อให้มีอำนาจในการฟ้องคดีแทนตน

4) การรวมการพิจารณาคดี

กรณีที่มีคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลหลายเรื่อง ถ้าคดีเหล่านั้นเกี่ยวเนื่องกันและคู่ความทั้งหมดหรือแต่บางฝ่ายเป็นคู่ความเดียวกัน อาจมีการพิจารณาคดีรวมกันได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 28 การรวมพิจารณา หมายถึง การรวมการพิจารณาคดีตั้งแต่สองคดีขึ้นไป โดยต้องเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกัน หรือมีประเด็นอย่างเดียวกัน ได้แก่ มีมูลกรณีอย่างเดียวกันหรือเกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกัน¹⁰⁷ โดยเหตุที่จะรวมการพิจารณาได้ต้องประกอบด้วย ต้องมี

¹⁰⁷ มาโนช จรมาศ. (2522). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1. หน้า 257.

คดีหลายเรื่องค้างพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้น ไม่ว่าจะเป็นศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน และคู่ความทั้งหมดหรือแต่บางฝ่ายเป็นคู่ความรายเดียวกัน หากมีการรวมการพิจารณาจะเป็นการสะดวก โดยคดีเหล่านั้นเกี่ยวเนื่องกัน

ในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม กรณีที่มีผู้เสียหายหลายคน แต่ละคนอาจใช้สิทธิฟ้องคดีแยกต่างหากกันได้ กรณีนี้อาจจะเป็นการไม่สะดวกในการพิจารณาคดีทั้งของศาล และตัวคู่ความเอง เนื่องจากอาจจะมีคู่ความทั้งหมดหรือแต่บางฝ่ายเป็นคู่ความเดียวกัน และอาจมีพยานหลักฐานเป็นชุดเดียวกันก็ได้ แม้จะมีการรวมการพิจารณาคดี แต่กรณีนี้ก็ไม่ได้เป็นบทบังคับให้ศาลจะต้องสั่งให้มีการรวมพิจารณาคดี ขึ้นอยู่กับดุลพินิจศาลว่าจะให้รวมคดีหรือไม่ หากไม่ให้รวมหรือไม่มีการรวมคดี ก็อาจเกิดปัญหาขึ้นได้ ระยะเวลาในการพิจารณาคดีอาจเน้นช้าออกไป ไม่ทันการณ์ต่อความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ

3.2.5.5 คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องไม่นอกฟ้องนอกประเด็นหรือเกินคำขอ

มาตรา 142 วรรคแรก บัญญัติว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดีต้องตัดสินใจตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใดๆเกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง”

บทบัญญัติในมาตรา 142 มีหลักการสำคัญคือ วินิจฉัยชี้ขาดตามประเด็นแห่งคดี และต้องพิพากษาและสั่งไม่เกินคำฟ้อง โดยการพิจารณาว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีตรงตามคำฟ้องหรือไม่ หรือเป็นการไปกว่าหรือนอกจากที่กล่าวในฟ้องหรือไม่ต้องพิจารณาถึงว่า คำฟ้องว่ามีข้อกล่าวอ้างในส่วนที่เป็นหลักแห่งข้อหาอย่างไร และมีคำขอบังคับอย่างไร ส่วนที่เป็นที่มาของหลักที่อ้างนั้นแม้มิได้กล่าวในฟ้อง ถ้าเป็นรายละเอียดของข้ออ้างศาลก็พิจารณาถึงได้ ในส่วนของคำขอบังคับนั้น ถ้ามีบทกฎหมายในส่วนสาระบัญญัติได้บัญญัติถึงวิธีการบังคับไว้ แม้โจทก์จะมีได้มีคำขอมาศาลก็พิพากษาไปตามกฎหมายในส่วนสาระบัญญัติได้ เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 มาตรา 1364 แต่ถ้าโจทก์ขอมาตามกฎหมายสาระบัญญัติแล้วศาลก็ต้องพิพากษาตามคำขอของโจทก์ ถ้าไม่พุดถึงในคำพิพากษาก็ต้องถือว่ามิได้พิพากษาตามคำขอเป็นการไม่ชอบ และต้องพิจารณาถึงคำให้การจำเลยว่าได้ยกข้อใดขึ้นมาเป็นข้อต่อสู้บ้าง ข้อต่อสู้ในคำให้การนั้นเป็นการชัดเจนว่าจะเป็นประเด็นข้อพิพาทหรือไม่ ถ้าชัดเจนก็ไม่เป็นประเด็นข้อพิพาท ศาลไปรับวินิจฉัยเข้าก็เป็นเรื่องนอกประเด็น ส่วนการกำหนดประเด็นข้อพิพาทของศาลได้มีการกำหนดประเด็น สิ่งที่ปรากฏในคำฟ้องคำให้การโดยถูกต้อง ถ้าศาลไม่กำหนดเป็นประเด็นและคู่ความไม่ได้แย้งก็ถือว่าไม่มีประเด็นนั้นจึงต้องพิจารณาอีกต่อไป หรือศาลกำหนดประเด็นเกิน

มาแม้คู่ความไม่ได้แย้งก็เป็นประเด็นที่มีขอบ ทั้งสองกรณีถ้าศาลไปวินิจฉัยก็เป็นกรณีนอกประเด็น¹⁰⁸

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวคล้อม ในการทำคำพิพากษาของศาลย่อมตกอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 142 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยคำพิพากษานั้นต้องไม่นอกฟ้องนอกประเด็นหรือต้องไม่เป็นการเกินคำขอไปจากฟ้องของโจทก์ ซึ่งคำขอท้ายฟ้องของโจทก์นั้น

3.2.5.6 ผลของคำพิพากษา

มาตรา 145 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณาคดีใหม่ คำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ให้ถือว่าผูกพันในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง นับตั้งแต่วันที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับหรืองดเสีย ถ้าหากมี

ถึงแม้ศาลจะได้กล่าวไว้โดยทั่วไปว่าให้ใช้คำพิพากษาบังคับแก่บุคคลภายนอก ซึ่งมีได้เป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลด้วยก็ดี คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นย่อมไม่ผูกพันบุคคลภายนอก...”

ตามมาตรานี้เป็นการวางหลักให้คำพิพากษาหรือคำสั่งผูกพันคู่ความแต่ไม่ผูกพันบุคคลภายนอก ซึ่งข้อที่จะผูกพันคู่ความนั้น ผูกพันจนกว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นจะถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือถูกกลับ หรืองดเสีย¹⁰⁹

ส่วนในเรื่องคำพิพากษาไม่มีผลบังคับบุคคลภายนอกตามวรรคสองของมาตรา 145 มีหลักการ 2 ประการคือ¹¹⁰

1) ศาลจะพิพากษาถึงคนนอกคดีไม่ได้ ถ้าในคดีที่มีได้ฟ้องบุคคลใดๆ เข้ามาเป็นจำเลยในคดีด้วยนั้นถ้ามีคำขอท้ายฟ้องที่จะต้องบังคับไปถึงบุคคลภายนอกอย่างนี้ ศาลก็พิพากษาให้ไม่ได้ต้องยกคำขอในส่วนนี้ ถ้ามีข้อเท็จจริงที่ศาลจะต้องวินิจฉัยไปเกี่ยวข้องกับสิทธิของบุคคลภายนอกคดีด้วย ศาลจะวินิจฉัยไม่ได้ต้องยกฟ้อง

2) ถ้าพิพากษาไปก็ไม่มีผลบังคับ จากหลักที่ว่า ศาลจะไม่พิพากษาไปถึงคนนอกคดี แต่ถ้ามีกรณีด้วยเหตุใดก็ตามเกิดมีคำพิพากษาไปถึงคนนอกด้วย คำพิพากษานั้นก็ไม่ผูกพันในอันที่จะให้เขาปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น จะมีการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นสำหรับบุคคลภายนอกไม่ได้

¹⁰⁸ อุดม เพ็องฟูง. เล่มเดิม. หน้า 198-199.

¹⁰⁹ แหล่งเดิม. หน้า 273.

¹¹⁰ แหล่งเดิม. หน้า 298-311.

บุคคลภายนอกหมายถึงผู้ที่มีได้เป็นคู่ความในคดี หรือเดิมเป็นคู่ความในคดี และพ้นจากฐานะการเป็นคู่ความไป

3.2.6 กรณีศึกษากฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เพื่อเป็นตัวอย่าง

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในกระบวนการวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภคตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง นอกจากนี้ก็ยังมีเป้าหมายเพื่อที่จะไปช่วยให้ระบบงานคุ้มครองผู้บริโภคทางด้านสินค้าและบริการที่ไม่มีคุณภาพหรือมาตรฐานให้ได้รับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น¹¹¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงมิใช่เป็นกฎหมายฝ่ายวิธีสบัญญัติที่เพิกแต่กำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงความยุติธรรมจากศาลได้โดยง่ายเท่านั้น หากแต่ยังได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายสาระบัญญัติด้วย¹¹²

จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยปัจจุบันได้มีการพัฒนาทางด้านกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายมากขึ้น โดยในกฎหมายฉบับนี้ได้มีการคุ้มครองทั้งสิทธิของผู้บริโภคและกำหนดถึงกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อให้มีลักษณะที่ง่าย สะดวก รวดเร็วมากขึ้น ในการพิจารณาการดำเนินคดีในคดีผู้บริโภคนี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงเฉพาะส่วนที่จะนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการจัดทำวิธีพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้องดังจะกล่าวต่อไป

3.2.6.1 อำนาจศาลในการสั่งให้คู่ความทำการแก้ไขการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบหรือผิดพลาด

มาตรา 9 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ปรากฏว่ามีข้อผิดระเบียบหรือผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความฝ่ายใด ให้ศาลสั่งให้คู่ความที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดระเบียบหรือผิดพลาดนั้นทำการแก้ไขให้ถูกต้องภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนด เว้นแต่ข้อผิดระเบียบหรือผิดพลาดดังกล่าวเกิดจากความไม่สุจริตของคู่ความฝ่ายนั้น”

ตามมาตรา 11 กำหนดหลักเกณฑ์การใช้อำนาจศาลในการสั่งแก้ไขการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยผิดระเบียบหรือผิดพลาดของคู่ความ โดยให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางให้ทำการแก้ไขให้ถูกต้องภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรกำหนด โดยมีข้อยกเว้นเพียง

¹¹¹ จรรย์ ภัคดีธนากุล. (2551). “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มิติใหม่ของระบบงานยุติธรรมสำหรับผู้บริโภค.” รพี ’51. หน้า 82-92.

¹¹² ธานิส เกศวพิทักษ์. (2551). กฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551. หน้า 1-2.

ว่า ข้อพิพาทหรือพิพาทดังกล่าวเกิดจากความไม่สุจริตของกลุ่มความฝายนั้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้คู่ความสามารถฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีในคดีผู้บริโภคได้โดยตนเอง ทั้งนี้เพราะการดำเนินคดีย่อมอาจเกิดข้อพิพาทหรือพิพาทได้อยู่ตลอดเวลาและทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี¹¹³

3.2.6.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเกี่ยวกับอายุความ

มาตรา 13 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย โดยผลของสารที่สะสมอยู่ในร่างกายของผู้บริโภคหรือเป็นกรณีที่ต้องใช้เวลาในการแสดงอาการ ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในสามปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหายและรู้ตัวผู้ประกอบธุรกิจที่ต้องรับผิดชอบ แต่ไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหาย”

มาตรา 13 ได้มีการขยายกำหนดอายุความในการฟ้องคดีผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบธุรกิจ โดยขยายจาก 1 ปีในกฎหมายละเมิดเป็น 3 ปีนับแต่รู้ถึงความเสียหาย ส่วนระยะเวลาต้องไม่เกิน 10 ปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหาย เมื่ออายุความทางแพ่งสิ้นไป ตามมาตรานี้จะเห็นว่า แม้จะขาดอายุความตามกฎหมายแพ่งแล้ว ก็ยังฟ้องได้ตามมาตรานี้

3.2.6.3 การฟ้องคดีผู้บริโภค

หลักเกณฑ์ในการฟ้องคดีผู้บริโภคจะมีความแตกต่างจากการหลักเกณฑ์ในการฟ้องคดีแพ่งทั่วไป กล่าวคือ

1) การยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมให้แก่ผู้บริโภค

มาตรา 18 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย การยื่นคำฟ้องตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ในคดีผู้บริโภคซึ่งดำเนินการโดยผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง แต่ไม่รวมถึงความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด

ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควร ประพฤติตนไม่เรียบร้อย ดำเนินกระบวนการพิจารณาอันมีลักษณะเป็นการประวิงคดีหรือไม่จำเป็น หรือมีพฤติการณ์อื่นที่ศาลเห็นสมควร ศาลอาจมีคำสั่งให้บุคคลนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับการยกเว้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้ หากไม่ปฏิบัติตาม ให้ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ

ในกรณีตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ถ้าศาลเห็นว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดหรือแต่บางส่วนของกลุ่มความทั้งสองฝ่ายให้ศาล

¹¹³ แหล่งเดิม. หน้า 62-66.

พิพากษาในเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมโดยสั่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้นชำระต่อศาลในนามของผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคซึ่งค่าฤชาธรรมเนียมที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนั้นได้รับยกเว้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนตามที่ศาลเห็นสมควร”

เพื่อเป็นการประหยัดและเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงความยุติธรรมจากศาลได้โดยง่าย มาตรา 18 จึงกำหนดหลักการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมให้แก่การฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้บริโภคและผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค¹¹⁴

2) แบบของคำฟ้องคดีผู้บริโภค

มาตรา 20 บัญญัติว่า “การฟ้องคดีผู้บริโภค โจทก์จะฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ ในกรณีที่โจทก์ประสงค์จะฟ้องด้วยวาจา ให้เจ้าพนักงานคดีจัดให้มีการบันทึกรายละเอียดแห่งคำฟ้องแล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

คำฟ้องต้องมีข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดีรวมทั้งคำขอบังคับชัดเจนพอที่จะทำให้เข้าใจข้อหาได้ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้”

ตามมาตรา นี้ เป็นการผ่อนคลายนัยของคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 วรรคหนึ่ง โดยสิ้นเชิง โดยกำหนดให้สิทธิแก่โจทก์จะฟ้องคดีผู้บริโภคด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ และหากโจทก์ฟ้องคดีด้วยวาจาก็ให้เจ้าพนักงานคดีของศาลทำหน้าที่คอยช่วยเหลือด้วย อีกทั้งหากคำฟ้องที่ยื่นต่อศาลนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่องก็ให้ศาลมีอำนาจสั่งแก้ไขด้วย แสดงว่า หลักเกณฑ์เรื่องฟ้องเคลือบคลุม หรือฟ้องขาดสาระสำคัญของความรับผิด ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 จะนำมาใช้ในคดีผู้บริโภคไม่ได้เป็นอันขาด¹¹⁵

3.2.6.4 คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี

1) อำนาจศาลที่จะพิพากษาคดีเกินกว่าคำขอบังคับของโจทก์

มาตรา 39 บัญญัติว่า “ในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง ศาลมีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยให้ถูกต้องหรือกำหนดวิธีการบังคับที่เหมาะสมได้แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอบังคับของโจทก์ก็ตาม แต่ข้อที่ศาลยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความยกขึ้นมาว่ากล่าวกันแล้วโดยชอบ”

¹¹⁴ แหล่งเดิม. หน้า 80-86.

¹¹⁵ แหล่งเดิม. หน้า 93-95.

ตามมาตรา 39 ฟ่อนคลายหลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
 มาตรา 142 โดยบัญญัติให้ศาลในคดีผู้บริโภคมิอำนาจวินิจฉัยกำหนดจำนวนค่าเสียหายและใช้
 มาตรการหรือวิธีการตามคำขอให้ถูกต้องและเหมาะสมได้แม้จะเกินคำขอก็ตาม โดยศาลจะ
 พิพากษาเกินคำขอได้เฉพาะ 2 กรณีคือ จำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้อง และวิธีการ
 บังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง แต่ข้อที่ศาลหยิบ
 ยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความในคดีได้ยกขึ้นมาว่ากันแล้วโดยชอบด้วย¹¹⁶

2) อำนาจศาลในการกล่าวสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งไว้ในคำ พิพากษา

มาตรา 40 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ
 หรืออนามัยและในเวลาพิพากษาคดีเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ความเสียหายนั้นมีแท้จริง
 เพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือ
 คำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือ
 คำสั่ง แต่ก่อนการแก้ไขต้องให้ออกาสคู่ความอีกฝ่ายที่จะคัดค้าน”

ในคดีผู้บริโภค โดยเฉพาะในคดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบ
 ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพหรืออนามัย
 อาจค่อยๆสะสมอยู่และใช้เวลานานพอสมควรที่จะแสดงอาการภายหลังและเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่ง
 รู้ได้แน่ในเวลาพิพากษาคดีว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ตามมาตรา 40 จึงบัญญัติให้อำนาจ
 ศาลในคดีผู้บริโภคที่จะกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือ
 คำสั่งในภายหลังได้¹¹⁷

3) ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

มาตรา 42 บัญญัติว่า “ถ้าการกระทำที่ถูกฟ้องร้องเกิดจากการที่ผู้ประกอบ
 ธุรกิจกระทำโดยเจตนาเอาเปรียบผู้บริโภค โดยไม่เป็นธรรมหรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความ
 เสียหายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภคหรือกระทำ
 การอันเป็นการฝ่าฝืนต่อความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันยอมเป็นที่ไว้วางใจของ
 ประชาชน เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้บริโภค ให้ศาลมีอำนาจสั่ง
 ให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายแท้จริงที่ศาลกำหนด
 ได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่างๆ เช่น ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ
 ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบธุรกิจได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบธุรกิจ การที่ผู้ประกอบ

¹¹⁶ แหล่งเดิม. หน้า 137-141.

¹¹⁷ แหล่งเดิม. หน้า 141-143.

ธุรกิจได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้บริโภคมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

การกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจกำหนดได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด แต่ถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดมีจำนวนเงินไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด”

ความในมาตรา 42 ให้อำนาจศาลที่จะสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจ ในลักษณะเช่นว่านี้จ่ายค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive Damages) เพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงได้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งตามมาตรานี้มีนัยแสดงให้เห็นว่าค่าเสียหายเพื่อการลงโทษนั้นต้องเป็นส่วนที่เสริมเพิ่มเติมขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริง จากนั้นศาลจึงจะพิจารณากำหนดจำนวนค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรได้โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่างๆ เหล่านี้ประกอบด้วย เช่น

- (1) ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ
- (2) ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบธุรกิจได้รับ
- (3) สถานะทางการเงินของผู้ประกอบธุรกิจ
- (4) การที่ผู้ประกอบธุรกิจได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น
- (5) ตลอดจนการที่ผู้บริโภคมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

แต่มีข้อแม้ว่าต้องไม่เกินเพดานขั้นสูงตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 42 วรรคสอง กล่าวคือ จำนวนค่าเสียหายเพื่อการลงโทษที่กำหนดนั้นต้องไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง แต่ถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงตามที่ศาลกำหนดไว้เป็นจำนวนเล็กน้อยไม่เกินห้าหมื่นบาท ก็ขยายเพดานให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง¹¹⁸

จะเห็นได้ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค เมื่อมีการบัญญัติพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ทำให้มีการเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น มีการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคได้มากขึ้น และรูปแบบในการดำเนินคดีที่มีขั้นตอนไม่เคร่งครัดอย่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และระยะเวลาในการดำเนินคดีไม่ล่าช้า ซึ่งในคดีสิ่งแวดล้อมยังไม่มีวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะอย่างเช่นคดีผู้บริโภค จึงยังเกิดปัญหาเกี่ยวกับความล่าช้าในการดำเนินกระบวนการพิจารณาอยู่ และยังเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

¹¹⁸ แหล่งเดิม. หน้า 146-153.

3.2.7 เปรียบเทียบกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมและกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน จากการศึกษาการดำเนินคดียังคงเป็นไปตามการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งหากพิจารณาจากลักษณะคดีสิ่งแวดล้อม ยังไม่มีความเหมาะสมกับลักษณะแห่งคดี ยังมีกระบวนการนำคดีมาสู่ศาลที่ค่อนข้างยุ่งยาก กระบวนการพิจารณาที่ยังล่าช้า ไม่ทันการณ์ต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันยังไม่มีกระบวนการพิจารณาคดีเป็นพิเศษ อย่างเช่นคดีบางประเภท เช่นคดีผู้บริโภค คดีแรงงาน เป็นต้น

จากการศึกษาการดำเนินกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายในคดีที่มีลักษณะพิเศษ ที่แตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไปนั้น จะพบว่าในประเทศไทยมีการแยกคดีผู้บริโภค ออกจากคดีแพ่งทั่วไป มีวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นพิเศษ หลักเกณฑ์แตกต่างจากการดำเนินคดีแพ่งทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อความชัดเจนผู้เขียนขอทำการเปรียบเทียบเป็นตาราง เพื่อความสะดวกในการทำความเข้าใจ

ตารางที่ 3.1 ตารางเปรียบเทียบกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมและกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค

กระบวนการพิจารณา	คดีสิ่งแวดล้อม	คดีผู้บริโภค
1. คำฟ้อง	ต้องทำเป็นหนังสือ แสดงโดย แจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของ โจทก์และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้าง ที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา	ฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ หากไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญ บางเรื่องศาลมีอำนาจสั่งแก้ไขได้
2. ค่าฤชาธรรมเนียม	คดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยทุกข์ อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ ให้คิดค่าขึ้นศาลตามทุนทรัพย์ หากไม่เกินห้าสิบล้านบาท อัตรา ร้อยละ 2 แต่ไม่เกิน 200,000 บาท ส่วนที่เกินห้าสิบล้านบาท ขึ้นไป อัตรา ร้อยละ 0.1	ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง แต่ไม่รวมถึงความรับผิดชอบในค่าฤชา ธรรมเนียมในชั้นที่สุด หรือศาลอาจมี คำสั่งให้ชำระค่าฤชาธรรมเนียมตาม สมควรได้
3. คำพิพากษา	วินิจฉัยชี้ขาดตามประเด็นแห่งคดี และต้องพิพากษาและสั่งไม่เกิน คำฟ้อง	ศาลมีอำนาจวินิจฉัยกำหนดจำนวน ค่าเสียหายและใช้มาตรการหรือ วิธีการตามคำฟ้องให้ถูกต้องและ เหมาะสมได้ แม้จะเกินคำขอก็ตาม
4. การสงวนสิทธิที่จะ แก้ไขคำพิพากษา	ในเวลาที่ศาลพิพากษาคดี หาก เป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่นอนว่า ความเสียหายนั้นได้มีแท้จริง เพียงใด ศาลมีอำนาจที่จะสงวน สิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาได้ ภายในระยะเวลาไม่เกิน 2 ปี	ในเวลาที่พิพากษาคดี เป็นการพ้น วิสัยที่จะหยั่งรู้ได้แน่นอนว่าความเสียหาย นั้นแท้จริงมีเพียงใด ศาลอาจกล่าวใน คำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือ คำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาล กำหนด ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่ วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่ ก่อนการแก้ไขต้องให้โอกาสคู่ความ อีกฝ่ายที่จะคัดค้าน

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

กระบวนการพิจารณา	คดีสิ่งแวดล้อม	คดีผู้บริโภค
5. การกำหนดค่าเสียหาย	หากผู้ต้องเสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดเท่าใดศาลก็จะกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ต้องเสียหายได้ไม่เกินจากที่ต้องเสียหายตามความเป็นจริง	ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายแท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร
6. อายุความ	<p>1) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อายุความ 1 ปี นับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิด หรือ 10 ปี นับแต่วันทำละเมิด</p> <p>2) ตาม พรบ. วัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 อายุความ 3 ปี นับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการเสียหาย</p> <p>3) ตาม พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ไม่ได้กำหนดอายุความไว้โดยเฉพาะ จึงมีอายุความ 10 ปี โดยใช้อายุความทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30</p>	<p>กรณีความเสียหายเกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย โดยผลของสารที่สะสมอยู่ในร่างกายของผู้บริโภค หรือเป็นกรณีที่ต้องใช้เวลาในการแสดงอาการ ใช้สิทธิเรียกร้องภายใน 3 ปี นับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหายและรู้ตัวผู้ประกอบธุรกิจที่ต้องรับผิดชอบ แต่ไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหาย</p>

จากการเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่าในคดีผู้บริโภค นั้น มีลักษณะการดำเนินคดีที่ค่อนข้างจะง่ายและไม่ยุ่งยาก เหมาะสมแก่การเยียวยาต่อความเสียหายของผู้บริโภค ในกรณีที่มีการสะสมสารพิษในร่างกาย และใช้เวลาในการแสดงผลความเสียหาย ในขณะที่การดำเนินกระบวนการพิจารณา

คดีสิ่งแวดล้อมยังมีวิธีการที่ค่อนข้างยุ่งยาก ใช้ระยะเวลาในการดำเนินคดีนาน ผู้เขียนจึงเห็นว่า ลักษณะการนำคดีสู่ศาล กระบวนพิจารณา การกำหนดค่าเสียหาย ในคดีผู้บริโภคมีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมแก่คดี ให้ความสำคัญคุ้มครองผู้ต้องเสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากในคดีสิ่งแวดล้อมมีวิธีพิจารณาความ โดยเฉพาะ แยกต่างหากจากคดีแพ่งทั่วไป ก็ควรจะมีรูปแบบในการนำคดีมาสู่ศาลที่ง่าย ไม่ต้องเคร่งครัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การกำหนดค่าเสียหายน่าจะเหมาะสมแก่ความเสียหายที่ผู้ต้องได้รับความเสียหายได้รับ และควรมีการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพมากกว่าปัจจุบัน

3.2.8 กรณีศึกษาการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันที่มีการสนใจสิทธิในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เนื่องจากภาวการณ์ปัจจุบันมีการทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผู้ก่อมลพิษก็มีวิธีการก่อมลพิษที่หลากหลายมากขึ้น ความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์หรือทรัพย์สินต่างๆ หรือแม้กระทั่งสิ่งแวดล้อมย่อมต้องได้รับการแก้ไขเยียวยา วิธีการหนึ่งในการให้ได้รับการแก้ไขเยียวยาในเรื่องค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่ การนำคดีมาฟ้องต่อศาล ซึ่งปัจจุบันการนำคดีมาฟ้องต่อศาลยังไม่อาจเป็นคำตอบที่ดีที่สุดในการแก้ไขเยียวยา เพราะกระบวนการต่างๆยังไม่เอื้ออำนวยต่อความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ

ในการศึกษาถึงปัญหาในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น เพื่อเป็นการง่ายต่อการทำความเข้าใจถึงลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อม การดำเนินกระบวนพิจารณา การกำหนดค่าสินไหมทดแทนของศาล ผู้เขียนขอทำการศึกษาโดยยกตัวอย่างคำพิพากษาในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจริง เพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาต่อไป

3.2.8.1 คดีรังสีโคบอลต์-60

คดีนี้ศาลแพ่งมีคำพิพากษาคดีหมายเลขดำที่ 816/2544 คดีหมายเลขแดงที่ 1269/2547 ความแพ่ง ระหว่าง นางสาวจิตราภรณ์ เกียรติคุณทรัพย์ และพวกรวม 12 คน โจทก์ บริษัทกมลสุโกศลอีเล็คทริก จำกัด และพวกรวม 5 คน จำเลย เรื่อง ละเมิด และคดีหมายเลขดำที่ 529/2544 ของศาลแขวงพระโขนง เรื่อง ละเมิด

ข้อเท็จจริงรับฟังได้ในเบื้องต้นว่า โจทก์ที่ 1 เป็นมารดาของโจทก์ที่ 2 ซึ่งเกิดกับนายเกษรา ทรงศรีพิพัฒน์ จำเลยที่ 1 ที่ 2 เป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัดมีจำเลยที่ 3 ที่ 4 เป็นกรรมการ จำเลยที่ 5 เป็นพนักงานของจำเลยที่ 1 ตำแหน่งผู้จัดการแผนกเครื่องมือแพทย์ จำเลยที่ 1 ประกอบกิจการจำหน่ายเครื่องมือทางการแพทย์ได้นำเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 ที่ซื้อมาจากโรงพยาบาลรามารับคืนไว้ที่โรงเก็บรถของจำเลยที่ 2 ซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนอ่อนนุช ต่อมาเมื่อผู้บุกรุกเข้าไปในสถานที่ดังกล่าวและทำการจัดงะทำลายเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 แล้วลักเอา

แท่งสแตนเลสซึ่งภายในบรรจุต้นกำเนิดรังสีไป ต่อมาโจทก์ที่ 9 ถึงที่ 11 นำแท่งสแตนเลสบรรจุต้นกำเนิดรังสีไปทำการผ่าสกัดและนำไปขายต่อให้โจทก์ที่ 1 ซึ่งประกอบกิจการร้านรับซื้อของเก่าคนงานในร้านของโจทก์ที่ 1 ใช้ไฟแก๊สตัดแยกชิ้นส่วนแท่งสแตนเลสกับตะกั่วซึ่งห่อหุ้มต้นกำเนิดรังสีจนทำให้ต้นกำเนิดรังสีหลุดออกจากสิ่งที่ห่อหุ้มและรังสีแพร่กระจายออกมาทำให้โจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 ฟ้องสำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติต่อศาลปกครองและศาลปกครองมีคำพิพากษาให้สำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติชำระค่าสินไหมทดแทนให้โจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 และโจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 ได้รับเงินตามคำพิพากษาแล้ว

สรุปประเด็นคำพิพากษาคดีนี้ ได้ดังนี้

ประเด็นแรก โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่

ศาลเห็นว่า พยานหลักฐานที่จำเลยที่ 1 ถึงที่ 4 ยังฟังไม่ได้ว่า โจทก์ที่ 1 รับของโจทก์หรือรับซื้อและแยกชิ้นส่วนของเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 ด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงและโจทก์ที่ 9 ถึงที่ 11 ได้ร่วมกันบุกรุกและลักทรัพย์ดังกล่าว โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 จึงมีอำนาจฟ้อง

โจทก์ที่ 2 ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า โจทก์ที่ 2 เป็นบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่จะมีสิทธิได้รับอุปการะจากบิดาต้องเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของบิดา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1546 เมื่อโจทก์ที่ 2 ไม่ใช่บุตรชอบด้วยกฎหมายของนายเกชา จึงไม่มีสิทธิรับการอุปการะของนายเกชาแม้ว่านายเกชาจะรับรองโดยพฤตินัยก็ตาม โจทก์ที่ 2 จึงไม่มีอำนาจฟ้องในส่วนของคำอุปการะ แต่มีอำนาจฟ้องในส่วนของคำเสียหายอย่างอื่น

หนี้อันเกิดแต่มูลละเมิด ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดมาแต่เวลาที่ทำละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 206 ดังนั้น โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 จึงไม่ต้องบอกกล่าวทวงถามก่อน โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 จึงมีอำนาจฟ้อง

ประเด็นที่ 2 ฟ้องโจทก์เคลือบคลุมหรือไม่

เห็นว่า ตามคำฟ้องและบัญชีค่าสินไหมทดแทนเอกสารท้ายคำฟ้องของโจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 ได้ระบุถึงอัตราและวิธีการคำนวณ จำนวนค่าเสียหายไว้ ซึ่งเป็นการแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 วรรค 2 แล้ว ส่วนโจทก์เคยมีรายได้และเคยจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูเท่าใดเป็นเพียงรายละเอียดที่สามารถนำสืบได้ในชั้นพิจารณา ฟ้องโจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 จึงไม่เคลือบคลุม

ประเด็นที่ 3 ฟ้องโจทก์ขาดอายุความหรือไม่¹¹⁹

เห็นว่า ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 มาตรา 4 บัญญัติให้วัตถุอันตรายหมายความว่า (6) วัตถุกัมมันตรังสี และมาตรา 67 วรรคแรก บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่วัตถุอันตรายตามพระราชบัญญัตินี้เป็นอันขาดอายุความเมื่อพ้นสามปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการเสียหายความเป็นวัตถุอันตรายและผู้ต้องใช้จ่ายสินไหมทดแทน” เมื่อได้ความทางนำสืบของโจทก์และจำเลยว่า เครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 เครื่องเกิดเหตุมีสารโคบอลต์-60 บรรจุอยู่และให้รังสีแกมมา จึงเป็นวัตถุกัมมันตรังสี ดังนั้นเมื่อโจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 ฟ้องว่าสาเหตุที่โจทก์ป่วยและมีผู้เสียชีวิตเนื่องจากได้รับรังสีจากเครื่องฉายโคบอลต์-60 จึงเป็นกรณีที่โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 ฟ้องเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่วัตถุอันตราย ซึ่งมีอายุความสามปี โดยนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการเสียหายความเป็นวัตถุอันตรายและผู้ต้องใช้จ่ายสินไหมทดแทน ฟ้องของโจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 จึงยังไม่ขาดอายุความ

ประเด็นที่ 4 เครื่องฉายกัมมันตรังสี (โคบอลต์-60) เป็นทรัพย์อันตรายโดยสภาพหรือไม่

ข้อเท็จจริงรับฟังตามที่โจทก์นำสืบว่าเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 เครื่องเกิดเหตุมีสารกัมมันตรังสีบรรจุอยู่ภายใน หากรั่วไหลออกมาจากสิ่งห่อหุ้มจะก่อให้เกิดอันตรายต่อบุคคลอื่น ประกอบกับตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 มาตรา 4 บัญญัติให้วัตถุกัมมันตรังสีเป็นวัตถุอันตรายอย่างหนึ่งด้วย จึงถือได้ว่าเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 เป็นทรัพย์อันตรายโดยสภาพ

ประเด็นที่ 5 จำเลยทั้งห้าได้ใช้ความระมัดระวังจัดเก็บรักษาเครื่องฉายกัมมันตรังสี (โคบอลต์-60) ตามสมควรหรือไม่

ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า เมื่อมีการจัดเก็บเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 เครื่องเกิดเหตุของจำเลยที่ 1 ไม่เป็นไปตามที่สำนักงานปรมาณเพื่อสันติซึ่งมีอำนาจออกกฎระเบียบ ข้อบังคับควบคุมดูแลเกี่ยวกับการเก็บรักษาวัสดุกัมมันตรังสีกำหนด โดยไม่ได้เก็บในอาคาร ไม่มีรั้วล้อมรอบ ไม่มีเครื่องหมายแสดงบริเวณรังสีประกอบกับพยานจำเลยทั้งห้าเบิกความตอบคำถามค้านของทนายโจทก์ว่าจบการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ 3 ต้องไปทำงานเวลา 6.30 นาฬิกา และกลับเวลา 20 นาฬิกา จะไปดูแลสถานที่เก็บเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 อาทิตย์ละหนึ่งครั้งสถานที่เก็บไม่มีพนักงานของจำเลยที่ 1 หรือพนักงานรักษาความปลอดภัยดูแล มีผู้ล่อลวงสถานที่เก็บเข้าไปเล่นกีฬาในสถานที่เก็บ แสดงว่าสถานที่เก็บไม่มีผู้รับผิดชอบทางเทคนิคที่มีคุณสมบัติตามที่สำนักงานปรมาณเพื่อสันติกำหนดดูแล ไม่มีผู้ดูแลเป็นประจำโดยเฉพาะและบุคคลภายนอกสามารถเข้าออกสถานที่เก็บได้

¹¹⁹ ปัญหาประเด็นนี้จะได้ทำการวิเคราะห์ในหัวข้อ 4.2 หน้า 124-127.

กรณีถือได้ว่าจำเลยที่ 1 กระทำการโดยฝ่าฝืนกฎหมายและไม่ได้ใช้ความระมัดระวังจัดเก็บรักษา เครื่องฉายกัมมันตรังสี (โคบอลต์-60) ตามสมควร

จำเลยที่ 1 เป็นเจ้าของและผู้ครอบครองเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 เป็นทรัพย์สิน อันตรายโดยสภาพซึ่งต้องมีความรู้ความชำนาญในการใช้และจัดเก็บโดยเฉพาะ แต่ไม่ได้ใช้ความ ระมัดระวังตามสมควรต่างๆที่ประกอบอาชีพค้าขายเครื่องฉายรังสีดังกล่าวจนเป็นเหตุให้บุคคลอื่น ได้รับอันตรายแก่กายและถึงแก่ความตาย เมื่อจำเลยที่ 1 ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายของ โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 นายเกษและนายนิพนธ์เกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดเพราะความผิดของ โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 นายเกษและนายนิพนธ์เอง จึงถือได้ว่า จำเลยที่ 1 ได้กระทำละเมิดต่อบุคคลดังกล่าวต้องรับผิดชอบความเสียหายอันเกิดจากเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 ต่อโจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11

ประเด็นที่ 6 โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 ได้กระทำละเมิดต่อจำเลยที่ 1 หรือไม่ ฟังว่าแท่งสแตนเลสบรรจุต้นกำเนิดรังสีไม่มีเครื่องหมายแสดงบริเวณรังสีอยู่ ทำให้โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 ไม่สามารถทราบได้ว่าแท่งสแตนเลสบรรจุต้นกำเนิดรังสี แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากแท่งสแตนเลสดังกล่าวมีขนาดใหญ่และน้ำหนักมาก ได้ความทางนำสืบของ โจทก์ว่าต้องใช้คนจำนวน 4 คนจึงยกขึ้น และลักษณะก็ผิดแปลกจากของเก่าทั่วไป หากโจทก์ที่ 1 ที่ 9 ถึงที่ 11 ใช้ความระมัดระวังในการรับซื้อและไม่ไปตัดจัดงะทำลายความเสียหายคงไม่เกิดขึ้น กรณีถือได้ว่าโจทก์ที่ 1 ที่ 9 ถึงที่ 11 มีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายอยู่ด้วย แต่เมื่อเทียบกับ จำเลยที่ 1 แล้วจำเลยที่ 1 มีส่วนประมาทมากกว่า จึงถือไม่ได้ว่าโจทก์ที่ 1 โจทก์ที่ 9 ถึงที่ 11 กระทำ ละเมิดต่อจำเลยที่ 1

ประเด็นสุดท้าย ค่าเสียหายของโจทก์และจำเลยแต่ละคนมีหรือไม่ เพียงใด¹²⁰ เห็นว่า เมื่อข้อเท็จจริงฟังไม่ได้ว่าโจทก์ที่ 1 ที่ 9 ถึงที่ 11 ทำละเมิดต่อจำเลยที่ 1 จึงไม่ต้องรับผิดชอบชำระค่าเสียหายแก่จำเลยที่ 1 ส่วนจำเลยที่ 1 ได้กระทำละเมิดต่อโจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ที่ 8 ถึงที่ 11 จำเลยที่ 1 ต้องรับผิดชอบในผลแห่งการละเมิดดังกล่าวแก่โจทก์แต่ละคน เนื่องจาก โจทก์ที่ 1 ที่ 9 ถึงที่ 11 มีส่วนประมาทเลินเล่ออยู่ด้วย ค่าเสียหายของโจทก์ที่ 1 ที่ 9 ถึงที่ 11 ย่อมต้อง ลดหย่อนไปตามความประมาท

ค่าเสียหายที่โจทก์แต่ละคนเรียกร้องมาคือ

1) ค่ารักษาพยาบาลซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการกระทำละเมิดของจำเลยที่ 1 เมื่อ โจทก์คนใดได้เสียค่าใช้จ่ายไปจริงและมีหลักฐานมาแสดง จำเลยที่ 1 ต้องรับผิดชอบเต็มจำนวน

¹²⁰ ปัญหาประเด็นนี้จะได้ทำการวิเคราะห์ในหัวข้อ 4.1.1 หน้า 118-121.

2) ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องที่โจทก์แต่ละคนต้องเสียไปกับการรักษาพยาบาลที่โจทก์เรียกมาคือ ค่าเดินทางไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล

3) ค่าเสียความสามารถในการประกอบการทำงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต

4) ค่าทดแทนเพื่อความเสียหายอื่นที่มีใช้ตัวเงิน เช่น ความทุกข์ทรมานจากอาการบาดเจ็บ

ล้วนแต่เป็นผลโดยตรง ที่เกิดจากการกระทำละเมิดของจำเลยที่ 1 ซึ่งจำเลยที่ 1 ต้องรับผิดชอบโจทก์

สรุปค่าเสียหายที่จำเลยที่ 1 จะต้องรับผิดชอบต่อโจทก์แต่ละคนเป็นรายๆ ดังนี้

- 1) ค่ารักษาพยาบาล
- 2) ค่าเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาล
- 3) ค่าเดินทางภายหลังวันฟ้องเพื่อไปพบแพทย์เพื่อตรวจดูอาการ
- 4) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน
- 5) ค่าปลงศพ
- 6) ค่าอุปการะเลี้ยงดู

ตามที่โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 ขอให้ศาลสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาในส่วนค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยและค่าเสียหายที่เสียความสามารถในการประกอบการทำงานของโจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 ภายในเวลา 2 ปี และให้จำเลยทั้งห้าร่วมกันหรือแทนกันจัดหาหรือวางหลักประกันความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยและค่าเสียหายที่เสียความสามารถในการประกอบการทำงานของโจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 ภายในเวลา 2 ปี และให้จำเลยทั้งห้าร่วมกันหรือแทนกันจัดหาหรือวางหลักประกันความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยและค่าเสียหายที่เสียความสามารถในการประกอบการทำงานของโจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 ที่ศาลจะแก้ไขข้างต้นในวงเงินที่ศาลจะเห็นสมควรนั้น เห็นว่า เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่าโจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 ต้องใช้เวลาในการตรวจและติดตามผลในอนาคต 10 ปีเนื่องจากมีโอกาสที่จะเป็นโรคมะเร็งมากกว่าบุคคลทั่วไป แต่ไม่สามารถทราบได้แน่ชัดว่าโจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 จะเป็นโรคดังกล่าวหรือไม่และพันวิสัยที่จะทราบว่าความเสียหายมีเพียงใด จึงสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาภายในกำหนดสองปีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรคสอง¹²¹ ส่วนที่ขอให้จำเลยวางประกันนั้น เห็นว่าเมื่อความเสียหายยังไม่เกิดขึ้นจึงไม่กำหนดให้จำเลยที่ 1 วางประกัน

¹²¹ ปัญหาประเด็นนี้จะได้ทำการวิเคราะห์ในหัวข้อ 4.1.2 หน้า 121-123.

3.2.8.2 คดีการปนเปื้อนสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้

คดีนี้ศาลอุทธรณ์ภาค 7 แผนกคดีสิ่งแวดล้อม มีคำพิพากษาคดีหมายเลขดำที่ สวพ. 97/2550 คดีหมายเลขแดงที่ 3426/2552 ความแพ่ง ระหว่าง ชาวบ้านคลิตี้ จำนวน 8 คน โจทก์ บริษัทตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด และกรรมการบริษัท จำเลย เรื่อง ละเมิดพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ โดยสรุปประเด็นคำพิพากษาได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ฟ้องของโจทก์ทั้งแปดเคลือบคลุมหรือไม่

ศาลเห็นว่า การที่โจทก์ทั้งแปดมิได้บรรยายเรื่องดังกล่าวไว้ในตัวคำฟ้อง แต่เมื่อโจทก์ทั้งแปดได้ระบุไว้ในตัวคำฟ้องแล้วรายละเอียดปรากฏตามบัญชีค่าเสียหายเอกสารท้ายฟ้องหมายเลข 3 ซึ่งเป็นเอกสารที่ระบุรายละเอียดความเสียหายและค่าเสียหายของโจทก์แต่ละคนไว้แจ้งชัดแล้ว เอกสารท้ายฟ้องหมายเลข 3 เป็นส่วนหนึ่งของคำฟ้อง เท่ากับโจทก์ทั้งแปดได้บรรยายไว้ในคำฟ้องแล้วนั่นเอง ฟ้องของโจทก์ทั้งแปดจึงแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหา ข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาและคำขอบังคับแล้ว ที่ศาลชั้นต้นเห็นว่าฟ้องของโจทก์ทั้งแปดไม่เคลือบคลุม ศาลอุทธรณ์ภาค 7 แผนกคดีสิ่งแวดล้อม เห็นฟ้องด้วย

ประเด็นที่ 2 การที่โจทก์ทั้งแปดป่วยและกระปือของโจทก์ที่ 1 ที่ 3 และที่ 6 ตายเกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของสารตะกั่วจากโรงแต่งแร่คลิตี้ของจำเลยที่ 1 หรือไม่ และจำเลยทั้งสองต้องร่วมกันรับผิดชอบโจทก์ทั้งแปดหรือไม่

พิจารณาแล้วโจทก์ทั้งแปดมีโจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 4 และที่ 6 กับ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บิดความใจความว่า ชาวหมู่บ้านคลิตี้ล่างรวมทั้งโจทก์ทั้งแปดใช้น้ำจากห้วยคลิตี้ในการอุปโภคบริโภครวมทั้งใช้ดื่มและจับสัตว์น้ำในห้วยคลิตี้เป็นอาหารตลอดมาแต่ดั้งเดิม โจทก์ทั้งแปดไม่ทราบว่าเป็นน้ำและสัตว์น้ำในห้วยคลิตี้มีสารตะกั่วเจือปนอยู่ ตามคำบิดความดังกล่าวมีเหตุผลน่าเชื่อว่าเป็นความจริง เพราะได้ความตามที่โจทก์ทั้งแปดนำสืบโดยจำเลยมิได้นำสืบโต้แย้งว่า ตามวิถีชีวิตของชาวหมู่บ้านคลิตี้ล่างผูกพันและหวงแหนน้ำมาแต่ดั้งเดิม มีการทำพิธีขอขมาน้ำและขอบคุณเจ้าแม่คงคาที่ให้น้ำแก่ชาวบ้าน ชาวบ้านถือว่าลำห้วยคลิตี้เป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ก่อนที่โรงแต่งแร่คลิตี้มาดำเนินการแต่งแร่ชาวบ้านไม่เคยป่วยเช่นโจทก์ทั้งแปดมาก่อน

ยังได้ความตามคำบิดความของเจ้าหน้าที่บริหารงานทรัพยากรธรณี 7 สำนักงานทรัพยากรธรณีจังหวัดกาญจนบุรี ว่า ชาวบ้านหมู่บ้านคลิตี้บนไม่ได้รับผลกระทบเหมือนอย่างที่บ้านหมู่บ้านคลิตี้ล่างได้รับผลกระทบตามฟ้อง แสดงว่าผลกระทบที่ชาวบ้านได้รับต้องมาจากสารตะกั่วโรงงานแต่งแร่คลิตี้อย่างแน่นอน หลังมีการร้องเรียน ทางราชการเก็บตัวอย่างน้ำและตะกอนดินในห้วยคลิตี้ ทั้งช่วงก่อนถึงและตั้งแต่โรงแต่งแร่คลิตี้ลงไปทางทิศใต้ ปรากฏว่าก่อนถึงโรงแต่งแร่คลิตี้พบสารตะกั่วเพียงเล็กน้อยและไม่เกินค่ามาตรฐานคุณภาพของทางราชการ แต่จากโรงแต่งแร่คลิตี้ลงไประยะทางยาวประมาณ 19 กิโลเมตร พบสารตะกั่วเกินค่ามาตรฐานและมี

มากกว่าก่อนถึง โรงเต่งแร่คลิตี้หลายเท่าตัว และจากการตรวจเลือดชาวบ้านหมู่บ้านคลิตี้ล่าง 119 คน พบสารตะกั่วในเลือดมากในระดับที่ทำให้เกิดโรคพิษตะกั่วได้ถึง 112 คน รวมทั้งโจทก์ทั้งแปด และคำเบิกความของแพทย์โรงพยาบาลราชวิถีผู้ตรวจวินิจฉัยโรคโจทก์ทั้งแปด มาเบิกความว่า โจทก์ทั้งแปดป่วยด้วยโรคพิษตะกั่ว

ส่วนสารตะกั่วตามธรรมชาติที่มีอยู่ทั่วไปบริเวณที่โจทก์ทั้งแปดอาศัยและประกอบอาชีพ ทั้งจากบนดินและใต้ดินรวมทั้งจากน้ำประปาภูเขาที่จำเลยทั้งสองอ้างว่ามีอยู่เป็นจำนวนมากนั้น พิจารณาจากคำเบิกความของแพทย์ก็ดี เบิกความของนักวิชาการสาธารณสุข 8 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาญจนบุรี และเจ้าหน้าที่บริหารงานทรัพยากรธรณี 7 สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดกาญจนบุรี พยานจำเลยทั้งสองก็ดี พยานหลักฐานอื่นในสำนวนก็ดี น่าเชื่อว่าคงมีสารตะกั่วตามธรรมชาติอยู่บ้างในปริมาณที่เล็กน้อยเท่านั้น ไม่เป็นสาเหตุถึงกับให้เกิดการเจ็บป่วยเป็นโรคพิษตะกั่วได้ ข้อเท็จจริงรับฟังได้ดังที่ศาลชั้นต้นรับฟังมาว่า โจทก์ทั้งแปดป่วยด้วยโรคพิษตะกั่ว อันเกิดจากสารตะกั่วที่รั่วไหลหรือแพร่กระจายจากโรงเต่งแร่คลิตี้ และศาลอุทธรณ์ภาค 7 แผนกคดีสิ่งแวดล้อม เห็นว่า ข้อเท็จจริงยังรับฟังได้ด้วยว่ากระป๋องของโจทก์ที่ 1 ที่ 3 และที่ 6 ตายจากสารตะกั่วที่รั่วไหลหรือแพร่กระจายจากโรงเต่งแร่คลิตี้เช่นกัน

ที่จำเลยทั้งสองอ้างว่าเกิดจากพยาธิแปรสัชนเป็นเหตุสุดวิสัยนั้น ไม่น่าเชื่อ เพราะไม่สอดคล้องกับทางน้ำสืบของจำเลยทั้งสองเอง น่าเชื่อว่าทางโรงเต่งแร่คลิตี้ปล่อยสารตะกั่วลงในห้วยคลิตี้มาเป็นเวลานานหลายปี เห็นว่าจำเลยทั้งสองต้องร่วมรับผิดชอบโจทก์ทั้งแปด

ประเด็นที่ 3 ฟ้องของโจทก์ทั้งแปดขาดอายุความหรือไม่¹²²

เห็นว่า บ่อเกิดแห่งนี้มีทั้งเกิดจากสัญญา เกิดจากละเมิด เกิดจากกฎหมายบัญญัติด้วย ตามฟ้องของโจทก์ทั้งแปดต้องด้วยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติไว้ความว่า แหล่งกำเนิดมลพิษใด ก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใดๆ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ซึ่งชัดเจนว่าเป็นกรณีที่บัญญัติให้มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบอันเป็นการรับผิดชอบตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นหน้าที่เกิดจากกฎหมายบัญญัตินั้นเอง มิใช่รับผิดชอบอันเกิดแต่มูลละเมิดดังที่จำเลยทั้งสองอุทธรณ์ ความรับผิดชอบดังกล่าว ทั้งพระราชบัญญัติดังกล่าวและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัติอายุความไว้โดยเฉพาะ จึงมีกำหนด 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30

¹²² ปัญหาประเด็นนี้จะได้ทำการวิเคราะห์ในหัวข้อ 4.2 หน้า 124-127.

ประเด็นที่ 4 สมควรกำหนดให้จำเลยทั้งสองต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน และค่าเสียหายแก่โจทก์ทั้งแปดเพียงใด¹²³

เมื่อพิเคราะห์ถึงการกระทำของจำเลยทั้งสองและความร้ายแรงแห่งการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของสารตะกั่วดังกล่าวแล้ว ที่ศาลชั้นต้นกำหนดให้มายังไม่เหมาะสม สมควร กำหนดค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายให้แก่โจทก์ทั้งแปดใหม่ ดังนี้

- 1) ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลก่อนฟ้อง
- 2) ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลต่อเนื่องจนกว่าจะลดปริมาณของสารตะกั่วในร่างกายให้อยู่ในระดับที่จะไม่เกิดพิษต่อโจทก์ทั้งแปดภายในระยะเวลา 2 ปี
- 3) ค่ากระบือที่ตายของโจทก์
- 4) ค่าที่ต้องเสียความสามารถ และ โอกาสในการทำงานอย่างสิ้นเชิง หรือ บางส่วนทั้งในปัจจุบันและอนาคต
- 5) ค่าเสื่อมสุขภาพ อนามัย ได้รับทุกขเวทนาทางด้านจิตใจและสูญเสียอวัยวะ คุณภาพชีวิต โอกาสที่จะพัฒนาตนอย่างมีศักดิ์ศรีและความสามารถที่จะสืบพันธุ์ได้
- 6) ค่าขาดประโยชน์ในการใช้น้ำอุปโภคบริโภค ขาดแหล่งอาหาร ขาด ประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากห้วยคลิตี้ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 29,551,000 บาท

สำหรับอุทธรณ์ของโจทก์ทั้งแปดส่วนที่ขอให้บังคับจำเลยทั้งสองตามคำขอ ท้ายฟ้อง ที่ขอให้จำเลยทั้งสองร่วมกันแก้ไขและฟื้นฟูห้วยคลิตี้ โดยนำตะกั่วที่ตกค้างอยู่ในห้วยคลิตี้ ออกไปให้หมด เพื่อให้ห้วยคลิตี้สะอาดปราศจากสารตะกั่ว โดยให้จำเลยทั้งสองเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย และให้กรมควบคุมมลพิษเป็นผู้ตรวจสอบและดูแลการแก้ไขฟื้นฟูห้วยคลิตี้ให้สะอาดปราศจากสาร ตะกั่วและสารเคมีต่างๆ ให้มีสภาพตามธรรมชาติดังเดิมนั้น

เห็นว่า ขณะที่โจทก์ทั้งแปดฟ้องคดีนี้ยังไม่มีความผิดโดยบัญญัติรับรองสิทธิ ให้โจทก์ทั้งแปดฟ้องและขอให้บังคับตามคำขอท้ายฟ้องดังกล่าวได้¹²⁴

¹²³ ปัญหาประเด็นนี้จะได้ทำการวิเคราะห์ในหัวข้อ 4.1.1 หน้า 118-121.

¹²⁴ ปัญหาประเด็นนี้จะได้ทำการวิเคราะห์ในหัวข้อ 4.3.1.2 หน้า 130-131.

3.3 มาตรการทางกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศ

การศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น หากจะทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาในเรื่องดังกล่าวของประเทศไทย ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

3.3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

3.3.1.1 กระบวนพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในรัฐเวอร์มอนท์

กฎหมายว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกานั้น มีตัวอย่างในรัฐเวอร์มอนท์แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นรัฐที่มีความก้าวหน้าในเรื่องการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้จัดให้มีศาลสิ่งแวดล้อมไว้เป็นการเฉพาะเพื่อตัดสินข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อม¹²⁵

ธรรมนูญของรัฐเวอร์มอนท์ (The Vermont Statutes) หมวดที่ 4 ว่าด้วยศาลยุติธรรมส่วนที่ 27 ว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อม

บทบัญญัติว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อมมีเพียง 4 มาตราหลัก ได้แก่เรื่องศาลสิ่งแวดล้อม วิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม พยานหลักฐานและการเข้าถึงข้อมูล บทบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดี ได้กำหนดใน § 1002. โดยให้การพิจารณาคดีขอศาลสิ่งแวดล้อมจัดทำด้วยความเป็นกลาง ไม่มีส่วนได้เสีย โดยย่อและรวดเร็วตามกฎหมายที่ศาลฎีกากำหนด¹²⁶ ซึ่งกฎหมายที่กำหนดในส่วนนี้เป็นไปตามกฎสำหรับการพิจารณาคดีในศาลสิ่งแวดล้อม หรือ Rules For Environmental Court Proceedings ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์ไว้ ซึ่งพอจะสรุปได้ กล่าวคือ กฎข้อที่ 1 ซึ่งกล่าวถึง ขอบเขตของกฎ โดยกำหนดว่า กฎเกณฑ์เหล่านี้ควบคุมกระบวนการพิจารณาคดีในศาลสิ่งแวดล้อมที่บัญญัติโดย ธรรมนูญของรัฐเวอร์มอนท์ หมวดที่ 4 ส่วนที่ 27 โดยทุกเรื่องภายในเขตอำนาจของศาลในการพิจารณาอุทธรณ์หรือการอุทธรณ์คำสั่งของศาลสิ่งแวดล้อมไปยังศาลฎีกา กฎนั้นต้องถูกตีความและจัดการเพื่อให้มั่นใจในการสรุปและเร่งดำเนินการให้สอดคล้องอย่างเต็มที่ใน

¹²⁵ สุนทรียา เหมือนพะวงศ์. (2550). ตัวอย่างกฎหมายว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกา. หน้า 288-290.

¹²⁶ The Vermont Statutes, Title 4:Judiciary, Chapter 27:ENVIRONMENTAL COURT § 1002. Conduct of hearings. "Hearings before the environmental court shall be conducted in an impartial manner subject to rules of the supreme court providing for a summary, expedited proceeding."

การตัดสินอย่างเป็นธรรมในทุกๆเรื่องก่อนไปถึงชั้นศาล¹²⁷ และกฎข้อที่ 2 เงื่อนไขทั่วไป (a) การประยุกต์ใช้ กฎนี้ประยุกต์ใช้กับการดำเนินการทั้งหมดภายใต้กฎเกณฑ์นี้ ยกเว้นเมื่อมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในเงื่อนไขของกฎเกณฑ์ในการดำเนินการเฉพาะ (b) การประสานและดำเนินการ ในการเคลื่อนไหวของฝ่ายหนึ่งหรือศาลเองในเรื่องที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรุนแรงหรือโครงการที่เชื่อมโยงกับการดำเนินงานหลายอย่างที่มีผลหรืออาจมีผลกับการแยกรับฟังหรืออุทธรณ์ในศาล สิ่งแวดล้อมหรือความรุนแรงที่แตกต่างหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญเกี่ยวกับกฎหมาย และข้อเท็จจริง ศาลอาจรูดหน้า ยึดเวลา ประสานงาน หรือรวบรวมการดำเนินงานและอาจมีคำสั่ง อื่นๆที่สนับสนุนการเร่งดำเนินการและความยุติธรรมเพื่อหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นหรือความ ล่าช้า (c) การค้นหา นอกเหนือจากการยินยอมของทั้งสองฝ่าย ศาลในที่ประชุมก่อนการพิจารณาจะ ออกคำสั่งในประเด็นภายใต้วรรค (d) (3) ของกฎเกณฑ์นี้ที่ต้องบอกประเภท ลำดับการณ และ จำนวนสิ่งที่ค้นพบภายใต้กฎข้อที่ 26-37 ของเวอร์มอนตามกระบวนการทางแพ่งที่จำกัดการอนุญาต ให้ค้นคว้าเท่าที่จำเป็นในการตัดสินใจอย่างเต็มที่และเป็นธรรม¹²⁸

3.3.1.2 อำนาจฟ้องคดีโดยประชาชน

การฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suit) เป็นการเรียกร้องค่าเสียหายจาก ผู้กระทำผิดที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม โดยหลักทั่วไปจะกำหนดให้เฉพาะประชาชน ที่ได้รับความเสียหายเท่านั้น แต่ในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการฟ้องคดีเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ประชาชนที่ฟ้องคดีจึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายก็มีสิทธิฟ้องได้ ทั้งนี้เนื่องจาก ประชาชนผู้ฟ้องคดีไม่ได้ฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่เป็นกรณีที่ฟ้องคดีแทนส่วนรวม ซึ่ง จำนวนเงินค่าเสียหายที่ผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบใช้ กฎหมายจึงกำหนดให้ตกแก่รัฐ เพื่อให้ หน่วยงานของรัฐนำเงินจำนวนนั้นไปทำการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม¹²⁹

ในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ประชาชนสามารถบังคับการให้เป็นไปตาม กฎหมายผ่านทางศาลของมลรัฐหรือสหพันธรัฐ แต่ในทางปฏิบัติแล้วศาลแห่งมลรัฐกลับมีเขต อำนาจพิจารณาคดีคดีพิพาทกว้างกว่าศาลแห่งสหพันธรัฐ และกฎหมายแห่งมลรัฐก็ได้คำนึงถึง ประชาชนในการที่จะบังคับใช้กฎระเบียบไปในเชิงช่วยเหลือประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง

¹²⁷ Rules for Environmental Court Proceeding, Rule 1. Scope of Rule “These rules govern the procedure in the Environmental Court created by 4 V.S.A., Chapter 27, in all matters within the original or appellate jurisdiction of the court and the procedure in appeals from the Environmental Court to the Supreme Court. The rules shall be construed and administered to ensure summary and expedited proceedings consistent with a full and fair determination in every matter coming before the court.”

¹²⁸ Rules for Environmental Court Proceedings, Rule 2. General Provisions.

¹²⁹ Roberts E. and Dobbins J. (อ้างถึงใน อัญชัย พงษ์ประดิษฐ์, 2548: 28)

เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในกรณีที่มีปัญหาระหว่างสิทธิของเอกชนกับสิทธิของประชาชน เช่น กรณีคดี ก่อให้เกิดความรำคาญแก่สาธารณะ ศาลแห่งมลรัฐมักจะตัดสินมากกว่าศาลแห่งสหพันธรัฐ และแน่นอนการริเริ่มใช้สิทธิของประชาชนโดยตัวแทนรัฐได้เริ่มทำที่ศาลแห่งมลรัฐตามขั้นตอน ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ หลักเกณฑ์ที่กฎหมายแห่งสหพันธรัฐกำหนดไว้สำหรับการบังคับการ ให้เป็นไปตามกฎหมายของประชาชนภายใต้แผนงานของรัฐนั้น ได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมาย ต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการกำหนดความรับผิด ค่าทดแทนและความรับผิดด้าน สิ่งแวดล้อม หรือ The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act, 1980 : (CERCLA) ได้กำหนดไว้ในมาตรา 310 (a) ให้ประชาชนมีสิทธิฟ้องคดีเหมือนเช่นการฟ้อง คดีของประชาชนในกฎหมาย Clean Water Act หรือ RCRA โดยประชาชนสามารถฟ้องคดีผู้ที่ กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายได้ หรือฟ้องเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ที่กระทำในหน้าที่แต่กระทำโดยไม่มี อำนาจในการใช้ดุลพินิจ แต่กฎหมายนี้ก็มีข้อจำกัดคือ การปล่อยสารพิษจะต้องไม่ขัดกับหลักเกณฑ์ ตามกฎหมายนี้ และเอกชนจะฟ้องบังคับคุ้มครองให้ทำความสะอาดพื้นที่ไม่ได้ แต่จะต้องฟ้องให้ ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลกลางที่ให้ทำความสะอาด หรือฟ้องในกรณีที่เอกชนไม่แจ้งการปล่อย สารพิษตามมาตรา 103 (a) ซึ่งเรียกว่า การฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suit)¹³⁰

3.3.1.3 การกำหนดค่าสินไหมทดแทน

ในเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้น กลุ่มกฎหมายละเมิด (The Restatement (Second) of Torts) ของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้คำนิยาม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ¹³¹

- 1) ค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่เหมือนกับค่าชดเชยความเสียหายหรือค่าเสียหาย ธรรมดาทั่วไป
- 2) ค่าเสียหายเชิงลงโทษมุ่งผลของการลงโทษ และยับยั้งการกระทำผิด
- 3) ค่าเสียหายเชิงโทษนั้นจะพิจารณาจากการกระทำของจำเลยที่มีความ ร้ายกาจ

¹³⁰ อัญชัย พงษ์ประดิษฐ์. (2548). **บทบาทของประชาชนในการดำเนินคดีอาญาความผิดเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม**. หน้า 28.

¹³¹ Restatement (Second) of Torts 908. “Damages, Other than Compensatory or Nominal Damages, Awarded against a Person to Punish Him for His Outrageous Conduct and to Deter Him and Others Like Him from Similar Conduct in the Future.”

Prosser and Keeton. (n.p.,1984). **Law of Torts 2 at 9**. quoted in Gerald W. Boston. (May, 1992). “Environmental Torts and Punitive Damages (Part two)”. **Journal of Products Liability**, 14, 1. p. 140.

ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) ซึ่งอาจเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ค่าเสียหายเพื่อเป็นเยี่ยงอย่าง (Exemplary Damages) โดยทั่วไปคำว่า ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ หมายความว่าค่าเสียหายซึ่งกำหนดให้เป็นส่วนที่เพิ่มขึ้นจากค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ตามธรรมดา อันมีสาเหตุมาจากลักษณะการกระทำของจำเลยที่ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง (Wanton) ประมาทเลินเล่อโดยจงใจ (Reckless) เจตนาชั่วร้าย (Malicious) หรือมีลักษณะกดขี่ ข่มเหง (Oppressive) ตามการร้องทุกข์ของโจทก์¹³² เป็นค่าเสียหายที่กำหนดให้ผู้ละเมิดต้องใช้แก่ ผู้เสียหายเพื่อตอบแทนความรุนแรงแห่งพฤติการณ์ของการกระทำละเมิด โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะ ลงโทษผู้ละเมิด ซึ่งมีพฤติการณ์จงใจไม่นำพาค่าตอบแทนและสิทธิของบุคคลอื่น การกำหนด ค่าเสียหายแบบนี้เป็นหลักการของคอมมอนลอว์โดยเฉพาะ และได้รับการยอมรับว่าเป็นค่าเสียหาย ที่ต้องการลงโทษจำเลยและขณะเดียวกันก็เป็นการป้องกันไม่ให้ผู้อื่นกระทำความ

ในคดีละเมิดสิ่งแวดล้อม (Environment Tort Litigation) ศาลได้กำหนด ค่าเสียหายเชิงลงโทษในความหมายของ “การลงโทษ” ซึ่งโดยความนัยแล้ว หมายถึง “โทษที่ สมควรจะได้รับตอบแทน” Retribution หรือ Just Deserts และในขณะเดียวกันนั้นการลงโทษ ดังกล่าวก็เป็นการป้องกันหรือยับยั้งการกระทำซ้ำอีก ซึ่งในเรื่องการยับยั้งนี้อาจแบ่งได้เป็นสองกรณี คือ การยับยั้งโดยเฉพาะเจาะจง (Specific Deterrence) ซึ่งมุ่งไปยังตัวจำเลยเพื่อมิให้กระทำผิดซ้ำอีก ส่วนอีกกรณีหนึ่งคือ การยับยั้งทั่วไป (General Deterrence) ซึ่งเป็นลักษณะของการลงโทษเป็น ตัวอย่างมิให้คนอื่นกระทำความผิด ซึ่งในกรณีนี้เรียกอีกแบบหนึ่งว่า ค่าเสียหายเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งในเรื่อง ของการยับยั้งทั้งสองกรณีนี้ จะส่งผลต่อการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในจำนวนที่ต่างกันไป

ค่าเสียหายในเชิงลงโทษเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งในทางแพ่ง ไม่ใช่เป็น ค่าสินไหมทดแทนค่าเสียหายที่ได้รับ แต่อย่างไรก็ตามในบางกรณีอาจมีลักษณะเป็นทั้งการลงโทษ และการทดแทน ในสหรัฐอเมริกา มี 2-3 มลรัฐที่ถือว่าการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษไม่ใช่เพื่อ จะลงโทษจำเลยแต่อย่างเดียว แต่เป็นการทดแทนแก่โจทก์สำหรับการทุกข์ทรมานจากการกระทำ ละเมิดด้วย ค่าเสียหายเช่นนี้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นช่องทางในคดีที่มีพฤติกรรมไร้ศีลธรรม หรือมี ลักษณะรุนแรง ค่าเสียหายในเชิงลงโทษอาจจะถูกกำหนดให้เป็นค่าสินไหมทดแทนสำหรับความ เสียหายที่ไม่อาจเป็นตัวเงินได้ เช่น ความทุกข์ทรมานทางจิตใจ (Mental Distress) และความ เดือดร้อนรำคาญ (Vexation) หรือความเสียหายต่อความรู้สึก อย่างไรก็ตามค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

¹³² Charles T. Mc Cormick. (1980). **Damage**. p. 275.

นี้ไม่ได้ถูกกำหนดขึ้นในแนวความคิดของการลงโทษทางอาญา¹³³ แต่ดูเหมือนว่าจะเป็นค่าเสียหายที่ขยายส่วนเพิ่มขึ้นสำหรับการกระทำความผิดทางแพ่ง¹³⁴

3.3.1.4 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ประเทศสหรัฐอเมริกาอมรับให้เอกชนสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแพ่งเพื่อเป็นการแก้ไขวิธีการฟ้องคดีร่วมกันในมูลคดีที่มีกลุ่มบุคคลจำนวนมากที่มีสิทธิอย่างเดียวกันภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน และเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการนำคดีที่มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันเข้าสู่การพิจารณาของศาล โดยมีมาตรการทางกฎหมายที่กำกับดูแลการดำเนินคดีแทนของผู้แทนกลุ่ม เพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีได้เข้ามารักษาสิทธิของตนในคดี เช่น การกำหนดบทบาทของศาลจากเดิมที่มีบทบาทในเชิงรับและปล่อยให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปตามความประสงค์ของกลุ่มความ ให้มีบทบาทเชิงรุกในการได้ส่วนการดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของสมาชิกของกลุ่มที่ได้รับการดำเนินคดีแทน และเปลี่ยนแปลงบทบาทของทนายความจากเดิมที่มุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ทั้งของลูกค้าของตนเองเพียงอย่างเดียว มาเป็นการดำเนินคดีเพื่อรักษาผลประโยชน์ของลูกค้าของตนและของสมาชิกกลุ่มที่ลูกค้าของตนได้เป็นผู้แทนกลุ่มทั้งหมด ตลอดจนมีการกำหนดมาตรการคุ้มครองการดำเนินคดีของผู้แทนกลุ่มให้มีความถูกต้องเป็นธรรม และรักษาสิทธิของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอ ด้วยการกำหนดคุณสมบัติของผู้แทนกลุ่ม และการกำหนดให้ต้องแจ้งการบอกกล่าวสิทธิของสมาชิกกลุ่มและคำพิพากษาต่อสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้แก่สมาชิกกลุ่มได้ทราบ¹³⁵ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เข้ามาในคดีทราบสิทธิของตนและดำเนินการใดๆตามกฎหมายเพื่อรักษาสิทธิของตนได้

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหรัฐอเมริกา ได้มีการรองรับให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ทั้งศาลระดับสหพันธรัฐ (Federal Court) และศาลมลรัฐ (State Court) ซึ่งผู้เสียหายสามารถเลือกที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ศาลใดก็ได้ โดยศาลแต่ละระดับมีบทบัญญัติแยกต่างหากจากกันเป็นการเฉพาะของตนเอง แต่หลักการที่มีการยอมรับว่าเป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติสำหรับการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มและมีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายคือหลักกฎหมาย Class Action ซึ่งบัญญัติไว้ใน Rule 23 ของ Federal Rule of Civil Procedure (FRCP) หรือหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหพันธรัฐ หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตาม

¹³³ American Jurisprudence. p. 324-325.

¹³⁴ คดี Great Atlantic & Pacific Co. V. Smith, 281 Ky 583, 136 S. W. 2d. 759 (1940).

¹³⁵ รชฎ บุญสินสุข. (2545). การดำเนินแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์. หน้า

Rule 23 เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่อาจนำไปใช้กับการดำเนินคดีตามกฎหมายสารบัญญัติได้ทุกประเภท เช่น กฎหมายสิ่งแวดล้อม¹³⁶

ปัญหาคดีสิ่งแวดล้อมที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ในสหรัฐอเมริกาวิธีพิจารณาที่เรียกว่า Class Action โดยมีหลักการให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งดำเนินคดีในฐานะตัวแทนหรือฐานะเป็นผู้แทนของผู้อื่นที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อที่ศาลจะได้พิจารณาคดีและมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในครั้งเดียวได้ การดำเนินคดีแบบ Class Action เป็นการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในลักษณะเป็นกลุ่มในกรณีที่มีประชาชนเป็นจำนวนมากได้รับความเสียหายจากการกระทำเดียวกัน เมื่อผู้เสียหายคนหนึ่งฟ้องคดีแล้วก็อาจใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายคนอื่นได้ หรือผลของคำพิพากษาในคดีนั้นจะมีผลผูกพันถึงผู้เสียหายคนอื่นๆด้วยนั่นเอง โดยมีเงื่อนไขเบื้องต้นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23 (a) คือ สมาชิกของกลุ่มคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนอาจฟ้องหรือถูกฟ้องในฐานะคู่ความซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม (Representative Party) ในนามของสมาชิกในกลุ่มได้ต่อเมื่อ

(1) จำนวนสมาชิกของกลุ่มมีจำนวนมาก (numerous) และการที่สมาชิกของกลุ่มเข้าร่วมกันในคดีจะไม่สะดวกในทางปฏิบัติ (impracticable)

(2) มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันในกลุ่ม (Question of Law or Fact Common to the Class)

(3) ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของกลุ่มซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มจะต้องเป็นข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ประเภทเดียวกันกับของกลุ่ม (typical of the claims or defenses)

(4) คู่ความซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (fairly and adequately protect the interests of the class)

ในการขอดำเนินคดีแบบกลุ่มทุกคดีนั้น ผู้ขอจะต้องแสดงให้เห็นว่ามีข้อเท็จจริงครบองค์ประกอบของเงื่อนไขเบื้องต้น ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23 (a)¹³⁷ ซึ่งศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ต่อเมื่อเป็นที่พอใจว่ามีข้อเท็จจริงครบถ้วนตามเงื่อนไขเบื้องต้นครบทั้ง 4 กรณี ตาม Rule 23(a) แล้วเท่านั้น¹³⁸

¹³⁶ แหล่งเดิม. หน้า 4.

¹³⁷ Recent developments. (1996). *Tulane Law Review*, 71, 635. p. 635.

¹³⁸ *General Tel.Co. of Southwest v. Falcon*, 457 U.S.147, 161 (1982).

3.3.2 ประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลียมีการปกครองแบบสหพันธรัฐ ประกอบด้วย 6 รัฐ และ 2 เขต การปกครองอิสระ โดยมีระบบกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษ ระบบศาลมีทั้งของระดับสหพันธรัฐและมลรัฐ ศาลสูงสุดของประเทศคือ High Court of Australia ซึ่งมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญด้วยเช่นเดียวกับศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกา การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศออสเตรเลียหลายรัฐมีการจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีเหล่านี้โดยเฉพาะ ยกตัวอย่างเช่นในสองรัฐ คือ รัฐนิวเซาท์เวลส์ และรัฐออสเตรเลียใต้

3.3.2.1 ศาลสิ่งแวดล้อมในรัฐนิวเซาท์เวลส์

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินในเมืองซิดนีย์ รัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย สืบเนื่องมาจากในช่วงทศวรรษที่ 1970 อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรพร้อมทั้งความเจริญเติบโตและพัฒนาของเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐบาลแห่งรัฐประสบปัญหาในการวางผังเมืองและปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว รัฐบาลแห่งรัฐจึงได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นมาบังคับใช้หลายฉบับ แต่เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายแต่ละฉบับอยู่ในเขตอำนาจที่ซ้ำซ้อน การเรียกร้องให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการวางแผนการพัฒนา รวมถึงการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงมีขึ้น และในที่สุดจึงนำไปสู่การปฏิรูปกฎหมาย รวมทั้งการขอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดิน (Land and Environment Court Act 1979) ในเวลาต่อมา

1) กระบวนพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

กฎหมายเกี่ยวกับกระบวนพิจารณาคดีในศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินได้มีการบัญญัติขึ้นมาเป็นพิเศษให้อื้อต่อวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศาลเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ กระบวนพิจารณาคดีจึงแตกต่างจากศาลทั่วไปในหลายด้าน

ค่าขึ้นศาลและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เพื่อเป็นการลดอุปสรรคในการนำคดีขึ้นสู่ศาล การพิจารณาเรื่องค่าขึ้นศาลหรือค่าใช้จ่ายของกลุ่มความนั้นจะมีได้กำหนดอย่างคดีละเมิดทั่วไป โดยในคดีสิ่งแวดล้อม ศาลจะต้องพิจารณาว่าคดีนั้นเป็นคดีที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไปหรือไม่ (Public Interest) หากเป็นคดีประเภทดังกล่าว ศาลก็จะใช้ดุลพินิจกำหนดค่าขึ้นศาลให้ตามความเหมาะสมต่อไป

ในส่วนที่เกี่ยวกับคำพิพากษานั้น ผลของคำพิพากษาและคำสั่งของศาลต่อบุคคลภายนอก คำสั่งของศาลเกี่ยวกับคดีอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าพนักงานเกี่ยวกับการอนุญาตหรือไม่

อนุญาตให้มีการก่อสร้าง หรือคำสั่งใดๆที่ศาลได้มีเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน มิเพียงแต่มีผลผูกพันคู่ความในคดีเท่านั้น แต่ยังผูกพันไปถึงบุคคลภายนอกคดีด้วย (Judgement in rem)¹³⁹

2) อำนาจฟ้อง

ในรัฐนิวเซาท์เวลส์ ตั้งแต่ปี 1979 เป็นต้นมา บทบัญญัติเกี่ยวกับการไม่จำกัดอำนาจฟ้องหรือ Open Standing นี้ได้รวมอยู่ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมทุกฉบับที่ประกาศใช้ในรัฐนิวเซาท์เวลส์ ซึ่งมีผลให้บุคคลใดๆสามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ โดยไม่จำกัดเฉพาะบุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำของจำเลยอย่างเช่นอำนาจฟ้องในคดีแพ่งเท่านั้น หลักเรื่องการไม่จำกัดอำนาจฟ้องนี้มีผลเป็นการลดอุปสรรคในการนำคดีขึ้นสู่ศาล อันถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินให้เป็นศาลชำนาญพิเศษ

บทบัญญัติที่สำคัญเกี่ยวกับหลักการที่ไม่จำกัดอำนาจฟ้องนี้ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 253 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินการเพื่อการป้องกันและรักษาสีเขียว ค.ศ. 1997 ซึ่งได้บัญญัติว่า “บุคคลใดๆ อาจฟ้องคดีต่อศาลเพื่อที่จะยับยั้งการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนหรือจะเป็นผลให้เกิดการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายใดๆ หากการฝ่าฝืนนั้นเป็นผลให้เกิดหรือน่าจะเกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม” ดังนั้น โดยผลของมาตรานี้บุคคลใดๆ อาจนำคดีขึ้นสู่ศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดิน หากเป็นคดีเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น กฎหมายป่าไม้ กฎหมายเหมืองแร่ กฎหมายแหล่งน้ำ และกฎหมายการประมง เป็นต้น

สำหรับในคดีที่เกี่ยวกับการอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือรัฐบาล ท้องถิ่นที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลที่ศาลจำต้องพิจารณาเข้าไปในเนื้อหา (Merit) ของคดีนั้น จะอนุญาตให้บุคคลภายนอกอุทธรณ์ได้เฉพาะเรื่องที่กฎหมายบัญญัติให้จัดทำรายงานผลกระทบเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม (EIA) เท่านั้น¹⁴⁰

3) การกำหนดค่าสินไหมทดแทน

ในเรื่องของค่าเสียหายนั้นศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ก่อให้เกิดมลภาวะชดใช้ค่าเสียหายหรือมีคำสั่งเพื่อกระทำการใดๆเพื่อควบคุมการเสียหายมิให้ลุกลามมากขึ้น ซึ่งในบางคดีศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินมีคำสั่งให้ผู้ก่อให้เกิดมลภาวะชดใช้ค่าเสียหายเป็นจำนวนกว่าล้านเหรียญ เพื่อเป็นการส่งสัญญาณไปยังผู้ประกอบการอุตสาหกรรมให้ตระหนักถึงผลที่จะได้รับ หากมีการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม

¹³⁹ วินัย เรื่องศรี. เล่มเดิม. หน้า 245-246.

¹⁴⁰ แหล่งเดิม.

3.3.2.2 ศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและการพัฒนาในรัฐออสเตรเลียใต้

ในปี ค.ศ. 1993 ได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยการตั้งศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร และการพัฒนา (Environment, Resources and Development-ERD) และในปี ค.ศ. 1994 ได้มีการตั้งศาลขึ้นมา

1) กระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

วิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในรัฐออสเตรเลียใต้¹⁴¹ ในการเริ่มคดีจะมีการประชุมเริ่มต้นคดี (Conferencing)¹⁴¹ การประชุมเริ่มต้นคดีเป็นกระบวนการที่ให้คู่ความสามารถมาพบปะกันโดยตรงในครั้งแรกเพื่อทำความเข้าใจกันเกี่ยวกับเรื่องการฟ้องคดีและกระบวนการพิจารณาคดี และเนื่องจากศาล ERD มีหลักการที่สำคัญ คือ การพยายามที่จะทำให้ข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมจบลงได้ด้วยดี โดยการตกลงไกล่เกลี่ยสร้างความเข้าใจให้เกิดร่วมกัน การประชุมเริ่มต้นคดีจึงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญยิ่งในการพยายามให้คู่ความตกลงกันโดยไม่ต้องสู้คดีกันต่อไป ซึ่งในการประชุมนี้ศาล ERD จะเน้นกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในคดีที่มีการอุทธรณ์คำสั่งเพื่อให้ศาลวินิจฉัยในเนื้อหา (Merit Appeal)

กระบวนการประชุมเริ่มต้นคดี จะกระทำโดยเร็วหลังจากที่มีการยื่นฟ้องประมาณ 3-5 สัปดาห์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประสานความเข้าใจกันเรื่องกระบวนการพิจารณาคดี รวมถึงการหาทางเลือกที่จะไม่ต้องต่อสู้คดีกันต่อไป หรือหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมกัน เช่น การแก้ไขแบบ การเพิ่มอุปกรณ์ทางเทคนิค กระบวนการประชุมจะเป็นความลับ และประธานผู้พิจารณาเรื่องจะต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าข้างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ โดยปกติจะมีเพียงคู่ความหรือตัวแทนเท่านั้น ซึ่งการประชุมเน้นวิธีการที่ไม่เป็นทางการ ในการประชุมนี้หากคู่ความสามารถตกลงกันได้ คดีก็เป็นอันจบลง แต่หากต่อมามีการสู้คดีกันจริง สิ่งที่ได้จากการประชุมจะไม่สามารถนำไปอ้างในศาลได้ รวมทั้งผู้ทำหน้าที่ประสานในการประชุมไกล่เกลี่ยจะไม่สามารถพิจารณาคดีนั้นได้ ตามปกติ Commissioner จะเป็นประธานในการประชุม (Conference) ในการไกล่เกลี่ย (Mediation) ศาลก็อาจจะแต่งตั้งบุคคลภายนอกเป็นประธานในการประชุมก็ได้

ข้อดีอย่างหนึ่งของการประชุมปรึกษาหารือคือ การที่คู่ความสามารถจะสื่อสารกัน ได้โดยตรงต่อหน้าคนกลาง ซึ่งในทางสถิติมีคดีที่สามารถตกลงกันได้ในชั้นนี้เป็นจำนวนมาก แม้ว่าบางคดีอาจจะตกลงกันไม่ได้ แต่คู่ความก็อาจจำกัดประเด็นข้อพิพาทให้แคบลงมาจากเดิมได้

ข้อจำกัดของการประชุมปรึกษามีบ้าง กล่าวคือ ในบางกรณีคู่ความอาจไม่สามารถตกลงกันได้หากเป็นเรื่องของผลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งฝ่ายที่ต่อสู้เพื่อประโยชน์สาธารณะอาจไม่สามารถตกลงยินยอมเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์สาธารณะได้ ซึ่งเรื่องนี้

¹⁴¹ Environment, Resources and Development Court Act 1993-Sect 16-Conferences.

เป็นเรื่องสำคัญที่ประธานในการประชุมจะต้องให้ความสำคัญ และจะไม่สามารถให้คู่ความตกลงกันได้หากขัดต่อประโยชน์สาธารณะ¹⁴²

ส่วนคำพิพากษานั้น ในคำพิพากษาในคดีสิ่งแวดล้อมบางเรื่องบางประเภท อาจมีผลผูกพันบุคคลเป็นการทั่วไป (Judgement in rim) เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้จริง ในส่วนของค่าธรรมเนียมนั้น กฎเกณฑ์เกี่ยวกับค่าธรรมเนียม (Costs Orders)¹⁴³ ตามปกติ จะถือว่าคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีไม่มีราคา (No Costs Jurisdiction) ซึ่งหมายความว่า คู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องรับผิดชอบในค่าธรรมเนียมของตนเอง ซึ่งโดยหลักผู้นำคดีสิ่งแวดล้อมมาศาลต้องจ่ายค่าธรรมเนียมหรือวางเงินหลักประกันตามจำนวนที่เป็นธรรมและศาลเห็นสมควรเอง อย่างไรก็ตาม ศาลอาจจะสั่งให้คู่ความที่นำคดีมาสู่ศาลเพื่อถ่วงเวลาหรือดำเนินการในลักษณะประวิงการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมแทนอีกฝ่ายก็ได้¹⁴⁴

2) อำนาจฟ้อง (Standing)

อำนาจฟ้องคดีตามกฎหมายแต่ละฉบับมีความแตกต่างกันไป สำหรับอำนาจในการอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าหน้าที่นั้น โดยหลักผู้ขอจะต้องได้รับความเห็นชอบ (Consent) เป็นกรณีๆ ไป ตามปกติผู้มีอำนาจฟ้องต้องเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดี เช่น เจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของฝ่ายตรงข้ามในทางใดทางหนึ่งหรือบุคคลที่ศาลอนุญาตเป็นรายๆ ไปตามที่ศาลเห็นสมควร อย่างไรก็ตามการเปิดให้บุคคลทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดี (Open Standing) ก็สามารถกระทำได้ตามกฎหมายบางฉบับ เช่น กฎหมายว่าด้วยการพัฒนา (Development Act) หรือในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Act) จะให้ทุกคนฟ้องได้ในกรณีประเภท Civil Enforcement โดยมีบททดสอบสำคัญ 3 ประการ (Three Folds Test) ได้แก่ การมาศาลด้วยเจตนาสุจริต (Bona Fide) คดีมีโอกาสชนะ (Successful) และเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ซึ่งกระบวนการตั้งคำร้องขออนุญาตเข้าเป็นคู่ความร่วม (Joinder) ก็จะมีการทดสอบดังกล่าวเช่นเดียวกัน โดยจะทำการทดสอบในการประชุม (Conference)¹⁴⁵

3.3.3 ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการพัฒนากฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก แต่ก็เป็นการพัฒนาที่มีวิวัฒนาการของสังคมมาอย่างยาวนาน มิใช่พัฒนาเพราะรัฐตรากฎหมายออกมาใช้บังคับเพียงอย่างเดียวและพัฒนาการของกฎหมายสิ่งแวดล้อมญี่ปุ่นแลกมาด้วยชีวิต ร่างกาย สุขภาพ

¹⁴² วินัย เรื่องศรี. เล่มเดิม. หน้า 254-255.

¹⁴³ Environment, Resources and Development Court Act 1993-Sect 45-Court fees.

¹⁴⁴ วินัย เรื่องศรี. เล่มเดิม. หน้า 257.

¹⁴⁵ แหล่งเดิม. หน้า 255.

อนามัยของชาวญี่ปุ่น โดยในช่วงแรกผู้ที่ได้รับความเสียหายและผู้ที่เกี่ยวข้องยังไม่นิยมฟ้องต่อศาล นัก เพราะฝ่ายบริหารมีอิทธิพลสูงมาก ยังไม่มีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย อย่างชัดเจนความเป็นอิสระของผู้พิพากษายังมีไม่มาก¹⁴⁶ ปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นพยายามแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงรุก ใช้วิธีจัดการบ่อเกิดและที่มาของปัญหาเสียแต่เบื้องต้นเพื่อลดระดับปัญหาสิ่งแวดล้อมลง ทั้งนี้เนื่องจากกลไกในกระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นที่มีอยู่ยังไม่อาจแก้ปัญหาเหล่านี้ที่เกิดขึ้นจนเป็นคดีพิพาทแล้วได้อย่างรวดเร็ว เพราะประเทศญี่ปุ่นไม่มีองค์กรหรือศาลสิ่งแวดล้อมที่มีกระบวนการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมที่สะดวก รวดเร็วและประหยัดอันจะทำให้ความขัดแย้งต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมถูกจัดการได้อย่างเป็นระบบ แม้ประเทศญี่ปุ่นไม่มีศาลสิ่งแวดล้อม แต่ศาลญี่ปุ่นก็สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ระดับหนึ่งโดยใช้ระบบศาลและกฎหมายที่มีอยู่ นอกจากนี้ประเทศญี่ปุ่นยังมีการบัญญัติกฎหมายใหม่ๆ ออกมาเป็นพิเศษทั้งกฎหมายสบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ¹⁴⁷ เพื่อจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย

3.3.3.1 กระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมของศาลญี่ปุ่นระยะแรกเป็นการฟ้องร้องเพื่อเรียกค่าเสียหายและทดแทน ซึ่งหลักในการฟ้องคดีก็คือหลักว่าด้วยประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 709 นอกจากนี้ทนายความยังอ้างหลักกฎหมายในการฟ้องคดีอีก 2 อย่างคือ อ้างหลักกรรมสิทธิ์ในการฟ้องคดี คือ เจ้าของกรรมสิทธิ์มีแดนกรรมสิทธิ์เหนือพื้นดินและใต้ดิน หลักนี้มีให้แก่เฉพาะเจ้าของกรรมสิทธิ์ ผู้เช่าไม่มีสิทธินี้ และหลักสิทธิในร่างกาย ชีวิตและจิตใจ หลักสิทธิในร่างกายและจิตใจเป็นสิทธิเด็ดขาดกว่าหลักกรรมสิทธิ์ เนื่องจากในระยะเริ่มแรกของการประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษนั้น ประเทศญี่ปุ่นไม่มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมโดยตรงที่ชัดเจน การดำเนินคดีจึงมีลักษณะเป็นไปตามกฎหมายแพ่ง ใครเดือดร้อนเสียหายแก่ชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินอย่างไร ก็ฟ้องร้องเพื่อให้ได้ทดแทนกลับคืนมา ดังเช่น กรณีคดี อีไต-อีไต (Itai-Itai) ซึ่งเป็นกรณีที่ประชาชนป่วยเป็นโรคระดูกมุ อันเนื่องมาจากสารแคดเมียมที่เกิดจากการดำเนินกิจการเหมืองแร่ได้ไหลลงสู่แม่น้ำและประชาชนได้ใช้น้ำทั้งในการอุปโภคบริโภค สารแคดเมียมจึงสะสมในร่างกาย และมีผลต่อกระดูก ซึ่งก่อให้เกิดความเจ็บปวดให้แก่ผู้ป่วยเป็นอย่างมาก บรรดาผู้เจ็บป่วยและเสียหายทั้งหลายจึงทำการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนต่างๆ ภายหลังจากที่ศาลพิจารณาแล้วสามารถพิสูจน์ได้ว่าโรคระดูกมุนี้เป็นผลจากสารแคดเมียม ซึ่งมาจากเหมืองแร่ของบริษัท Mitsui ทางบริษัทจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ป่วยทั้งหมดที่ได้ดำเนินการฟ้องคดีเอง และที่

¹⁴⁶ ประกอบ สินะเปสนันท์. (2550, มิถุนายน). “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น” วารสารยุติธรรมปริทัศน์, 1, 6. หน้า 34.

¹⁴⁷ ลาชิต ไชยอนงค์. (2550, พฤษภาคม). “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ประสพการณ์ของศาลญี่ปุ่น” วารสารยุติธรรมปริทัศน์, 1, 5. หน้า 85-86.

ไม่ได้เข้าร่วมดำเนินคดีด้วย ตลอดจนจ่ายค่าทดแทนให้แก่ทายาทของผู้ป่วยที่ได้เสียชีวิตไปแล้วด้วย¹⁴⁸

การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในระยะแรกเป็นการฟ้องเรียกค่าเสียหายและทดแทน เพราะในระยะเริ่มแรกของการประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษนั้น ประเทศญี่ปุ่นยังไม่มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมโดยตรงที่ชัดเจนและแม้ต่อมาในปี ค.ศ. 1967 จะได้มีการประกาศใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม The Basic Law for Environmental Pollution Control 1967 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ระบบการตรวจตราและการประเมินผลคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่ก็มีได้กำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายและค่าทดแทน

เมื่อมีแนวโน้มของปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้นและทวีความรุนแรง และมีผู้เสียหายเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับแนวทางคำพิพากษาค่อนข้างยอมรับสภาพความเป็นจริงของปัญหาสิ่งแวดล้อม จากประสบการณ์ของกรณีความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เป็นเหตุที่ทำให้เห็นกฎหมายเล็งเห็นว่า หากจะดำเนินการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนกันไปตามกฎหมายแพ่ง โดยเฉพาะลักษณะละเมิดเท่านั้น ผู้เดือดร้อนเสียหายก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองที่เพียงพอ เพราะการดำเนินคดีแพ่งมีขีดจำกัดอยู่ตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายซึ่งยังกว้างขวาง ไม่เพียงพอับเหตุการณ์และข้อเท็จจริงในกรณีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ด้วยเหตุนี้ในเรื่องการพิจารณาถึงค่าสินไหมทดแทน โดยเฉพาะในความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตและร่างกายนี้ ได้มีการออกกฎหมายให้การคุ้มครองแก่ผู้เสียหายไว้เป็นการเฉพาะแยกต่างหากจากกฎหมายแพ่งธรรมดา คือกฎหมาย The Pollution-Related Health Damage Compensation Law ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ. 1973¹⁴⁹ ดังนั้น เมื่อมีความเสียหายแก่ร่างกาย อันเป็นผลจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การกำหนดค่าเสียหาย และค่าสินไหมทดแทนก็พิจารณากันไปตามกฎหมายฉบับนี้

3.3.3.2 ผู้มีอำนาจฟ้อง

การดำเนินคดีแพ่งเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายและค่าทดแทน การดำเนินคดีมีลักษณะเป็นไปตามกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ตามมาตรา 709 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อกระทำต่อสิทธิของผู้อื่น ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการนั้น” จึงเป็นการที่ โครเสียหาย ได้รับความเดือดร้อนแก่ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินอย่างไร ก็ย่อมมีอำนาจฟ้องร้องเพื่อให้ได้ค่าทดแทนกลับคืนมา

¹⁴⁸ จรณชัย ศัลยพงษ์. (2525). รูปแบบของกฎหมายสิ่งแวดล้อม. หน้า 200.

¹⁴⁹ Environmental Agency. (1979). *Environmental Laws and Regulations in Japan*. p. 12-53

3.3.3.3 การกำหนดค่าสินไหมทดแทน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของญี่ปุ่น สามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว และค่าเสียหายในอนาคตได้ แต่จะแบ่งแยกอย่างไรว่าค่าเสียหายส่วนไหนเป็นอดีตและส่วนไหนเป็นค่าเสียหายอนาคต ศาลญี่ปุ่นจะถือวันพิจารณาวันสุดท้าย (ไม่ใช่วันตัดสิน) เป็นจุดแบ่งความเสียหายในอดีตและความเสียหายในอนาคต เนื่องจากในวันพิจารณาวันสุดท้าย คู่ความยังสามารถแสดงความเสียหายที่เกิดขึ้นมาแล้วทั้งหมดได้ และในศาลสูงก็มีการแบ่งแยกค่าเสียหายในอดีตและในอนาคตด้วย โดยค่าเสียหายในอนาคตของศาลชั้นต้นก็จะกลายเป็นค่าเสียหายในอดีตจนถึงวันที่ศาลสูงพิจารณาคดีเสร็จ เพราะศาลสูงยังสามารถพิจารณาข้อเท็จจริงได้ ศาลสูงที่สุดก็จะถือการแบ่งแยกตามศาลสูง¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ ประกอบ สึนะเปสนันท์. เล่มเดิม. หน้า 39.

บทที่ 4

วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษากระบวนการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายไทยและต่างประเทศแล้วนั้น ปรากฏว่าเกิดปัญหาขึ้นในทางปฏิบัติที่ทำให้ผู้ต้องเสียหายไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยาได้อย่างแท้จริง และยังมีอุปสรรคในการดำเนินคดีอีกหลายประการ ซึ่งในบทนี้ขอศึกษาวิเคราะห์ถึง ปัญหาเรื่องการกำหนดค่าสินไหมทดแทนของศาล ปัญหาในเรื่องอายุความ และปัญหาข้อขัดข้องในวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

4.1 ปัญหาเรื่องการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันที่ยังคงตั้งอยู่บนหลักละเมิด จากการศึกษาพบว่า การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมยังไม่อาจแก้ไขเยียวยาผู้ต้องเสียหายได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ

4.1.1 ปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

ค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น หากพิจารณาจากกฎหมายเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 นั้น จะเห็นได้ว่าการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักในเรื่องละเมิด ซึ่งตามมาตรา 438 ยังคงเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง กล่าวคือ หากผู้ต้องเสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดเท่าใด ศาลก็จะกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ต้องเสียหายได้ไม่เกินจากที่ต้องเสียหายตามความเป็นจริง

จากกรณีศึกษาคดีสิ่งแวดล้อมที่มีการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในศาลยุติธรรม อาทิเช่น คดีหมายเลขแดงที่ 1267/2547 ของศาลแพ่ง ซึ่งในคดีนี้ศาลได้กำหนดค่าเสียหายที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบต่อจำเลยแต่ละคน คือ ค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาล ค่าเดินทางภายหลังวันฟ้องเพื่อไปพบแพทย์เพื่อตรวจดูอาการ ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่น อันมิใช่ตัวเงิน ค่าปลงศพ และค่าอุปการะเลี้ยงดู และในคดีหมายเลขแดงที่ 3426/2550 ของศาลอุทธรณ์ภาค 7 ซึ่งในคดีนี้ศาลได้พิพากษาให้จำเลยรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่จำเลย คือ ค่าใช้จ่ายใน

การรักษาพยาบาลก่อนฟ้อง ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลต่อเนื่องจนกว่าจะลดปริมาณของสารตะกั่วในร่างกายให้อยู่ในระดับที่จะไม่เกิดพิษต่อโจทก์ทั้งแปดภายในระยะเวลา 2 ปี ค่ากระป๋องที่ตายของโจทก์ ค่าที่ต้องเสียความสามารถ และโอกาสในการทำงานอย่างสิ้นเชิง หรือบางส่วน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ค่าเสื่อมสุขภาพ อนามัย ได้รับทุกขเวทนาทางด้านจิตใจและสูญเสียอวัยวะ คุณภาพชีวิต โอกาสที่จะพัฒนาคนอย่างมีศักดิ์ศรีและความสามารถที่จะสืบพันธุ์ได้ ค่าขาดประโยชน์ในการใช้น้ำอุปโภคบริโภค ขาดแหล่งอาหาร ขาดประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากห้วยคลิตี้

จากกรณีศึกษาดังกล่าวเห็นว่าค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ศาลจะกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามหลักกฎหมายละเมิดเท่านั้น กล่าวคือ หลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนของศาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 443 ซึ่งกำหนดค่าสินไหมทดแทน ซึ่งได้แก่ ค่าปลงศพและค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอื่นๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล เป็นต้น ค่าขาดไร้อุปกรณ์ หากกรณีที่ไม่ได้เสียชีวิตทันที ค่าสินไหมทดแทนย่อมรวมถึงค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์ที่ไม่สามารถทำงานได้ และหากเกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยเท่านั้น ตามมาตรา 444วรรคแรก ค่าสินไหมทดแทนรวมถึงค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ผู้เสียหายต้องเสียไป เช่น ค่ารักษาพยาบาล และยังรวมถึงค่าเสียความสามารถ ซึ่งค่าสินไหมทดแทนตามหลักกฎหมายละเมิดนี้ จะตั้งอยู่บนหลักการเยียวยาที่ต้องจ่ายไปจริง ในการพิจารณาคดี การนำสืบถึงค่าสินไหมทดแทนในส่วนนี้ ส่วนใหญ่ผู้เสียหายหรือโจทก์จะต้องมีเอกสารทางการเงิน เช่น ใบเสร็จในการรักษาพยาบาล ค่ายา ค่าใช้จ่ายจำเป็นอื่นๆ เป็นต้น เพื่อมาแสดงต่อศาลว่าได้ใช้จ่ายในการรักษาตัวเองไปเป็นจำนวนเท่าใด ถึงแม้ตามมาตรา 446 กำหนดให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายต่อร่างกายหรืออนามัย มีสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินด้วย เช่น กรณีของคดีโคบอลท์-60 ที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายจากการรั่วไหลของรังสีโคบอลท์-60 ศาลได้กำหนดให้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินแก่โจทก์แต่ละคนในคดีนี้ซึ่งมีอาการกลุ่มเม็ดเลือดและโครโมโซมผิดปกติ ผิวหนังไหม้ ดิฉี่ เชื้อ ถูกเจาะไขกระดูก มีความเครียด ต้องพักรักษาในห้องปลอดเชื้อ และต้องรับการตรวจรักษาอย่างต่อเนื่องอีก 10 ปี ศาลกำหนดค่าเสียหายส่วนนี้ให้จำนวน 100,000 บาท เป็นต้น

กรณีดังกล่าวจึงก่อให้เกิดปัญหาว่า การที่ผู้ก่อมลพิษก่อให้เกิดความเสียหายโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายของผู้ที่ได้รับความเสียหาย บางกรณีก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง ทั้งที่ผู้ก่อมลพิษย่อมคาดเห็นได้แล้วว่า จะก่อให้เกิดความเสียหายแต่ก็ยังกระทำการดังกล่าวโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา เช่น ในกรณีคดีลำห้วยคลิตี้ ที่ผู้ก่อมลพิษโดยการปล่อยน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารตะกั่วและสารเคมีจากการล้างแร่ ลอยแร่และแต่งแร่ ลงสู่ลำห้วยคลิตี้ซึ่งเป็นแหล่งดำรงชีพของคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงในหมู่บ้านคลิตี้ โดยชาวบ้านมีการใช้น้ำในลำห้วยดังกล่าวใน

การอุปโภคบริโภค ศาลในคดีนี้ได้กำหนดค่าสินไหมทดแทนให้ตามหลักกฎหมายละเมิดตามที่กล่าวมา จึงเกิดเป็นปัญหาในทางกฎหมายที่จะลงโทษผู้ก่อมลพิษนอกจากโทษทางอาญา ที่ผู้ก่อมลพิษได้ก่อมลพิษแก่สิ่งแวดล้อม อันเป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณนั้น ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความเสียหายที่ร้ายแรงต่อชีวิตร่างกาย อนามัย และทรัพย์สินของผู้ที่ได้รับความเสียหาย เพียงแค่ผู้ก่อมลพิษกระทำการโดยประมาท ไม่คำนึงถึงผลเสียหายที่จะตามมา ไม่มีความยำเกรงต่อการกระทำ เมื่อผู้ต้องเสียหายใช้สิทธิทางศาลเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายดังกล่าว ศาลยังคงกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง ซึ่งคำพิพากษาของศาลยังกำหนดค่าสินไหมทดแทนในส่วนนี้น้อยมาก หากเทียบกับความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ทรัพยากรธรรมชาติและมวลมนุษย์ จึงเป็นปัญหาที่ผู้ประกอบยังไม่ยำเกรงต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ยังคงก่อมลพิษโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้อื่นซ้ำๆ ต่อไป

จากการศึกษาตามหลักกฎหมายของต่างประเทศ มีหลักการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) ซึ่งเป็นหลักการที่ศาลสามารถสั่งให้ผู้ก่อมลพิษจ่ายค่าเสียหายในเชิงลงโทษได้ อันเป็นหลักกฎหมายของคอมมอนลอว์ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ได้กำหนดหลักการนี้ไว้ โดยคดีละเมิดสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกา ศาลจะกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษในความหมายของการลงโทษ หรือโทษที่สมควรจะได้รับตอบแทน อันเป็นการป้องกันหรือยับยั้งการกระทำซ้ำอีก หรือในประเทศออสเตรเลียที่ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ก่อมลพิษชดใช้ค่าเสียหายเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการเตือนผู้ประกอบการให้ตระหนักถึงผลที่จะได้รับ หากความเสียหายเกิดแก่สิ่งแวดล้อม

ค่าสินไหมทดแทนในคดีละเมิดของไทยยังไม่มีการนำหลักการในเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษ มาใช้อย่างกว้างขวาง แม้จะมีบ้างที่ศาลเคยวินิจฉัยไปในทางกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ เพื่อเป็นการลงโทษผู้ทำละเมิดในคดีที่โจทก์ฟ้องกล่าวหาว่าจำเลยกระทำละเมิดต่อโจทก์ในคดีแพ่ง

หากจะพิจารณาการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมและคดีผู้บริโภคแล้ว จะเห็นว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 42 กำหนดให้ ถ้าการกระทำที่ถูกฟ้องร้องเกิดจากการที่ผู้ประกอบธุรกิจกระทำโดยเจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรมหรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภคหรือกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันยอมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้บริโภค ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายแท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่างๆ เช่น ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบ

ธุรกิจได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบธุรกิจ การที่ผู้ประกอบธุรกิจได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้บริโภคมมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย โดยการกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษนี้ ให้ศาลมีอำนาจกำหนดได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด แต่ถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดมีจำนวนเงินไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด ซึ่งเป็นการกำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ จึงเห็นได้ว่าการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีผู้บริโภค ศาลมีอำนาจที่จะกำหนดค่าเสียหายเพื่อเป็นการลงโทษผู้ประกอบธุรกิจได้ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป

ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาเห็นได้ว่ามีลักษณะคดีที่แตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป หากจะยังคงใช้หลักกฎหมายในลักษณะละเมิดมาใช้บังคับ ยังไม่มีความเหมาะสมเพียงพอในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ต้องเสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดโดยไม่ยำเกรงถึงความเสียหายของผู้ก่อมลพิษ ซึ่งลักษณะของค่าเสียหายเชิงลงโทษ จะมีลักษณะที่จะทำให้ผู้ก่อมลพิษจะต้องชดใช้ค่าเสียหายเพื่อเป็นการลงโทษผู้ก่อมลพิษนั้นด้วย หากมีการนำหลักการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ ดังที่มีในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย หรือแม้กระทั่งในการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษในคดีผู้บริโภคของประเทศไทย มาปรับใช้กับการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนเห็นว่าจะเป็นการดำเนินการทางกฎหมายมาตรการหนึ่งที่จะช่วยบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งในตัวของผู้ที่ได้รับความเสียหายเองและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งยังอาจเป็นการป้องกันมิให้ผู้ประกอบการที่อาจจะก่อให้เกิดมลพิษรายอื่นให้มีความระมัดระวังในการประกอบการเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมต่อไป

4.1.2 ปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในอนาคต

การกำหนดค่าเสียหายในอนาคต หรือการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาดามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 444 วรรคสอง ซึ่งกำหนดให้ในเวลาที่ศาลพิพากษาคดี หากเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ๆ ความเสียหายนั้นได้มีแท้จริงเพียงใด ศาลมีอำนาจที่จะสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาได้ภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีได้

ความเสียหายในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นแตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป จึงเกิดปัญหาขึ้นว่า ความเสียหายนั้นอาจจะเกิดจากการสะสมของสารพิษในร่างกายโดยยังไม่ปรากฏอาการ ซึ่งบางกรณีอาจใช้เวลานานกว่าสองปีที่จะปรากฏอาการออกมาได้ เพราะสารพิษที่สะสมอยู่ในร่างกายยังไม่ปรากฏอาการ จากกรณีศึกษาการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในศาลยุติธรรม อาทิเช่น กรณีของคดีโคบอลท์-60 ที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายจากการรั่วไหลของรังสีโคบอลท์-60 ที่โรงกักที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 ขอให้ศาลสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาในส่วนค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหาย

แก่ร่างกายหรืออนามัยและค่าเสียหายที่เสียความสามารถในการประกอบกิจการของโจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 ภายในเวลา 2 ปี และให้จำเลยทั้งห้าร่วมกันหรือแทนกันจัดหาหรือวางหลักประกัน ความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยและค่าเสียหายที่เสียความสามารถในการประกอบกิจการของ โจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 ที่ศาลจะแก้ไขข้างต้นในวงเงินที่ศาลจะเห็นสมควรนั้น ประเด็นนี้ศาล พิพากษาว่า เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่าโจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 ต้องใช้เวลาในการตรวจและติดตาม ผลในอนาคต 10 ปี เนื่องจากมีโอกาสที่จะเป็นมะเร็งมากกว่าบุคคลทั่วไป แต่ไม่สามารถทราบได้ แน่ชัดว่าโจทก์ที่ 1 ที่ 3 ที่ 6 ถึงที่ 11 จะเป็นโรคมะเร็งหรือไม่และพันวิสัยที่จะทราบว่าความ เสียหายมีเพียงใด จึงสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาภายในกำหนดสองปีตามประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรคสอง ส่วนที่จะขอให้จำเลยวางประกันนั้น ศาลพิพากษาว่า เมื่อ ความเสียหายยังไม่เกิดขึ้นจึงไม่กำหนดให้จำเลยที่ 1 วางประกัน ตามกรณีศึกษาในคดีนี้ เห็นว่า ข้อเท็จจริงในการพิจารณาคดีปรากฏชัดแล้วว่า โจทก์ผู้ได้รับความเสียหายจากการที่รังสีโคบอลต์-60 รั่วไหลนั้น การที่รังสีแพร่กระจายออกมาทำให้มีบุคคลถึงแก่ความตาย โจทก์ได้รับอันตรายแก่ กาย มีโครโมโซมผิดปกติ ไชกระดูกฝ่อ กลุ่มเม็ดเลือดต่ำ ต้องเข้ารับการรักษาและต้องพบแพทย์ เป็นประจำอย่างต่อเนื่องอีก 10 ถึง 15 ปีเพื่อเฝ้าระวัง เนื่องจากบริเวณที่ได้รับรังสีมีโอกาสที่จะเป็น มะเร็งได้ง่าย¹ จึงเห็นว่าระยะเวลาในการปรากฏอาการของผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการก่อมลพิษ นั้น มีระยะเวลาดำเนินช้ายาวนานในการติดตามเฝ้าระวังว่า ผู้ที่ได้รับความเสียหายจะได้รับอันตราย ที่ร้ายแรงมากไปกว่าที่ผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในตอนแรกหรือไม่ หาก ผู้ที่ได้รับความเสียหายจะต้องรอให้ปรากฏอาการที่ชัดเจนแล้วค่อยนำคดีมาฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือ ค่าสินไหมทดแทน ก็อาจจะเป็นผลให้คดีของโจทก์ผู้เสียหายขาดอายุความอันเป็นผลให้ศาลต้อง พิพากษายกฟ้อง และเมื่อผู้เสียหายเลือกหนทางที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลเพื่อเรียกร้องค่าสินไหม ทดแทนในขณะที่ผู้เสียหายปรากฏอาการออกมาแล้ว แต่ผลทางการแพทย์ก็ยังไม่ปรากฏว่าต้องเฝ้า ติดตามมะเร็งผลอีก อย่างเช่นในคดีโคบอลต์-60 นี้ที่แพทย์ให้เฝ้าระวังติดตามอาการเป็นระยะเวลา 10 ถึง 15 ปี เนื่องจากมีโอกาสเป็นมะเร็งมากกว่าคนปกติ ซึ่งในทางกฎหมายการที่จะกำหนดค่า สินไหมทดแทนภายหลัง ในกรณีเกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยนั้น ตามประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรคสอง กำหนดให้ศาลสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นอีก ภายในระยะเวลาไม่เกิน 2 ปี ซึ่งหากเปรียบเทียบความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตของผู้ที่ได้รับความ เสียหายทางสิ่งแวดล้อมนั้น ระยะเวลาดังกล่าวยังไม่เหมาะสมกับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาไปแล้ว ทำให้เกิดปัญหาแก่ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการ ก่อให้เกิดมลพิษ โดยหากเขาเกิดเป็นโรคร้ายแรงกว่าขณะที่ศาลได้มีคำพิพากษา และระยะเวลาใน

¹ คดีหมายเลขแดงที่ 1269/2547 ของศาลแพ่ง.

การที่ศาลได้สงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาล่วงเลยระยะเวลา 2 ปีแล้ว ผู้เสียหายไม่อาจที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายในส่วนนี้ไปในคราวเดียวกันกับที่ได้ทำการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน ซึ่งเหตุแห่งการใช้สิทธิเรียกร้องเป็นอย่างเดียวกัน คือการที่จำเลยทำให้เกิดมลพิษ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายขึ้น ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า ควรให้การรองรับสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการกำหนดค่าเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตที่ปรากฏตามทางพิจารณาแล้วว่า เขาอาจจะได้รับอันตรายมากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะที่มีคำพิพากษา หากยึดหลักละเมิดทั่วไปมาใช้บังคับแก่คดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดังเช่นในปัจจุบัน อาจก่อให้เกิดการเยียวยาที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้ต้องเสียหายได้

ในปัญหาดังกล่าว จากการศึกษาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา มาตรา 40 กำหนดให้ ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยและในเวลาพิพากษาคดีเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ต้องไม่เกิน 10 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่ก่อนการแก้ไขต้องให้ออกาสคู่ความอีกฝ่ายที่จะคัดค้าน อันเป็นการกำหนดไว้โดยเฉพาะในคดีผู้บริโภค ซึ่งเป็นการแตกต่างจากหลักกฎหมายเรื่องละเมิด เพราะในคดีดังกล่าวความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพหรืออนามัย อาจค่อยๆสะสมอยู่และใช้เวลานานพอสมควรที่จะแสดงอาการภายหลังและเป็นการพ้นวิสัยที่จะหยั่งรู้ได้แน่ชัดในเวลาพิพากษาคดีว่าความเสียหายมีเพียงใด

ในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ความเสียหายที่ผู้ต้องเสียหายได้รับอาจจะต้องใช้เวลานานพอสมควรกว่าจะปรากฏอาการ ซึ่งขณะที่ผู้ต้องเสียหายฟ้องคดีนั้น ความเสียหายยังอาจจะไม่ปรากฏ หากความเสียหายอันเกิดจากการกระทำละเมิดของผู้ก่อมลพิษปรากฏภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาและล่วงเลยระยะเวลาที่ศาลได้สงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาไว้ ก็อาจทำให้ผู้ต้องเสียหายไม่ได้รับการเยียวยา ในกรณีนี้หากมีการแยกการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมออกจากคดีละเมิดทั่วไป และมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายในอนาคตโดยในกรณีที่เป็นการพ้นวิสัยที่หยั่งรู้ได้ว่าความเสียหายที่แท้จริงมีเพียงใด ศาลควรกำหนดให้สงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาได้ ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ปรากฏในทางพิจารณาว่าผู้เสียหายจะต้องเฝ้าระวังติดตามอาการระยะเวลานานเท่าใด ศาลก็ควรกำหนดระยะเวลาในการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษตามระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร โดยเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ต่างหากจากหลักละเมิด

4.2 ปัญหาเรื่องอายุความ

ความรับผิดชอบทางแพ่งในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนี้ มีกฎหมายหลายฉบับ ได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบไว้ ซึ่งตามวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนได้ทำการศึกษาไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด ซึ่งแต่ละฉบับได้กำหนดอายุความไว้แตกต่างกันไปแล้วแต่กรณีว่าผู้ต้องเสียหายจะฟ้องมาตามความรับผิดชอบแห่งกฎหมายฉบับใด

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ไม่ได้บัญญัติเรื่องอายุความไว้โดยเฉพาะจึงต้องใช้อายุความ 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30 ซึ่งเป็นอายุความที่ยาวที่สุดในเรื่องความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษ ดังเช่นในคดีสารปนเปื้อนในลำห้วยคลิตี้² ที่ศาลพิพากษาในประเด็นเรื่องอายุความว่า ฟ้องของโจทก์ทั้งแปดต้องด้วยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติใจความว่า แหล่งกำเนิดมลพิษใดก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใดๆ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ซึ่งชัดเจนว่าเป็นกรณีที่บัญญัติให้มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบอันเป็นการรับผิดชอบตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นหน้าที่ที่เกิดจากกฎหมายบัญญัตินั้นเอง มิใช่รับผิดชอบอันเกิดแต่มูลละเมิดดังที่จำเลยทั้งสองอุทธรณ์ ความรับผิดชอบหน้าที่ดังกล่าว ทั้งพระราชบัญญัติดังกล่าวและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัติอายุความไว้โดยเฉพาะ จึงมีกำหนด 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30

พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ตามมาตรา 67 ได้บัญญัติเรื่องอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากวัตถุอันตราย โดยกำหนดหลักเกณฑ์ว่า สิทธิเรียกร้องดังกล่าวเป็นอันขาดอายุความเมื่อพ้นสามปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการเสียหาย ดังเช่นในคดีการรั่วไหลของรังสีโคบอลต์-60³ ศาลมีคำพิพากษาในประเด็นนี้ว่าตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 มาตรา 4 บัญญัติให้วัตถุอันตรายหมายความว่า (6) วัตถุกัมมันตรังสี และมาตรา 67 วรรคแรก บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่วัตถุอันตรายตามพระราชบัญญัตินี้เป็นอันขาดอายุความเมื่อพ้นสามปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการเสียหายความเป็นวัตถุอันตรายและผู้ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน” เมื่อได้ความทางนำสืบของโจทก์และจำเลยว่า เครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60

² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3426/2550 ของศาลอุทธรณ์ภาค 7.

³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1269/2547 ของศาลแพ่ง.

เครื่องเกิดเหตุมีสารโคบอลต์-60 บรรจุอยู่และให้รังสีแกมมา จึงเป็นวัตถุกัมมันตรังสี ดังนั้นเมื่อ
 โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 ฟ้องว่าสาเหตุที่โจทก์ป่วยและมีผู้เสียชีวิตเนื่องจากได้รับรังสีจาก
 เครื่องฉายโคบอลต์-60 จึงเป็นกรณีที่โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 ฟ้องเรียกค่าเสียหายอันเกิด
 แต่วัตถุอันตราย ซึ่งมีอายุความสามปี โดยนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการเสียหายความเป็น
 วัตถุอันตรายและผู้ฟ้องต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน ฟ้องของโจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 จึงยังไม่ขาด
 อายุความ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคแรก บัญญัติให้สิทธิเรียกร้อง
 ค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการ
 ละเมิด

หากพิจารณาจากกฎหมายดังกล่าวแล้วเห็นได้ว่า อายุความในการเรียกร้องค่าสินไหม
 ทดแทนนั้นมีกำหนดอายุความแตกต่างกันไป ไม่เป็นไปในทางเดียวกัน โดยเฉพาะตามประมวล
 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคแรก กำหนดไว้ 1 ปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการทำ
 ละเมิด ซึ่งเป็นการกำหนดอายุความไว้ค่อนข้างสั้น หากผู้ต้องเสียหายได้รับความเสียหายจากการ
 กระทำละเมิดอื่นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่นอกเหนือจากการฟ้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและ
 รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ดังเช่น
 กรณีโจทก์ฟ้องและบรรยายฟ้องว่าจำเลยเป็นเจ้าของโรงงานทำเยื่อกระดาษ ตั้งโรงงานอยู่ใกล้ลำ
 ห้วยโจดซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติมีคลองระบายน้ำไหลลงสู่ลำห้วยโจดแล้วไหลลงน้ำพองและ
 แม่น้ำชี ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2541 ถึงเดือนกันยายน 2543 ต่อเนื่องกัน วันเวลาใดไม่ปรากฏชัด
 จำเลยจงใจหรือประมาทเลินเล่อปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลที่อยู่ในภาวะเช่นนั้นจำต้องมี
 ตามวิสัยและพฤติการณ์ แต่จำเลยหาได้ใช้ความระมัดระวังไม่ จำเลยให้ลูกจ้างปล่อยน้ำเสียที่เกิดจาก
 การผลิตเยื่อกระดาษจากโรงงานของจำเลยลงในลำห้วยโจดโดยจำเลยไม่ระมัดระวังและไม่บำบัด
 น้ำเสียนั้นก่อน เป็นเหตุให้น้ำพองเน่าเสียและน้ำเสียเข้าไปในกระชังปลาของโจทก์ ทำให้ปลาที่
 โจทก์เลี้ยงไว้ตายเสียหายจำนวนมาก ให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหาย จำเลยให้การต่อสู้ว่าโจทก์ฟ้องเกิน 1
 ปีนับแต่วันที่รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดที่ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน คดีโจทก์จึงขาด
 อายุความ และจำเลยยื่นคำร้องขอให้ศาลวินิจฉัยเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมายว่าคดีโจทก์ขาดอายุ
 ความ โจทก์ยื่นคำร้องคัดค้านว่าโจทก์ฟ้องจำเลยตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
 สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติเรื่องความรับผิดชอบทางแพ่งไว้เป็นการ
 เฉพาะ จึงเป็นบทยกเว้นไม่นำบทบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบทางแพ่ง ตามประมวลกฎหมาย
 แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 อันเป็นบททั่วไปมาใช้บังคับ แต่จากคำฟ้องของโจทก์ไม่ได้ตั้งประเด็น
 พิพาท หรือนำสืบและภาระการพิสูจน์ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
 สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มาตรา 96 คำฟ้องโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยเป็นผู้ทำละเมิดต่อโจทก์ ตาม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน คดีของโจทก์จึงขาดอายุความ พิพากษายกฟ้อง⁴ จึงเห็นว่าในคดีโจทก์มิได้ฟ้องจำเลยที่ทำละเมิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ศาลเห็นว่าโจทก์ฟ้องมาตามหลักกฎหมายละเมิด ซึ่งมีอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 วรรคแรก ซึ่งกำหนดอายุความไว้ 1 ปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการทำละเมิด อันเป็นอายุความที่สั้นเกินไปสำหรับคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนี้

อย่างไรก็ตาม กฎหมายวิธีพิจารณาความที่ได้กำหนดเป็นคดีเฉพาะของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 13 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ของอายุความในการฟ้องคดีผู้บริโภค โดยในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย โดยผลของสารที่สะสมอยู่ในร่างกายของผู้บริโภคหรือเป็นกรณีที่ต้องใช้เวลาในการแสดงอาการ ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในสามปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหายและรู้ตัวผู้ประกอบธุรกิจที่ต้องรับผิดชอบ แต่ไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหาย ซึ่งเป็นการขยายกำหนดอายุความให้ยาวกว่าอายุความละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคแรก

หากเปรียบเทียบกับอายุความในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งยังกำหนดอายุความตามหลักความรับผิดชอบในกฎหมายแต่ละฉบับที่กำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งไว้ โดยหากเป็นการฟ้องให้รับผิดชอบตามหลักละเมิดแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 กำหนดอายุความจะมีเพียง 1 ปี นับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการทำละเมิด จึงไม่เหมาะสมกับลักษณะความเสียหายของคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความเสียหายอันเกิดจากการกระทำละเมิดที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หากผู้ต้องเสียหายจะใช้สิทธิทางศาลซึ่งผู้ต้องเสียหายนั้นมักจะเป็นบุคคลที่ด้อยโอกาสทางการเงิน อาศัยอยู่ในบริเวณที่สภาพแวดล้อมไม่ค่อยดี เมื่อได้รับความเสียหายก็มักจะไม่ค่อยมีการนำคดีมาสู่ศาล นอกเสียจากได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และในคดีประเภทนี้การรวบรวมพยานหลักฐานค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อน การตรวจพิสูจน์ความเสียหายที่จะต้องนำข้อมูลส่วนนี้มาบรรยายฟ้องค่อนข้างใช้เวลานาน และอาการของผู้ต้องเสียหายบางกรณีก็ยังไม่ปรากฏอาการ ระยะเวลาของอายุความอาจจะไม่เพียงพอในการที่จะเก็บรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะพิสูจน์ความเสียหายต่อศาล และการแสดงอาการของผู้ต้องเสียหาย แม้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 จะไม่ได้กำหนดอายุความไว้โดยเฉพาะต้องใช้อายุความ 10 ปีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30 ก็ตาม แต่หากผู้ต้องเสียหายฟ้องเรียกร้องโดย

⁴ คำพิพากษาคดีแดงที่ 555/2550 ของศาลจังหวัดขอนแก่น.

อาศัยกฎหมายฉบับอื่นก็ต้องใช้อายุความตามกฎหมายฉบับนั้น ซึ่งเป็นอายุความที่สั้นเกินไป ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการกำหนดให้คดีประเภทใดที่ถือว่าเป็นคดีสิ่งแวดล้อม และควรกำหนดอายุความสำหรับคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ โดยหากเป็นการฟ้องเป็นคดีสิ่งแวดล้อมแล้ว ย่อมต้องบังคับตามกฎหมายที่กำหนดอายุความสำหรับคดีสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมาใช้บังคับ โดยไม่นำอายุความที่บัญญัติไว้ในคดีละเมิดทั่วไปมาใช้บังคับแก่การก่อละเมิดที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงลักษณะความเสียหายอันเกิดเป็นคดีสิ่งแวดล้อม ระยะเวลาในการเตรียมคดี พยานหลักฐานต่างๆ การสะสมของมลพิษในร่างกายที่กว่าจะปรากฏอาการ

4.3 ปัญหาข้อขัดข้องในวิธีพิจารณาความ

การดำเนินคดีในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ยังคงอยู่ภายใต้บังคับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จากการศึกษาจะเห็นว่าเกิดปัญหาข้อขัดข้องในทางพิจารณาความดังต่อไปนี้

4.3.1 ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจฟ้อง

การพิจารณาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอำนาจฟ้องในคดีสิ่งแวดล้อม ต้องพิจารณาไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 จึงเกิดปัญหาในการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดังต่อไปนี้

4.3.1.1 ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

การเป็นผู้ต้องเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันยังไม่มีคำนิยามที่บัญญัติชัดเจนในกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ใช้บังคับอยู่ การพิจารณาถึงการเป็นผู้ต้องเสียหาย จะต้องพิจารณาจากความเสียหายซึ่งได้กำหนดไว้ในกฎหมายแต่ละฉบับ ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำการศึกษาความรับผิดชอบทางแพ่งไว้ในกฎหมาย 3 ฉบับ คือ ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และความรับผิดชอบทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด และทรัพย์สิน จากความรับผิดชอบทางแพ่งในกฎหมายแต่ละฉบับ จะเห็นได้ว่าการที่จะเป็นผู้ต้องเสียหายในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้นั้น ประการสำคัญคือ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้นโดยตรง เช่น

ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งบัญญัติในมาตรา 96 ความเสียหายตามมาตรา 96 นี้จะต้องเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐ

เสียหายด้วยประการใดๆ หรือในมาตรา 97 ความเสียหายตามมาตรา 97 นี้คือ เป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือสาธารณชนของแผ่นดิน

ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 มาตรา 63 ซึ่งต้องรับผิดชอบในการเสียหายอันเกิดแต่วัตถุอันตราย

ความรับผิดชอบทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด มาตรา 420 จะต้องมีการทำละเมิดให้เสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด หรือในลักษณะทรัพย์สิน ก็ต้องมีความเสียหายเกิดขึ้น

การพิจารณาถึงการเป็นผู้ต้องเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ตามหลักกฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทย ยังคงยอมรับในความเสียหายที่เกิดขึ้นและผู้ต้องเสียหายต้องได้รับความเสียหายที่ปรากฏผลขึ้นชัดเจนแล้วเท่านั้น ประเทศไทยยังไม่ยอมรับบุคคลที่เพิ่งแต่ได้รับสารพิษแต่ยังไม่ปรากฏอาการ หรือบุคคลที่คาดหมายหรือเชื่อได้แน่ว่าจะเกิดอันตราย หรือความเสียหายที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ โดยบุคคลดังกล่าวไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ทัน จะเห็นว่าบุคคลดังกล่าวยังไม่อาจที่จะใช้สิทธิทางศาลได้ เนื่องจากเขายังไม่เป็นผู้ต้องเสียหาย ที่กฎหมายกำหนดให้ มีอำนาจฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ซึ่งบัญญัติว่า เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งหรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นก็ชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมาย จึงเกิดปัญหาว่า ข้อเท็จจริงเพียงใดที่เป็นการโต้แย้งสิทธิ ที่จะมีการฟ้องเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน จากมาตราดังกล่าว การพิจารณาถึงสิทธิที่จะให้มีการฟ้องได้จึงต้องพิจารณาจากกฎหมายในส่วนสารบัญญัติ กล่าวคือจะต้องมีข้อโต้แย้ง กระทบกระเทือนสิทธิหรือหน้าที่อันเป็นเหตุให้มีการฟ้องร้องกันได้ หากจะพิจารณาถึงกฎหมายในส่วนสารบัญญัติ ในกรณีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนี้ ต้องพิจารณาจากหลักความรับผิดชอบทางแพ่งในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและการเยียวยา ในการพิจารณาถึงบุคคลที่ได้รับสารเคมี หรือวัตถุมีพิษเข้าสู่ร่างกาย แต่ยังไม่ปรากฏอาการจากสารพิษดังกล่าว ซึ่งผลกระทบต่อร่างกายและอนามัยหรือความเสียหายของบุคคลผู้รับมลพิษในลักษณะนี้ในต่างประเทศเรียกว่าเป็นความเสียหายจากการสัมผัสมลพิษ แต่ยังไม่ปรากฏผล (Post-Exposure, Pre-Symptom) โดยถือว่าการที่บุคคลที่เพิ่งแต่ได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายหรือสัมผัสสารพิษ อันเกิดจากการก่อมลพิษนั้น เป็นความเสียหายที่บุคคลดังกล่าวได้รับแล้ว แม้จะยังไม่ปรากฏอาการให้เห็นชัดเจนมาก็ตาม แต่ในกฎหมายของประเทศไทย ยังไม่มีการยอมรับหลักการดังกล่าว เพื่อให้เป็นความเสียหายอันจะเป็นผลให้บุคคลดังกล่าวเป็น

ผู้ต้องเสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษ ยังคงถือตามความเสียหายที่ปรากฏขณะที่มีการฟ้องคดี เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น

การกำหนดนิยามของคำว่าผู้เสียหาย แม้ยังไม่มีคำนิยามที่ชัดเจนในกฎหมายที่ใช้บังคับ จากการศึกษาที่มีการนิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” ไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550 หมวด 1 ข้อความทั่วไป ข้อ 4 ว่า “ผู้เสียหาย” หมายความว่า ผู้ได้รับความเสียหายไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมจากการกระทำ ความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และให้หมายความรวมถึงผู้ที่ได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย โดยผลของสารที่สะสมอยู่ในร่างกายซึ่งต้องใช้เวลาการแสดงอาการ และความเสียหายนั้นสามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิชาการ จึงเห็นว่าตามระเบียบฉบับนี้เป็น การวางหลักเกณฑ์ในการเป็นผู้เสียหายไว้เพื่อพิจารณาว่าบุคคลใดที่มีสิทธิได้รับการเยียวยาจากการกระทำ ความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม และยังได้ขยายไปถึงบุคคลที่ได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย โดยผลของสารที่สะสมอยู่ในร่างกายซึ่งต้องใช้เวลาในการแสดงอาการ โดย ความเสียหายนั้นต้องพิสูจน์ได้ตามหลักวิชาการ จึงเป็นการยอมรับหลักการที่ว่าความเสียหายในคดี สิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะของการสะสมสารอยู่ในร่างกาย ต้องใช้เวลาในการที่จะแสดงอาการ ออกมา โดยต้องมีการพิสูจน์ตามหลักวิชาการหรือในทางการแพทย์นั่นเอง

ในการกำหนดนิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550 ดังกล่าว เห็นว่าในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ยังไม่มีการกำหนดนิยามของการเป็นผู้ต้องเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน การเป็นผู้ต้องเสียหายหรือบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องยังต้อง บังคับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ซึ่งหากพิจารณาตามหลักเกณฑ์ ดังกล่าว บุคคลที่เพียงแต่ได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกาย แต่ยังไม่ปรากฏอาการย่อมไม่อาจเป็นผู้ต้องเสียหายเพื่อใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนได้ เนื่องจากยังไม่มีผลของความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัยของบุคคลดังกล่าว

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า หากมีการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดี สิ่งแวดล้อมขึ้น โดยเฉพาะ โดยบัญญัติหลักเกณฑ์ในการเป็นผู้ต้องเสียหายที่จะมีสิทธิฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไว้ให้ชัดเจน ให้หมายความรวมถึงบุคคลที่ได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย โดยผลของการที่สารพิษเข้าสู่ร่างกาย ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการแสดงอาการ และความเสียหายนั้นสามารถพิสูจน์ได้ในทางการแพทย์

4.3.1.2 การไม่จำกัดอำนาจฟ้อง

ความเสียหายในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หากพิจารณาถึงลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป จึงอาจเกิดปัญหาในบางกรณีที่ประชาชนทั่วไปยังไม่อาจใช้สิทธิฟ้องเพื่อที่จะรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะ คงจำกัดเฉพาะแต่กรณีต้องได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ หรือต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น ดังเช่นกรณีที่ศาลได้เคยวินิจฉัยในคดีล่าห้วยคลิตี้ ที่โจทก์ขอให้บังคับจำเลยให้จำเลยทั้งสองร่วมกันแก้ไขและฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ โดยนำตะกั่วที่ตกค้างอยู่ในลำห้วยคลิตี้ออกไปให้หมด เพื่อให้ห้วยคลิตี้สะอาดปราศจากสารตะกั่ว โดยให้จำเลยทั้งสองเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย และให้กรมควบคุมมลพิษเป็นผู้ตรวจสอบและดูแลการแก้ไขฟื้นฟูห้วยคลิตี้ให้สะอาดปราศจากสารตะกั่วและสารเคมีต่างๆ ให้มีสภาพธรรมชาติดั้งเดิม ศาลเห็นว่า ขณะที่โจทก์ทั้งแปดฟ้องคดีนี้ยังไม่มีความหมายใดบัญญัติรับรองสิทธิให้โจทก์ทั้งแปดฟ้องและขอให้บังคับตามคำขอท้ายฟ้องดังกล่าวได้ โดยศาลเห็นว่าไม่มีความหมายบัญญัติรับรองสิทธิให้ประชาชนทั่วไปฟ้องเพื่อบังคับให้ผู้ก่อมลพิษ ทำการแก้ไขและฟื้นฟูกรณีทรัพยากรธรรมชาติที่เสียไปและกลายเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษ กฎหมายยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปมีอำนาจฟ้องได้ หรือในกรณีการใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1337 ต่อความเสียหายที่เกิดต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนดให้บุคคลที่มีอำนาจฟ้อง นอกจากจะต้องเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์แล้ว ยังต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษมากกว่าคนอื่น อย่างเช่น กรณีที่มีโรงงานหรือบุคคลใดได้ทำให้แม่น้ำเน่าเสีย เจ้าของที่ดินที่อยู่ติดกับแม่น้ำนั้น ก็จะไม่มียุทธวิธีฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ก่อให้เกิดมลพิษหรือบังคับเขาให้กำจัดมลพิษจากแม่น้ำให้หมดสิ้นไปได้ เพราะมิได้เป็นผู้ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษมากกว่าคนอื่น อันเป็นการจำกัดอำนาจฟ้องของผู้ที่ได้รับความเสียหายในส่วนนี้ จึงยังไม่อาจคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องเสียหายหรือประชาชนทั่วไปที่อาจได้รับความเสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษนั้น หรือพบเห็นความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมได้ เนื่องจากยังไม่มีความหมายรับรองถึงสิทธินั้น จึงยังไม่ถือว่าเป็นผู้ที่ถูกโต้แย้งสิทธิ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55

ในกรณีนี้จากการศึกษาในหลักการของกฎหมายสิ่งแวดล้อม พบว่ามีหลักการฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suits) ซึ่งเป็นหลักการฟ้องคดีของประเทศสหรัฐอเมริกาโดยหลักการที่ว่าทรัพย์สินและทรัพยากรบางประการเป็นสมบัติร่วมกันของมหาชน หากมีการกระทบกระเทือนถึงสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ก็ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้ได้รับความเสียหาย จึงให้ประชาชนมีสิทธิฟ้องคดีได้ และจากการศึกษากระบวนการพิจารณาคดีของประเทศออสเตรเลีย ในศาลสิ่งแวดล้อมของรัฐนิวเซาท์เวลส์ ในการนำคดีมาสู่ศาลจะมีการลดอุปสรรคในการฟ้องคดีโดยการไม่จำกัดอำนาจฟ้อง (Open Standings) โดยไม่จำกัดเฉพาะบุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำของจำเลยเท่านั้น

จากหลักกฎหมายดังกล่าว หากพิจารณาเปรียบเทียบกับอำนาจฟ้องของประเทศ ไทย การที่ประเทศไทยยังไม่เปิดกว้างในบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจฟ้องในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ยังก่อให้เกิดปัญหาในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ ในกรณีที่ฟ้อง เพื่อให้ขจัดมลพิษในแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ผู้ก่อให้เกิดมลพิษทำให้เสียหาย เนื่องด้วยใน ประเทศไทยยังไม่มีการแยกคดีสิ่งแวดล้อมออกจากคดีทั่วไป ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนใน คดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ยังคงต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งยังคงต้อง ถูกจำกัดอำนาจฟ้องของผู้ต้องเสียหาย กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า หากมีการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณา ความคดีสิ่งแวดล้อม ควรมีการกำหนดในเรื่องอำนาจฟ้อง โดยไม่จำกัดอำนาจฟ้อง กรณีที่ผู้ได้รับความเสียหายฟ้องผู้ก่อมลพิษให้ขจัดมลพิษ แก้ไขและฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ผู้ก่อมลพิษ ก่อให้เกิดความเสียหาย โดยผู้ก่อมลพิษต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษนั่นเอง จะเป็นการ ทำให้ความเสียหายในส่วนนี้ได้รับการเยียวยา และก่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลอื่นที่อยู่ในบริเวณ นั้นด้วย

4.3.1.3 การฟ้องคดีแบบกลุ่ม

ความเสียหายในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนี้ จากการศึกษาลักษณะของคดี สิ่งแวดล้อมมาแล้วนั้น จะเห็นว่าความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจะมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของ บุคคลในสังคมเป็นจำนวนมาก ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการก่อมลพิษย่อมมีเป็นจำนวนมาก เช่นกัน ในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นจำนวนมากนี้ กฎหมายไทย ได้มีบทบัญญัติในการดำเนินคดีกรณีดังกล่าวไว้เช่นกัน อาทิ การเป็นคู่ความร่วมมือ ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59 โดยกำหนดให้ผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่ง คดี หรือมีส่วนได้เสียร่วมกันในมูลเหตุอันเป็นรากฐานแห่งคดี หรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันตาม กฎหมาย สามารถเป็นคู่ความร่วมมือกันได้ หรือการร้องสอด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ แพ่ง มาตรา 57 ซึ่งกำหนดให้บุคคลที่มีได้เป็นคู่ความมาตั้งแต่เริ่มฟ้องคดี สามารถร้องสอดเข้ามา เป็นคู่ความในภายหลังได้ หรือการมอบอำนาจให้ดำเนินคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ แพ่ง มาตรา 60 ที่กำหนดให้ผู้เสียหายแต่ละคนมีสิทธิที่จะมอบอำนาจให้บุคคลอื่นฟ้องคดีแทนตน ได้ ในฐานะผู้แทนในการดำเนินคดี หรือการรวมการพิจารณาคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง มาตรา 28 ที่กำหนดให้กรณีที่มีคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลหลายเรื่อง ถ้าคดีเหล่านั้น เกี่ยวเนื่องกันและคู่ความทั้งหมดหรือแต่บางฝ่ายเป็นคู่ความเดียวกัน อาจมีการพิจารณาคดีรวมกัน ได้ จึงเห็นว่าในการดำเนินคดีที่มีการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กรณีมี ผู้เสียหายหลายคน กฎหมายได้บัญญัติหลักเกณฑ์ต่างๆไว้หลายกรณี แต่ก็ยังเป็นเพียงเครื่องมือทาง กฎหมายในการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป ที่อาจมีความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เอกชนเพียงบางคนหรือบาง กลุ่มเท่านั้น การพิจารณาคดีก็มีจุดประสงค์เพียงการบังคับหนี้ให้แก่เอกชนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น แต่

ในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากลักษณะของความเสียหายต้องมีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ในการดำเนินคดีกรณีมีผู้เสียหายหลายคน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในปัจจุบันที่มีอยู่ ยังคงไม่อาจรวดเร็วเพียงพอกับความเสียหายที่ผู้ต้องเสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษได้รับ โดยกระบวนการต่างๆที่มีอยู่ จะต้องมีการไต่สวนคำร้อง และเนื่องจากมีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก ศาลก็ต้องพิจารณาคำร้องของแต่ละคนเป็นรายๆไป ระยะเวลาในการไต่สวนคำร้องดังกล่าวย่อมต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานกว่าศาลจะมีคำสั่ง ซึ่งคดีสิ่งแวดล้อมต้องการมาตรการทางกฎหมายที่รวดเร็ว และสะดวกต่อผู้เสียหายที่มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งแตกต่างไปจากการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป

จากการศึกษามาตรการในต่างประเทศกรณีมีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินคดี โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการยอมรับให้เอกชนสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อมที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากได้ โดยวิธีการนี้เรียกว่า การฟ้องคดีแบบกลุ่ม Class Action โดยมีหลักการให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งดำเนินคดีในฐานะส่วนตัว หรือฐานะเป็นผู้แทนของผู้อื่นที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อที่ศาลจะได้พิจารณาคดีและมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในครั้งเดียว

ในประเทศไทยยังไม่มีหลักการฟ้องคดีแบบกลุ่มดังเช่นของประเทศสหรัฐอเมริกา กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า หากมีการนำรูปแบบในการฟ้องคดีแบบกลุ่มหรือการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้กับรูปแบบการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก จะทำให้การฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมสะดวก รวดเร็วมากขึ้น แต่จะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการฟ้องคดีแบบกลุ่มของต่างประเทศมาใช้ในการฟ้องในประเทศไทย โดยในต่างประเทศบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุดในการดำเนินคดีแบบกลุ่มคือ ทนายความ เนื่องจากทนายความจะเป็นคนที่ดำเนินคดีเพื่อรักษาผลประโยชน์ของลูกความของตน และของสมาชิกกลุ่มที่ลูกความของตนได้เป็นผู้แทนกลุ่มทั้งหมด แต่ในประเทศไทย หากจะมีการนำรูปแบบดังกล่าวมาใช้ทั้งหมด ผู้เขียนเห็นว่ายังคงไม่มีความพร้อมที่เพียงพอในการที่จะให้ทนายความเข้ามามีบทบาทอย่างเต็มที่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากสังคมไทย หากมีความเสียหายเกิดขึ้น บุคคลที่ได้รับความเสียหายมักจะเป็นบุคคลที่ฐานะทางการเงินไม่ค่อยดี บุคคลดังกล่าวย่อมต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ในการเรียกร้องค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทน หากจะให้ผู้ที่ได้รับ ความเสียหายดำเนินการฟ้องคดีกันเองคงไม่อาจที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่ และตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 8 (5) กำหนดให้ องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนตามมาตรา 7 แล้ว อาจได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากราชการ ในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากภาวะมลพิษอันเกิดจากการรั่วไหลหรือ

แพร่กระจายของมลพิษ รวมทั้งเป็นผู้แทนในคดีที่มีการฟ้องร้องต่อศาล เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายด้วย แต่ตามบัญญัติมาตราดังกล่าวจะเห็นว่ากฎหมายก็มิได้กำหนดให้องค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้ต้องเสียหายโดยตรง แต่เป็นเพียงการกำหนดให้ได้รับการช่วยเหลือจากราชการในกิจการต่างๆ ขององค์กร รวมถึงการเป็นผู้แทนในการฟ้องคดี และอีกหน่วยงานที่ผู้ต้องเสียหายจะร้องขอความช่วยเหลือ ก็คือ หน่วยงานของรัฐ หากมีความเสียหายเกิดขึ้นทางสิ่งแวดล้อม ประชาชนมักจะร้องเรียนต่อหน่วยงานของรัฐว่ามีการกระทำผิดกฎหมาย เป็นเหตุให้ประชาชนได้รับความเสียหายเมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าในการฟ้องคดีแบบกลุ่ม ควรมีองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม หรือหน่วยงานของรัฐเข้ามารับผิดชอบช่วยเหลือประชาชนเหล่านี้ที่ได้รับความเดือดร้อน โดยให้อำนาจในการฟ้องคดีแทนประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นตัวแทนในการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน โดยนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ โดยให้องค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม หรือหน่วยงานของรัฐเป็นผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีของผู้แทนกลุ่มที่ได้รับความเสียหาย และสมาชิกในกลุ่มที่ได้รับความเสียหายจากการก่อให้เกิดความเสียหายเช่นเดียวกับผู้แทนกลุ่มตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา

4.3.2 ปัญหาเกี่ยวกับค่าฤชาธรรมเนียม

ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การนำคดีมาสู่ศาลจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เริ่มต้นตั้งแต่ค่าขึ้นศาล ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ซึ่งเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 149 ได้กำหนดเรื่องค่าธรรมเนียมไว้ว่า ค่าฤชาธรรมเนียม ได้แก่ ค่าธรรมเนียมศาล ค่าสืบพยานหลักฐานนอกศาลค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทางและค่าเช่าที่พักของพยาน ผู้เชี่ยวชาญ ล่าม และเจ้าพนักงานศาล ค่าทนายความ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ตลอดจนค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ตลอดจนค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ บรรดาที่กฎหมายบังคับให้ชำระ และในวรรคสองกำหนดให้คู่ความผู้ยื่นคำฟ้องเป็นผู้ชำระเมื่อยื่นคำฟ้อง

ในคดีเกี่ยวกับกับสิ่งแวดล้อมนั้นผู้ที่ได้รับความเสียหายส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่ด้อยโอกาสทางการเงิน มักจะเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่มีฐานะทางการเงินเพียงพอในการที่จะนำคดีมาสู่ศาลได้ จึงเป็นอุปสรรคในการที่ผู้ต้องเสียหายจะนำคดีมาสู่ศาล แม้ว่าการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จะมีหลักเกณฑ์เรื่องการยกเว้นค่าธรรมเนียมไว้ ก็เป็นหลักเกณฑ์ที่ต้องใช้ระยะเวลาในการไต่สวนคำร้องขอที่ค่อนข้างนาน ผู้ต้องเสียหายยังต้องทนรับกับความเสียหายนั้นอยู่ต่อไป จึงเป็นปัญหาหนึ่งของผู้ต้องเสียหายไม่อาจนำคดีมาสู่ศาลได้ ดังเช่นในคดี

คำห่วยคดี⁵ ที่โจทก์ทั้งแปดฟ้องและแก้ไขคำฟ้องโดยได้รับอนุญาตให้ดำเนินคดีอย่างคนอนาถา ซึ่งศาลต้องใช้ระยะเวลาในการไต่สวนคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลทุกคนก่อนพิจารณาสั่ง จึงเป็นการดำเนินคดีที่ยังต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินคดีที่ล่าช้า และเป็นอุปสรรคสำคัญในการที่จะนำคดีมาสู่ศาล หรือในคดีรื้อไพลของสาร โคบอลต์-60⁶ ที่โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 ที่ 6 ถึงที่ 11 ได้รับอนุญาตให้ดำเนินคดีอย่างคนอนาถา ส่วนโจทก์ที่ 5 และที่ 12 ไม่ได้รับอนุญาตให้ดำเนินคดีอย่างคนอนาถา และไม่ชำระค่าขึ้นศาลภายในกำหนดศาลจึงไม่รับคำฟ้อง โดยโจทก์ที่ 5 นั้นเป็นมารดา และเป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกของลูกจ้างที่ทำงานอยู่ในร้านรับซื้อของเก่าของโจทก์ที่ 1 และได้เสียชีวิตจากเหตุการณ์นี้ และโจทก์ที่ 12 นั้นเป็นเจ้าของร้านเสริมสวย ซึ่งตั้งอยู่ติดกับร้านค้าของเก่าของโจทก์ที่ 1 ซึ่งโจทก์ที่ 12 ได้รับกัมมันตภาพรังสี โดยในขณะนั้นโจทก์ที่ 12 ได้ตั้งครรภ์ประมาณ 2 เดือนเศษ เมื่อเข้ารับการตรวจร่างกาย แพทย์ได้ลงความเห็นแนะนำให้โจทก์ที่ 12 ทำแท้งบุตรในครรภ์เนื่องจากบุตรในครรภ์ได้รับอันตรายจากกัมมันตภาพรังสี โจทก์ที่ 12 จึงต้องทำแท้งบุตร จึงเห็นได้ว่าการที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีอย่างคนอนาถา ศาลจำต้องไต่สวนและพิจารณาสั่ง หากโจทก์ผู้ต้องเสียหายนำสืบตามหลักเกณฑ์ไม่ได้ และเมื่อไม่มีเงินค่าธรรมเนียมวางศาล ศาลก็จะมีคำสั่งไม่รับฟ้องอันเป็นการทำให้คดีของโจทก์ไม่ได้รับการพิจารณา เพียงเพราะโจทก์ไม่มีเงินค่าธรรมเนียมศาลมาวางเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีฟ้องเรียกค่าเสียหาย ทั้งที่ตัวโจทก์ได้รับความเสียหายจริง ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า ในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หากยังต้องบังคับเรื่องค่าธรรมเนียมศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอย่างเช่นคดีละเมิดทั่วไป ภาระในค่าธรรมเนียมศาลดังกล่าวก็ยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญของผู้ต้องเสียหาย หากเขาไม่อาจนำสืบได้ในชั้นไต่สวนคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล คดีของเขาก็ไม่อาจที่จะได้รับการพิจารณาเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่เขาได้ ประกอบกับฐานะทางการเงินที่ไม่ค่อยดีของผู้ต้องเสียหายบางรายในคดีประเภทนี้ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ที่ประสบกับปัญหาดังกล่าวในการนำคดีมาสู่ศาล หากมีการนำแนวคิดในเรื่องการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลมาใช้กับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จะเป็นการลดอุปสรรคในการนำคดีมาสู่ศาลได้เป็นอย่างดี โดยจะทำให้ผู้ต้องเสียหายซึ่งส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องนี้ มีโอกาสที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เขาได้รับอย่างเป็นธรรมมากขึ้น

จากการศึกษากระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ โดยในประเทศออสเตรเลีย ศาลสิ่งแวดล้อมในรัฐนิวเซาท์เวลส์ ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ไว้ โดยการ

⁵ คำพิพากษาคดีแดงที่ 3426/2550 ของศาลอุทธรณ์ภาค 7.

⁶ คำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ 1269/2547 ของศาลแพ่ง.

พิจารณาเรื่องค่าขึ้นศาลหรือค่าใช้จ่ายของคู่ความนั้นจะมีได้กำหนดอย่างคดีละเมิดทั่วไป ศาลจะต้องพิจารณาคดีนั้นเป็นคดีที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไปหรือไม่ หากเป็นคดีดังกล่าวศาลก็จะใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าขึ้นศาลให้ตามความเหมาะสม

ศาลสิ่งแวดล้อมในรัฐออสเตรเลียใต้ ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับค่าธรรมเนียมไว้โดยปกติคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีไม่มีราคา (No Costs Jurisdiction) ซึ่งคู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องรับผิดชอบในค่าธรรมเนียมของตนเอง ซึ่งโดยหลักผู้นำคดีสิ่งแวดล้อมมาศาลต้องจ่ายค่าธรรมเนียมหรือวางเงินประกันตามจำนวนที่เป็นธรรมและศาลเห็นสมควรเอง

ส่วนในประเทศไทย หลักเกณฑ์ในเรื่องค่าธรรมเนียมที่ได้รับการยกเว้นได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวในการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์นี้ไว้ โดยให้การยื่นคำฟ้องตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ในคดีผู้บริโภคซึ่งดำเนินการโดยผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคให้ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งปวง

จากการศึกษาดังกล่าวมาเห็นว่า หลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นหลักเกณฑ์ที่ช่วยลดอุปสรรคในการนำคดีมาสู่ศาลได้อย่างมาก เพราะผู้ต้องเสียหายไม่มีอุปสรรคในข้อนี้ก็เป็นการสะดวกที่จะนำคดีมาสู่ศาลเพื่อขอให้ศาลเป็นผู้เยียวยาความเสียหายแก่ผู้ต้องเสียหายได้

4.3.3 ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจคำฟ้อง

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เริ่มต้นด้วยการทำคำฟ้องยื่นต่อศาล โดยหลักเกณฑ์ในการทำคำฟ้องนั้นต้องทำเป็นหนังสือ ยื่นต่อศาลและต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาและคำขอบังคับ จึงมีปัญหาว่าในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ศาลมักตีความคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 อย่างเคร่งครัดเกินไปไม่เหมาะสมกับคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคดีที่ต้องใช้เวลาในการแสดงผลเสียหาย จึงอาจเป็นไปได้ว่าในบางคดีที่โจทก์มิได้บรรยายฟ้องให้แจ้งชัด และศาลใช้การตีความที่เคร่งครัดมากเกินไปจึงตัดฟ้องของโจทก์ด้วยการยกฟ้อง เช่น คดีระหว่างนางสุมาลี โพธิ์ศรี กับพวก โจทก์ และ กรมการบินพาณิชย์ กับพวก จำเลย โดยโจทก์ฟ้องขอให้ศาลพิพากษาให้จำเลยทั้งสี่ระงับการก่อสร้างโครงการพัฒนาท่าอากาศยานขอนแก่นจนกว่าจะแก้ไขปัญหามลภาวะสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อโจทก์ทั้งสิบหกและประชาชนและเพิกถอนมติคณะรัฐมนตรีที่อนุมัติการก่อสร้างโครงการพัฒนาท่าอากาศยานขอนแก่นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเสีย ในคดีนี้ศาลชั้นต้นตรวจคำฟ้องแล้วมีคำสั่งว่า ตามคำฟ้องไม่ปรากฏว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ได้ออกกฎกระทรวงกำหนดให้การทำอากาศยานขอนแก่นซึ่งเป็น โครงการหรือกิจการของส่วนราชการ จำเลยที่ 1 และที่ 2 ให้มีหน้าที่ต้องเสนอรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและ

รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 44(3) จึงไม่รับคำฟ้อง คืบค่าขึ้นศาลแก่โจทก์ ทั้งสิบหก โจทก์ทั้งสิบหกอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า โจทก์ทั้งสิบหกหาได้บรรยายฟ้องว่าเขต พื้นที่ก่อสร้างคดีนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมได้ออก กฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43, 44 (3) แห่ง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ไม่ ฟ้องโจทก์ทั้งสิบหก ส่วนนี้จึงมีข้อด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 วรรคสอง⁷ จึงเห็นว่าในคดี นี้ศาลมีคำสั่งไม่รับฟ้องของโจทก์ ทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินคดีค่อนข้างนาน ซึ่งไม่ เหมาะสมแก่คดีสิ่งแวดล้อมที่ต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ ในการฟ้อง เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนี้ จากลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมที่เกิด มักจะ เป็นความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติของบุคคลทั่วไป ซึ่งการฟ้องคดี ดังกล่าวหากจะมองอีกด้านหนึ่งย่อมเป็นการฟ้องเพื่อประโยชน์สาธารณะ เนื่องจากการฟ้องเพื่อ เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนแก่บุคคลที่ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก ศาลจึงไม่ควรถือหลัก เครื่องวัดในเรื่อรูปแบบของคำฟ้องมากเกินไป ควรถือหลักผ่อนปรนเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดย ควรให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องได้ หากศาลเห็นว่าฟ้องของโจทก์ยังไม่ถูกต้อง หรือยังไม่ชัดเจนเพียงพอ อันเป็นการทำลายหลักในเรื่องฟ้องเคลือบคลุมเสีย เพื่อเป็นการรวดเร็วใน การดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่จะต้องมีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์

จากการศึกษากระบวนการดำเนินคดีในประเทศไทย พบว่าตามพระราชบัญญัติวิธี พิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการตรวจคำฟ้องของศาลไว้ในคดี ผู้บริโภคไว้โดยเฉพาะ ตามมาตรา 20 วรรคสองได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ว่า คำฟ้องต้องมี ข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดีรวมทั้งคำขอบังคับชัดเจนพอที่จะทำให้เข้าใจข้อหาได้ หากศาล เห็นว่าคำฟ้องนั้น ไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องใน ส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้ ซึ่งได้เป็นการผ่อนคลายหลักของประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 ไป ผู้เขียนจึงเห็นว่า หากในคดีสิ่งแวดล้อมมีการจัดทำกฎหมายวิธี พิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นมาโดยเฉพาะ ควรมีการผ่อนคลายหลักในเรื่องนี้ลง โดยให้อำนาจศาลใน การใช้ดุลพินิจที่จะสั่งให้โจทก์สามารถแก้ไขคำฟ้องให้ถูกต้องได้ เพื่อความรวดเร็วในการ ดำเนินการแก้ไขเยียวยาความเสียหายของโจทก์

⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 1733/2543.

4.3.4 ปัญหาเกี่ยวกับการทำคำพิพากษาของศาล

ในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น เมื่อศาลจะทำคำพิพากษาก็ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 ซึ่งกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดีต้องตัดสินตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใดๆเกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง

จากการศึกษาในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นคดีที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป และมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมจำนวนมาก จึงเห็นได้ว่าแตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป จึงเกิดปัญหาขึ้นว่าในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น บางกรณีคำฟ้องของโจทก์ที่เรียกร้องไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อความเสียหายตามฟ้อง แต่ในชั้นพิจารณาได้มีการสืบพยานในประเด็นนั้นๆไว้แล้ว แต่โจทก์ไม่ได้มีคำขอมา ในประเด็นนั้นๆศาลก็จะพิพากษาให้ไม่ได้ หากศาลพิพากษาให้ก็จะเป็นการพิพากษาเกินคำขอ ไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 คำพิพากษานั้นจึงไม่ชอบ

จากการศึกษาพบว่าหลักเกณฑ์นี้ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 39 ซึ่งได้กำหนดว่า ในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง ศาลมีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยให้ถูกต้องหรือกำหนดวิธีการบังคับให้เหมาะสมได้แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอบังคับของโจทก์ก็ตาม แต่ข้อที่ศาลยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความยกขึ้นมามากแล้วกันแล้ว โดยชอบ ตามมาตรานี้เป็นการกำหนดที่ผ่อนคลายหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดในการดำเนินคดีแพ่ง และยังเป็นการใช้การเยียวยาแก่ผู้ต้องเสียหายอย่างเป็นธรรม

4.3.5 ปัญหาเกี่ยวกับคำพิพากษาผูกพันคู่ความ

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในกรณีเกี่ยวกับผลของคำพิพากษานั้นเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 145 ซึ่งมีหลักว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในคดีนั้นเท่านั้น และคำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ไม่ผูกพันบุคคลภายนอกคดี หากพิจารณาตามลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อม เห็นว่าผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมแต่ละกรณีจะมีผู้ที่ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก การที่จะนำคดีมาฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ผู้เสียหายทุกคนต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาลด้วยตนเอง จึงเป็นปัญหาในการที่ผู้ต้องเสียหายทุกคนจะนำคดีมาสู่ศาล ซึ่งปัญหาเรื่องจำนวนผู้เสียหายที่มีจำนวนมากใน

การที่ได้รับความเสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษแต่ละครั้งนั้น บางกรณีและผู้เสียหายจำนวนหนึ่งอาจไม่มีโอกาสที่จะนำคดีมาสู่ศาลได้ อาจด้วยเหตุผลหลายประการ อาทิเช่น ความเสียหายมีจำนวนเพียงเล็กน้อย ระยะเวลาในการดำเนินคดี ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เป็นต้น และหากเขาไม่ได้เป็นคู่ความในคดี หากศาลมีคำพิพากษาในความเสียหายครั้งนี้ แม้เขาได้รับความเสียหาย แต่หากไม่ได้เป็นคู่ความในคดี ก็ไม่อาจที่จะได้รับผลประโยชน์จากคำพิพากษานั้นได้ กล่าวคือ บุคคลดังกล่าวก็ยังไม่อาจได้รับการเยียวยาจากคำพิพากษานั้นได้ ซึ่งในปัญหานี้ เห็นว่าความเสียหายที่เกิดจากการก่อให้เกิดมลพิษ ย่อมเกิดความเสียหายแก่ประชากรเป็นจำนวนมาก และก่อให้เกิดผลกระทบต่อแก่ทรัพยากรธรรมชาติในวงกว้าง หากการพิจารณาคดีของศาลเป็นการพิจารณาจากการกระทำให้เกิดความเสียหายนั้น เมื่อพยานหลักฐานในคดีเป็นอย่างเดียวกัน หากผู้เสียหายทุกคนจะต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาล จะเป็นการล่าช้าในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ไม่เป็นไปตามหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมที่ต้องการการเยียวยาที่รวดเร็ว ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์

ในประเทศออสเตรเลีย ในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลสิ่งแวดล้อม เช่น ในรัฐออสเตรเลียใต้ ในส่วนที่เกี่ยวกับคำพิพากษานั้น ผลของคำพิพากษาและคำสั่งของศาลในคดีสิ่งแวดล้อมบางประเภท อาจมีผลผูกพันบุคคลเป็นการทั่วไป (Judgment in rem) เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้จริง

ในประเทศไทยนั้น ยังไม่มีหลักในการที่จะให้ผลของคำพิพากษาผูกพันบุคคลภายนอก ซึ่งไม่ได้เป็นคู่ความในคดี จึงอาจก่อให้เกิดปัญหาในการเยียวยาความเสียหายแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หากมีการนำหลักเกณฑ์ในการที่คำพิพากษาผูกพันบุคคลภายนอกที่ได้รับความเสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษนั้นด้วย จะทำให้การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.4 ความเป็นไปได้ในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม

การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันยังคงตั้งอยู่บนหลักความรับผิดชอบละเมิด การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างคดีละเมิดทั่วไป หลักเกณฑ์การพิจารณาอยู่ภายใต้บังคับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จากการศึกษาในลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมและความแตกต่างของคดีสิ่งแวดล้อมและคดีละเมิดทั่วไป พบว่ามีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกัน ลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณะสมบัติของบุคคลทั่วไป มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมเป็นจำนวนมาก ต้องใช้เวลาในการแสดงผลของความเสียหาย ต้องใช้พยานผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ความเสียหาย และต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ จึงเห็นว่า การดำเนินคดีในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยังคงไม่มีความ

เหมาะสมต่อความเสียหายที่ผู้ต้องเสียหายได้รับ ผู้เขียนจึงทำการศึกษาถึงเหตุผลและความจำเป็นในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม รวมถึงข้อดีข้อเสียในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

4.4.1 เหตุผลและความจำเป็นในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม

ในสภาพปัจจุบันที่นับได้ว่าความเสียหายที่เกิดจากการก่อมลพิษทางสิ่งแวดล้อมได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในแวดล้อมนั้นเป็นจำนวนมาก ความเสียหายที่เกิดมีความรุนแรงต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัยของบุคคลที่ได้รับผลกระทบ และการใช้สิทธิเรียกร้องเพื่อค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นไปตามหลักกฎหมายละเมิด การดำเนินคดียังอยู่ภายใต้บังคับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อันยังก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องการเยียวยาที่ยังไม่เป็นธรรมต่อผู้ต้องเสียหาย และกระบวนการในการนำคดีมาสู่ศาลยังคงเป็นอุปสรรคต่อผู้ต้องเสียหายอีกหลายประการ อีกทั้งการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ยังล่าช้า ไม่อาจมีการเยียวยาความเสียหายที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ เพื่อให้เหมาะสมแก่ความเสียหายที่เกิดขึ้น

4.4.2 ข้อดีในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม

ในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม ควรต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงข้อดีในการจัดทำกฎหมายดังกล่าว เพื่อเป็นประโยชน์ในการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอวิเคราะห์ถึงข้อดีในการจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม

- 1) ทำให้มีวิธีพิจารณาคดีที่เป็นการพิจารณาคดีโดยเฉพาะ แยกต่างหากจากคดีละเมิดทั่วไป มีวิธีพิจารณาที่เหมาะสมแก่ลักษณะของคดี
- 2) ทำให้การเยียวยาแก่ผู้ต้องเสียหายได้รับการเยียวยาที่รวดเร็วขึ้น เนื่องมีวิธีการที่สะดวกรวดเร็วมากขึ้น
- 3) เป็นการลดอุปสรรคในการนำคดีมาสู่ศาล เนื่องจากมีหลักในการไม่จำกัดอำนาจฟ้องและการฟ้องคดีโดยไม่มีค่าธรรมเนียมศาล
- 4) เป็นการช่วยส่งเสริมให้มีการรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยใช้มาตรการของการลงโทษทางแพ่ง กล่าวคือมีการชดเชยค่าเสียหายนอกจากค่าเสียหายตามความเป็นจริงแล้ว ยังมีการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ เพื่อเป็นการลงโทษผู้ก่อให้เกิดมลพิษ และเพื่อเป็นการเตือนบุคคลอื่นมิให้มีการกระทำที่เป็นการก่อให้เกิดมลพิษ โดยการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษที่มีจำนวนค่อนข้างสูง
- 5) เป็นการเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย โดยรูปแบบของการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัดและเป็นธรรมมากขึ้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้คนจำนวนมาก ความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อมหากเกิดความเสียหายขึ้นย่อมมีผลกระทบต่อชีวิตร่างกาย สุขภาพ อนามัยของผู้ที่ได้รับความเสียหายอย่างรุนแรง การดำเนินคดีในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นหนทางหนึ่งสำหรับผู้ได้รับความเสียหายใช้เป็นการเยียวยาความเสียหาย โดยการนำคดีมาสู่ศาลย่อมเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด และเป็นหนทางเดียวที่ผู้ได้รับความเสียหายเชื่อมั่นว่าจะได้รับความเป็นธรรมที่สุด

จากการศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เห็นว่าในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะที่แตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป โดยในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นลักษณะความเสียหายเป็นกรณีก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมจำนวนมาก ต้องใช้เวลาในการแสดงผลเสียหาย และต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์

หลักในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย โดยหากพิจารณาโดยเริ่มตั้งแต่การเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมที่ต้องมีการนิยามความหมายอย่างชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการกำหนดอำนาจฟ้องของผู้ที่ได้รับความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะกำหนดความรับผิดชอบของบุคคลที่ต้องรับผิดชอบทางแพ่งต่อผู้ได้รับความเสียหาย มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายในกฎหมายแต่ละฉบับ ซึ่งมีการกำหนดที่อยู่บนหลักพื้นฐานเดียวกันคือ หลักความรับผิดทางละเมิดที่กำหนดค่าเสียหายตามความเป็นจริง ยังไม่มีการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษเพื่อเป็นการลงโทษผู้ก่อให้เกิดมลพิษ การกำหนดค่าเสียหายในอนาคตหรือการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาของศาล ยังเป็นไปตามหลักกฎหมายละเมิด ยังไม่สอดคล้องกับลักษณะคดีสิ่งแวดล้อมที่ยังต้องอาศัยระยะเวลาในการแสดงอาการให้ปรากฏ และการใช้สิทธิในการฟ้องคดียังต้องใช้สิทธิภายในอายุความที่ยังกำหนดอายุความแตกต่างกันไปในกฎหมายหลายฉบับที่บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ที่ได้รับความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมไว้ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าผู้ฟ้องคดีฟ้องคดีโดยใช้สิทธิตามกฎหมายฉบับใด ยังไม่มีการกำหนด

อายุความที่เกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมไว้เป็นการทั่วไปในการใช้สิทธิทางศาลภายใต้อายุความ ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

กระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม จากการศึกษายังคงเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยผู้มีอำนาจฟ้องตามสิทธิในกฎหมายแต่ละฉบับยังคงเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 คือต้องมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอื่นที่บัญญัติรองรับสิทธิไว้ และในส่วนของคำถาษธรรมเนียมที่ยังคงต้องมีการชำระคำถาษธรรมเนียมในการดำเนินคดีในศาล ซึ่งยังคงเป็นอุปสรรคในการนำคดีมาสู่ศาลเป็นอย่างมาก ในการบรรยายฟ้องและการตั้งคำฟ้องที่ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยเคร่งครัด การดำเนินคดีกรณีมีผู้เสียหายหลายคนที่ต้องใช้สิทธิทางศาลจากการก่อให้เกิดละเมิดและได้รับความเสียหายในคราวเดียวกัน ยังคงมีวิธีการที่ค่อนข้างจะยุ่งยากและล่าช้า ไม่เหมาะแก่การดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากอย่างเช่นคดีสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการเป็นคู่ความร่วมมือ การร้องสอด การมอบอำนาจให้ดำเนินคดี และการรวมการพิจารณาคดี ในส่วนของการทำคำพิพากษายังคงต้องทำคำพิพากษาที่อยู่บนหลักของคำพิพากษาต้องไม่นอกฟ้อง นอกประเด็น หรือเกินคำขอ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 ศาลยังไม่อาจที่จะพิพากษาเกินคำขอได้ แม้จะได้มีการแสดงพยานหลักฐานโดยการสืบพยานในการพิจารณาคดีมาแล้วก็ตาม และผลของคำพิพากษายังคงต้องผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น ไม่มีผลผูกพันบุคคลภายนอกคดี ที่แม้จะได้รับความเสียหายเป็นอย่างเดียวกัน

ในประเทศไทยแม้จะมีการบัญญัติถึงกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีไว้ในคดีหลายประเภท เช่น คดีล้มละลาย คดีแรงงาน คดีปกครอง แต่กฎหมายวิธีพิจารณาความดังกล่าวก็เป็นวิธีพิจารณาในศาลชำนาญพิเศษที่มีการพิจารณาแยกต่างหากจากศาลในคดีแพ่งทั่วไป โดยหากเป็นการดำเนินคดีแพ่งในศาลยุติธรรม กระบวนการพิจารณาย่อมเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่ในช่วงปี 2551 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นการบัญญัติถึงกระบวนการวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ที่แยกเป็นคดีเฉพาะต่างหากจากคดีแพ่งทั่วไป ที่ใช้บังคับในศาลยุติธรรม โดยที่ไม่ได้เป็นวิธีพิจารณาในศาลชำนาญพิเศษดังเช่นที่ผ่านมา และมีรูปแบบในการดำเนินคดีที่รวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม โดยได้ทำการศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมและกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคที่ยังคงมีความแตกต่างกัน ทั้งที่คดีสิ่งแวดล้อมยังจำเป็นจะต้องมีกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นการเฉพาะเช่นกัน

ในการศึกษาได้ทำการศึกษาโดยการยกตัวอย่างคดีที่มีการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาต่างที่เกิดขึ้น โดยยกตัวอย่างในคดีรังสีโคบอลต์-60 และคดีการปนเปื้อนสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้ จ.กาญจนบุรี จึงได้พบปัญหา

ต่างๆ จากคดีดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทั้งการคุ้มครองสิทธิที่เกี่ยวกับค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทน และปัญหาที่เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมาแล้ว

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยมาตรการทางกฎหมายในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ พบว่ากฎหมายไทยต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การดำเนินคดีของผู้เสียหายได้รับความสะดวก รวดเร็วทันต่อการเยียวยา กล่าวคือ ควรมีกฎหมายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะแยกต่างหากจากคดีละเมิดทั่วไป โดยจัดทำเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จากเหตุผลดังกล่าวผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2.1 ควรมีการจัดทำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม พ.ศ. .... แยกต่างหากจากการดำเนิน คดีละเมิดทั่วไป โดยกำหนดให้มีความง่าย สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมแก่ผู้ที่จะฟ้องคดี รูปแบบของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม พ.ศ. .... ควรเป็นทั้งการกำหนดรูปแบบในการดำเนินคดี และรวมถึงการบัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายด้วย กล่าวคือ มีรูปแบบเป็นทั้งกฎหมายวิธีสบัญญัติและรับรองสิทธิในรูปแบบของกฎหมายสารบัญญัติด้วย ลักษณะของการพิจารณาของศาลควรเป็นไปในรูปแบบของการพิจารณาคดีแบบไต่สวนมากกว่าการพิจารณาคดีแบบกล่าวหา คือให้ศาลมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจมากขึ้น และมีบทบาทที่ตื่นตัวในการช่วยค้นหาความจริงและการแสวงหาพยานหลักฐาน เช่น การเดินเผชิญสืบ มากกว่าการที่ให้คู่ความต่อสู้คดีกันเองตามระบบกล่าวหา

5.2.2 วิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในส่วนสารบัญญัติ

วิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม ในส่วนที่คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ผู้เขียนขอเสนอข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2.2.1 การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ศาลยังคงกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามหลักกฎหมายละเมิด คือ ค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง ยังไม่มีกฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้ที่ก่อให้เกิดมลพิษจ่ายค่าเสียหายในเชิงลงโทษได้ เพื่อเป็นการลงโทษผู้ก่อให้เกิดมลพิษ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างไม่คำนึงถึงผลความเสียหายที่จะตามมา จึงควรมีการกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ และเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้ที่ละเลยในการประกอบการที่อาจทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

5.2.2.2 การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในอนาคตหรือการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษา สำหรับความเสียหายของผู้เสียหายในบางรายที่ผู้เสียหายได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายแต่ยังไม่ปรากฏอาการ ระยะเวลาตามที่กฎหมายในปัจจุบันยังไม่เหมาะสมต่อลักษณะความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมที่ยังต้องอาศัยระยะเวลาในการแสดงอาการ จึงเห็นควรให้มีการกำหนดให้ศาลสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษา ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยและในเวลาที่พิพากษาเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลควรมีอำนาจที่กล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ตามระยะเวลาที่พิสูจน์ได้ในทางพิจารณาโดยอาศัยผลการพิสูจน์ทางการแพทย์

5.2.2.3 อายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เนื่องด้วยกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่งได้บัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งมีกำหนดอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องแตกต่างกันไป ซึ่งในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยังคงต้องอาศัยระยะเวลาในการแสดงอาการ จึงควรมีการกำหนดอายุความในการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายที่นอกจากความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ให้มีอายุความที่ยาวกว่า 1 ปี

5.2.3 วิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อมในส่วนวิธีสบัญญัติ

วิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อมในส่วนวิธีสบัญญัติ เพื่อนำมาใช้บังคับในการดำเนินคดีในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้เขียนขอเสนอข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2.3.1 อำนาจฟ้อง

1) ควรมีการนิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” ในคดีสิ่งแวดล้อม ให้หมายถึงบุคคลที่ได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย โดยผลของการที่สารพิษเข้าสู่ร่างกาย ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการแสดงอาการ และความเสียหายนั้นสามารถพิสูจน์ได้ในทางการแพทย์ และรวมถึงบุคคลที่แสดงได้ว่า จะได้รับความเสียหายอย่างแน่นอน หากมีการกระทำต่อไปในการก่อมลพิษ

2) ควรมีการบัญญัติถึงเหตุแห่งการฟ้อง โดยให้ประชาชนทั่วไปที่ได้รับความเสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษแก่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ มีอำนาจฟ้องให้ผู้ก่อมลพิษแก้ไขหรือฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับเป็นดังเดิม ปราศจากสารปนเปื้อน โดยผู้ก่อมลพิษเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง

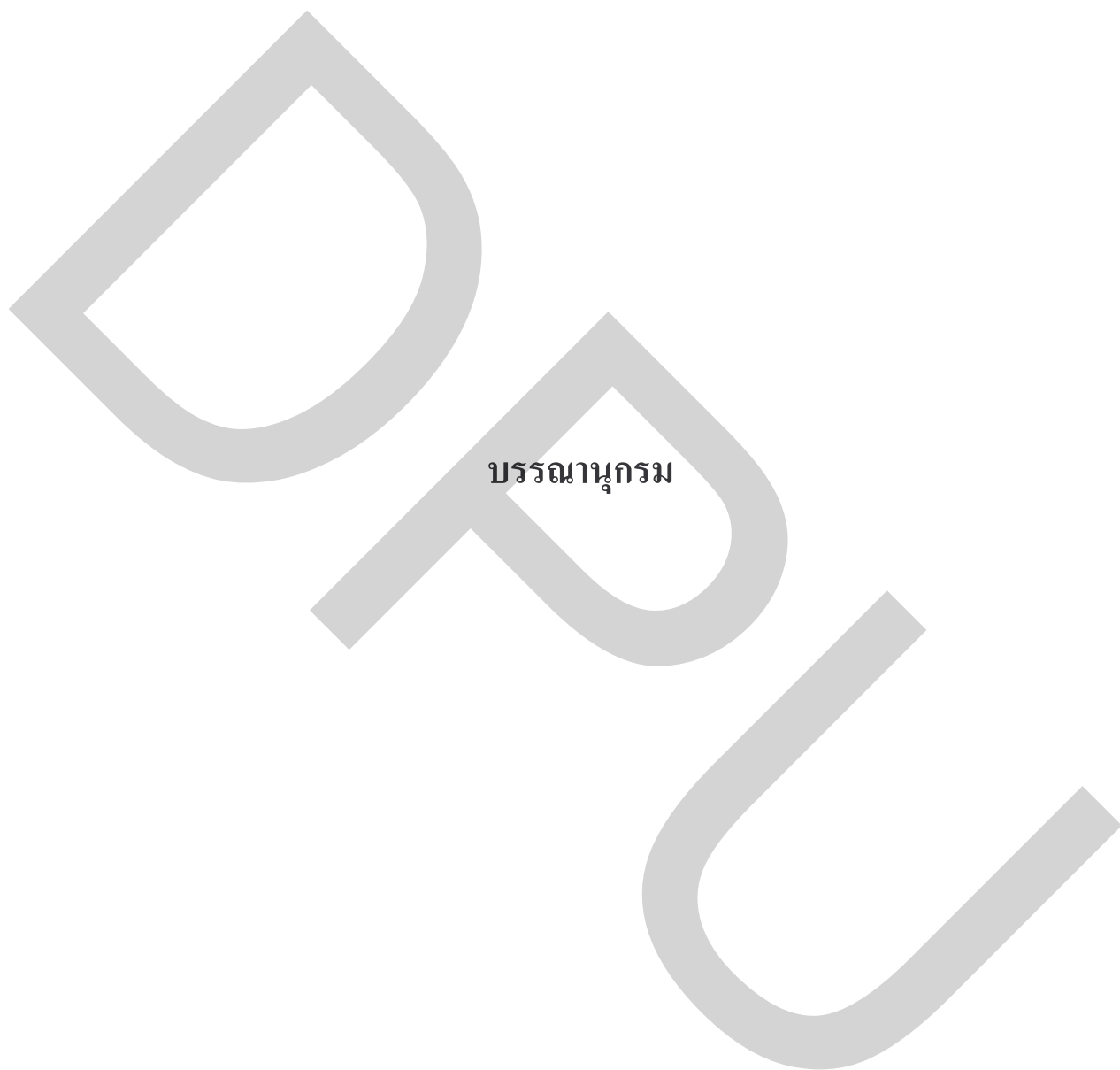
3) ควรมีการบัญญัติถึงการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยให้องค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมหรือหน่วยงานของรัฐด้านสิ่งแวดล้อม มีอำนาจฟ้องแทนผู้เสียหายซึ่งมีจำนวนมาก ที่ได้รับความเสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษ ที่ได้รับความเสียหายเป็นอย่างเดียวกันในคราวเดียวกัน

5.2.3.2 ค่าฤชาธรรมเนียม การใช้สิทธิในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การใช้สิทธิทางศาลยังคงต้องมีค่าธรรมเนียมซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี แต่เพื่อให้การนำคดีมาสู่ศาลมีความสะดวก และเป็นการลดอุปสรรคในการนำคดีมาฟ้อง จึงควรมีการบัญญัติเรื่องค่าฤชาธรรมเนียม โดยให้การยื่นคำฟ้องตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ในคดีสิ่งแวดล้อม ให้อำนาจศาลที่จะกำหนดค่าฤชาธรรมเนียมตามควร

5.2.3.3 การตรวจคำฟ้องและการตั้งคำฟ้อง ควรมีการบัญญัติเรื่องการตรวจคำฟ้องรูปแบบคำฟ้องโดยกำหนดให้คำฟ้องต้องมีข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดีรวมทั้งคำขอบังคับชัดเจนพอที่จะทำให้เข้าใจข้อหาได้ และหากศาลเห็นว่าคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้

5.2.3.4 การทำคำพิพากษา ควรมีการบัญญัติให้อำนาจศาลที่จะทำคำพิพากษาในกรณีที่มีการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อม ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง ให้ศาลมีอำนาจวินิจฉัยให้ถูกต้องหรือกำหนดวิธีการบังคับให้เหมาะสมได้แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอบังคับของโจทก์ก็ตาม

5.2.3.5 ผลของคำพิพากษา ควรมีการกำหนดให้ในการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ให้ผลของคำพิพากษามีผลผูกพันบุคคลภายนอกคดีที่ได้รับความเสียหายเป็นอย่างเดียวกันกับผู้ฟ้องเป็นคดีที่ศาลมีคำพิพากษานั้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กมลทิพย์ คดีการ. (2531). เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 กฎหมายสิ่งแวดล้อม. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เข็มชัย ชูติวงศ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย. (2546). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- จิตติ ดิงศภัทย์. (2526). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง มาตรา 452. กรุงเทพฯ: ไทยพิทยา.
- จำลอง สุขศิริ. (2550). คำบรรยายของสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 2 ภาคสอง ปีการศึกษา 2550 เล่มที่ 3. กรุงเทพฯ : พลสยาม.
- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2551). กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ: ยูเนียน อุลตราไวโอเร็ด.
- น้ำแท้ มีบุญด้าง. (2550). การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) และการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- บัญญัติ สุชีวะ. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์. กรุงเทพฯ: จีระวิชาการพิมพ์.
- ปิติกุล จิระมงคลพาณิชย์. (2544). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1-2. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- พจน์ ปุษาปาคม. (2509). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด (แก้ไขเพิ่มเติม 2509). กรุงเทพฯ: ไทยมิตรการพิมพ์.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- พิเศษฐ เมลานนท์. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิพัฒน์ จักรางกูร. (2546). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

ไพโรจน์ วายุภาพ. (2551). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 บททั่วไป.

กรุงเทพฯ: พลสยาม.

เพ็ง เพ็งนิตติ. (2550). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด (พิมพ์ครั้งที่ 5).

กรุงเทพฯ: จีรัชการพิมพ์.

ศนันท์กร (จำปี) โสคติพันธุ์. (2550). คำอธิบายกฎหมายลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่งและ

ลามิควรไต้. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ศักดิ์ สอนงชาติ. (2547). คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดและ

ความรับผิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

(พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

สุนีย์ มัลลิกะมาลัย. การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

โสภณ รัตนกร. (2547). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้: บทเบ็ดเสร็จ

ทั่วไป. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

หยุด แสงอุทัย. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 15).

กรุงเทพฯ: ขงพลเทรตดิง.

อุดม เฟื่องฟู. (2550). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 2 .

กรุงเทพฯ: พลสยาม.

อุดมศักดิ์ สินธุพงศ์. (2547). กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

อำนาจ วงศ์บัณฑิต. (2550). กฎหมายสิ่งแวดล้อม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

บทความ

จรัญ ภักดีธนากุล. (2524, กันยายน). “บทคัดพยานบอกเล่าในกฎหมายไทย” วารสารกฎหมาย
จุฬาลงกรณ์, 6, 3. หน้า 1-2.

ประกอบ สีนะเปสนันท์. (2550, มิถุนายน). “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น”
วารสารยุติธรรมปริทัศน์, 1, 6. หน้า 33-64.

ประพจน์ คล้ายสุบรรณ. (2550, พฤษภาคม-สิงหาคม). “แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่
เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม” วารสารวิชาการศาลปกครอง, 7, 2. หน้า 11-41.

พนัส ทัศนียานนท์. (2529, กันยายน). “กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติ” วารสารสิ่งแวดล้อม, 3, 2. หน้า 38-53.

ลาซิต ไชยอนงค์. (2550, พฤษภาคม). “การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ประสพการณ์ของศาลญี่ปุ่น”
วารสารยุติธรรมปริทัศน์. 1, 5. หน้า 84-105.

อำนาจ วงศ์บัณฑิต. (2529, กันยายน). “การเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง
ของ Common Law ในคดีสภาพแวดล้อมเป็นพิษในแคนาดา” วารสารนิติศาสตร์, 16, 3.
หน้า 148-181.

วิทยานิพนธ์

ไกรสร เลียงสมบูรณ์. (2537). การระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อมโดยอนุญาโตตุลาการ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

จรณชัย ศัลยพงษ์. (2525). รูปแบบของกฎหมายสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุษรานี หงษาคำ. (2549). ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่งโดยผู้แทนกลุ่มผู้ต้องเสียหาย.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต.

ปริญญาวัน ชมเสวก. (2550). ค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีละเมิด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปัญญาพร โกศลกิติวงศ์. (2541). ความรับผิดชอบของผู้ก่อมลพิษในคดีสิ่งแวดล้อม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

พีรฉัตร จรรยาสันต์. (2547). การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมโดยศาลชำนาญพิเศษ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิเชียร พรหมพันธุ์. (2545). การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในทางแพ่งเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของ
รัฐโดยพนักงานอัยการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุเมณี ชัยยะศิริสุวรรณ. (2549). คดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม: ศึกษาเฉพาะกรณีคดีพิพาทตาม
มาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดี
ปกครอง พ.ศ. 2542. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารอื่นๆ

- จรัญ ภักดีธนากุล. (2551). พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มิติใหม่ของระบบงานยุติธรรมสำหรับผู้บริโภค รหัส 51 คณะกรรมการเนติบัณฑิต สมัยที่ 60 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- วินัย เรืองศรี. (2550). ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม. สถาบันวิจัยและพัฒนาสคคค สำนักงานยุติธรรม.
- สุทรียา เหมือนพะวงศ์. (2550). ตัวอย่างกฎหมายว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกา โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม. สถาบันวิจัยและพัฒนาสคคค สำนักงานยุติธรรม.
- สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. (2546). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการทบทวนองค์ความรู้ระบบชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากมลพิษจากสิ่งแวดล้อม. เครือข่ายวิจัยสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- สมชาย อามีน. (2550). การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม. คู่มือการอบรมทนายความสิ่งแวดล้อม รุ่นที่ 5 สภาทนายความ.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

- ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. บทบาทของศาลยุติธรรมกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2551, จาก <http://biolawcom.de/article/41>.

กฎหมาย

- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535
 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535
 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

- American Jurisprudence. (1965). **Vol. 22 (2d ed.)**. The Lawyer Co-operative
- Irving J. Sloan. (1971). **Environment and the Law**. New York: Ocean Publication.
- Kenneth R. Redden. (1980). **Punitive Damages**. Charlottesville Michie.
- Milton D. Green. (1972). **Basic Civil Procedure**. New York: The Foundation.
- Phillip S. James. (1976). **General Principle of the Law of Tort** (4th ed.). London: Butterworth.
- William L. Prosser. (1979). **Law of Torts** (4th ed.). St. Paul, Minnesota: West Publishing.

ARTICLES

- David G. Owen. (1994). "Punitive Damages Overview: Functions, Problems and Reform", Symposium Punitive Damages Awards In Product Liability Litigation: Strong Medicine or Poison Pill?. **Villanova Law Review**, 39. p. 363-413.
- Michael J. Pepek. (1994, 25 April). "TXO v. Alliance : Due Process Limits and Introduction a Defendant's Wealth when Determining Punitive Damages Awards" Symposium : Environmental Restraints on Water Law Case note Constitutional Law. **Pacific Law Journal**. P. 1191-1234.

ELECTRONIC SOURCES

- Hideko Takemiya. The Role of Courts in Providing Justice and Enforcement in Japan. Retrieved January 8, 2009, from <http://www.roap.unep.org>.
- The Hon. Justice Brian J Preston. Operating an environment court: the experience of the Land and Environment Court of New South Wales. Retrieved January 4, 2009, from http://www.lawlink.nsw.gov.au/lawlink/lec/ll-lec.nsf/pages/Lec_index.

LAWS

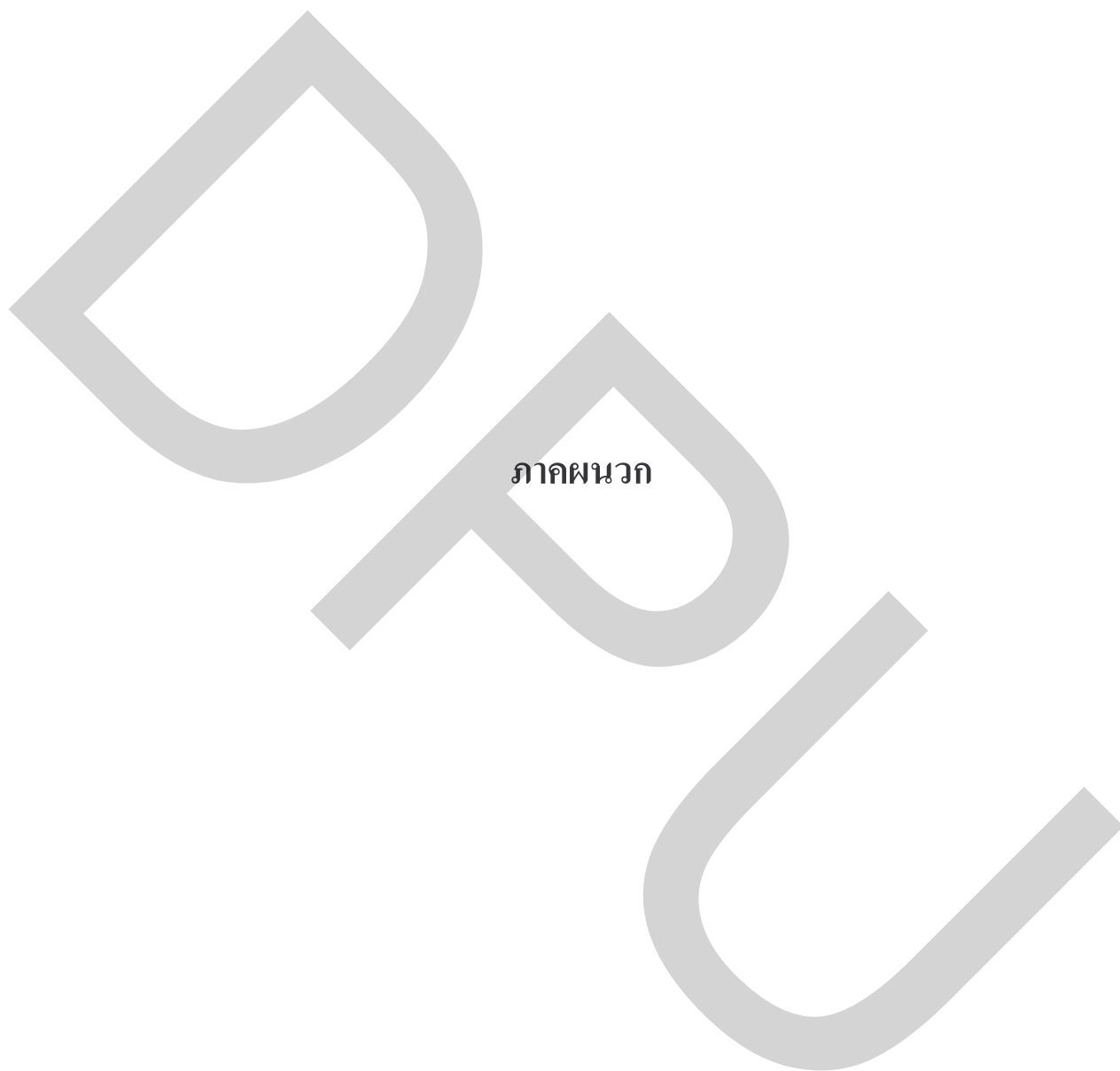
Environment,Resources And development Court Act 1993 (South Australia)

Land and Environment Court Act 1979 (New South Wales)

Rules for Environmental Court Proceedings (Vermont)

The Basic Law for Environmental Pollution Control 1967 (Japan)

The Vermont Statutes

ภาคผนวก

ภาคผนวก

คำสั่งศาลฎีกา

ที่ ๓๐/๒๕๕๗

เรื่อง ตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกา
และกำหนดประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษา
ของแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกา

ด้วยปัจจุบันพบว่าคดีพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่อยู่ในความสนใจของประชาชนและปัญหาสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยรวม ซึ่งคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะคดีพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งและอาญาโดยทั่วไป เห็นสมควรกำหนดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกา มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกา โดยในระหว่างที่ยังไม่มีการจัดองค์คณะแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกา ให้องค์คณะแผนกคดีปกครอง (ภายใน) ในศาลฎีกาปฏิบัติหน้าที่และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกาไปพลางก่อน

คดีสิ่งแวดล้อม คือ คดีแพ่งและคดีอาญาที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษ ได้แก่ คดีตามกฎหมายต่อไปนี้

๑. กลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติ
  - (๑.๑) พระราชบัญญัติรักษาคลองรัตนโกสินทรศก ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕)
  - (๑.๒) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔
  - (๑.๓) พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔
  - (๑.๔) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗
  - (๑.๕) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๑๕
  - (๑.๖) พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐
  - (๑.๗) พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. ๒๕๑๔
  - (๑.๘) พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. ๒๔๕๖
  - (๑.๙) พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. ๒๔๘๕
  - (๑.๑๐) พระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. ๒๕๒๐
  - (๑.๑๑) พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๔๙๐
  - (๑.๑๒) พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. ๒๕๔๗

(๑.๑๓) พระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

๒. กลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านมลพิษ

(๒.๑) ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๘ (๒๔ ธันวาคม ๒๕๑๔)

(๒.๒) พระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.๒๕๔๒

(๒.๓) พระราชบัญญัติพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ พ.ศ. ๒๕๐๔

(๒.๔) พระราชบัญญัติควบคุมยุทธภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๓๐

(๒.๕) พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕

(๒.๖) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

(๒.๗) พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒

(๒.๘) พระราชบัญญัติควบคุมการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.๒๕๔๓

(๒.๙) พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕

(๒.๑๐) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

(๒.๑๑) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

รวมทั้งคดีที่ประธานศาลฎีกาเห็นสมควร

อนึ่ง คดีสิ่งแวดล้อมส่วนที่จัดเป็นคดีจัดการพิเศษดำเนินการโดยกองกร่างคำพิพากษาศาลฎีกาส่วนอาญา ให้ดำเนินการไปตามเดิม โดยนำปรึกษาผู้พิพากษาในแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกาที่ประธานศาลฎีกามอบหมายแล้วแจ้งองค์คณะแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกาเพื่อทราบ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๗ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

(นายอรรถนิติ ดิษฐอำนาจ)

ประธานศาลฎีกา

คดีสิ่งแวดล้อม (ในส่วนแพ่ง)

๑. คดีแพ่งที่มีข้อพิพาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

๑.๑ กฎหมายว่าด้วยละเมิด

- ๑) ความรับผิดชอบฐานละเมิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มาตรา ๔๒๐ (ยกเว้น คดีอุบัติเหตุ สิ่งปลูกสร้าง และละเมิดทั่วไป)
- ๒) การใช้สิทธิเกินส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มาตรา ๔๒๑
- ๓) ความเสียหายอันเกิดจากทรัพย์สิน

๑.๒ กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

- ๑) การก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญ มาตรา ๑๓๓๗
- ๒) การเก็บกักและระบายน้ำระหว่างที่ดินข้างเคียง มาตรา ๑๓๓๕, ๑๓๔๐
- ๓) การป้องกันการรั่วซึมของน้ำและสิ่งโสโครก มาตรา ๑๓๔๒
- ๔) การใช้น้ำเพื่อประโยชน์ที่ดินติดทางน้ำ มาตรา ๑๓๕๕

๒. คดีแพ่งที่มีข้อพิพาทตามกลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านมลพิษตามพระราชบัญญัติรวม ๒๔ ฉบับ เช่น

๒.๑ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๓๕

- ๑) ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากมลพิษ มาตรา ๕๖
- ๒) ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ มาตรา ๕๗

๒.๒ พ.ร.บ. วัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕

- ๑) ข้อระวังของผู้ผลิต ผู้นำเข้า ขนส่งและมีไว้ในครอบครอง มาตรา ๕๕-๖๒
- ๒) ความเสียหายจากวัตถุอันตรายซึ่งอยู่ในความครอบครอง มาตรา ๖๓
- ๓) ความรับผิดชอบต่อผู้รับมอบวัตถุอันตราย มาตรา ๖๔
- ๔) ความรับผิดชอบต่อความเสียหายจากการทำละเมิดของผู้อื่น มาตรา ๖๔
- ๕) การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนโดยรัฐ มาตรา ๖๕

๒.๓ พ.ร.บ. อื่นๆ (ในจำนวน พ.ร.บ. ๒๔ ฉบับ)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ- นามสกุล	ชวัลกานต์ เกราะแก้ว
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2542 ประกาศนียบัตรหลักสูตรวิชาว่าความ สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่ง สภานายความ รุ่นที่ 18 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 55